

CONSTANTIN HREHOR

MUNTELE MĂRTURISITOR
ANII REZISTENȚEI / ANII SUFERINȚEI

Lucrarea a fost tipărită la Editura Timpul,
Iași, 2002

APOLOGETICUM
2004

Consilier editorial: **Cassian Maria Spiridon** Coperta: **Constantin Hrehor**
Reproducere după fresca „Scara virtuților“, Mănăstirea Sucevița
Redactor: **Constantin Hrehor** Culegere: **Elena Condrei**
Tehnoredactare: **Liviu Dorin Clement, Constantin Bodnariu**
Corector: **Mihaela Herghiligiu**

Copyright © 2002 Editura TIMPUL
Copyright © 2004 Apologeticum
ISBN 973-612-042-2

„Toate oasele mele vor zice: Doamne, cine este asemenea Ție să-l izbăvească pe sărac din mâna celor mai tari decât el și pe sărman de cei ce îl jefuiesc?

Martori mincinoși s-au ridicat și de ceea ce nu știam m-au întrebat; prin rele pentru bune m-au răsplătit și au vlăguit sufletul meu, dar eu, când ei mă supărau, cu haină de sac m-am îmbrăcat și cu postire mi-am smerit sufletul. “

(Psalm 34, 10-13)

DRUMUL

După mulți ani de așteptare, iată, un dialog devine o carte. Mărturisirile emoționante, ilustrând personaje și momente incredibile dintr-o irealitate care e încorporată în istoria noastră, nu sunt contrafăcute, cosmetizate de metaforă, produse de închipuirea prodigioasă a unui condei artist, ci au o sursă originală și originală - chiar un erou al Rezistenței armate din munții Bucovinei: **Gavril Vatamaniuc**, „haiducul bătrân“. La cei 78 de ani ai săi, păstrând din viața austeră a munților „ochii de vultur și urechile de lup“, dincolo de amintirile cutremurătoare din temnițele roșii, și-a păstrat nealterată până acum și verticalitatea, și luciditatea.

Povestitor cu harismă, cu o experiență existențială ce iese din normalitate, pe parcursul relatărilor care dau chip acestui „roman“ construit din întrebări laconice și răspunsuri colocviale, din narații epopeice, Gavril Vatamaniuc se vrea nu un nume spre neuitare, ci un rostitor de adevăr, o figură cu relief într-o galerie cu temerari care și-au pus viața în slujba demnității, între cei angajați în luptă cu erorile și compromisurile unei epoci, care au ținut în lanțurile Apocalipsei, alături de alte seminții, și Neamul nostru creștin, însemnat cu stigmatele Crucii, nădăjduit de răscumpărare și înviere, și de cinstită recunoaștere în fața umanității.

Constantin Hrehor: Relatările care comprimă o istorie tumultuoasă, înscriind oameni și locuri din Bucovina, dar și aspirații ale românilor de pretutindeni, acest excurs trebuie să înceapă cu momente legate de copilărie, cu geneza... Și pentru că „nu există un mijloc mai bun de a căuta adevărul decât prin întrebări și răspunsuri“ (Augustin), vă întreb, firește, despre părinți, despre satul natal, despre școală.

Gavril Vatamaniuc: Am văzut lumina dintre pământ și cer într-o zi de toamnă a anului 1924, la 25 noiembrie, în Sucevița. Eram cel de-al zecelea copil al gospodarilor Vasile și Elisabeta Vatamaniuc. După cei șapte ani de școală generală, la numai 16 ani am luat un drum nepotrivit cu această vârstă, cu copilăria - am îmbrățișat viața de cazarmă. Aveam 17 ani și jumătate când am plecat pe front. Era anul 1943. Ajunsesem în Crimeea, unde am stat 6 luni de zile...

C.H.: Deja ne adâncim în zona dramatică a biografiei. Să vedem cum arăta școala de atunci, cum arăta satul, cum trăiau oamenii la vremea respectivă - o perioadă critică -, care era cadrul social-politic, ce determinative ați avut când ați spus „mamă și tată, la 16 ani, las o parte din copilărie acasă și mă duc sub arme“.

Gv.V.: Director de școală era Avram Boghean. El, fiind căpitan în

Constantin Hrehor

rezervă, căci în vremea aceea toți învățătorii erau ofițeri, era concentrat. La școala primară din Sucevița doamna Beuca învăța clasa I și a II-a, domnul profesor Georgescu - reformat, având și o defecțiune la un picior, era liber de sarcini militare - învăța clasa a III-a și a IV-a; domnul Popovici învăța clasa a V-a, fiind și comandantul subcentrului de premilitari, iar doamna Boghean, soția directorului, învăța clasa a VI-a și a VII-a. Acești dascăli predau toate materiile. Și se făcea carte bună. Rog să mă scuze dascălii din învățământul de astăzi, dar copiii sunt extrem, extrem de slab pregătiți, din toate punctele de vedere. Nu prea știu despre Șelimbăr, despre Ceremuș, despre Hotin ori Cetatea Albă...

Erau atunci patru-cinci învățători care predau de toate și ucenicii aveau orizont, predau de toate la șapte clase!

La această școală a învățat și dl. Modest Radu Siretean, ajungând mai târziu directorul ei, când încă era adolescent. Tot de aici s-au ridicat oameni cu nume bun. Călin Gavril Boghean - ofițer superior, Valerian Procopciuc, profesor și bibliograf, autorul monografiei Sucevița...

C.H.: Accentuați că dimensiunea patriotică, absolut obligatorie în cadrul educațional, e astăzi ignorată, aproape abandonată.

Gv.V.: Da. Au fost în compania mea cu ocazia unor excursii la monumentele noastre evocatoare de vremi glorioase, tineri care m-au făcut să roșesc din pricina cunoștințelor elementare precare. Așa s-a întâmplat la Putna, la Arcul de Triumf, la Cozia. În fața unor statui, înaintea Galeriei Voievozilor de la Iași și de la Rădăuți...

Și, ca să duc răspunsul până la capăt, voi spune că etapa pe care o evoc - Sucevița natală fiind în centrul ei - era tulbure.

Din punct de vedere social, din punct de vedere economic, să vorbim așa, era timpul concentrărilor, deoarece, după cum știm, Basarabia în '39 a fost răpită. Erau câțiva pensionari care au lucrat în fabrica de cherestea, majoritatea nemți de la Voievodeasa, puțini, foarte puțini, de la Sucevița. Cei care munceau la pădure, cu țapina, nu aveau pensie. Trăiau oamenii cu palma de pământ pe care o aveau. Dar fiind cu adevărat liberi și pentru că banul avea valoare atunci, oamenii creșteau vite, le vindeau și făceau față vieții, pe lângă alte venituri. O oaie și un miel costau 250 de lei; când a plecat un alt frate al meu în armată - că noi am fost trei frați reangajați în armată: Niculai, Costel și eu, Gavril -, tatăl meu a câștigat o astfel de sumă în urma unei negustorii.

Ce m-a determinat să merg sub arme? Am terminat școala primară; ce să fac aici? Tata a murit când aveam 14 ani. Am rămas eu cu o soră. Toți ceilalți erau căsătoriți. Eu, împreună cu sora mea, care era mai mare decât mine, am rămas fără stea. Am zis: „Merg și eu ca și Costel, ca și Niculai. Mă reangajez, fac școală și voi avea o sursă de viață asigurată, căci aici este foarte greu“. Așa am zis și am plecat.

Muntele mărturisitor

C.H.: Dar 16 ani este o vârstă când încă n-ați ieșit din copilărie. Gavriluță de atunci, de 16 ani, ce impuls lăuntric a avut sau de unde, ca să iasă din spațiul mirabil al copilăriei și al Bucovinei și să intre vrând-nevrând într-un regim cazon, cu legi foarte aspre, fiindcă o armată care-și știe foarte bine rostul are rigori pentru care nu-s făcuți mulți?

Gv.V.: Vreau să vă spun un lucru și-am să revin ca să nu scap ocazia. Când făceam Școala militară la Făgăraș, deja Bucovina era ocupată jumătate de către ruși. Era și Sucevița ocupată. Familiile erau evacuate. La școală, dimineața la șase, deșteptarea. Până la șapte, în pielea goală până la jumătate, pe stadion, gimnastică și frecarea cu zăpadă în gerul cumplit al Făgărașilor -, înviorarea, cum se spune, și cafeaua, acea apă de orz ars, cu vreo două sute cincizeci grame de pâine; plecam la instrucție pe munți. Făceam exercițiile cu nemții, nu era glumă. Instrucția, temele de luptă, salturile etc. trebuiau să iasă „nemțește“, după regulile școlii germane. Dacă ceva nu era în regulă, fără nici o concesie, ne întorceau de douăzeci de ori înapoi. Și iar reluam salturile și exersam până ne bușea sângele. Mi s-a întâmplat aceasta când eram copilandru de 17-18 ani, vârstă împlinită în comuna Caracut, în Crimeea. Am venit de acolo și am intrat la școala militară la 18 ani și 6 luni. Nu era ușor deloc; la 12 se aducea masa, acolo pe munte, cu marmizele. Mâncăm, aveam jumătate de oră repaus și iarăși treceam la instrucție. Veneam seara la ora 6 în cazarmă, la școală; mâncăm și plecam înapoi - aplicație de noapte până la ora 24. De la 6 la 12 noaptea program pe munte, instrucție. Știți ce înseamnă asta? Și mâncarea nu era prea grozavă, ca la cazarmă. Dar nu m-am gândit niciodată să dezertez, am spus că trebuie să termin orice ar fi, ca să câștig banul meu și să trăiesc.

Veneau de acasă, din timp în timp, pachete; mai ales bănățenii primeau pită și slană. Eu nu aveam cui scrie. Stăteam și plângeam într-un colț; nu plângeam, stăteam ca o curcă plouată acolo și mă uitam cum mănâncă alții din pachet; eu trăiam cu ciorba din gamelă, dar hotărât să termin școala...

Eram foarte bun la înot. Și acum cred că aș putea trece Dunărea în Marea Neagră! Când eram la școala din Constanța, la „Carmen Sylva“, mă aruncam pe valuri de cinci-șase metri și mergeam până nu mă mai vedeam în larg. Am sărit și în Marea de Azov, în Crimeea; mă joc liber ca delfinul în apă. Am învățat să înot în bulboanele din râulețul Sucevița; eram un mare amator de scăldat, dar timpul era limitat. Trebuia să merg, când veneam de la școală, după oi, în pădure, după lemne de foc. Când venea mama de la câmp trebuia să găsească totul pregătit, oile la locul lor, lemnele tăiate. Când venea, târziu, obosită, după un drum de optsprezece kilometri de mers pe jos, de la câmp spre casă, mama trebuia să le găsească pe toate puse la punct. Nu erau atunci mijloace de transport. Ea venea împreună cu sora mea, făcea mâncare și adormeam cu toții istoviți. Mă

sculam de cu noapte, duceam oile în pădure și alergam la școală. Lipsurile și dorința de a fi independent, de a avea bruma mea, m-au împins în afară...

C.H.: Dar eu cred că nu era singura alternativă. Cu inteligența nativă pe care o aveți, eu cred că puteați să fiți tot atât de bine și altceva. Oare nu cumva, poate, anumite ore de istorie, lecturile despre voievozi, despre eroii neamului de altădată, imprimate toate în sufletul fragil al copilului de atunci, v-au determinat să spuneți: și eu trebuie să răzbun acest neam pe cât o să pot?...

Gv.V.: Să vedeți, un moment foarte, foarte interesant, cu o mare influență ceva mai târziu: Când am luat drumul milităriei - trebuie să fiu absolut sincer cu mine însumi, conștiința mea să fie împăcată -, eu am plecat doar cu gândul să câștig bani. Eram dornic să am un ban al meu; eram de 16 ani și nu puteam câștiga un ban. Îmi dădea câte o monedă bădița Grigore, bădița Avram, bădița Ionică - așa le spuneam fraților mai mari. Când era „Schimbarea la Față“, dacă îmi dădeau cinci lei, eram tare fericit, dar îmi ziceam: Ei să-mi dea? De ce să nu câștig eu?!

C.H.: V-ați dorit independența, să ieșiți de sub tutelă...

Gv.V.: Da, am vrut întotdeauna să fiu liber, să nu depind de nimeni, să fiu de folos și altora cu truda și priceperea mea...

Din această etapă am câteva amintiri legate de familie, de unii dintre „tutorii“ mei. Îmi amintesc de bădița Grigore Vatamaniuc. Acesta a făcut timp de trei ani armată la grăniceri, pe malul Nistrului. Când venea în concediu, înconjurat de ceilalți frați povestea întâmplări incredibile. Eu, care aveam atunci 13-14 ani, eram numai ochi și urechi.

Și povestea: „Fraților, cum se lăsa întunericul, intram în alarmă. Se dublau posturile, patrulele, pentru că imediat ce se înnopta se auzeau peste Nistru câinii lătrând, împușcături, femei țipând și larma dura până după miezul nopții. Și în timpul acesta, în liniștea nopții, vara, auzeam pe Nistru: lip-lip-lip-lip cum treceau înot rușii, cum treceau de acolo ucrainenii. Fugeau de acolo la noi și noi îi prindeam. Ei se așezau în genunchi, puneau mâinile ca la *Tatăl nostru* și se rugau să nu-i dăm înapoi. Dacă era iarna, trebuia să fim foarte atenți, pentru că treceau pe gheață înveliți în cearșafuri albe, să nu-i vadă grănicerii lor, că-i împușcau. Mulți au fost împușcați, căci și grănicerii lor intrau în alarmă, că trec; dar ei făceau cum făceau, pândeau patrulele și treceau. Scăpați la noi, românii, noi nu-i dădeam înapoi.“ Și atunci, povestind acest lucru, spunea că, în anchetă, aceștia istoriseau grozăviile care se petrec acolo, despre arestări, despre deportarea în Siberia. Am învățat la școală: „Extremul nordic Siberia..., ținut înghețat...“. Nu puteam înțelege cum de aici să-i ducă pe oameni tocmai în Siberia spre „oceanul înghețat de nord“, acolo unde este veșnic iarnă, îngrozindu-mă. Și mă gândeam că aceia sunt niște diavoli, niște oameni sălbăticiți care trebuiau exterminați. Cum să-l ia pe om din casă și să-l ducă

Muntele mărturisitor

în înghețurile acelea nordice? - mă întrebam în copilăria aceea crudă, după povestirile lui bădița Grigore. Așa că, plecarea mea pe front ca voluntar, a avut influența educației din școală și povestirea lui Grigore. Iar, mai târziu, când m-au dat afară din armată, plecarea mea în munți și nesupunerea mea față de comunism, tot sub aceste influențe s-au petrecut - educația de la școală și ceea ce am văzut eu pe front în Rusia și am auzit din povestirile multora și toate m-au îndârjit, m-au pus pe cale...

C.H.: „Fericiți cei îndestulați - răspunde veacul acesta lui Hristos -, că a acelora e împărăția acestei lumi și alta nu e.

Fericiți cei tari, că aceia vor stăpâni pământul.

Fericiți cei cumpliți și neîndurători, că aceia nu se vor teme de nimeni.

Fericiți cei ce râd și se bucură, că aceia de nimic nu au nevoie.

Fericiți cei îndrăzneți, că aceia vor avea parte de praznic.

Fericiți semănătorii de vânt, că aceia se vor chema fiii furtunii.

Fericiți cei iscusiți, că aceia vor afla taina multor lucruri.

Fericiți veți fi, când vă vor slăvi și vă vor tămâia, mințind pentru voi, căci v-ați aflat plata acum, pe pământ, și mâine de voi cine o să-și mai aducă aminte!“

„Că puterea de a cunoaște nu este mereu în lucrare, o dovedește faptul deselor ei suspendări: în somn, în nesimțire etc., când gândurile omului, deși nu sunt actualizate în conștiință, subzistă totuși latent, ca putințe, într-un alt plan, din care se reactualizează odată cu aducerea aminte.“

„...înțelegerea sensului real al suferinței, în lumea omului modern, durerea nu are loc. Toată strădania lui e să o înlăture și dacă — dintr-o întâmplare nu reușește - el nu se poate potrivi cu ea. Nu-i poate afla rost. Ci moare lăuntric, deznădăjduiește, sau se-ndrăcește.

Înțelegem acum rostul fericirilor pământului și setea omului, care-și știe zilele numărate, pe-o planetă pierdută.“

„Iar dacă pentru aceasta lucrarea noastră se poticnește, credința noastră se întunecă și nădejdea noastră se pierde, ne rămâne rugăciunea și dragostea lui Dumnezeu, care ea niciodată nu cade, chiar dacă limbile ne vor lipsi, și cunoștința ni se va strica.“

În urma acestor reflecții din filosoful Nae Ionescu în care văd oglindite timpurile care v-au revoltat și așezat pe un drum cu destin, nu adaug un comentariu ci, din același om al meditațiilor și suferințelor, încă o notație semnificativă:

„Nu trebuie să ne înșelăm. Vremea ce vine nu e o vreme de triumf pentru creștinism. Cum n-a fost nici cea care pleacă. Ci ca tot veacul, vremea ce vine e o vreme de-ncercare. O vreme-n care se vor număra oile de capre, însă nu se vor despărți cum nici grâul de neghină.“ („Logos și

eros“)

Gv.V.: Am remarcat un fel de Predică de pe munte întoarsă. Cum erau și timpurile. Și oamenii. Căci ce venea din Răsăritul care l-a alungat pe Dumnezeu, înlocuindu-l cu ateismul, nu putea fi de folos oamenilor...

Voi repeta câteva lucruri pentru a intra în cronologie. Am venit de pe front din Crimeea și m-am înscris într-o școală militară din Făgăraș, în 1944 am terminat Școala militară nr. 1, clasa de subofițeri de infanterie. Absolvenții au fost duși pe front în Cehoslovacia, traversând niște păduri la nord-vest de Brno, în apropiere de localitățile Nemesbrud și Podu Babei. Am avut câteva acțiuni periculoase cu niște unități puternice, germane, care erau izolate pe munți; acestea nu aveau câtuși de puțin intenția să se predea. După amintita confruntare, am aflat că s-a terminat și războiul, prezentându-mi-se comunicatul de terminare a acestuia. Am mai rămas în Cehoslovacia trei luni în pădurile respective, în corturi, după care toată armata română s-a întors pe jos în România. Cei o mie de kilometri din Cehoslovacia până în România i-am parcurs în trei luni. Tot timpul am călătorit numai noaptea, pentru că erau călduri mari și ziua era extrem de obositor. De ce a venit pe jos armata română? Pentru că toate trenurile de marfă erau ocupate de sovietici, în timp ce treceam cu unitățile noastre peste Cehoslovacia, peste Ungaria, până în România, peste atâtea noduri de cale ferată, până când se ridica bariera, treceau zeci și zeci de trenuri încărcate cu captură de război din Germania. Nu știu dacă voi fi crezut, dar spun că, într-o garnitură cu captură am văzut un vagon închis. Scânduri până la jumătatea ușii: doi ruși stăteau cu picioarele răsfirate peste scânduri și cântau din armonici, din acordeoane. Am văzut și vagoane enorme cu axe de fabrici, cu roți masive și enorm de multe lăzi numerotate. Țin minte că am văzut și lăzi cu numărul 1367, asta nu pot uita, atâtea lăzi, vă închipuiți câtă captură au ridicat ei din Germania!

Am ajuns în România. Cazarma noastră de la Calafat, adică reședința Regimentului 31 Dorobanți de care aparțineam eu, era ocupată de ruși. Am intrat în țară pe la Arad și am coborât pe Valea Jiului, la vale, la Târgu Jiu, și la Filiași ne-am oprit, în comuna Țânțăreni ne așteptau două batalioane, în comuna Filiași, un batalion. Se apropia iarna. Marele Stat Major, Guvernul României au hotărât ca noi să ne evaporăm de acolo și să mergem la Băilești; acolo am stat toată iarna. În 1946, în primăvară, am fost chemat la comandamentul regimentului și mi s-a adus la cunoștință că sunt mutat din regimentul 31 Dorobanți la Legiunea de jandarmi Constanța. Mi-am făcut bagajul, am predat ce am avut de predat, mi-am luat echipamentul și valiza și am plecat la Constanța. Acolo eram treizeci și doi de subofițeri din toată armata română, tineri și bine notați la *memoriu*. Eram acum jandarmi. Ni s-a făcut o prezentare, ni s-a spus ce avem de făcut și cu toții am fost duși la „Carmen Sylva“, în vila jandarmeriei; aici

Muntele mărturisitor

am făcut școală de agenți de poliție judiciară, cu profesorul de cod penal și procedură penală Praporgescu. Am terminat școala în anul 1946, au fost alegerile, faimoasele alegeri, când a pus comunismul definitiv mâna pe putere în Țara Românească, împreună cu sergentul major Vasile Lăcătușu din Piatra Neamț, am fost detașat la paza unei mori, la o moară foarte mare, a lui Asan, a unui armean mi se pare. Am fost acolo detașat, deoarece rușii, noapte de noapte, atacau, jefuiau și încărcau camioane cu faină. Avându-se în vedere alegerile, s-au luat măsuri speciale.

Rușii au venit în câteva nopți în cele două săptămâni cât am fost în detașare, dar, demonstrându-le că poarta este păzită, nu ne-au mai călcat. După ce am terminat școala, am dat examenul final și am fost transferat la Legiunea de jandarmi Putna-Focșani. Peste Milcov, în comuna Broșteni, am stat o vreme la postul de jandarmi, apoi am fost mutat la Batalionul de jandarmi nr. 2, intervenție, Târgu Ocna. Era anul 1947. Acum începea cotitura vieții mele...

C.H.: Scrierea unei cărți, spune Octavian Paler, e ca un lung deșert străbătut, înțeleg că după acest moment de cotitură, drumul peste care văd umbra lui Ulise, începe să iasă din poveste și devine *istorie*.

Gv.V.: În 1947 eram în portul Constanța - era vremea foametei -, asigurat paza vapoarelor americane care ne aduceau ajutoare. Au ancorat la noi vapoarele „Victoria“, „Panama“ și „Vaporul muncii“, vase de mare capacitate, a câte cincizeci de vagoane de tren. Uneori eram trimis în țară ca însoțitor la vagoanele din care se descărcau tone de porumb. Vagoanele erau sigilate. Trebuia să le duc în țară la adrese înscrise în acte. Am ajuns în București, la moara Gaghel, la moara Herda; porumbul era amestecat cu faină de grâu din care se făcea pâine; era groaznic. Am ajuns și la Buzău, la Pătârlagele. Țin minte că la Pătârlagele am dus și niște pachete cu alimente, cu conserve. Ni s-a dat și nouă câte un pachet din acelea; „Mâncați cu încredere din aceste alimente, deoarece cu aceste alimente s-a hrănit armata americană în timpul războiului“, se spunea în inscripții. Acestea erau depozitate și aduse din Franța și Anglia; când s-a terminat războiul, din aceste depozite s-au adus alimente pentru România, fiind timp de foamete, în pachete erau bunătăți pe care nu le-a văzut vreodată ostașul român: conserve, carne de porc cu stafide, lapte praf și medicamente pentru dezinfectat apa. La Buzău, ne-au însoțit și ofițerii americani care cunoșteau limba română, deoarece erau stră-strănepoți ai românilor care au plecat în 1920-1922, după primul război mondial, în America. Știau românește, destul de stricat, dar se descurcau bine cu ofițerii de la Crucea Roșie care au venit cu noi. În garnitura cu alimente era un vagon de clasa I unde erau ofițerii români de la Crucea Roșie și ofițerii americani. S-a asistat la distribuția alimentelor. Primarul a venit la tren, în gară, la Pătârlagele; s-au încărcat căruțele pentru comună și ofițerii au asistat la împărțire. Când

Constantin Hrehor

să plecăm n-am mai putut. Mii de oameni, moldoveni, înfometați, au blocat trenul în gara Buzău, strigând: „America! America! Vrem porumb! Vrem porumb!“, vânturând steagul tricolor. Americanii erau stupefiați.

Foametea făcea ravagii. Situația din gări se putea vedea și în jurul vapoarelor. Poliția era la datorie - un cordon în jurul portului, mai jos, grănicerii, iar lângă vapoare, lângă malul mării, noi, jandarmii, înfometați, sub steaguri tricolore, strigau asurzitor, disperat: „America! America! Porumb!“

Cordonul de polițiști a fost rupt și, peste noi, mai puțini, oamenii flămânzi s-au năpustit turbați, gata să spargă vapoarele.

Americanii de pe vas, care erau de serviciu, s-au urcat pe punte, cu aparate de fotografiat și au surprins mulțimile, în această vânzoleală, care nu era altceva decât o revoltă, un ofițer român a spus așa: „Oameni buni, noi nu avem porumb aici, să vă dăm; desfaceți linia să putem merge și-o să vă aducem.“ N-au înțeles. A ieșit un ofițer american și le-a vorbit: „Trebuie să ajungem la București, dăm telegramă și mai vine un vapor cu porumb și-o să vă aducem cât aveți nevoie, dar deschideți linia!“ Și încet, încet, ni se părea că trenul nostru pleacă pe niște valuri; din mulțimea aceea am înaintat foarte, foarte încet. Asta am văzut. Se confirmau cele relatate de fratele meu Grigore care mi-a spus că ostașii sovietici capturați aveau în raniță doar cartofi, sărăcie, dar li se spunea răstit: „Înaintați până la Berlin, că veți găsi tot ce vă trebuie, că Rusia nu are ce vă da.“

Și pentru că ne găsim aici, revin să mai spun că, în timp ce însoțeam trenurile cu porumb, am condus trei vagoane și la silozul din Medgidia, unde am constatat cu stupeoare o situație pe care am făcut-o cunoscută și sergentului major Vasile Lăcătușu din Piatra Neamț, cu care aveam o relație de prietenie. Ce anume? După cântărirea fiecărei cantități, la fiecare cinci tone, doi muncitori de la sindicatul C.F.R. -ului din Medgidia aruncau în grabă câteva găleți cu apă peste porumbul descărcat - fapt remarcat în împrejurări similare și de sergentul mai sus amintit, ceea ce era împotriva oricărei reguli normale, căci porumbul trebuie păstrat uscat, fiindcă umezeala îl depreciază. **Aici se ascundea o strategie criminală pusă în practică de comuniști.** Entuziasmul cu care erau primite ajutoarele de către români de la americani nu putea fi acceptat și, ca să fie bine dejucat planul *imperialiștilor salvatori*, s-a recurs la această modalitate: porumbul era depreciat și în acest fel distribuit poporului flămând; molimele care aveau să afecteze sănătatea beneficiarilor aveau să întrerupă sursa. Ceea ce s-a și întâmplat, căci vapoarele cu alimente nu au mai sosit, deși americanii au lansat promisiuni generoase poporului român. Acest aspect important, desigur, nebănuț de mulți, și o bună vreme nici de cei care eram în paza vagoanelor, și-a găsit confirmarea într-un moment pe care vreau să-l evoc. Eram în Cerhoz, la numai doi kilometri de granița bulgară; aveam obligația

Muntele mărturisitor

să patrulez, să fac pânde; mi-am făcut câțiva informatori din marginea satului, între care și pe Constantin Medeleanu. Acesta s-a arătat afectuos, mă chema la el zâmbitor, ospitalier. Nu avea copii, era un cetățean înstărit și îmi furniza informațiile necesare. Într-o bună zi însă, printr-un exces de amabilitate, el mi-a devenit suspect. M-a luat de braț și m-a condus prin curte la locuința sa. În casă era un musafir, o fată tulburător de frumoasă, nepoata sa din Medgidia. Se numea Maricica Voinea și era fiica agentului sanitar din cadrul sindicatului CFR Medgidia. Ochii verzi ai fetei, frumusețea ei răpitoare m-au fascinat. Convorbirile noastre indicau în cele din urmă o posibilă prietenie, după ce i-am fost prezentat de Medeleanu, iar domnișoara a primit cu încântare acest act politic. Fata a plecat peste două, trei zile. Ceea ce a urmat ține de destin. După câțiva timp am avut norocul să fiu detașat la Medgidia. Odată ajuns acolo, se înțelege, primul gând al meu a fost la întâlnirea ochilor verzi. Am căutat-o și, la intervalele care se nimereau între cursele trenurilor, o vizitam; am petrecut împreună multe momente diurne și nocturne. În Medgidia aveam o misiune grea - blocarea transporturilor de alimente care se scurgeau din Dobrogea spre Moldova. Moldovenii și mărfurile lor erau puși sub interdicție, sub acuzația că fac speculă, majorând inadmisibil prețurile la produse. Adevărul evident era însă altul: oamenii, trecând prin coșmarul secetei și al foametei, se aprovizionau pentru anul care urma. Eu, fiind bucovinean, am căutat să fiu mai tolerant cu frații mei din Moldova și în aceste condiții, mai puțin zelos față de autorități. Dar autoritățile, vigilente, nepăsătoare la foamete și sărăcie, luându-și măsuri de prevedere, au făcut un nou baraj la podul de peste Dunăre; ce scăpa de la noi, se descărca acolo.

Maricica Voinea nu locuia departe de gară. Mai mult decât atât, aflasem că tatăl ei era chiar agentul sanitar al sindicatului acestei unități. L-am cunoscut: un om masiv, răutăcios, cu un caracter pe care l-a moștenit întru totul fiica lui - frumoasă ca o zână dar extrem de perfidă, ca o viperă. Prietenia noastră nu a durat. Ce-am câștigat eu din această relație pasageră a fost lămurirea stratagemei cu porumbul ciudat tratat, semnificativ subliniată și de fată, și de tatăl ei, agentul sanitar.

C.H.: Exclamația „America! America!“, de fapt o invocație rostită de un popor disperat, desigur nu avea în vedere numai alimentele stringent necesare în acel moment...

Gv.V.: Desigur că nu. Avea conotații politice. Comuniștii nu urmăreau ca popoarele supuse dictaturii roșii să aibă posibilitatea de a cunoaște și altfel de viață, să aibă acces la lumea liberă, la civilizație. În popor se știa însă de multă vreme că America este o putere mondială, un conglomerat de state evolute, bogate și cu posibilități de ajutorare a țărilor cu economie precară, secătuite de război. Deși eram abia în '46-'47, la începutul orânduirii comuniste, mulți dintre noi ne-am orientat speranța în

America, în americani intuind eliberatorii din cătușele bolșevismului care creștea tentacular în Europa...

În plus, veteranii războiului, cei întorși din Rusia aduceau mărturii cutremurătoare care, analizate, demonstau clar că fericirea nu poate veni dintr-un spațiu sovietic; cei șaiszeci de ani de experimente comuniste în spațiul rusesc nu ridicau la orizont nimic optimist. Dacă pe propriul lor pământ s-au înregistrat rateuri catastrofale, ce era de așteptat la noi?!

C.H.: Referitor la suferințele românilor din „captivitatea roșie“, voi face o trimitere într-un trecut nu foarte îndepărtat istoricește, temporal măsurat de epoca sovietizării și stalinizării Răsăritului, mai precis la Rusia lagărului siberian. Și apoi la alte lagăre tot din acel spațiu.

Am între lucrurile scumpe din casa părintească un obiect cu mare încărcătură emoțională - un carnet format 10/16, cu file dictando liniate vertical, cu roșu, îmbrăcat în copertă de pânză, cu clape, în care sunt scrise câteva pagini cu cerneală neagră, evocând anii 1914, războiul și suferințele celor din lagărul Siberiei. Acestui carnet cu copertele străbătute de sudoare, de nădușeala drumurilor interminabile, purtat discret în haina militară, lângă inimă, alături de o iconiță care o reprezintă pe Fecioara Maria cu pruncul, zdrențuită și pătată întocmai ca notes-ul, îi voi spune *Jurnalul lui Ieremia*. Cel care a făcut însemnările a fost **Ieremia Corjân**, străbunicul meu, care și-a pierdut șapte ani în Siberia. Cele treisprezece epistole păstrate de familie, opt inscripționate în limba rusă, „Pocitovaia kartocika“, trei cu semnul Crucii Roșii și două redactate în limba germană sunt documente sensibile de comunicare extrem de vigilentă, lapidară și subtilă. În *Jurnal* se păstrează un fragment din Bolintineanu, „Mama lui Ștefan cel Mare“ și câteva cântece de jale și de înstrăinare. Reproduc aici nu textul de o înțeleasă circumstanță, „Ura, ura, Austria!“, ci unul dintre cântece, numit „Cântec din Siberia“: „Ardă-l focul și para/ Traiul din Siberia,/ Că-i mai bine-n bătălie/ Decât aici în robie/ La astă țară pustie,/ Că Siberia-i numită,/ Cu zăpadă acoperită,/ Cât zăpadă nu-i pe ea,/ De muscă nu poți răbda,/ Tot de muscă de cea mică/ Care-i foarte otrăvită/ Și așa-i Siberia/ Bat-o Maica Precista./ Suferim relele,/ Ca și robii ferele./ Când mergem la preumblătoare/ Ne uităm la lumea mare,/ Stau pe gânduri și mâhnit/ Din ce parte am venit,/ Stau pe gânduri tot beteag/ Nu văd pe nimenea drag,/ Nu văd pruncii și muiere,/ Nu văd neamurile mele/ Gândești c-am picat din stele,/ Că eu sunt la Răsărit,/ Trăiesc tare necăjit,/ Eu la rele sunt scăpat/ Și sunt tare-nstrăinat./ Căci sus în Siberia/ Nimic alta nu-i vedea,/ Numai munții au piatră/ Și iarna cu zăpadă,/ Cine-nstrăinat trăiește/ Multe rele sufereste,/ Iară când e de cinat/ Ne punem plângând în pat/ Și gândim la a noastră Țară/ De-am trăi s-o vedem iară,/ Unii gândesc la soții/ Că le-au lăsat cu copiii/ Și așa toți se gândesc,/ Până toți se vestejesc./ Lasă-mă, Doamne, să mor/ Să nu mă topesc de dor,/ Doamne, bagă-mă-n pământ/ Că

Muntele mărturisitor

mă topesc de urât;/ Doamne, ce gânduri mă bat/ Ca pe cel mai blestemat,/ Mă doresc acasă foarte,/ Nu-mi da, Doamne, aici moarte,/ Căci aici e traiul rău,/ Du-mă, Doamne-n satul meu“.

Paginile care urmează sunt atinse, ici-colo, de creionul chimic ori de cerneală neagră. Interesant este „pomelnicul“ celor capturați din Compania 12, în zilele de 25 și 26 octombrie, un număr de șaiszeci de oameni din diferite localități din Bucovina: de la Sucevița (Ifrim Teaciuc, Nichifor Hrehorciuc și Ieremia Corjân), de la Clit, Vicov, Frătăuți, Arbore, Brodina, Humor, Rădăuți, Horodnic, Câmpulung, Straja, Solea, Sadova, Climăuți, Dragomirna, Buninți-Mihoveni, Botoșana, Mănăstioara, Milișăuți, Cuciuru Mare, Comănești și Berchișești, din cealaltă parte a Sucevei.

Jurnalul propriu-zis este emoționant, începe astfel: „Plecarea mea la Război, din 1 august, la 25 octombrie 1914. În 3 august m-am îmbarcat în mondur împărătesc, în orașul Rădăuți, și am șezut la Rădăuți nouă zile și în aceste nouă zile am ținut douăzeci și patru de ore de [termen german, probabil cursuri pregătitoare - n.m.]. Și în 10 august am jurat la steag, în 11 august am plecat pe jos la Hladik [Dornești - n.m.]. Și la Hladik ne-am suit pe tren și am mers la Cernăuți. Și acolo ne-am coborât jos și am stat trei zile. Și după trei zile am mers la hrănită [graniță - n.m.] la Noua Suliță și era așa o căldură că îmbrăcăminte pe noi era toată spumă; mulți soldați cădeau la pământ de căldură și de greutatea ce era. Și mergând prin satele Mahala, Boian, stătea norodul, cu mic, cu mare, tineri și bătrâni, cu vase cu apă și dulcețuri și le dau soldaților ca să-și răcorească arsura ce-o aveau; ei aveau milă la norod când ne vedeau că suntem așa de negri de la colb și de spumele ce curgeau de pe noi. Și am mers până la hrănită la Noua Suliță și-am șezut două zile și o noapte (...) și n-am dormit defel, am păzit [neștiind de unde poate] veni Neprietenul [această expresie, sinonim al vrăjmașului, dușmanului etc. e un arhaism excepțional, o rostire înțeleghătoare, creștină -n.m.]“.

Soldatul Ieremia Corjân consemnează apoi, în detalii semnificative, pregătirea pentru intrarea în confruntarea militară: „Dimineața, când să mergem la cafea, în loc de cafea ne-am pomenit cu șrapnele ce ni le trimiteau rușii din canoane [tunuri - n.m.]. În loc de cafea s-a deschis un foc așa de grozav încât nimeni nu poate să creadă, numai aceia care au fost acolo. Și s-a deschis focul, duminică dimineața la ora 4, și a ținut până la ora 7 seara...“ înaintarea împotriva *Neprietenului* este surprinsă astfel: „Am mers prin ploaie de plumbi asupra lui, n-am căutat gard, nici apă, nici pâraie, nici râpile ce erau pe acolo. Și am ieșit pe o câmpie largă și ne-am întâlnit cu Regimentul 41 (...) și am început a strânge morții și răniții de pe câmpul de luptă, și am dormit acolo, și a doua zi am stat până am îngropat morții. (...) Când am intrat în Cernăuți ne-am îngrozit de norod ce era prin oraș (...) și când am fost prin dreptul monumentului Mariei Tereza s-au

Constantin Hrehor

auzit două bubuituri groaznice, așa de tare, că Cernăuțiul s-a cutremurat (...), mare jale m-a umplut, țipetele femeilor și ale copiilor, bătrâni și tineri (...). Și am plecat spre Storojineț (...), drumul, plin de oameni, de trăsuri și vite, plâns de norod, țipete de copii, răcnete de vite, că gândeam că amu-i sfârșitul lumii (...) Era căldură așa de mare încât ardeai de viu. Și nu era apă decât oleacă (...) și care erau mai înainte își udau oleacă gura și care erau mai înapoi nu mai aveau cu ce-și astâmpăra setea și tare au slăbit toți soldații“.

După ce osândiții la sete ajung la Storojineț, trecând prin diferite stații pe care I.C. le notează cu luare aminte, marșul continuă prin ploaie și „glod“; pe „amândouă părțile drumului sta norodul cu coșutețele, cu mese pline de pere, mere, perje [prune - n.m.] și tabac fel de fel și ne da (din acestea) și nouă; și noi abia ne trăgeam; de slabi, uzi și înglodați ce eram, nu ne mai trebuia nimic“. Drumul lung este presărat cu pancarte ce amintesc localități rusești, zone afectate de incendii, de încercările vremii. A urmat un nou semnal armat din partea rușilor, la care românii au ripostat: „Am început și noi a da înapoi binele ce ni l-au dat“. Au urmat 15 km pe jos, pedestru, și o întoarcere pe tot atâta cale: „la picioare aveam bășici și așa ne dureau, ca cum am fi pășit pe foc și am slăbit așa de tare că nu ne mai vedeam unii cu alții de atâta amar de necaz. Și ziua și noaptea am mers așa cam 75 km“. După o pauză de două ore, în câmp deschis, până a se zări de dimineață, ostașii au pornit din nou și s-au instalat pentru patru zile în zona Deletin, făcându-și „decuncuri“, după care, sub privirile înlăcrimate ale diferitelor etnii, au poposit în satul Miculici, într-un spațiu geografic ciudat, cu „dealuri cu pietre mari și niște munți de te lua groaza de înălțimea și de pietrele ce erau pe dâșii“.

... în urmă rămâneau cele trei tuneluri, iar într-un vagon cu patruzeci de soldați Ieremia scria în carnet găurile pe unde trenul îi ducea spre locuri nebănuite... Le-a notat ca un impiecat de mișcare. La Debrețin i-au reținut atenția orașul, fabricile și plutele de bușteni, viile și livezile de pomi fructiferi din care se hrănea „doar cu vederea“. Budapesta, din nou, îl frapează: „Oraș foarte mare, stația foarte frumoasă și prin oraș lumină electrică, că puteai să găsești și un fir de mac“, își notează mai departe stațiile, una după alta; în Polonia, soldații primesc vești de la localnici că pe acolo „dimineața a trecut Neprietenu“. Soldații s-au postat pe burtă timp de o oră, după trecerea primejdiei continuându-și drumul. Din păcate, Jurnalul nu mai poate fi citit: de la pagina 26 până la 75 foile lipsesc; iar de la 75 la 85 sunt aproape goale, cu însemnări fără valoare; abia de la pagina 85 până la 102 e de citit un lung cântec de jale și înstrăinare, în rime populare, intitulat „Cântec din timpul războiului european“. Așadar, *Jurnalul* (început la fila cu numărul 9, până la fila 26) e doar un fragment de istorie și viață, ilustrat simplu de un țăran de la Sucevița, îndrăgostit, se vede, de

Muntele mărturisitor

doină și de cimilituri, adânc înrădăcinat în duhul pământului țării, model de viețuire creștinească.

Gv.V.: E o mărturie care, cred, își găsește locul în acest demers. L-am cunoscut pe străbunul Ieremia Corjân, un om foarte demn, aspru, riguros, dintre acei arcași bătrâni care știau că Legea și Neamul sunt totuna și că dincolo de ce e DA, e DA, și de ce NU, e NU, altceva nu mai încapă...

C.H.: Despre același spațiu și despre atrocități inumane am citit rânduri memorabile din „Jurnalul“ eroinei Anița Nandriș - memoriile acestei țărănci, după cum se știe, au fost premiate de Academia Română. De asemenea, confesiunile distinsului nostru om de cultură, academicianul Constantin Ciopraga prezent în captivitatea rusească după destrămarea frontului de la Cotul Donului (nov. 1942). Prizonierul avea atunci 24 de ani, era tânăr absolvent al Facultății de Litere din Iași. Sutele de kilometri, pe jos, prin zăpadă nu pot fi uitate. Nici camarazii flămânzi, toropiți de oboseală, căzând de-a dreapta și de-a stânga, care mureau fără „să fie suprimați“. *Zăpada* ninsă a doua zi îi acoperea. „Atâta frig a intrat în noi atunci, încât unii au rămas infirmi pentru toată viața. (...) Iernile rusești sunt intrate în mitologie.“ Zilele și nopțile aveau doi vecini: iarna și moartea. Și totuși, adaugă memorialistul, întâmplările de pe front, acțiunile respective, au fost uneori mai suportabile decât ceea ce a urmat. „Drumul de la Tambov la Oranki a durat două săptămâni, în vagoane pentru vite.“ Strecurat prin gerul năprasnic, trenul cu înfometajii hrăniți auster cu pește sărat și pesmeți, avea vagoanele căptușite cu promoroacă. Acestea sunau „ca un contrabas“, zgredite de unghiile celor năuciți de sete. Foamea îi sălbăticea pe camarazi - mâncau orice, cadavre de cai înghețați, ba și din semenii congelați...

Războiul „cea mai bestială nebunie“ (Leonardo) însemna, pe lângă foame și frig, dizenterie, tifos exantematic, păduchi, mizerie și suferință psihică în orice clipă. Constantin Ciopraga a avut parteneri de „gazdă“, la Mănăstârca pe fiul scriitorului Ioan Slavici și pe Laurențiu Fulga. „Cei mai refractari dintre toți cei cinci mii din lagăr erau românii“. Nemții „erau toropiți, deprimăți“, cei din Finlanda erau „cei mai conformiști“.

Timp de patru ani, C. C. nu a primit nici o carte poștală; în 1946 s-a întors acasă. Alții au rămas, „unii șase ani, alții zece“. Alții, nimeni nu o să știe niciodată câți, nu s-au mai întors niciodată...

Am făcut aceste sublinieri având înaintea o foarte interesantă carte, numită, moldovenește, „Oleacă de taifas“, semnată de amfitrionul celor convocați la dialog, de către bonomul Grigore Ilisei. Pagini „mărturisitoare“, de mare substanță, sunt în această carte - cu tangență la tematica din lucrarea pe care am numit-o „Muntele mărturisitor“ - și acelea prin care vorbesc Paul Miron, Mihai Ursachi, George Astaloș, Petru P. Andrei sau Liviu Antonesei. După cum, într-un alt volum semnat de același

Grigore Ilisei, „Divanuri duminicale“, emoționante confesiuni în aceeași linie vom găsi rostite de către Alexandru Zub.

Gv.V.: Lagărele, deportările, infernul comunist sunt plăgi care nu pot fi uitate. Care nu trebuie uitate. E minunat că despre toate acestea apar astăzi cărți; păcat că mii de osândiți nu mai sunt în viață să povestească, să-și vadă viața trecută prin tipar întru neuitare!

C.H.: De câțiva ani buni, de vreo douăzeci, în preajma mea am un om, de-o simplitate țărănească și de un farmec ales, precum rostitorii de proverbe și cimilituri de odinioară. Se numește Toader Clipa - Donuță. Spovedania lui se aseamănă cu cele relatate de profesorul Ciopraga.

Toader Clipa - Donuță, un octogenar cu nici un fir de păr alb pe creștet, vioi, cu o casă durată între lunci și ogoare, cu staulul inimii plin de amintiri pe care le povestește cu un fel de veselie copilărească de parcă nu ar fi drame, s-a născut în 13 august 1922 în „satul pâinii“ Grănicești, Suceava. La 20 de ani, în plin război mondial, se numără între soldații din unitatea 8 Vânători Cernăuți; în timp ce era acasă, într-o scurtă permisie, tobele au anunțat pe ulițe mobilizarea. S-au format coloanele și, pe jos, trupele au ajuns în Ucraina; în acest timp, companii româno-germane se întorceau de la Cotul Donului. A urmat o întoarcere în țară, un cantonament în zona Fălticeni - Neamț. Aici au avut lor confruntări cu sovieticii care au urmărit îndeaproape trupele retrase. La scurt timp a urmat alianța de la 23 august 1944. Toader Clipa - Donuță relatează: „În 24 august eram la Mărășești, aici ni s-a ordonat să nu deschidem foc căci sovieticii ne sunt aliați; dinspre ruși însă s-au auzit câteva focuri care nu au făcut victime. Dacă acesta a fost ordinul, până la Roman, unde am fost cantonați, cu promisiunea că vom ajunge liberi acasă, am străbătut drumul fără echipament militar, fără arme. În 25 august, sovieticii ne-au încolonat și ne-au dus pe jos la Târgu Frumos - aici nu mai era comandament, ci lagăr. Calvarul începuse. După 24 de ore am făcut un nou popas în Fălești - Basarabia, apoi în Bălți. La Bălți era un lagăr înfricoșător populat de vreo douăzeci și cinci de mii de prizonieri. Când se făcea numărătoarea acestora la anumite intervale, dacă cineva lipsea, era înlocuit cu oricine, la întâmplare, dintre civili, copilandri, tineri ori vârstnici. Se întâmpla că unii evadau din coloană, în mers, ori alții, bătrâni, bolnavi, epuizați nu mai puteau ține pasul cu rigorile. Când eram în lagărul din Bălți, au trecut câteva avioane care au bombardat orașul și lagărul, cu scopul de a sparge gardul pentru a scăpa măcar o parte dintre cei internați; nu știu cui au aparținut avioanele și de cine au fost trimise; se spunea că ar fi fost nemțești. Imediat au sosit trenurile, cu vagoane de marfă, înghesuți, câte o sută ori mai mulți, sub comanda unuia mai isteț dintre noi, de regulă cunoscător de puțină limbă rusească, am ajuns în orașul Crasnadon. Am călătorit vreo patru zile; când trebuia alimentată locomotiva, stăm pe unde

Muntele mărturisitor

apucam, în câmp pustiu, în locuri necunoscute. Setea întrecea foamea, somnul în picioare, supravegherea severă, injuriile, sufocarea în mediul aglomerat ne măcinau lent. Și dincolo de acestea, muștenia, lipsa de comunicare. Nu ni se permitea nici un cuvânt - mergeam ca animalele inconștiente spre abator...

Lângă mine erau consătenii Ștefan Moroșan, Iordache Buliga, Anton Moroșan, Nicolae Moroșan al lui Ștefan, Aurel Teodorovici, Gheorghe Buliga și Gheorghe Moloci. Gheorghe Petrovici - Ghiorghieș, ieșind din coloană, asumându-și un mare risc, a fugit. La vreo douăzeci de kilometri de Crasnadon erau minele din Dombas. Coloana noastră înaintând tot pe jos, a ajuns în lagărul nr. 8 Dombas în septembrie '44; am stat acolo mai întâi în carantină, vreme de douăzeci de zile. Erau acolo români închiși încă de după momentul Cotul Donului; unii dezafectau minele închise, alții deja robeau în subterane. Se muncea greu, în condiții inumane, primitive, pe genunchi și pe coate, câte doisprezece, treisprezece ore. În brigadă erau câte o sută de oameni; praful de cărbune, lămpile cu fitil fumigen, de motorină, ne asfixiau. La o numărătoare de oameni, am auzit că în Dombas sunt internați cam patru mii cinci sute de muncitori. Munceau în trei schimburi: dimineața de la 7 la 14,15, schimbul întâi; de la 14-19, schimbul al doilea și de la 19 până la 7, 8 dimineața, schimbul dublei nopți, căci noapte era și afară, și înăuntru. Condițiile erau mai austere decât în pușcărie. Dar nu ajungea foamea, frigul, setea și batjocura, după Crăciunul lui '45 au urmat și alte încercări: tifosul și dizenteria care numai bine s-au întâlnit cu milioanele de păduchi care mișunau pretutindeni! Și-așa dormeam prost, pe scânduri ciotoase, fără saltea ori pătură, cu un bulgăre de cărbune în loc de pernă, ori un ghem de troscot pe care îl socoteam căpătâi, păduchii ne chinându-ne clipă de clipă. Zilnic dintre camarazi luau drumul veșniciei câte șaptezeci-optzeci. Gardienii lagărului spuneau dimineața: «Prea puțini sunt morți, toți trebuie să moară! Nimeni nu trebuie să scape.»

Am fost și eu atins de tifos și am căzut în neștiință. Fiind considerat mort, fără nici o analiză am fost aruncat în magazia cu morți, într-o așa-zisă morgă din apropierea lagărului. Nu știu când, am făcut ochii mari și m-am văzut gol, dezbrăcat, între nenumărați morți înțepeniți în diferite poziții, răsturnați, însilozați unul peste altul, înspăimântat de acest apocalips, neavând nici o haină de nicăieri, am fugit gol în lagăr. M-a văzut un neamț, prizonier de la Don, care m-a întrebat dacă sunt român și m-a introdus în dormitorul grupului său german; am stat acolo timp de trei zile, dezbrăcat, o comedie de om! Am intrat apoi în drepturi; din pâinea primită am adunat câteva porții pe care le-am dat unui camarad în schimbul unei perechi de izmene nemțești, și o altă porție, pentru o cămașă. Acum eram bun de muncă - eram groparul fraților mei, transportam morții la gropile comune.

Constantin Hrehor

Fiind timp rece și pământul pietros, gropile se făceau la suprafață, numai la vreo douăzeci-treizeci centimetri adâncime. La săpat erau câte zece - doisprezece oameni; gropile erau în apropiere de lagăr, la vreo cincizeci-șaizeci metri, îngrozitor a fost nu acest meșteșug ci urgia din primăvară: exhumarea cadavrelor care, îngropate superficial, au intrat în descompunere... Aerul era irespirabil, ne pândea o epidemie. S-a ordonat transferarea morților la vreo opt kilometri depărtare unde, sub clor și var s-au pierdut pentru totdeauna. **Sigur, absolut sigur, mulți au fost îngropați de vii, în stare de leșin ori agonie, slăbiți de foame, de boli ori bătrânețe. Numai Dumnezeu îi știe și îi pomenește în ceata martirilor săi!** Nu le pot uita fizionomiile, trupurile mutilate, ciopârțite ca să încapă cât mai mulți, aud și acum scrâșnind roțile basculantelor în care îi încărcau și din care îi descărcau ca pe niște stafii fioroase...

Eram beteag, stăm pe gânduri, zilnic îmi închipuiam că voi pieri în galeria de cărbuni. Un brigadier român m-a văzut și m-a întrebat ce meserie știu. Știam ceva de acasă, de pe la unchii mei, un pic de cojocărie. Am fost admis. Dar când s-a citit lista, meseria mea s-a omis, la apelarea numelui meu apărând meseria de cizmar. Am acceptat, deși nu știam chiar nimic din rosturile acestei bresle. Și nu numai atât, acolo nu exista nici o sculă pentru a face meserie, trebuia să ni le inventăm noi din ce găseam la îndemână. Maistrul, șeful de echipă Gavril Chiaburu, un bucureștean cumsecade, m-a încurajat, numindu-mă un fel de magaziner; transportam perechi de încălțăminte de la atelier la magazie și invers - încălțăminte, cu uzură mare, de diferite mărimi și tipuri provenea din captura de război. Am activat acolo vreme de un an și opt luni, după ce echipa a fost înlocuită de prizonieri unguri. Dar până a povesti o întâmplare din cizmărie, trebuie să spun că în timp ce lucram în mină, odată fiind la încărcarea vagonetelor, un compatriot din Calafindești, invidios că aveam o activitate mai ușoară pe care ar fi râvnit-o, m-a pârât conducerii sub acuzația că aș vrea să evadesc. Fără multă judecată, am fost aruncat în buncăr vreme de două săptămâni... Mă rog, un incident care arată că Iuda e pretutindeni.

Și acum pentru că tot de lăcomia de argint a lui Iuda putem vorbi, să vedeți întâmplarea din cizmărie: între zecile de perechi de încălțăminte aduse la atelier, într-o zi am nimerit un bocanc american, din piele fină, purtat desigur de un ofițer. Când i-am smuls tocul, am avut o neașteptată surpriză - din scobitura anume făcută în toc, au căzut înainte-mi patru inele legate unul de altul și o pereche de cercei de aur... Cine știe ce poveste dragă ascundeau acestea!

Dintre cei șase din echipă, unul m-a observat. Am mers la baie și am încercat să îngrop podoabele în săpunul moale pe care îl purtam în buzunar. Peste puțin timp am fost chemat de către comandantul lagărului - un prizonier din Cernăuți. Mi-a cerut bijuteriile, bătându-mă zdravăn cu o

Muntele mărturisitor

vergea de cauciuc. I-am dat inelele, dar nu a fost mulțumit - scobitura din toc arăta că mai era loc pentru ceva. M-a bătut iarăși și i-am dat și cerceii, între timp a aflat despre toate acestea căpitanul de lagăr, ofițerul, și el flămând după aur. Când nu după multă vreme comandantul care m-a bătut a fost eliberat, la plecare i s-a făcut o percheziție. Avea în cufăr o haină frumoasă, unguerească și o pereche de cizme luxoase, în tocurile cărora, prietenii cizmari i-au ascuns aurul primit de la mine. Percheziția a fost scurtă, fiindu-i reținute cizmele. Demontate rapid, acestea au fost aruncate pe margine. Ofițerul deveni posesorul bijuteriilor. Eu, care trebăluam de ici-colo cu încălțăminte pe umăr, am văzut toate acestea. L-am zărit și pe comandant care, văzându-mi satisfacția, și-a mușcat pumnul ridicat amenințător. Căpitanul mai găsisse în cizmele din cufăr și un ceas de aur. Bucuros, mi-a înlesnit porții generoase la masă, din care se împărțeau și confracții din jur...”

A urmat o scurtă perioadă de muncă în mină și apoi a sosit ordinul eliberării; s-au citit declarațiile prizonierilor luate la intrarea în lagăr. Comisia stabilea loturile care aveau dreptul de a se întoarce acasă. T.C. ne spune că din patru mii cinci sute de prizonieri, în viață au rămas vreo șapte sute. Eliberarea venea în toamna lui '48. Foștii prizonieri au primit bocanci cu talpă de lemn și fețe din foaie de cort, salopete și șepci rusești, pâine, alimente și... confort în vagoane, scânduri geluite; după o oprire la Bălți au fost predați românilor într-o unitate militară din Focșani de unde au fost distribuiți în toată țara. Toader avea atunci 26 de ani și jumătate. A fost reținut timp de o lună la magazie, transportând cu caii lemne și alimente, produse de abator; ispășit de o bucată de carne, după atâta regim de lagăr, era în pericol să piară intoxicat, cum a murit vecinul său Gheorghe Moloci, intoxicat de D.D.T., ori nu de mâncare ci de foame și sete, ca și consăteanul său Nicolae Moroșan a lui Ștefan, pe care l-a bocit două zile așteptându-și rându-l la groapa comună.

Toader Clipa, povestește același „film“ ca și academicianul Constantin Ciopraga. Ne spune că rugăciunea nu era permisă, că zilele de mare sărbătoare creștină treceau ca oricare altele, fiind doar în interior trăite cu nedescrisă emoție și durere; spune că în cei patru ani și jumătate de lagăr nu a văzut un medic, nici un medicament, că oamenii nu se tundeau și nu se bărbiereau, că alergau înnebuniți după un porumb fiert ori după un cap de pește aruncat chiar în latrina internatului, că mâncau varză și pâine alterată, pești aproape descompuși, broaște, șoareci și câini; corespondența, o carte poștală la un an, apoi la opt sau șase luni câte una, era aruncată de cenzură dacă cuprindea mai mult de douăzeci și cinci de cuvinte. Dombasul era urâcios, negru, pietros, acoperit doar de tufe de pelin, în lagăr, cine știe pentru câtă vreme, după eliberarea sa au rămas încă în sclavie grănicerii, jandarmii și cei din SS. Gerul de peste -45°C, foamea, bolile, îi vor fi trecut

printre umbrele anonime pe mulți. Numai povestirile, numai evocările, și acestea tot mai puține și tot mai neinteresante pentru contemporanii tineri, ni-i apropie și ne trezesc cugetarea prea depărtată de cultul Martirilor.

Cu certitudine, nu-i... balast, dincolo de cele de aici relatate, nici povestea Eufrosinei Huțuleac, spre poarta căreia am trimis-o pe jurnalista Dana Dominiciuc, sensibilă vorbitoare despre lacrimi și patimi, care astfel scrie în „Pământul pătimirii“ („Crai nou“, din 7 iulie 2001):

„Eufrosina Huțuleac din Milișăuți a fost deportată în Dobrogea timp de șapte ani. La doar o zi după ce născuse, a fost scoasă din pat în miez de noapte, cu copilul în brațe, și dusă în pribegie. «Cu predare din post în post, am ajuns la București. De fiecare dată eram batjocorită, lovită, amenințată și tot timpul mi se spunea să las pruncul, că nu am cum să-l țin mai departe, pentru că voi fi dusă la muncă. Băiatul era anemic, nu mai plângea, bâzâia numai, că nu avea putere nici să plângă. Era tot numai o rană, că nu-l schimbam, nu aveam cu ce. Uscam pelincile în sân. Mă temeam să nu moară nebotezat și i-am pus numele Lacrim, de la lacrimi. Dar, nu au vrut să mi-l înregistreze așa, m-au luat la batjocură și l-au scris Lacrea. Ne-a ținut Dumnezeu în viață, aproape că a fost o minune ce s-a întâmplat cu noi. Nu știam nimic despre familia mea, era mama luată, era omul meu, dar cel mai tare mă îngrijoram din cauza fetiței, care era mică, avea numai 2 ani. Am stat într-un arest din București mai mult timp, apoi am fost dusă în Dobrogea. Când mă duceau spre gară, m-a văzut un băiat din sat, care era soldat, și m-a întrebat unde merg. I-am spus că nu știu, cel care mă păzea m-a amenințat cu arma, iar el a scris acasă la ai lui și așa a aflat tata că trăiesc. După două luni de umblătură cu copilul la piept, am ajuns în Dobrogea, la Poarta Albă. Era o mare de oameni de tot felul. Și pușcăriași, și deăștialalți. M-au trimis pe câmp să văd dacă găsesc vreun cunoscut. Le-am spus că nu, și ei râdeau că o să-i cunosc pe toți. Mă întrebau dacă-mi plac lanțurile, dacă le aud cum zornăie... Mă temeam pentru copil să nu moară, iar ei râdeau zicându-mi că nu-i nimic, abia așa mă pot duce la Jilava, unde-i răcoare pe gratii, că-mi curge apa pe dedesubt... Familia mea ajunsă în satul Bairam, la granița cu Bulgaria, a aflat că eram și eu prin zonă și s-a rugat să o lase să mă caute. Ne-am întâlnit și am mers cu ei acolo, la muncă, și eu. Am fost deportați șase ani, unsprezece luni și douăzeci și cinci de zile. Apoi ne-au dat voie să plecăm oriunde, dar nu acasă. Ne-au spus să ne alegem un loc și am ales la Iacobești, aici, la noi. Nu ne dădeau voie să ne întoarcem și parcă nici oamenii nu mai erau așa cum îi știam noi. Cei care mai aveau suflet, se temeau și de umbra lor. Erau vremuri grele, era o nebunie, se fereau să vorbească, se temeau să nu fie duși ei la pușcărie, așa era atunci. După alte luni bune ne-am apropiat de casă, ne-am întors. Cu frică, dar am revenit în sat. Nu mai rămăsese mai nimic din gospodăria noastră, iar casa era acum fierăria G.A.C.-ului care se

Muntele mărturisitor

înființase imediat după ce ne luaseră pe noi, cei cu pământul «absenteiștilor», cum ne-au botezat pe cei deportați, și al altora care au vrut să se înscrie de la început.

Un om mai milos a spart într-o noapte, lacătul de pe ușă și a băgat copiii în casă. Dimineața, fierarii veniseră la treabă și ne-au găsit acolo, printre fiarele lor. S-au supărat, s-au speriat, dar după o vreme ne-au lăsat în pace acolo. Au mutat fiarele în fosta noastră șură, unde era mai mult spațiu și au lucrat acolo mai departe, încet-încet, am luat-o cu greu de la capăt. Dar Gheorghe era bolnav de acum, era altul și așa a rămas până a murit, în primăvara lui '89, înaintea Revoluției. Și feciorul meu, tot bolnav a fost și stă cu mine... E bătrân și el de acum, dar viața nu îți dă numai ce ai vrea, Dumnezeu le rânduiește pe toate.“

„Lagărul vorbea numai de ceea ce i se lăsa să vorbească“
(*Ce ne facem fără Willy?* George Astaloș)

„...frigul era temelia tuturor relelor“ (Avesta)

„Omul este un zeu neputincios“ (Heidegger)

„Dacă nu sperii, nu vei întâlni nesperatul“ (Heraclit)

„Crucea precede lumina fulgerătoare a învierii“ (Evdochimov)

„Contradicția fundamentală a vieții: să mănânci și să fii mâncat. Hrana ca temei al metafizicii. Pământul este un Pământ hrănitor. Războaiele, marile epidemii, moartea își pot astfel găsi o explicație firească. Cum să ieși din acest impas?“ (Basarab Nicolescu)

„Mai pot să nădăjduiesc? împărăția morții este casa mea, culcușul meu l-am întins în inima întunericului. Am zis mormântului: Tu ești tatăl meu; am zis viermilor: voi sunteți mama și surorile mele! Atunci unde mai este nădejdea mea și cine a văzut pe undeva norocul meu? El s-a rostogolit până în fundul iadului și împreună cu mine se va scufunda în țărână“
(Iov 17, 13-16)

„Se poate spăla memoria ca puntea unei corăbii?“ (Octavian Paler)

C.H.: Dar să ne întoarcem, căci trebuie, la primele lecții cazone, de când încep... adversitățile și, totodată, individualizarea eului Dvs...

Gv.V.: Am terminat școala... Acolo am luat pentru prima oară contact cu „ecepiștii“ din divizia „Tudor Vladimirescu“ și din divizia

Constantin Hrehor

„Horia, Cloșca și Crișan“. „Ecepiștii“ erau ofițeri făcuți în grabă - căpitani din caporali, maiori din sergenți, ori colonei din sergenți... Era între ei un căpitan - nu-i mai rețin numele, deși am intrat în conflict cu el - care se ocupa cu educația, cultura și propaganda și cultura (de aici „ecepiștii“: E.C.R). De două ori pe săptămână ne adunau într-o sală, pe subofițeri și pe ofițeri separat. Discursul era axat, se înțelege, pe ajutorul nemaipomenit pe care l-a primit România din partea sovieticilor și pe marea prietenie care se instalase între România și Uniunea Sovietică.

Într-una din zile, căpitanul educator ne-a spus că Uniunea Sovietică ne-a salvat de la foametea din 1946-1947, după cunoscuta secetă grozavă care a pârjolit Moldova; am ascultat și am crezut că explodez. Știam foarte bine care era situația în Rusia; am fost acolo și am văzut cât de prost trăiesc rușii. Cunoșteam prea bine că, dacă americanii nu interveneau cu armament și alimente, niciodată nu ar fi avut loc evenimentul memorabil de la Stalingrad.

Auzind aberațiile căpitanului, eu m-am ridicat - că aveam dreptul la interogație („Cine are de pus o întrebare?“) și am zis: „Domnule căpitan“, ... El m-a întrerupt, criticându-mă: „Nu domnule, ci tovarășe.“ Mă conformez și zic - era obligatorie această formulă roșie - „Dumneavoastră spuneți că Uniunea Sovietică ne-a salvat de la foamete... Ce a dat Uniunea românilor, când nici ostașilor sovietici nu a avut ce le da, căci, deși aveau petrol, au mâncat cartofi din Bucovina; cât au stat aici, în fața Obcinii Mari, prizonierii nu au avut altceva în ranițe decât cartofi...“ „De unde știi dumneata?“, am fost întrebat. Și eu am răspuns că știam de la compatrioții din munți, că prizonierii asta aveau în sacul de merinde... Dar, în portul Constanța apăruseră vapoarele americane, „Vasul muncii“ și vasul „Victoria“. „Victoria“ și „Panama“ transportau alimente și porumb, pentru Timișoara, spre atelierele CFR, la moara Gaghel, la Herda, la Buzău; îmi amintesc că am dus șase vagoane la Medgidia. Când, în fața ofițerului propagandist am vorbit, argumentat, despre portul Constanța, el m-a interogat: „Nu s-au făcut descărcări și la Galați?“ Am răspuns: „întâmplător și la Galați am fost atunci, dom'le/tovarășe căpitan; nu am văzut nici un vapor sovietic. În Constanța am văzut vaporul «Slava», foarte mare, ca vasele americane, plin cu bumbac. Toți ne-au luat, numai Uniunea Sovietică ne-a salvat. Ne-a adus bumbac!... Tovarășe căpitan“, am continuat eu, „bumbacul adus a fost descărcat timp de o lună, o mulțime de baloturi; în tot atâta timp au fost încărcate cutii cu pânză. Bumbacul era țesut în atelierele noastre - colbul era înghițit de muncitoarele noastre române -, iar produsul finit, pânza, s-a întors în Rusia...“ Căpitanul m-a însemnat, replica era prea îndrăzneată. Într-o zi m-am întâlnit prin curtea batalionului, a cazărmii Tisești, cu primarul Trotușului de Tg. Ocna. Aveam o cravată kaki, croșetată foarte frumos. Era un cadou de la fratele

Muntele mărturisitor

meu de la Craiova, care a fost militar. Culoarea cravatei nu a plăcut, era de un kaki verzui... M-a oprit și m-a întrebat: „Ce-i cu cravata asta? O cravată!“, îi răspund. „Asta-i cravată civilă. îți place să fii civil?“ Eu am tăcut, nu am dat nici un răspuns. M-a lăsat și a plecat; peste vreo cinci zile am fost chemat și mi-a fost adus la cunoștință că, în conformitate cu articolul cutare - ordin al Marelui Stat Major, sunt trecut în cadrul disponibil al armatei. Era în anul 1948.

De aici începe odiseea... Am spus răspicat adevărul despre ce era Rusia față de România.

Căpitanul în discuție, era un tip interogativ, conform misiei sale. Întreba deseori: „Mai are cineva vreo întrebare?“ L-am întrebat: „Tovarășe căpitan, care-i situația în Bucovina și Basarabia? De ce ne sunt înstrăinate, oare nu sunt teritorii românești? Am învățat la școală că ne aparțin; mărturie stau stâlpii de hotar puși de Ștefan cel Mare - Tighina, Cahul, Cetatea Albă și toate celelalte cetăți...“ „Da, ai învățat dumneata, dar adevărul e că pe acestea le-a furat România de la Uniunea Sovietică, cu mult mai înainte“, îmi replică trădătorul propagandist. Știam bine cuvintele baciului Moldovei: „Să ții minte că aici e hotarul“ și vorbele din Sf. Scriptură: „Să nu strămuți hotarele aproapelui tău, puse de strămoșii tăi (Deuteronom 19, 14).“

C.H.: Ați fost exclus, propriu-zis, din armată... Și trecut forțat în disponibilul acesteia. Ce a urmat pentru tânărul în care vocația militară începuse să fie evidentă? Și deranjantă.

Gv.V.: M-am orientat spre un șantier din Craiova. Lucram în haine militare, nu aveam alte schimburi. În această situație, pe șantierul fraților Andriescu, am fost reperat, am apărut suspect. Desigur, unii m-au și întrebat de situație, iar eu nu le-am ascuns nimic: am fost dat afară din armată sunt bucovinean. Eram întrebat, în discuțiile cu muncitorii, ce-i comunismul și eu le răspundeam că e Antihristul pe pământ. Ce este Bucovina și Basarabia și eu le spuneam că sunt teritorii românești înstrăinate și că nu se poate ca statele lumii civilizate, America, Anglia, Franța să lase hoardele păgâne în inima Europei creștine. Va veni ceasul, și nu prea târziu, când străinii dominatori vor fi scoși din România și țara va fi independentă și liberă...

Când spuneam toate acestea mă gândeam la armata română, care a întors armele și la propaganda americană, care susținea că s-a scurtat războiul cu cel puțin șase luni datorită acțiunii României, a regelui Mihai, salvându-se astfel zeci și zeci de mii de vieți omenești. Bazându-mă pe acest merit extraordinar, am crezut că România își va câpăta toate drepturile. În timp ce aveam aceste convorbiri, Securitatea mă căuta acasă. Au avut loc schimbări: jandarmeria a trecut la Securitate. Milițienii purtau uniformă albastră, în țară se efectuau arestări. Se ridicau potrivit

Constantin Hrehor

orânduiri. Celor de-acasă le-am spus să nu vorbească nimănui de prezența mea în Craiova. Sora mea i-a scris fratelui meu Costel: „Măi Costele, știi ceva de Gavriluță? Că el, când a plecat de-acasă a spus că merge la Constanța. Și nu ne-a scris nimic, îl caută miliția acasă, i-a luat și o fotografie de acasă.“

Scrisoarea era astfel concepută - deși se știa bine unde mă aflu - pentru a deruta cenzura și pentru a mă atenționa pe mine. Din clipa aceea nu am mai locuit la fratele meu. Mi-am mutat sărăcia la un prieten - Radu Popescu, fiul unui medic, muncitor și el pe șantier și, deopotrivă, urmărit. Acesta era un băiat foarte bun; tatăl său, doctorul, a căzut cu avionul în '44; mama lui era profesoară. Cu Radu dormeam în podul casei - nu în casa lui, ci în una vecină, lipită de casa lui. Când nu era nimeni acasă desprindeam o scândură de jos și ne strecuram în podul vecin al casei unui mare membru de partid. Acolo dormeam, în zori plecam cu Radu pe șantier. Amândoi prevedeam că vom fi arestați.

Într-o dimineață sosi fratele meu, care mi-a spus:

- Gavriluță, azi noapte am avut o percheziție. Te-au căutat pe tine, pe-afară, pe sub pat, peste tot.

El, fratele, stătea în chirie la doamna Popa, pe strada Postelnicu. Am luat aminte la cele relatate și mi-am dat seama că pericolul e aproape. Era clar că Securitatea era pe urmele mele; deși ar fi trebuit să fiu căutat la Constanța, cum am lăsat cuvânt celor de acasă, iată că urmăritorii erau acum în Craiova...

Într-una din zilele când îmi pregăteam plecarea, solicitând lichidarea pe șantier, o patrulă a Miliției m-a acostat pe stradă:

- Actele dumitale, te rog.

Eu caut actele și le pun la dispoziție, legitimația de șantier și ce mai aveam la mine. Se uită și zice:

- Mergi cu noi până la comenduire.

- De ce? Eu lucrez pe șantier, iată legitimația, zic. Aveam acest act încă la mine, ca să-mi pot ridica retribuția, după cererea de lichidare.

- Nu-i nimic, vei merge și vei spune acolo, hotărî patrula.

Am ajuns la comenduire; după ce am fost predat, patrula a plecat. Am fost lăsat într-o cameră, singur; printr-un coridor am ieșit pe o ușă în spate, apoi printr-o poartă care da în stradă, am fugit. Am ajuns la fratele meu și i-am spus să meargă pe șantier să-mi ridice banii.

În noaptea aceea am ajuns în gară - fratele mi-a dat câțiva bani pentru bilet -, am călătorit de la Craiova la București, și de la București, la Rădăuți. De la Rădăuți, în plină noapte, pe câmp, evitând șoseaua, prin spatele comunei Marginea și prin spatele comunei Sucevița, am umblat prudent până în ulița dinspre casa părintească. Trecând livada, am bătut la geam. Am stat acasă ascuns timp de două luni, pregătindu-mă pentru

Muntele mărturisitor

sihăstriile munților; fratele Ioan, Ionică, mi-a procurat tot ce-mi era necesar pentru o asemenea alegere...

C.H.: E numaidecât obligatoriu să ilustrați, aici, până a intra în epica emoționantă a primelor zile de haiducie, starea lucrurilor din acel moment, cum se precipitau evenimentele, care era situația politică sub un regim care se dovedea tot mai ostil?

Gv.V.: Contextul social-politic era extrem de critic, începea vânatoarea de oameni. Victimele și martirii se arătau la orizont. Puterea străină, roșie, cotropitoare, era în plină dezlănțuire apocaliptică.

În 1944, în munții Bucovinei, fratele meu, Ion Vatamaniuc, fiind partizan, comandant al unui grup de partizani, avea misiunea de a aduce prizonieri. El era un prețuit specialist în trecerea liniei rușilor; în misiune era însoțit de un locotenent german care se amuza de faptele năzdrăvane ale partizanului, ori de câte ori aducea prizonieri din spatele frontului sovietic. Grupa lui da atacuri cu posturile de înaintare, dar misiunea principală era aducerea prizonierilor.

Fiecare grup de partizani din cele răspândite în munți avea câte o misiune specială: și grupul lui Macoveiciuc, și grupul lui Constantin Cenușă... Erau patru grupe mobile, în afară de batalionul fix „Bucovina“, supranumit „Putna“, compus din voluntari bucovineni, dar să fie spre știință și voluntari ucraineni. Erau o mie trei sute de oameni. Companiile din acest batalion erau comandate de ofițeri în rezervă. Una dintre companii era condusă de locotenentul Motrescu (nu de celebrul partizan Vasile Motrescu, despre care vom vorbi mai jos - n.n.), de profesie inginer silvic. E ușor de închipuit cât de bine cunoștea munții acest profesionist al pădurilor... O altă companie era condusă de locotenentul Mimor, învățător în comuna Vicov... Legătura cu ofițerul german o făcea locotenentul Motrescu, pentru că știa limba germană. Aceste companii au avut o misiune foarte grea: să blocheze cu orice preț Valea Putnei. Rușii presau insistent Valea Moldovei, pe la Gura Humorului și Valea Putnei căci prin acea deschizătură la obcină se putea tăia cale spre Ardeal; se trecea Obcina Mare spre Câmpulung, în Bistrița Năsăud, și de acolo în Ardeal... Valea Moldovei era un obstacol puternic, încercat de multe ori. Erau aici două cazemate din care se secera cu mitralierele, plus două tunuri pe munte, care, când se observa primejdia, băteau în strâmtoare, întrerupând orice succes, în timp ce, în dreapta și în stânga muntelui, se organiza rezistența unităților, în zona batalionului fix au fost lupte aprige, s-au dus chiar lupte corp la corp în timp de noapte, încât jumătate din efectivul batalionului a căzut acolo. De reținut în acest context este că, din grupele mobile de partizani, nu s-a înregistrat nici o pierdere. Oamenii rezistenței cunoșteau foarte bine terenul - erau toți bucovineni, născuți și crescuți pe munte... Și aveau și experiența armatei. Ba unii dintre voluntari, atât din batalionul fix,

cât și din grupele mobile, erau chiar militari marcați de încercuirea Crimeii...

C.H.: Ați fost și Dvs. în acel infern! Cum ați ieșit teafăr?

Gv.V.: Drept spuneți, că acolo a fost iadul pe pământ... Puțini au scăpat de acolo. Pe mine m-au scos nemții cu un avion gigantic, cu șase motoare. Parcă le văd și acum, avioane doborâte, vapoare scufundate, strigăte, moarte... Au fost salvate doar 10% din efectivele regimentelor prezente în luptă. Celor vii li s-au dat câte două luni de concediu. Dintre aceștia, amestecați cu bucovinenii, s-au alcătuit companiile amintite. Trebuie să deschidem o paranteză necesară, să evoc pe scurt momentul evacuării comunelor Straja, Horodnic de Sus, Horodnic de Jos, Vicovu de Sus, Vicovu de Jos, Voitinul, Sucevița, Voievodeasa, Solea, Marginea; suferind strategia liniei frontului rusesc, au fost obligate să-și trimită locuitorii în evacuare. Li s-a spus locuitorilor să nu se deplaseze prea departe, să rămână în spatele liniei de front. Dar locuitorii, cunoscând bine ce vrăjmaș ingrat au în față, amintindu-și momentele Muscalineasa, anul sângelui 1916 și suferințele de sub pajura austriacă și sălbăticia moscalilor, au luat drumul pribegiei. Li s-a poruncit: „Luați-vă în căruțe alimente, luați-vă vitele, tot, și lăsați ușile descuiate.“ Sigur că în căruțe nu au pus icoane, nu au pus perne, plapume, ci saci cu porumb, cu cartofi, cu de-ale gurii. După căruțe erau legate vitele; pentru că vitele și caii erau rechiziționate, rămânând puține în sate, se uneau câte două-trei familii la o singură căruță, înghesuindu-și la un loc nevoia. S-au aciuat în zona Botoșanilor, la peste o sută de kilometri. Oamenii și sărăcia lor au fost jefuite de către rușii cu apucături primitive; bietele femei, fetele și nevestele stăteau ascunse prin păduri. Cei evacuați au stat pe pământul altora timp de șase luni, până la 23 august... S-au întors la casele lor cu traista goală-n spate; căruțele le-au fost luate cu tot calabalâcul amărât, le-au fost junghiate vitele, furați caii, prihănite fetele... Bine zice poetul temnițelor, Radu Gyr, că neam barbar sunt cei crescuți în stepă...

Amintesc aici un episod care nu știu dacă e consemnat undeva: atunci, pe câmpul dinspre Rădăuți, pe drum, au fost întâlnite trei căruțe ale mănăstirii Sucevița, care între altele evacua un frumos policandru aurit. Obiectele de valoare ale muzeului, ca o măsură de prudență impusă de evenimente, au fost duse în alte mănăstiri, dacă nu chiar prin Râmnicu Vâlcea... Sub policandrul acela atârna un ou de struț, care se desfăcea și se înșuruba; în interior se păstra o prețioasă costiță din părul Doamnei Elisabeta Movilă trimis printr-un sfetnic credincios din exilul turcesc atunci când, potrivit cronicarului, a zis „boieri, necinstitu-m-au păgânii“. Când au văzut rușii în căruța mănăstirească policandrul, s-au repezit ca sălbaticii, strigând „zlota, zlota“, aur, aur, și i-au rupt brațele, distrugându-l...

C.H.: E pitoresc acest ocol. Și dă contur apăsător bravilor eliberatori

Muntele mărturisitor

(și) din pricina cărora „codrul - frate cu românul“ ne-a fost de-atâtea ori adăpost, încât nu întâmplător „Doina“ Poetului național se încheie cu blestemul „îndrăgi-i-ar ciorile/ Și spânzurătorile“...

Gv.V.: Punct după paranteză. Mai departe. Când căpitanul „ecepist“ ne-a spus că Uniunea Sovietică ne-a salvat de la foamete, mi-am amintit de fratele meu Ion din munți, care mi-a relatat adevăruri despre viața din Rusia, comunicate de prizonierii capturați de pe linia frontului. Uniunea Sovietică nu are de unde să vă dea nimic, le-au spus ofițerii, căci hoardele române și germane au luat totul și poporul e flămând, și fabricile nu vă pot trimite echipament și armament. Și tot comandanții lor: Dacă vreți să mâncați, înaintați până la Berlin. Acolo o să găsiți de toate.

Era demagogie, propagandă. Când am ajuns noi, deja era luat totul de ei. Când s-au retras spre Stalingrad, în urma lor a rămas mare sărăcie. Armata română îi ajuta pe copii cu câte o conservă de ciorbă, în loc de gamelă.

Cum am spus, tuturor prizonierilor ruși - după spusele fratelui meu - li s-au găsit în sacul de merinde cartofi. Au fost întrebați la comandamentul româno-german: Ce-i cu asta?. Așa au fost întrebați. Asta ne este hrana, au răspuns. Nu primiți altceva? Nu, atât avem, nu primim nimic altceva.

Trupele româno-germane erau instalate pe Obcina Mare. Pe la jumătatea localității Sucevița trecea linia frontului, venind dinspre Putna, peste munte, pe aproape de mănăstire. Și tot peste munte, spre Gura Humorului, încolo, spre munții Neamțului. Regimentul 3 Grăniceri, condus de colonelul Popescu, era chiar în Obcina Mare. Era tot acolo și un regiment german, într-un perimetru care includea Măgura Vacii și Brodina, până la apa Moldovei, în zona aceasta, la Struginoasa, o companie întreagă a căzut sub focul nimicitor al grupei lui Macoveiciuc. Și câțiva ofițeri germani și români au căzut în focul armelor în același spațiu, aproape de Ciumârna, din cauza unui huțul de origine slavă din acel loc. Numele lui era Ivan Ohrenciuc; acesta a trecut, nu se știe cum, linia frontului român și s-a întors cu o grupă de ruși. Folosindu-se de o noapte cu ploi și trăsnete, când ostașii stau mai puțin vigilenți sub foile de cort, a distrus un întreg comandament de companie. S-a dat alarma și s-a întărit paza, efectivele au intrat în alertă.

Macoveiciuc activa mai mult în direcția Putna, spre Voitinel, de unde era de loc; Cenușă activa în zona Putnei, loc de origine; Ion Vatamaniuc activa în spațiul Voievodeasa - Sucevița - Marginea, lângă linia de front, cum am subliniat.

SIHĂSTRIILE

C.H.: Să intrăm în primul capitol dramatic al temerarului Gavril Vatamaniuc, în momentul când, ca unul care vrea să îmbrățișeze viața monahală, renunțând la lumea comună, v-ați logodit cu singurătățile primejdioase ale munților...

Gv.V.: Cum am spus, fratele Ion mi-a procurat tot ce îmi trebuia pentru această alegere. Era ziua de 25 noiembrie - ziua mea de naștere. Am hotărât să-mi sărbătoresc ziua în munți, cu fratele meu Ion; am luat rucsacele cu mâncare și uneltele de săpat bordeie în pământ și am ajuns în munți. Am ales această zi ca să fiu neîndurător cu mine. Să nu mă tenteze ceva, fie zi de naștere, fie Pastile ori Anul Nou. Am trecut prin „Șoarecul” și am ajuns în muntele Vulturul, oprindu-mă pe o pantă sudică, să am soare toată iarna. Am făcut un bordei; pământul înghețat la suprafață ne grăbea. Ziua săpam și noaptea coboram după alimente, așa se desfășura viețuirea noastră în munți. La bordeiul nou făcut am transportat de vreo patru ori alimente. A început să ningă. Fratele Ion m-a ajutat să adun câteva lemne, apoi m-a lăsat singur. „Mă duc să nu mă prindă zăpada, să nu-ți las urme”, mi-a zis. Mi-a dat de grijă să-mi procur lemne. Le curmam noaptea cu un ferăstrău coadă de vulpe și le depozitam sub pat. Doi țaruși în față și doi țaruși în spate și niște bârne pe care am pus cetină, acesta era patul. Bordeiul avea doi metri lungime și tot atât de lungi erau lemnele tăiate. În față aveam o sobiță unde, noaptea, îmi făceam focul. Acolo am stat toată iarna, singur, singur...

C.H.: Câți ani aveți atunci?

Gv.V.: 24 de ani. La 24 de ani m-au dat afară din armată... Ca să revenim - când am intrat în primăvară, era gata-gata s-o încurc: am văzut că mi se sfârșesc alimentele și că iarna, așa cum e în Bucovina, nu se mai duce din munți, în munți iarna e tare greu, zăpezile-s mari, se iau târziu. De Paști, având aproape fruntea muntelui dezgolită de zăpadă, căci toată ziua sta soarele deasupra, mi-am pierdut urma, strecurându-mă în vale până am ajuns în casa fratelui meu. Până a mă întoarce cu provizii înapoi, Ion, fratele meu, mi-a zis:

- Gavriluță, am să-ți fac legătura cu **Săvuleț**“ (acesta era un fiu de-al lui Gheorghe a lui Savu, din încrengătura sucevițenilor Ion, Grigore, Vasile și Gin). Săvuleț era deja în munți din '44, alegând fuga în pustietățile codrului după momentul evacuării. De el nu știa nimeni unde e. În munți a intrat în legătură cu unul Ghimici și altul Flocea, din Gura Humorului -

Muntele mărturisitor

activând în jurul mănăstirii Humor. Săvuleț era rudă apropiată cu **Varvara Zaremba** a lui Ilie a Profirei; tatăl lui și cu Varvara erau frați. Având această relație la îndemână, fratele meu Ion a intuit că acesta se va abate numaidecât pe la mătușa sa. Ion a mers la Varvara să se informeze, dar ea l-a repezit arătând că nu știe nimic. Ion insistă:

- Cum poți dumneata să spui, lele Varvara!? Uite ce-i: mata mă cunoști destul de bine. Să nu ai frică; acum nici eu n-am frică de dumneata. Uite de ce am venit: și Gavriluță, fratele, e tot pe aici. Și vreau ca să se întâlnească cu el, că e mai greu singur. Să fie doi. Iar eu îi voi ajuta pe amândoi.“

Ea stă puțin, se gândește...

- Eu te-am înțeles, bade Ionică, dar dacă eu nu știu de el...

- Bine, nu știi. Uite ce spun eu: să vină Gavriluță, să stea vreo săptămână la dumneata în pod, poate în podul șurii, vine el și s-or întâlni...

- Cum să stea Gavriluță la mine?

- Nici o frică să nu ai, că îl aduc noaptea, vin prin spate; el e la mine acum. Îl aduc eu aici, prin livadă, noaptea, și îi aduc tot ce îi trebuie, dumneata nu ai să-i dai nimic. Trebuie să-i mai fac o pereche de opinci, trebuie să-i mai aduc ceva...

- Ionică, să nu se întâmple o nenorocire!

- Nici o nenorocire. N-avea grijă, că doar mă cunoști pe mine.

Ce-i drept, fratele Ionică avea foarte multă trecere pe la toți oamenii, ca om cinstit, ca om de cuvânt. Era un om foarte respectat, pentru că el nu a zis o dată „nu“ în fața unei solicitări. Astfel, Varvara Zaremba n-a avut ce face și a spus:

- Cum crezi dumneata, numai că dumneata o să răspunzi dacă...

- Eu răspund!, replică ferm fratele Ionică.

Și am stat o săptămână la Varvara în pod. Și într-o noapte aud: scârț, scârț. Ușa din spate, pe unde am intrat eu. Am stat liniștit; mă temeam să spun ceva, ca el să nu creadă că este așteptat de păzitori și să nu deschidă focul. Am stat foarte liniștit la locul meu, încât el n-a știut nimic și am simțit că s-a așezat și el într-un loc și a stat nemișcat. Așa că stăteam amândoi în același pod, fără să știm unul de altul. Și dimineața, când a venit la el Pachița, fata cea mare a Varvarei, cu mâncare, s-a uitat speriată că nu suntem doi. L-a văzut numai pe el; eu stăteam încă ferit. Pachița se uită și întrebă: „Ești singur?“. El spune: „Singur“. Stă, se gândește un timp și eu răspund de acolo:

- Sunt și eu aici, Pachița!

El a tresărit grozav. Și Pachița a râs la el când a văzut că a pus mâna pe automat; avea și el un pistol-mitralieră rusesc. Pachița a spus:

- Nu-ți fie frică, e Gavriluță, și el e ca tine.

Iată așa a avut loc întâlnirea mea cu Săvuleț, în pod la Varvara! Am

stat de vorbă cu Săvuleț, deși nu prea era dispus. Dar am stat acolo trei nopți cu el și trei zile. Și într-una din nopți a mers Pachița la Ionică și l-a anunțat să vină la noi. Să vină ziua, să nu vină noaptea. Și într-una din zile, Ionică a venit pe uliță, obișnuit, a intrat în casă, din casă a trecut printr-o ușă secretă în grajd și s-a urcat la noi în pod, cu Pachița. Ionică a dat mâna cu el. Săvuleț era un băiat tânăr, avea 19 ani. I-a vorbit:

- Măi Săvuleț, uite ce e, eu am aranjat cu Varvara ca și fratele meu să fie cu tine. De un an de zile e și el pribeag prin munți. Și-i mai greu să fiți singuri. Eu am să vă ajut. Vă voi duce mâncare, fratele tău mă cunoaște bine și tu mă cunoști destul de bine. E mai bine să fiți amândoi și zic să rămâneți împreună...”

După un timp de discuții în taină, cu fratele meu și cu mine, Săvuleț, pentru că știa că am fost militar, m-a suspectat din umbră. Se temea să nu fac jocul Securității. Ion, fratele meu, l-a încredințat că nu am nici un scop dubios, că am fost aruncat din armată. Greu, foarte greu s-a lăsat convins, în a treia noapte, cu alimente aduse de Ion pentru mine și cu un rucsac adus pentru Săvuleț de către gazda Varvara, am ieșit și am plecat pe drumurile noastre. Am urcat în drumul Ursoaiei, la Poiana Micului, am trecut dincolo până am ajuns la ceilalți frați de pustietate...

Cei din bordei s-au speriat când în loc de unul au văzut doi, adică pe Săvuleț, cel așteptat, împreună cu mine. Săvuleț i-a asigurat râzând: „Să nu vă fie frică, e un consătean de-al meu, e ca și noi.” Eu aveam o pereche de pantaloni militari și asta i-a derutat și m-au suspectat multă vreme.

După aceea am vorbit eu cu ei, am făcut planuri - eu eram inițiatorul planurilor. S-au liniștit. Așa că am rămas toți patru acolo. Deci asta se întâmpla în '50 deja, că eu în '49 am plecat în munți, în '50, primăvara. Am venit de Paști, în primăvara lui '50. Făceam planuri pentru anumite acțiuni. N-am să pomenesc însă planurile lor și sistemul lor de acțiune. Lucru cu care, nefiind de acord, am preferat mai bine să rămân singur, decât să iau parte la acțiunile acelea (...). Dar cum să scap? într-o noapte n-am dormit deloc, m-am frământat cum să procedez să ies dintre ei. A doua zi am venit cu o propunere:

- Măi fraților, eu am un plan. Acuma dumneavoastră îl aprobați, ori nu... Noi vom acționa aici cum ați spus dumneavoastră. Dar trebuie să ne gândim. Eu am fost militar, v-a spus Săvuleț, nu-i nici un secret. Eu stăpânesc planurile foarte bine, după strategia militară, eu cunosc sistemul de acțiune, cum aș proceda eu dacă aș fi în locul celor care ne urmăresc. Noi acționăm aici, facem și dregem, dar imediat le atragem atenția și ei năvălesc aici. Nu-i normal ca noi să părăsim zona și să mergem în zona mea spre Rădăuți? Părăsim Gura Humorului, mergem la Sucevița, acolo ne aranjăm condițiile de alimentare, pentru că noi vom sta două, trei luni de zile acolo, sigur. Vom fi liniștiți, iar ei, înnebuniți, ne vor căuta aici. După

Muntele mărturisitor

aceea, noi vom da o lovitură acolo și ne vom retrage aici sau în altă parte, încât ei să nu știe de unde să ne ia. Că dacă noi rămânem aici suntem expuși oricând să cădem într-o cursă. E bine?“

Le-a plăcut planul.

Am zis: „Atunci eu mă duc să aranjez cu vreo două gazde, că eu am rude foarte multe, și cu fratele meu Ionică, cel care e principala călăuză a mea. El a fost partizan în '44, Săvuleț știe. Și să aranjez și locul unde ne vom stabili. Vin înapoi. Peste o săptămână vin înapoi și acționăm aici două, trei săptămâni și după aceea plecăm acolo...“

Am dat mâna cu el, cu ei și am plecat și bun plecat; la ei nu m-am mai întors niciodată.

C.H.: Nu erau parteneri compatibili...

Gv.V.: Mie nu mi-a plăcut modul lor de a activa, ceea ce făceau ei era haiducie de joasă speță, pseudohaiducie, ca să zic așa, departe de idealurile partizanilor. Le-am propus de câteva ori să renunțe la practicile lor neonestе, dar nu au acceptat. Când am văzut poziția lor, nu i-am contrazis, căci eram ultimul venit în grupul lor, dar nici nu am continuat să le fiu aliat. Ca dovadă că acțiunile lor au fost într-un totu greșite, n-au rezistat decât doi ani și au căzut toți trei sub ascuțitul gloanțelor. Plutonierul securist Olaru, în urma acestei bravuri, a fost avansat locotenent...

C.H.: E lucru de înțeles că membrii respectivului grup, profitând de atmosfera așa-zisă haiducească, făceau abuzuri...

Gv.V.: Făceau abuzuri și acțiuni nepermise, acțiunile lor făceau aventură, nu istorie. Fratele meu Ion mi-a spus oarecând, scurt, ca la Constituție, când am luat hotărârea de a mă duce în munți:

- Măi, Gavriluță, tu ai luat această hotărâre. Eu voi fi alături de tine, dar să știi un lucru: cuvântul partizan este un cuvânt sfânt. Căci îți spun, în primul rând ești tânăr, ferească Dumnezeu, să nu aud o prostie despre tine; pădurile sunt pline de femei, umblă după bureți, după zmeură, fragi, mure, cu vitele, trec dintr-o comună în alta peste munte, să știi că eu cu mâna mea te împuşc. **Tu dacă ai venit și ești hotărât să fii partizan, trebuie să știi că partizanul trebuie să fie un om care luptă pentru o cauză sfântă și nu are voie să facă compromisuri.** Că atunci ești un hoț, un tâlhar, un om care niciodată nu poate să fie iubit de popor. Că organele de Securitate te vor urî, te vor face bandit, trădător, asta-i altceva, dar tu ești înscris într-o misiune scumpă, să lupți împotriva minciunii, împotriva necredincioșilor, să fii cinstit, corect, devotat până la pierderea propriei vieți...

C.H. Era o lecție severă care nu permitea nici o concesie, cam în termenii „Învățăturii lui Neagoe către fiul său Teodosie“... sau în spiritul „Operelor morale“ ale sfântului Martinus de Bracara:

„Fii rezervat cu noblețe, povățuiește cu plăcere, dojenește cu răbdare.

Constantin Hrehor

Dacă cineva te va muștra pe merit, să știi că ți-a adus un mare folos, iar dacă te-a muștrat pe nedrept, consideră că a voit să-ți facă un bine. Să nu te temi de vorbele aspre, ci din contră, de cele blânde.“

„Fii cât mai puțin răutăcios și încrezător în tot felul de zvonuri, în acuzații și bănuieli, dar să fii foarte pornit împotriva acelor care, printr-un aer de nevinovăție, se sustrag atenției altora numai spre a face rău semenilor lor.“

„Când nu cunoști ceva, cere să fii învățat fără să-ți ascunzi neștiința.“

„Fii zăbavnic la mânie, înclinat spre milă, tare în momentele de grea cumpănă, prudent în clipele de prosperitate.“

„Să-ți ascunzi virtuțile așa cum ar trebui să ascunzi viciile altuia. Fii disprețuitor de glorie deșartă și un supraveghetor sever al celor în lumea cărora ai fost pus.“

(Sf. Martinus de Bracara)

G.V.: Ionică, fratele meu, știa despre abuzurile celor amintiți, le cunoștea planurile, cum procedeză. Nu putea fi de acord cu teroarea; ei opreau autobuze și cereau actele la control, erau gata să-i împuște pe cei care aveau carnete de partid... Asta nu era misiune de partizan. Noi știam cine e în sat membru de partid, cine sunt comuniști. Dar știam prea bine că unii, cei mai mulți, erau numai formal, pentru că nu puteau avea serviciu fără a deține carnet de partid, nu puteau fi nici paznici, nici portari și, iată că nu convingerile îi făceau membri de partid, ci nevoile. Nu li se admiteau copiii în școli, în licee și, mai ales, în facultăți, ori pe acești bieți oameni, bine intenționați, trebuia să-i pedepsim? Nu mai spun că unii dintre membrii de partid, deloc convingși de doctrina ipocrită a Răsăritului, m-au alimentat în zile rele și mi-au salvat viața și, deși aș putea să-i nominalizez, le arăt doar recunoștință. Și nu numai pentru hrana dată, ci și pentru informațiile prețioase. **Noi, cei retrași în munți, eram împotriva unei filosofii, împotriva unei dictaturi care era copiată fidel după modelul Moscovei și aplicată în mod sălbatic poporului român.** Acestei doctrine îi stăm noi împotrivă și nu bieții oameni pe care îi întâlneam în autobuz și care aveau carnet trebuiau pedepsiți și jefuiți. Nu, aceasta nu era misiunea noastră. Noi, în cei șase ani cât am stat în munți, nu am făcut așa ceva, ci din contră. Am tipărit manifeste și le-am răspândit în popor, am arătat cine sunt bolșevicii, am rugat poporul să nu se înscrie în partid, să aștepte încă un pic deoarece comunismul este Anticristul pe pământ, **să nu părăsească Biserica.** Am arătat că doar creștinismul este ancora omenerii și îi sfătuim să nu se înscrie în colectiv pentru că acest colectivul nu ne poate aduce decât sărăcie. Ceea ce a și fost. În sfârșit... Vorbeam de la om la om. Ne întâlneam cu oamenii pe munți, cu muncitorii, stăm de vorbă cu ei și le spuneam același lucru. Oamenii, chiar fără să le spunem noi, erau bine

Muntele mărturisitor

informați, pentru că trăiau deja nenorocirea și presiunea comunismului. Erau la modă cotele. Ei ni se plâneau și spuneau:

„Fraților, cum scăpăm, că trebuie să muncim cu șa și să cumpărăm carne și să le dăm lor? Să cumpărăm cartofi, să le dăm lor. Ne-au luat pământul și trebuie să le dăm și cote, să le dăm din ce nu avem... Cum vine asta?“, întrebau ei necăjiți. „Noi nu ne-am înscris în colectiv“, spuneau oamenii din Sucevița, „pământul însă ni s-a luat.“

Într-adevăr, nu s-au înscris și pământul le-a fost luat și dat la alții. La cei din Rădăuți, la cei din Horodnic, care s-au înscris în colectiv; cei din Sucevița erau chiar condamnați, pedepsiți și aveau impuse cote mai mari și se exercita asupra lor o presiune extraordinară. Să dea carne, lapte, ouă, lână, brânză, tot. „Dacă ai o oaie, ești obligat să o înscrii la cooperativă și să dai două kilograme de brânză pe ea. Și să dai lână, să contractezi un porc, un vițel“, spuneau localnicii arătând cum hotărau irevocabil tovarășii primari. Omul nu putea să taie, să mănânce, să crească pentru el nimic; aceste lucruri oamenii le simțeau pe spinarea lor, ca pe o grea povară. Și când se întâlneau cu noi erau bucuroși, deosebit de bucuroși că există oameni care luptă împotriva acestor dictatori, dușmani ai poporului. Știau prea bine că acestea toate vin de la Moscova.

Mulți fiind în război, au văzut cu ochii lor până la Stalingrad și înapoi aceleași suferințe la poporul sovietic. Autoritățile române copiau fidel aceeași stare de lucruri. De aceea partizanii din '44 au luptat împotriva ocupantului sovietic, iar mai târziu, în '44-'49, până-n '56 și chiar în '57, când a căzut ultimul erou, Vasile Motrescu, partizanii bucovineni au luptat împotriva autorităților instalate de trupele sovietice, care erau slugi docile, instalând în țară exact metodele din Uniunea Sovietică, împotriva acestor autorități comuniste, fidele Moscovei, împotriva acestor trădători au luat ființă grupurile de partizani. Ba mai mult, îi durea pe toți, ca și astăzi, și pe cei din Oltenia, și pe cei din Muntenia ori din Banat înstrăinarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord; și sigur mulți știau că și Insula Șerpilor a fost dată simplu, cu un proces verbal, de către servitorii Moscovei instalați atunci la conducerea României de către trupele sovietice, de niște oameni care nu aveau nimic cu patriotismul, cu naționalismul, cu România, cu poporul român. Cine a fost Gheorghiu-Dej? Un ciocănar de la Iași, care ciocănea la vagoane..., asta era meseria lui. Foarte frumoasă, dacă rămânea acolo! Dar a putut el să conducă o Românie, în alt fel decât îi spuneau consilierii sovietici care erau de la regiment până la înaltul comandament, de la județ până la minister? El a executat exact ce-i spuneau consilierii sovietici. Ei, împotriva acestei stări de lucruri luptam...

C.H.: Să conturăm cele două personaje care v-au fost în apropiere, frații Chiraș.

Gv.V.: Așa. După ce am venit eu și am stat de vorbă cu Ionică și

Constantin Hrehor

i-am spus de ce am plecat de la cei trei, Ionică mi-a spus:

- Măi băiete, ai noroc. Au fugit în munți doi oameni bravi, pentru care garantez eu, deosebit de bine intenționați, oameni de nădejde: frații **Ion** și **Gheorghe Chiraș**, Chirășenii sau Mateienii cum li se spune.

Mateienii erau patru frați: Ion, Gheorghe - care au fugit în munți -, Neculai și Vasile. Cu Neculai, fratele meu Ionică a fost foarte bun prieten, dar și cu Ion. Ion avea 52 de ani când a plecat în munți. A fost prizonier în Rusia, a suferit îngrozitor, a muncit în minele de la Dombas. Întorcându-se de acolo, a refuzat să vină cu diviziile „Tudor Vladimirescu“ și „Horea, Cloșca și Crișan“, și pentru aceasta a suferit foarte mult; toți acei ce-au refuzat au fost băgați în mine și bătuți în barăci umede și friguroase unde mureau cu grămada. Acest om nu putea să-i sufere pe comuniști pentru nimic în lume; a pătimit extrem de mult de la acești nemernici care acum conduceau propriu-zis România din umbră.

Ion Chiraș a fugit de acasă când a auzit că fratele lui, Gheorghe, a fost arestat la locul de muncă, el fiind mecanic în serviciu la moara lui Toader Chiraș. Proprietarul morii, Chiraș, nu era rudă cu el. S-a pomenit cu doi civili care l-au legitimat și au spus: mergi cu noi. A oprit moara și l-au luat. L-au dus la postul de jandarmi. Acești oameni, Mateienii, vorbeau răspicat împotriva comunismului. Spuneau ce-au văzut în Rusia, căci amândoi au fost pe front, care-i realitatea, ce ne poate aduce comunismul și ce ne-a adus până la ora aceea. Autorităților, Securității, nu-i convenea să aibă oameni în popor care să le dejoace planurile și să le combată teoria și propaganda lor. Așa că, Gheorghe a fost arestat acolo. Cum a auzit Ion, a încuiat ușa și a început să-și facă bagajul pentru a pleca în codri, să nu fie și el arestat. Spre seară, Gheorghe a cerut învoire la WC; a fost introdus la WC de către un milițian și a văzut un gemuleț deschis. (Miliția avea sediul atunci în zona unde acum sunt casele lui Marcel Popa și prof. Geta Vatamaniuc, fiica lui Nicolae, a unui nepot al celui care relatează - n.m.). S-a urcat pe WC, s-a aruncat prin geam, a sărit în spate, de acolo pe o colibă, pe o șandramă unde țineau lemnele cei de la post, și din uliță a fugit în pădure. Milițianul, când a deschis ușa, nu l-a mai găsit pe arestat! A ieșit afară, însă el nu mai putea fi văzut, pentru că pădurea era la trei sute de metri. Gheorghe era deja ajuns în codru. A mers la un nepot al său, la Ioniță Procopciuc, un om extraordinar, de nădejde, o gazdă a noastră în toți cei șase ani. S-a dus acolo și a luat îmbrăcăminte și încălțăminte. De acolo s-a urcat în munte, unde-și avea ascunsă pușca și cartușele și a rămas în pădure cu mâncare luată de la nepotul lui. După ce a fugit Gheorghe de la post, doi securiști, îmbrăcați civil, poate tot cei doi care l-au arestat pe Gheorghe de la locul de muncă, au venit la Ion acasă. Ușa era încuiată. Ion avea un câine vânător de urși, foarte mare, voinic, alb, la care Ion a ținut extrem de mult și despre care deseori ne vorbea. I-a făcut mâncare și i-a întins-o prietenos,

Muntele mărturisitor

zicându-i îndurerat: „Cine îți va da ție să mănânci?“. L-a legat lângă ușă, intuind că va fi vizitat de către servitorii „eliberatorilor“. I-a spus mamei să le răspundă celor care vor întreba de el că nu-i acasă, că-i în țară, la lucru. Câinele a început să se agite, se smulgea din lanț, simțea iz străin în preajma casei. Mama lui Ion auzi lătrăturile furioase și-și făcu potecă prin livada unde-și avea căsuța. „Fii cuminte, fii cuminte, o să-ți dea mama mâncare, leule“, îi vorbea câinelui. Musafirii nepoftiți au intrat în vorbă:

- Bună ziua.
- Bună ziua“, răspunse bătrâna sosită de peste livada unde-și avea căsuța.
- Pe cine căutați dumneavoastră?
- Pe Ion Chiraș. Nu locuiește aici?
- Ba da, eu sunt mama lui.
- Vedem că ușa-i încuiată“, constată «civilii».
- El nu-i acasă, că-i singur...
- Dar văd că-i mâncarea caldă la câine, i-a dat-o acuma“, adăugă unul.

- Dar el de când nu are femeie..., o fi dat mâncare la câine, a încuiat ușa și o fi plecat undeva. Așa că dumneavoastră mai așteptați dacă vreți, că vine el. Eu nu știu unde-i plecat; câteodată nu vine toată noaptea. Merge pe la prieteni. Ce să facă acasă dacă-i singur? Dar dacă vine ce să-i spun?

- Are o problemă la Fabrica de cherestea, el știți că a fost bucătar acolo, are niște nereguli...“

Fac aici o precizare: mama acestor frați, cunoscută în sat cu numele de Mateiasa, era văduvă de război, după primul război mondial; a crescut patru feciori și o fată în spiritul curat creștin, în iubire de Dumnezeu și iubire de Țară.

Ea știa despre ce vine vorba. Ion era în casă, cu mâna pe topor, hotărât să izbească dacă i se forțează ușa. Sigur ar fi lovit, căci era de neclintit în hotărâri.

Domnii au plecat. S-a lăsat întunericul. Ion a rugat-o pe mama să aibă grijă de câine, ieșind precaut pe ușa din spate care dădea în curte; a încuiat ușile și a luat-o spre munți. Aproape că a repetat aceeași regie ca și fratele Gheorghe. Și-a luat arma din munți, a făcut popas la același om de încredere, Ioniță Procopciuc...

Trebuie știut: toți care fugeau aveau arme ascunse în păduri. Mai mult de jumătate din țărani Bucovinei aveau arme, pregătite pentru acțiune, în speranța începerii unui război între americani și ruși. Știut este că după 23 august trupele sovietice au intrat în țară și, odată cu acestea, a intrat suferința peste români. Oamenii și-au păstrat armele, și nu numai locuitorii Bucovinei, ci și - am aflat în închisorile prin care am trecut - din Banat, Ardeal, Neamț și multe alte zone. Când au început arestările, primul

Constantin Hrehor

gând al celor nesupuși, al fugarilor, era să-și găsească armele. Preferau să moară în munți, cu mâna pe armă, decât în închisorile comuniste inumane. Sigur, momentul oportun, așteptat, a întârziat. S-au făcut greșeli de neiertat, erori oribile. Un moment de neatenție a costat libertatea a sute de oameni în Vrancea - satele răsculate au fost doborâte de batalioanele de securitate...

Ioniță Procopciuc i-a spus lui Ion că și Gheorghe a fost găzduit la el și că îl va putea întâlni, căci va veni, pentru că alimentele pe care le-a luat nu-i vor ajunge mai mult de o săptămână. Ion a așteptat, Gheorghe a sosit. S-au întâlnit, au luat alimente și au plecat în munți. Acum eu trebuia să mă întâlnesc cu ei. Dar cum? Deoarece eu nu știam unde sunt. Munții sunt mari. De la Putna până la apa Moldovei, o sută kilometri, de la noi de la Sucevița până la Câmpulung, alți șaiszeci-optzeci kilometri. Apoi tot numai munți și păduri. Unde să-i cauți? Și atunci, fratele meu Ion a vorbit cu Vasile, cu unul din frații Mateienilor, din cei rămași acasă. Cu Neculai era mai greu, căci acesta stătea mai mult prin păduri, cu doi boi și două vaci la păscut, unde mai făcea și cărbuni. Vasile a spus:

- Ionică, eu nu știu de ei. Ce să-ți spun? Nu știu unde sunt.

Ionică i-a răspuns:

- Eu te întreb pentru că, trebuie să știi, și fratele meu Gavriluță e pe aici. Și tare aș vrea să se întâlnească. Singurătatea e aspră în munți. Eu îi voi ajuta pe toți, trebuie să-i ajut...

Vasile a rămas uluit.

- Cum, Gavriluță e pe aici?

- Da.

- Măi, atunci cum să... Eu o să mă întâlnesc cu fratele Neculai și, dacă află el ceva, eu am să-ți spun. Dar cum să-ți spun? Că noi trebuie să fim deosebit de atenți. Dacă fratele tău Gavriluță e aici și frații Chiraș sunt plecați, noi toți suntem suspectați! Și dacă ne observă cineva că noi ne întâlnim și discutăm, suntem bănuți și urmăriți..."

- „Dar eu știu cum“, zice fratele Ionică. „Eu am pe cumnatul factor, pe Vasile Cazacu. La factor vine toată lumea. Peste cinci zile am să fiu acolo, unde locuiește și mama. În timpul ăsta, dumneata caută și află de ei, și vino la factor, chipurile, să trimiți o scrisoare sau să iei vreo informație..."

După scurgerea timpului stabilit, Vasile îi spune:

- Ionică, eu am venit, dar fără rezultat. Nu am aflat nimic. Ei au luat alimente de la nepotul lor și s-au dus; nici Neculai, nici eu nu știm unde stau. Dar stabilim o nouă întâlnire peste vreo săptămână, căci l-am rugat pe nepotul să lase vorbă unde sunt, pentru ca să știm și noi. Vom afla într-acest timp. Ne întâlnim aici.

- Ne întâlnim la primărie, spune fratele Ion. Dumneata vii pentru o problemă...

Muntele mărturisitor

- Da, eu și așa trebuie să merg să iau înștiințarea ce cote am de dat“, răspunde Vasile.

- Și eu am de mers, să plătesc impozitul. Ne întâlnim la primărie, acolo nu putem fi suspectați, adăugă Ion.

Au stabilit o anumită oră și s-au întâlnit la primărie. Acolo erau destui alți cetățeni cu diverse probleme. Cei doi au stat pe veranda din fața primăriei, singuri, la vorbă. „La Chinul Mare sunt ai noștri“, atât și-au spus. Chinul Mare și Chinul Mic sunt denumirile a două vârfuri populate cu pini, cu rășinoase din această specie, în limbajul comun, pinului i se zice chin, dar nu este vorba aici de chinuri, de suferință. Zona respectivă este în apropiere de Pietrele Muierii, are locuri foarte tainice.

Informația că Mateienii sunt acolo mi-a fost suficientă. Fiind om al măgurilor, nu-mi venea greu să-i reperez în teren. Ion, fratele, mi-a pus pentru drum mâncare, să mă descurc o săptămână: fasole, cartofi, mălai. Pe lângă acestea, strict prezente erau în rucsacul nostru un topor mic, un ferăstrău coadă de vulpe, o gamelă germană de campanie și un ceaunaș de aluminiu pentru mămăligă. Nelipsită era și Biblia lângă arma cu munițiile. Am plecat în sectorul indicat, o zi, două, trei; mă opream sub brazi și ascultam, când se înnopta mâncăm. Ziua circulam, făceam cercuri pe zona bănuită. Știam să folosesc terenul și, având experiență, intuieam că și cei retrași sunt într-un spațiu pe care și eu l-aș fi ales. Înspre a cincea zi, când proviziile mă lăsau și mă obligau să fac un nou transport, am coborât pe un pârâu acoperit cu frunze, pe care nu erau urme nici de sălbăticiune, nici de om; am sărit pârâul cu apă din apropiere și, trecând în cealaltă parte, în deșeu, am hotărât să înnoptez acolo, să mă instalez în pândă, convins că dacă cei căutați sunt în zonă, cu siguranță în pacea nopții vor face cât de cât zgomot. A trecut noaptea, am ațipit de câteva ori; dimineața, când mi-am continuat mișcarea circulară în teren, în apropiere de pârâul cu apă am observat o urmă de om, de picior desculț. Deodată mi-am zis: „Aici sunt“. Ei coborau atenți, i-am zărit și m-am bucurat, în aval, într-o gropiță, aveau camuflată colibița. Coborau pe pârâul sterp, acoperit de frunze, spre pârâul cu apă de unde se aprovizionau și se întorceau la vizuină. M-am oprit, am văzut în partea dreaptă două capete bărboase și armele pe un parapet în fața colibei. Ei nu mă cunoșteau, plecasem de mulți ani din sat. Stăteau foarte atenți, circumspecți. Nu s-au grăbit să tragă. Când i-am văzut, am ridicat mâna și le-am făcut un semn, cu automatul pe umăr. I-am semnalizat:

- Măi, fraților...

Au sărit imediat, au pus mâna pe arme. Eu am ridicat mâinile și am zis scurt:

- Nu trageți, eu sunt Gavriluță, frate cu Ionică!“

S-au uitat unul la altul, nedumeriți. Era un moment tensionat, periculos. Priveau speriați. Am înaintat câțiva pași cu mâinile sus. Mă

Constantin Hrehor

priveau insistent. Au auzit că le-am spus că sunt frate cu Ionică și au lăsat armele jos. Au zâmbit destinși, și-au amintit de zilele când cu Ionică plecau la braconaj. Le-am întins mâna, ne-am sărutat. Am pus înainte, și eu și ei, bruma de hrană pe care o mai aveam. Am stat de vorbă cu ei până în târziul nopții. Am aprins focul, am fiert mălai. Le-am spus cum am descoperit locul lor, prin fratele Ion, cum s-a întâlnit el la primărie cu fratele lor, cum s-au folosit de factorul postal din sat, cumnatul meu Vasile Cazacu, căsătorit cu sora mea Avramia...

Apoi i-am încredințat că îmi este bine cunoscută zona și că știu ieșiri mai lesnicioase spre sat, după alimente. Eram de-acum trei. Așa a fost întâlnirea mea cu frații Chiraș, Mateienii...

Am fost împreună cinci ani de zile. Ei, în 1955, au căzut sub gloanțe. Voi evoca pe larg acest moment dramatic și voi aminti multe fapte cutezătoare împlinite cu acești doi excepționali oameni, față de care sunt de-a pururi îndatorat. Am legat o prietenie sfântă, am amintiri care nu se pot stinge până la moarte; nimeni nu-și poate închipui cum ne-am asigurat reciproc viața în momente de cumpănă grea!

C.H.: Cred că aici ar trebui să vorbim câte ceva și despre fratele Dvs., Ion Vatamaniuc, care a avut o personalitate puternică.

Gv.V.: Fratele meu **Ion Vatamaniuc**, în timpul despre care vorbim, era acasă, liber. A fost și el plecat în munți, în '44; a fost arestat în munți și împușcat în cap. S-a dus cu glonțul rusesc în cimitirul din pământul Suceviței, în anul 1992, în martie. Noroc de gulerul sumanului că, de altfel, glonțul, dacă nu ar fi întâmpinat rezistență, sigur l-ar fi ucis. S-a născut la 9 noiembrie 1903, a fost al treilea fiu din cei zece ai părinților noștri. La eliberarea din armată, la jandarmi, era sergent, calificat, cu diplomă, drept cel mai bun trăgător pe toate legiunile de jandarmi din Basarabia. Când trupele sovietice au intrat în Bucovina, în martie '44, s-a refugiat în munți, activând în zona Ursoaia. Din grupul său au făcut parte Constantin Brăileanu, Constantin Mirăuță, Ion și Vasile Brăileanu, Vasile Cazacu a Margaretei, Gheorghe Ivașcu, Ferdinand Stadler, Constantin Roteliuc a Avram ș.a. Și-a sacrificat un copil, o fiică în fașă, pentru ca următorii să nu descopere, la țipătul copilului, cuibul partizanilor. Pruncul a fost îngropat în locul numit Tăpșan... După ce a fost împușcat și îngrijit de populația maghiară și română, în timpul unei misiuni, s-a întors pe jos acasă, în Sucevița natală. În 1953 a fost arestat și anchetat la Suceava de către căpitanul Feller și condamnat de către Tribunalul Militar Iași, în deplasare la Suceava. A primit opt ani de temniță grea, cunoscând ororile închisorii de la Pitești. A fost eliberat în '55 și iarăși arestat în '56, anchetat de același Feller, acum maior, condamnat la șapte ani de muncă silnică și confiscarea averii pentru „crima de favorizare a infractorului“. A suferit în închisorile din Suceava, Jilava și Gherla. În 1990 a sosit acasă, dar

Muntele mărturisitor

Securitatea i-a tulburat liniștea până în 1989...

Deși, tangențial, voi mai da relief acestui personaj, aici să am îngăduința de a mai spune câteva cuvinte referitoare la contextul istoric. După ce în '44 trupele sovietice au trecut Nistrul și Prutul, invadând pământul românesc, Cernăuții, Rădăuții, Botoșanii și Pașcanii, **grupurile de voluntari** constituite, înscriind acțiuni independente în anumite zone, erau singurele nuclee care opuneau rezistență, definindu-se dintru început ca focare exponențiale ale mulțimii subjugate de teroarea stalinistă. Astfel apare grupul constituit de fratele meu Ion Vatamaniuc (28 aprilie 1944), grupul lui Vladimir Macoveiciuc, în zona Vicov-Putna (mai 1944) și grupul mixt, româno-ucrainean, din Ulma-Brodina, condus de Petre Maruseac. Valul nou ridicat a avut caracter anticomunist. Pe scurt, ca să fixăm câteva date concrete necesare, grupul lui Macoveiciuc a fost lichidat în 1951, grupul lui Grigore Sandu din Dorna Candreni a fost lichidat în 1950, grupul meu, al lui Gavrilă Vatamaniuc, cu o activitate din '49 până în '55, s-a distrus prin arestarea mea iar în 1958, în noaptea de 13/14 ianuarie, Vasile Motrescu, ultimul brav partizan din Bucovina, prin mișkeasca împușcare care s-a întâmplat la Botoșani, a încheiat Istoria Munților.

C.H.: Desigur, această întoarcere în timp era necesară. Precizările Dvs. vor lumina și mai bine istorisirile care urmează...

Gv.V.: Extraordinar om de legătură a fost Ion Vatamaniuc, deosebit de curajos și înverșunat luptător împotriva despoților din stepă! Deși era liber când noi am ales osânda vieții de partizan și ar fi putut să-și vadă de-ale casei, Ion nu și-a călcat jurământul față de sine, a activat prin noi, a fost cu noi, ne-a ajutat, ne-a ținut verticali...

Îmi amintesc nenumărate episoade din vremea aceea, mai ales cum acest om știa să treacă nevătămat prin locuri primejdioase. Mult m-am gândit la faptele lui când, odată, am făcut un popas în „Tăietura rusească“, într-un loc numit așa pentru că prin zona respectivă trecea linia de demarcație stabilită de ruși, în fața căreia, furios, pădurea a fost complet tăiată pe o suprafață de câțiva kilometri. Suprafața respectivă era încrucișată de tot felul de obstacole și instalații strategice din care, se înțelege, nu lipseau minele. Fratele meu Ion Vatamaniuc era expert în acest spațiu - trecea peste toate instalațiile, extrem de prudent, cunoscând unde firele erau conectate la mine; sub arborii încrucișați care mascau instalațiile primejdioase, fratele meu și-a făcut o potecă de câțiva zeci de metri pe care, când se furișea, întrerupea firul - mai ales când era cu alți însoțitori - ori deplasarea trebuia să se întâmple noaptea. De fiecare dată, spre seară, repera mai întâi firul, apoi, după ce avea loc trecerea, îl înnodea din nou. În felul acesta intra în desiș și urmărea orice mișcare, cu degetul pe trăgaci; știa la orice oră din noapte unde e cuibul mitralierei, unde-s ascunse armele. Pentru aceste acțiuni, de regulă, era preferat timpul de noapte, cu ploi și

tunete. Cum am spus, activitatea sa se desfășura mai cu seamă în spatele frontului.

Cu frații Chiraș am fost într-o activitate deosebită, după cum se evidențiază din sublinieri, timp de cinci ani; în tot acest timp, gazdele noastre erau păstrate în secret - nu știam unii de alții, așa am hotărât, să ne rezolvăm problemele individual. Știam, și ei, și eu, în chip deosebit gazda noastră comună, a omului nostru de legătură Ion Vatamaniuc. Ne despărțeam și ne întâlneam după ce, de comun acord, stabileam un anume loc și o anume zi. Un loc de întâlnire, îmi amintesc, l-am botezat „A treia groapă“, în capătul „Tăieturii rusești“; ora nu era stabilită niciodată, nimeni nu-și putea închipui câte peripeții pot fi până la momentul întâlnirii. Aveam semnale de recunoaștere - imitam păsările de noapte, mai ales huhurezul, sau căpriorul când brăhnește. Nu aveam ceas nici unul, ne orientam după „orologiile“ naturii, după astre, păsări, melci, broaște, fenomene meteorologice. După ce ne regăseam, primul lucru care ne concentra atenția erau informațiile. Fiecare spunea ce este în teren, ce a auzit, ce a văzut, ce situație e în localitate, între oameni. Informațiile ne consolidau planurile ori ni le modificau, după caz, ne făceau să fim stăpâni pe situație, să dominăm atmosfera, să o avem sub control. Informațiile erau tot atât de importante, ba uneori chiar și mai mult, decât alimentația, în perioada la care fac aici referire, am stat cam o lună numai în ascunzători, neavând contacte cu comunitatea din localitate; era o situație critică și orice pas greșit putea fi fatal; am trăit greu, cu pâine și cartofi, din provizia care ne era asigurată, foarte discret, de un prieten care ne aducea alimente într-un loc dinainte stabilit. Primăvara, ca să amintesc un amănunt... alimentar, consumam foarte multă frunză fragedă de fag, cu conținut de vitamina C, și podbal, vegetație ce crește pe marginea pâraielor, foarte bună pentru deficiențe gastrice, care vindecă chiar și ulcerul. Am consumat și urzică crudă, cam aspră la limbă, dar bună pentru conținutul de fier. Jirul nu e bun, semințele de fag cunoscute sub acest nume, cu care se îngrașă mistreții, conțin tanin și provoacă urâte dureri de cap. Consumam în schimb, ademeniți de dulceața bobitelor, vâsc. Nu departe ne-a fost moartea! Vâscul era prezent mai ales în zonele cu păduri tăiate, în cantități deosebite. Consumam mult această vegetație, până când, într-o zi, am simțit o stare de amețală pe care, la început, o pusesem pe seama alimentației slabe. Căci anii de codru au însemnat foame, multă, multă foame.

Nu știu dacă nu-i prea multă vorbărie aici...

C.H.: Nu-i vorbărie deloc, e viață, viață inedită.

Gv.V.: Voi vorbi în altă parte - adăugând câte ceva nou la cele deja consemnate, despre semnele naturii, despre „aparatele de măsură“ după care ne orientam în diferitele etape ale timpului. Aici mai adaug ce-am pățit cu vâscul. Simțind simptome deosebite, amețeli, oboseală excesivă, am

Muntele mărturisitor

apelat la o rudă din sat să mă vadă un medic. **Casandra Zaremba**, o cuscră a mamei mele - fratele meu era căsătorit cu fiica ei Macrina -, soția vechiului primar Grigore Zaremba, avea o anume relație cu doctorul **Dediu Petrescu**, adus la Sucevița cu domiciliu forțat. L-a rugat să mă primească într-o seară, motivând că sunt sărac și lucrez până târziu și nu pot veni la consultație decât seara. Am mers la medic, mi-am lăsat automatul sub verandă. L-am găsit singur, l-am salutat politicos.

- A vorbit doamna Zaremba cu dumneavoastră“, zic, „sunt un muncitor bolnav...”

Mi-a luat tensiunea mai întâi, ca orice medic. M-a privit mirat și mi-a zis:

- Domnule, ce-i cu dumneata? Dumneata ai tensiunea foarte mică; de aceea te doare capul, de aceea amețești... Ce mănânci dumneata?

- Ca orice muncitor, domnule doctor, ca la pădure, ce avem...

- Ai tensiunea 7 cu 4, de asta amețești...”

I-am mulțumit medicului, m-am scuzat că nu am de unde să-l plătesc. M-a înțeles și am plecat la ai mei. Le-am spus rezultatul consultației și fiecare dintre noi ne-am dat seama că o singură cauză există: bobitele de vâsc și nu altceva. Nu fructele de pădure, frunza de fag, măcrișul iepurelui, podbalul, mălaiul cucului sau ciupercile de toate felurile, pe care le consumam de cum se făcea primăvară până la căderea zăpezii...

Doctorul Dediu Petrescu era printre alte familii aduse aici prin presiune politică. Mai era aici o familie Cocoș, unii din Giurgiu, unii lucrau la fabrica de cherestea, locuind în Voievodeasa și Sucevița.

Greu mă strecuram în sat, cu multă precauție. Toate rudele mele erau vizate. Nu știai în ce livadă, după care poartă, din ce unghi ești urmărit, așteptat. Ne foloseam de diferite semne pentru a evita cursele. Veneam uneori până la marginea pădurii, la vreo trei sute de metri de casa în care trebuia să primesc provizii ori știri, de cele mai multe ori această casă era chiar a fratelui Ion. Dacă veneam până a se însera, semnalul de avertizare era o cămașă de pânză albă lăsată pe sfoară; dacă era pe sfoară, ne vorbea despre pericol. Noaptea însă, când nu se vedea acest semnal de la mare distanță, mă foloseam de un măracine lung pe care, dacă îl găseam într-un anumit loc, în gardul din fundul livezii, nu intram; când acesta era culcat jos, ne da știre că nu suntem în pericol. Semnul acesta era pus de ospitalierii noștri noaptea, căci ziua putea ori să dispară, ori să fie mutat la întâmplare în locuri aiurea, ceea ce ne-ar fi derutat, între indicatoarele din teren, prețioase erau urmele cerbilor, mistreților ori pânzele de păianjen. Eram atât de atenți, încât știam locul acestora în orice potecă. Nu rupeam niciodată pânzele de păianjen, le ocoleam și, când nu erau la locul lor, ne puneau în gardă vigilența. Nu puteam supraviețui atâția ani în sihăstriile

munților dacă nu respectam cu maximă rigoare măsurile de siguranță.

SEMNELE

C.H.: Precum Biblia este plină de semne și minuni, întocmai și viața. „Sensul unui semn este un alt semn prin care el poate fi tradus“ (Pierce). Știu că aveți pe... recepție o avalanșă de fapte...

Gv.V.: Exact. Nu știu cu ce să încep, ca să nu sar prea departe de la un eveniment la altul. Oricum, împreună fiind cu frații Gheorghe și Ion Chiraș, într-o zi ne-am decis să răspândim niște manifeste pe care le-am pregătit din timp, toată vara. Gheorghe fiind mecanic și meșter priceput la multe lucruri, foarte îndemnatic, a confecționat un aparat de tipărit. L-a făcut din lemn -literele imprimate erau mari, cum sunt titlurile gazetelor, ca să poată fi citite și de bătrâni. Eu am adus hârtia și tușul. Am emis două feluri de manifeste: unele aveau inscripționat apelul „Frați români!“, iar altele „Frați creștini!“. Am tipărit greu, trebuia așezată literă după literă... Trebuia să facem acest lucru, nu era destul numai să vorbim cu oamenii. **Am tipărit peste trei sute de manifeste prin care îi îndemnam pe oameni să respecte Biserica, să nu se lase în voia rătăcitorilor care voiesc să-i ducă la pierzanie.** Să nu se înscrie la colectiv și în partid, să nu se supună fiarei roșii a comunismului, acelora despre care poetul închisorilor Radu Gyr a scris semnificativ: „Din oraș spre soare-apune/ Năvălesc încinși cu piei,/ Duhuri de sălbăticiune/ Fumegând ieșeau din ei“.

Era anul 1953, spre ziua mănăstirii Sucevița, înspre 6 august, de hram, la Schimbarea la Față. Pentru bucovineni era o zi importantă, luminată ca ziua Paștilor. Din toată Bucovina și din Moldova veneau credincioși, încă mai înainte cu o zi, la slujba bisericii. Oamenii, pelerini evlavioși, erau pretutindeni, pe gangurile zidurilor, pe sub ziduri, în incintă, pe la gospodarii din sat. Mi-am făcut din scoarță de copac un potcap călugăresc, pe care l-am învelit cu pânză neagră. Aveam barbă și plete și o pelerină întunecată. Am apărut ca un călugăr adevărat în mulțime, în noaptea dinspre 6 august. Cei doi frați Chiraș au rămas în colțul livezii, pe dreapta și pe stânga, pentru siguranță. „Luați, fraților, luați pentru credință!“, ziceam în timp ce distribuiam tipăriturile, două câte două.

Am împărțit mai mult de o sută de manifeste; am ajuns în șosea și am dat câteva exemplare unor tineri și tinere care erau în plimbare. Atunci se făceau focuri pe marginea apei din apropiere - la munte, în august, e deja frig. În acest timp, cineva venea dinspre luncă: „Unde-i călugărul care

Muntele mărturisitor

împarte manifeste pentru credință?“, întreba în gura mare. Se vede că erau infiltrați în mulțime agenți ai Securității și poate că unul o fi luat un manifest de la mine ori de la altcineva și l-a descifrat curios la lumina focurilor de lângă apă. Eu am auzit, mi-am dat seama că nu a dat peste un manifest „pentru credință“, ci peste unul care îndemna la nesupunere înaintea Antihristului comunist. Am părăsit imediat mulțimea și am ajuns la ai mei. Când am sărit gardul, ei mi-au zis:

- Hai, că te-au descoperit!

Mie nu-mi era frică întrucât, chiar dacă mă prindeau și mă duceau la postul de miliție, în vale, cei doi care mă supravegheau din marginea livezii ar fi intervenit și, probabil, incidentul ar fi avut, cu tot neprevăzutul, o parte care m-ar fi avantajat.

Dar isprava aceasta nu-i povestită complet. Am mers prin livada mănăstirii și am lansat manifeste și în incintă. Le-am rulat și le-am legat cu pietricele ca să le putem arunca peste zid. Mulți din cei care dormeau pe iarbă, dincolo, au primit astfel mesajele noastre. Am plecat apoi într-un pâlc de salcâmi, în zona școlii satului, și am făcut tustrei un scurt sfat: mai aveam câteva zeci de manifeste și trebuia să le risipim. Am ieșit la drumul mare, la câte o căruță care venea cu gospodari spre mănăstire și am dat manifestele ici și colo. Pe cele care ne-au rămas le-am pus pe grămezile de piatră de pe marginea drumului, la vedere, să ademenească trecătorii, îmi amintesc de un grup de femei care venea, cred, dinspre Horodnic, în căruța unui gospodar voinic, cu manta neagră, cu gluga pe cap. S-a speriat grozav când mi-a văzut automatul pe umăr și pe cei doi prieteni pe marginea șoselei. Căii au fost opriți și eu am zis: „Fraților, luați pentru credință!“, liniștindu-i. Ne-a mulțumit și a spus: „Dumnezeu să vă călăuzească pe drumul vieții!“.

- Unde mergem?, ne-am întrebat.

- La gazdele noastre, ne-am răspuns. Am hotărât să ne revedem după trei zile, „La capătul gardului“, într-un loc dosnic, unde cândva a fost un gard care delimita pădurea Marginei de Sucevița. După trei zile, respectând consemnul, ne-am întâlnit și, sub povara proviziilor, am ajuns toți trei la coliba unde am avut prima noastră întâlnire, la Chinul Mare. De acest adăpost ne-am folosit vreo doi-trei ani până când, într-o zi, un ciobănaș, de vreo 17-18 ani, fiind în preajmă cu turma și câinii, ne-a descoperit. L-am amenințat cu pedepse grele dacă ne va deconspira securiștilor, dar el, speriat, bietul, zicea doar: „Nu, nu. Dumnezeu să vă ajute.“ Era un fecioraș din Cajvana. Dar noi nu am avut încredere și, din ziua aceea, am părăsit adăpostul și ne-am urzit altul, spre „Pietrele cu sfredel“, în așa-numitul „Șleagul lui Tcaciuc“, într-un desis extraordinar, pătruns doar de mistreți. Se intra greu în bordei, prin lăstărișul des care ne plesnea peste ochi. Am stat acolo o vară, după care ne-am mutat în Drăgușinul; toamna ne-am făcut

bordei nou sub Poiana Micului, la Fundul Drăgușinului, am scos stânci mari și le-am pus apărare înspre deal. Mult am muncit acolo, dar ne-am făcut o adevărată fortăreață. Acel adăpost e încă în picioare și acum, l-am văzut după ce am ieșit din închisoare; e o adevărată cazemată care numai cu dinamită poate fi distrusă. Când am săpat, la adâncimea de doi metri am găsit un șarpe, în septembrie. Ziua întregă băteam la târnăcop, iar noaptea mergeam după alimente și, pentru că „vila“ nu era gata, adăposteam alimentele sub copaci, în pâraie, în locuri reci. Trebuia să facem aceasta pentru că, zăpada odată sosită, nu ne mai permitea să ieșim în lume. Numai când se îndura soarele să topească pe fruntea dealurilor omătul, ieșeam în sat, extrem de atenți ca să nu lăsăm nici o urmă...

C.H.: Ce s-a întâmplat, totuși, după ce manifestele aduceau demonstrația că în afară sunt inși revoltați, puși pe fapte mari?

Gv.V.: Ce s-a întâmplat? Iată ce. În anul următor s-au luat măsuri deosebite de protecție a zonei, respectiv a mănăstirii și a satului spre ziua hramului de la 6 august. S-a pus o tăbliță la capătul podului - între Marginea și Sucevița - cu următoarea inscripție: „Comuna Sucevița contaminată cu tifos exantematic“. Dar nu a ținut minciuna, nici milițienii care erau ici, colo între oameni nu au putut opri avalanșa credincioșilor care au venit la hram, cu mic, cu mare. Dar mai înainte de a se împlini această zi, la Calafmdești s-a înregistrat o răscoală a țăranilor împotriva colectivizării. Au murit, din câte mi s-a spus, șase oameni. Și în alte comune s-a întâmplat la fel. Eu știu? Să-i fi influențat manifestele noastre, ori obida celor cu filosofia fără Dumnezeu?

Am mai auzit că, a doua zi după ce am distribuit manifeste la mănăstire, s-au alarmat securiștii și și-au trimis agenți călări și au făcut ronduri prin sat. Acolo, la Sucevița, era atunci o maică guralivă, foarte bogată la gură, care se numea Paraschiva Parasca, socotită a fi nebună; a și fost arestată și internată la Socola, de unde a fugit și s-a întors pe jos la mănăstire. Era nebună pentru că vorbea în gura mare împotriva comuniștilor.

Oarecând, noaptea, am găsit-o căzută într-un șanț. Auzind deosebit de bine, venind la marginea drumului încet, atent, am auzit un hore ăit în șanț. Mergeam spre una din gazdele mele. M-am oprit, am cunoscut-o. Am ridicat-o și am dus-o până la poarta mănăstirii. Nu am bănuit pentru nimic în lume că și ea m-a cunoscut. Acest moment mi-a fost nu prea favorabil, deși după spusele ei nu se prea lua Securitatea.

- Ce? Călugăr? Domnu căpitan Gavriluță, căpitanul de haiduci cu oamenii lui a vânturat manifestele!, striga din rășputeri.

Ea făcuse într-un fel bine raționamentul - un călugăr autentic ar fi venit la slujba de seară, ar fi tras la chilie, ar fi rămas la sobor cu mitropolitul, în ziua de hram. Unii gospodari, auzind-o, ziceau:

Muntele mărturisitor

- Zice lumea că Paraschiva e nebună, dar se pare că are dreptate!...

C.H.: E ca în romanele picarești. Povestită astăzi, după ce s-au consemnat pe peliculă nenumărate scenarii, multe inventate, din păcate, stereotipe, isprava cu manifestele chiar pare decupată dintr-un film...

Gv.V.: Să mai adaug încă o întâmplare, din aceeași recuzită haiducească.

Un membru de partid, care a ținut foarte mult să se întâlnească cu mine - și să-i spun numele: Ion Mihailescu - care lucra cu cumnatul meu Gheorghe în pădure, i-a spus acestuia într-o zi:

- Gheorghe, eu știu că domnul Gavriluță e pe aici. Te-aș ruga tare, fă-mi legătura să vorbesc cu el.

Cumnatul i-a răspuns:

- Tu nu ești sănătos? Tu știi și eu nu știu? Dacă ar fi aici eu n-aș ști?

- Gheorghe, nu te feri de mine, eu sunt membru de partid, dar nu sunt și comunist; nu-s nebun, zice. Cum crezi mata că noi n-am aflat, nu știm că Gavriluță e pe aici?

A insistat mult și Gheorghe mi-a spus mie: „uite, uite, eu îi spun, ce zici?“

- Bine, eu n-am frică, n-are ce-mi face. Dumneata ai încredere în el? El va spune că a vorbit în casă la dumneata. Ce vei spune?

L-am pus pe gânduri pe Gheorghe. Eu veneam din când în când la el; avea casa la marginea unei lunci și eu veneam la casa lui fie prin față, fie prin spate, sau lateral printr-o livadă; săream în curte, aveam un loc pe unde intram în șură, așa că scăpăm ușor de orice supraveghere. După un timp mi-a spus:

- Eu nu pot scăpa de omul acesta; trebuie să vorbești cu el, să vezi ce vrea.

- Dacă vrei, spune-i diseară să vină aici; când vine din pădure să intre pe aici.

Și în seara următoare a venit. Eu eram într-o cămară, ascuns. N-a știut, n-a bănuțit nimic. A aprins o țigară, au stat de vorbă amândoi.

- Gheorghe, mă duc acasă...

În momentul acela eu am deschis ușa și am ieșit din cămară. Când m-a văzut Ion Mihailescu, îi jucau lacrimile în ochi și se uita la cumnatul Gheorghe, se uita la mine. S-a ridicat de pe scaun, m-a îmbrățișat, m-a sărutat.

- Domnule Gavriluță, mulțumesc lui Dumnezeu că am trăit ziua asta să te văd! Uite de ce l-am rugat pe Gheorghe, așa de mult să te întâlnesc; tare mare nevoie am de dumneata...

- Ce nevoie ai dumneata, nea Ion, de mine? Mai degrabă poate voi avea eu nevoie de dumneata. Eu sunt un om care are nevoie de oameni.

- Nu. De data asta eu am mare nevoie. Știi ce, te rog grozav de mult

să mă scapi de *mameluci*.

- Ce mameluci, nea Ioane?

- Domnule Gavriluță, uite despre ce-i vorba: ne cheamă la ședință la căminul cultural. Eu mă duc: să vină niște oameni să-mi vorbească, nu să mă uit la niște mameluci! Se urcă unul acolo în pod, în pod, la balcon, scoate bustul lui Lenin și cel al lui Stalin, de vreo șaptezeci centimetri, mari, groși, și-i pune pe masa aceea lungă, unul într-un capăt, unul în altul și noi ne uităm la ei până vin cei care ne vorbesc, așezându-se între ei. Nu-i pot suferi, domnule Gavriluță, scapă-mă de mameluci!“

I-am răspuns:

- Nea Ioane, nu dumneata trebuie să mă rogi, eu îți mulțumesc, eu n-am știut că mamelucii aceștia se urcă în pod la căminul cultural. Mi-ai dat o bucurie nemaipomenită. Ți mulțumesc...“

Am mai stat de vorbă și Ion a plecat. Bineînțeles, l-am rugat nici acasă soției să nu-i spună de prezența mea. Interesant, spun acum, după zeci de ani, că nimeni nu a știut despre cele relatate până acum.

Într-o noapte, fiind cu frații Chiraș, le-am povestit întâmplarea; cum am avut curajul să stau cu Ion de vorbă, cu un membru de partid, m-au întrebat surprinși.

- Măi fraților, pentru mine n-a fost nici o problemă. Nu eram eu în pericol. L-am întrebat pe cumnatul Gheorghe dacă el are încredere și el m-a asigurat. Sunt buni prieteni, lucrează de zeci de ani la țapină împreună, în echipă, le spulber eu nedumerirea.

Au râs bucuroși frații Chiraș și au zis: „Dar cum facem?“ Eu le-am propus ca în noaptea de 23 august să facem isprava, pentru că în această zi o să se vadă, va avea efect, căci este o sărbătoare cum este pentru noi Paștele. Și au trecut săptămânile, a venit și noaptea de 22 spre 23 august. Ne-am deplasat spre comuna Sucevița. Ținta finală, punctul final: căminul cultural. Am ajuns în marginea satului, am făcut o scurtă pândă, am ascultat; în sat era liniște. Câinii nu lătrau. Și, încet, încet, prin luncă, am trecut apa și am ajuns la căminul cultural. Vizavi de cămin era primăria comunei Sucevița. Primăria avea în față un fel de verandă mare de vreo doi-trei metri, de trei metri lățime, și nu știam dacă acolo nu este vreun paznic de noapte; înspre sărbători era pază de noapte peste tot, dar se vede că paznicul era înăuntru la telefon. Cât am stat la pândă la colțul căminului, am privit atent și am văzut la primărie arborate drapelul românesc, tricolorul, și drapelul rusesc al comunismului. Pe mine m-a revoltat extraordinar de mult această împerechere. Ce caută steagul roșu lângă drapelul tricolor? Mi-am spus: îi vine și lui rândul în noaptea aceasta! În timp ce îmi făceam planul, am auzit de la vale tropot de cai. Am zis că vine o căruță; pe șosea se auzea de la mare distanță tropotul cailor. Asta era cam la vreun kilometru, când a trecut prin fața noastră am văzut că era vorba

Muntele mărturisitor

despre o patrulă de miliție care venea de la Rădăuți. Era regulă în zilele acestea de sărbători, se patrula de la o comună la alta, de la un oraș la o comună - patrule călări. S-au dus prin pădure, au dat telefon că au sosit, confirmând că au fost în teren. După ce au trecut cotitura de la mănăstirea Sucevița, tropotul cailor s-a auzit tot mai rar. Am dedus că patrula e acum departe, după cotitură. Am hotărât să mă urc pe perete - peretele era din bârne, nu era tencuit cu nimic - până sus la geamul de la balcon, să sparg geamul și să iau busturile. Așa am făcut. Mi-am făcut siguranța la colțul căminului și, pe perete, ca o veveriță, am ajuns sus la geam, am spart geamul cu mânerul pistolului, am băgat mâna, am luat cârligele și am luat busturile de acolo... Era o ploaie, o ploaie așa ca de toamnă, ciobănească, cum se spune pe aici, rece. Le-am călcat cu picioarele. Mi-am zis în mintea mea: dacă acum, cât am făcut zgomotul ăsta, nu ne-a întrebat nimeni, n-a strigat nimeni din veranda aceea, înseamnă că nu-i nimeni aici. Așa că am trecut podețul de peste șanț și am mers la drapelul roșu, l-am prins cu mâna și l-am tăiat, apoi am plecat. Materialul, transformat în obiele, era foarte moale și plăcut. Când m-am descălțat, așa, la câteva luni, am avut obiele foarte moi și le-am pus pe picioarele goale și după aceea am tras obielele mai groase, numai că peste un timp, când m-am descălțat, picioarele mele erau roșii ca labele la rață; a intrat vopseaua sovietică în picioarele mele...

A doua zi dimineața, după această întâmplare, a fost o alarmă ca și cum ar fi intrat ursul în stupină. Da, atunci m-am încălțat cu cârpele de la steagul roșu...

* * *

„Istoria se plămădește din nerăbdarea faptelor“
(B. V. Anania)

„Nimeni nu știe mai bine decât mine ce e aceea furia disperată“
(E. Cioran)

„Filozofia ciocanului care-i sfarmă pe cei slabi și-i întărește pe cei tari.“
(J. Sojcher)

„Acolo unde vin să bea mișei, toate izvoarele sunt otrăvite.“
(F. Nietzsche)

„Când oamenii mari se întâlnesc cu muntele, rezultă fapte mari.“
(Blake)

Gv.V.: Putem oare să ne permitem, în acest dialog fluviu, o

divagație, desigur, nu singura?

C.H.: Bineînțeles. Tot ce spuneți merită consemnat... Vă rog.

Gv.V.: Dorință mare am să tipărim această lungă poveste, să întâlnesc oamenii și să mă întrebe despre toate. Să știe toți că mare este numai Dumnezeu care, în nenumărate situații m-a luat de sub aripa rece a morții, trecându-mă în viață. După ce am ieșit din închisoare - consemnez aici - a trebuit să fac o intervenție chirurgicală într-un spital bucureștean. Aveam deja septicemie. Doctorul bucovinean Luncan a constatat că aveam deja patruzeci de grade temperatura și retenție totală de urină. Pe masa de operație fiind, am auzit anestezistul numărând: 4, 3, 2, O! îmi pierise tensiunea, sângele se coagulase în plămân. Mi s-au făcut inciziile cerute de urgență, mi s-a pus tub cu sânge, recurgându-se la infuzie prin denudare. A fost o noapte oribilă. Intrasem în suprarealism; aveam parcă numai treizeci de centimetri, numai contur, ca un desen în creion, un contur roz-albastru. Alunecam într-o zonă fără de margini, extrem de întunecoasă, cu o viteză de neînchipuit, ieșind după nu știu câtă vreme într-un alt spațiu indescriptibil, ca un azur de vară... Erau acolo miliarde de indivizi, toți dirijați, fără a se ciocni între ei, straturi de indivizi. Și era o liniște demențială. Fără să ne tulbure s-au succedat cinci indivizi negri pe lângă noi; stăm și vibram toți ca albinele.

La un moment dat, când unii mergeau în stânga și alții în dreapta, eu am luat-o înapoi, intrând în cădere; vedeam, judecam, simțeam. Conștientizam că sunt viu dar că impactul cu pământul, în cădere, îmi va fi fatal; sus era bine, în acel albastru cosmic, zona neagră însă mă înspăimânta. Deodată nu am mai știut nimic. După o vreme am deschis ochii, mișcându-i anemic; l-am văzut pe medicul care mă privea atent. Mi-a venit să plâng. O, Doamne, Tu ai fost acolo și m-ai înviat! (Interlocutorul meu lăcrimează emoționat).

Și am mai fost mort și în alte câteva împrejurări...

Am căzut odată cu pieptul pe o stâncă, într-o văgăună, și acolo am murit de-a binelea. Când am deschis ochii, un vârtej de vânt rece ca gheața, cu frunze cu tot, se învârtea deasupra mea în văgăună. Am deschis ochii, am văzut frunza galbenă. Am vrut să inspir aer. M-am speriat că am stat o vară în prăpastie și acum era toamna. N-am putut respira, nu mi-au dat voie sternul, coastele. M-am speriat că nu pot respira, dar am încercat, mi-am dat seama că mă asfixiez dacă nu trag aer. Am încercat să trag aer ca pe acul de seringă, dar fără să mișc coșul pieptului, temându-mă să nu se rupă ceva și să mă înec cu sânge. Și, încet-încet, a început să se înverzească frunza... S-a făcut circulația la creier, vedeam toată bolta galbenă. Când am simțit că mi-am reluat respirația, m-am dat la o parte, m-am ridicat în genunchi și am simțit că se învârte muntele cu mine și era să cad. M-am uitat, pe unde să ies din văgăuna mare cât o casă, adâncă de vreo

Muntele mărturisitor

doisprezece metri cu pereții ca pâlnia. Pe genunchi, ținându-mă de niște tufe înfigându-mi degetele în pământ, încet, încet, cu mare precauție să nu alunec înapoi, am ieșit de acolo...

C.H.: Unde era asta?

Gv.V.: La „Pinul Mare“.

C.H.: Și în ce an?

Gv.V.: În anul când am tipărit manifestele...

C.H.: După isprava de la mănăstire, cu prilejul hramului „Schimbarea la Față“, ce alte momente, fapte semnificative vă amintiți?

Gv.V.: Da. O altă acțiune cu frații Ion și Gheorghe Chiraș... Am venit împreună, ca de multe ori de altfel, până la marginea comunei, aproape de gardul livezii mamei mele. Livada aceasta era peste drum de casă, spre sud, până-n marginea apei. Am venit până acolo și am făcut un sfat - aveam noi presimțirea că în sat e pericol. Am spus:

- Măi fraților, hai până aici. Eu mă duc până la mine acasă, la factoru', la cumnatul Vasile Cazacu, căci el știe tot ce se petrece în sat, duce corespondența la post. După ce aflu ceva, vin să vă spun.“

Am mers, factorul mi-a spus că postul de miliție din sat e plin de securiști. Unii sunt militari iar unii poartă sumane, sunt civili. Am venit repede la ai mei, le-am spus:

- Dacă sunt cu sumane, nu sunt pentru misiune în munte. Sunt însă vreo douăzeci-treizeci de securiști acolo. Nu-i o misiune de munte, pentru noi au venit civilii pentru arestări în sat. Asta-i sigur.

Ne-am întrebat:

- Cum îi anunțăm pe ai noștri, gazde, prieteni din sat?

Oamenii noștri erau alarmați, se așteptau la arestări pentru că erau bănuți că ne dau mâncare. Dar erau bănuți, desigur, și pentru faptul că erau rude cu noi sau prieteni cu noi, cu Mateienii mai ales. Unii ne-au și spus.

C.H.: Aceasta se întâmpla în clopotnița mare a mănăstirii?

Gv.V.: Nu, în cea a bisericii satești de lângă mănăstire. Inițial am încercat să intrăm în clopotnița mănăstirii, dar poarta de la intrare, din turnul paraclis, era încuiată, în fine, după ce am tras clopotele, am coborât. Curios, am găsit ușa deschisă. Noi am închis ușa după ce am intrat în clopotniță. Eu, fiind înaintea celorlalți doi, am avut impresia că s-a mișcat o figură de om în ușă. M-am oprit. Am întors mâna în spate, oprindu-i pe complici, împietrit în tensiune, atent. Deodată am auzit:

- Ce trageți clopotele la ora asta?

Am cunoscut pe paznicul cimitirului, Avram Procopciuc, zis Bălan. Am armat pistolul, să audă țăcănitul metalului, și am spus:

- Pleacă sau trag. Nu știi că au intrat bandiții în sat?

S-a speriat, s-a întors cu o iuțelă de sălbăciune. Am auzit pe după

turn: dup, dup, dup...

Avea căsuța în cimitir, unde și dormea, era paznic. Am auzit trântită ușa, zăvorul. A stins lampa. S-a făcut liniște. Am început să râdem și, după turn, ne-am dus pe lângă gardul mănăstirii, prin cimitir, pe lângă gardul cimitirului, la oamenii noștri. Asta era sâmbătă, spre duminică. Datorită faptului că la miezul nopții a sunat clopotul în tot satul, oamenii care ne-au spus că dorm în șură sau pe-afară și-au dat seama că asta-i o alarmă. Ei au fost atenționați. Mulți s-au adunat în fața primăriei în duminică ce a urmat și discutau despre eveniment: „În comuna Sucevița, niciodată nu s-a pomenit ca la doisprezece noaptea să se tragă clopotele. Ce s-a întâmplat? Ce-a fost asta?” Căpitanul de securitate a fost informat că lumea-i adunată și discută acolo. A venit și a spus:

- Oameni buni, poftiți în cămin, să vorbim un pic.

Oamenii au mers. Vreo douăzeci-treizeci de oameni. A început așa:

- Oameni buni, de ce vreți ca să vă faceți dumneavoastră greutăți? Noi am venit pentru bandiții din munți. Dumneavoastră i-ați anunțat azi noapte trăgând clopotele. Vă spun că dacă dumneavoastră nu vă băgați mințile în cap și nu vă vedeți de treabă - vedeți cum sunteți dumneavoastră între munți, în dreapta un munte, în stânga un munte, ieșire aveți numai pe la fabrica de cherestea, la vale, spre Rădăuți - noi vă blocăm, să stați aici ca șoarecii, iar de muriți nu ne va păsa... Punem o patrulă în șosea și nu vă dăm voie să ieșiți din comuna Sucevița nicăieri, ca să vă băgați mintea în cap. Noi am venit pentru bandiții din munți și dumneavoastră i-ați anunțat?

În sfârșit, oamenii noștri și-au dat seama că clopotele nu pe noi ne-au anunțat de prezența Securității. Noi știam că aceasta este prezentă oriunde și că e pe urma noastră. Nu ar fi fost util pentru noi, deloc, un astfel de semnal.

C.H.: Când a fost asta, vă aduceți aminte?

Gv.V.: Da. în 1952. În anii aceia, 1952, 1953, 1954, am avut o activitate deosebit de bogată. Nu puteam sta pasivi, trebuia să dăm anumite replici, nu puteam fi indiferenți la starea de deteriorare, tot mai evidentă, a lumii românești, a vieții din satele noastre. Știu bine că multe dintre isprăvile noastre au întreținut speranța a multe sute de oameni, care pur și simplu râdeau de stângăciile celor care ne urmăreau, bucurându-se că partizanii, în minoritate, dețin controlul, stăpânesc situația, intimidându-i și discreditându-i pe pândarii care ne așteptau fără succes. Metodele noastre, aparent aventuroase, poznașe, erau, prin imprevizibilul lor, eficiente și iritante.

Voi relata o nouă acțiune, o ispravă a fraților Chiraș la care am luat parte. Voi spune și aici numai ce e adevărat, întrucât chiar și securiștii care își mai amintesc de rezistența armată din munți, citind cele scrise aici, să nu poată spune că am mințit.

Muntele mărturisitor

Ion Chiraș, înainte de a fugi în munți, să se eschiveze de arestare, a lucrat mai mult timp ca muncitor forestier la cantonul Șoarecul, zis Pietrele Muierii, la un brigadier silvic al cărui nume nu mi-l amintesc acum. Plecând, suma pentru o lună, o sumă frumușică la acea vreme, a rămas la canton. Brigadierul nu a vrut să încredințeze banii fraților Nicolae și Vasile, trimiși de Ion, răstindu-se la ei: „Să vină el, nu vă dau nici un ban!“.

Știam de la informatorii noștri că e membru de partid activ, vândut Securității, și că umbla prin pădure ca să descopere vreo urmă despre noi, să informeze stăpânii. Noi am răbdat, Ion a tăcut un timp. A trimis-o la canton pe mama sa. A gândit că în fața unei bătrâne neputincioase brigadierul se va înduioșa. I-a zis bătrâna: „Domnule brigadier, știți prea bine că Ion mă îngrijea pe mine, că eram în grija lui. Eu acum sunt muritoare de foame, el e dus în țară, nu știu unde, și înainte de a pleca mi-a spus: «Mamă, vezi să scoți banii de la brigadierul silvic de pe Șoarecu, acolo unde am lucrat...». Să vină el!“, fu răspunsul adresat bătrânei. Această situație l-a ofensat pe Ion, l-a făcut furios, greu de stăpânit. Și așa era greu de stăpânit, căci comunismul îl ținea mereu încruntat, anii de suferință, de prizonierat, marcându-l profund.

- Lăsați-mă, fraților, să-i vedeți ce-i fac banditului, călăului acesta!, se aprinse Ion.

Nu am înțeles ce vrea să-i facă până într-o zi, când, trecând dintr-o parte într-alta a muntelui, peste valea Șoarecului, oprindu-ne în pânze de seară, până când se făcea întuneric și se lăsa liniștea pe poieni, un cârd de oi se răsفira pe miriște. Am înțeles că oile sunt ale pădurarului și că rămân până târziu în codru. Ne-am despărțit - unii după alimente, alții după informații. Spun aici - fac o paranteză din nou -, eu călătoream extrem de mult. Treceam creste și văi, cu o sprinteneală de sălbăticiune, pentru a obține un ziar. Deseori stăm ceasuri de-a rândul în așteptare pe-aproape de potecile care se încrucișau prin poieni, unde culegătorii fructelor de pădure făceau popas și lăsa în urmă, absolut din întâmplare, câte un ambalaj fără trebuință, câte un petec de ziar. Știam ce e la ONU, în Rusia, în țară, în lume. Duceam ziarul în bordei, mă urcam pe acoperiș în plină zi și le citeam fraților știri. Unii dintre prietenii de încredere asta ne-aduceau în pădure - una, două pâini, ca să nu fie suspect rucsacul, de prea mare încărcătură, și un ziar cu vești.

Turma se arată din nou în poiană, întâlnirea cu frații Chiraș avu loc după cum ne-am înțeles, după două zile, în poiana Știubei. Oile erau fără paznic. Am auzit semnalul fraților în marginea poienii. „Ce-i cu oile acestea?“ - întreb. „Vreau să-mi iau plata oprită de brigadier“, a zis Ion. Și, cinstit mărturisesc, am prins opt oi din cârd, le-am tăiat, și din carnea și pieile împărțite la sprijinatorii noștri am recuperat banii lui Ion. Fapta are aspectul unui jaf, dar cinstit privită nu-i decât plata unei nedreptăți. Ion nu a

luat mai mult decât i se cuvenea, opt oi a socotit suma care i s-a oprit. E o faptă pe care nu o ascund, ca să nu se spună că evoc numai și numai fapte pozitive care, anume subliniate, nu au urmărit altceva decât a ne prezenta ca eroi. Nu putem spune că nu au fost și unele compromisuri, au fost situații limită, care dictau întreprinderi speciale. Moartea era prezentă în orice respirație, în somnul de lup din toți acei ani, în cuiburile noastre rezemate de credința în Dumnezeu și de armele mereu treze...

O altă acțiune... Cum am spus mai sus, prin cumnatul meu, factorul poștal, afluam multe lucruri. Aveam informații exacte. Astfel am aflat că Gavril Bujdei din Sucevița era corespondent voluntar la ziarul „Scânteia“. Vasile Cazacu, factorul, mi-a arătat plicuri ștampilate, corespondența pentru gazetă, pe care o expedia gratuit. Am comunicat fraților Chiraș ce activitate face acest membru activ al partidului comunist, le-am arătat articole din ziar, ce propun și ce propagă. Am hotărât să-i facem o farsă. Ne-am dus la casa lui - la poartă avea o cutie de corespondență; el lansase în sat propunerea ca oricare dintre cetățeni, cu probleme, să pună doleanțele ori informațiile în cutie. Am introdus și noi în cutie doleanțele noastre, pe care le-am semnat „Partizanii“ - „Ascultă, cetățene“, i-am scris, „dacă nu te pocăiești și dacă mai ai corespondență cu «Scânteia», cu trădătorii Neamului care sunt instrumentul de oprimare și de teroare asupra poporului român, dacă nu părăsești această lucrare și nu te pocăiești, iei foc și arzi în casă ca un șobolan...“.

Un timp nu a scris, mi-a spus cumnatul Vasile Cazacu. Dar nu peste un interval larg, o corespondență de la „Scânteia“ îl întâmpină cam în acești termeni: „Tovarășe Bujdei, dumneavoastră care ați fost un corespondent foarte activ și plăcut, de ce ați întrerupt și ați întârziat atât de mult cu știrile, ați lăsat atâta gol și nu ne-ați mai informat de cele petrecute pe teritoriul comunei Sucevița și în regiune?“. Corespondentul a mai trimis, ici, colo, câte un articolaș. Noi i-am dat un prim avertisment: într-o noapte, i-am smuls toată ceapa de pe straturile din grădină, punându-i în cutia de corespondență o scrisoare cam așa ticluită: „Am aflat că încă nu te-ai pocăit; am luat ceapa pentru că avem nevoie; dacă mai continuați, venim și vă dăm foc. Semnează «Partizanii»“.

Așa l-am lecuit pe Bujdei; a văzut că nu-i de glumă cu „bandiții“ din munți și nu și-a mai strecurat minciunile la redacția oficinei comuniste „Scânteia“.

C.H.: Erau jocuri necesare, așa zice, alarme, semne pentru trezire din duplicitate, apeluri la bunul simț căci, nu?, „Bunul simț reprezintă un zid de netrecut înălțat în fața fanatismului“, după M. Rădulescu (din „Rugul aprins“), pe când „Partea celor fricoși și leneși este mișelie multă“. (Thomas de Kempis), sau altfel spus: „De îndată ce faci Satanei concesiunea de a discuta cu el, poți fi sigur că te bate la dialectică și te

Muntele mărturisitor

înduplecă“ (Blaga).

E pe aproape o întrebare care va deschide o perspectivă asupra narațiilor care vor urma, o întrebare referitoare la... locuințele Dvs. pasagere, despre viața primară din acele vizuini...

Gv.V.: Ajungem și acolo. Dar pentru ca să nu facem ocoluri prea întinse, voi mai aminti câteva „istorii“ cam din aceeași perioadă. Da, chiar din 1955...

C.H.: E bine că putem respecta desfășurarea în acest fel...

Gv.V.: Iată un eveniment deosebit, din care numai Domnul Dumnezeu, ca întotdeauna, m-a scos. De multe ori mă gândesc că Dumnezeu a vrut ca eu să supraviețuiesc situațiilor grele, și din munți, și din închisoare, încât să fiu martorul tuturor evenimentelor care s-au petrecut în toți acei ani grei. Am trecut peste toate numai cu grija și puterea Lui. Practic, omenește judecând, era imposibil de scăpat din acele critice situații, dar la Dumnezeu nimic nu este imposibil. Astfel, voi relata o întâmplare din luna august a anului 1955. Am venit din munți la **Gheorghe Cazacu**, pe Pârâul Boului, unde el își avea locuința. Era baci la stână și aveam cu el anumite legături; era cu stâna venită de la munte aici, lângă sat. Aveam informații că stâna era noapte de noapte păzită. Nici o mișcare nu se putea face fără a fi observată. Așa că eu am venit la el acasă, după ce s-a înnoptat, pe ploaie. Am folosit acest moment, ploaia fiind întotdeauna în favoarea noastră. M-am târât pe un parau de pe terenul de cosit, în amonte de casa lui Gheorghe; am ajuns până lângă casa lui, am făcut o scurtă observație, o scurtă ascultare; nefiind nimic suspect, am ajuns sub geamul lui; am bătut semnalul la geam și s-a deschis ușa. Am trecut pe sub geam, să nu fiu văzut de cineva, căci putea fi cineva la pândă. Geamurile erau camuflate, dar lumina se vedea în casă. Mergeam în genunchi pe sub geamuri și când gospodina ieșea să arunce o căldare de lături din casă, în timp ce se deschidea ușa, intram pe lângă ea în tindă. Asta era regula peste tot, la toate gazdele. Măriuța, soția lui Gheorghe, așa a procedat. A închis ușa, și eu am rămas în tindă. Nimeni nu ar fi văzut că a intrat cineva acolo, nimeni nu a observat că pe lângă picioarele ei, pe jos, ca o pisică, a intrat cineva în casă. Am întrebat unde e Gheorghe.

- Gheorghe nu e acasă, e dus pe cal călare la Marginea, ca să aducă un strungar, că ne-a fugit strungarul de la oi.“

De regulă strungarii fug toamna de la stâne, când sunt ploi și e frig. Asta era spre toamnă, în luna august, când încep ploile.

- Nu vine și nu știu de ce nu vine, și-i plecat cam de mult. Dar să știi că el, în seara asta, nu-ți poate aduce nimic de la stână, Gavriluța, pentru că stâna e foarte păzită, iar dacă el merge să ia ceva și iese imediat, este controlat. Așa că mănâncă, du-te în pod, în șură, c-am răsturnat șapte căruțe cu fân acolo, intră în fân și stai până mâine. Mâine, ziua, îți va aduce

Gheorghe ce-ți trebuie și ai să pleci.“

Mi-a dat o strachină cu lapte și, am ieșit. Nu am intrat în șură, ci am hotărât să-l aștept pe Gheorghe și am stat în grajd; Gheorghe trebuia să-și vadă iapa tânără, pe care, din pricina frigului, nu o mai lăsa la stână, pe deal, ci o adăpostea acasă. Am stat la pândă, am ascultat, am mirosit: nici o suspiciune, nimic deosebit. Atunci m-am așezat pe fânul din iesle, am pus ranița jos, automatul între genunchi și am ațipit. Femeia m-a prevenit: „Gavriluță, dimineața dacă ai să auzi vorbind, să nu ieși cumva, crezând că suntem noi; că sunt copiii care vin și dezleagă vacile și le duc la păscut. După ce se liniștesc lucrurile și pleacă copiii cu vitele, voi veni cu mâncarea și o să te strig pe nume. Stai acolo“. Eu am ațipit în iesle, așteptându-l pe Gheorghe. La un moment dat, prin somn, deși eram foarte obosit, - dormeam ca sălbăticiunile, care și când dorm aud totul - am auzit ceva nedeslușit, în subconștientul meu am spus: „Sunt copiii care au venit să ia vitele și mă vor găsi în iesle“. Am sărit. Afară era întuneric; o lumină venea de undeva, atingea ușa, juca pe perete. Ușa nu era închisă, că nu era ger ca să se închidă ușa la grajd; era doar o portiță deschisă până la jumătate. Mă duc lângă portița aceea, privesc afară și văd în mijlocul curții pe maiorul Iacob Boscu, cel care era comandantul batalionului care ne urmărea pe noi. Vedeam foarte bine noaptea, căci numai noaptea umblam și mi-am adaptat extraordinar și mirosul, și vederea, și auzul. Am privit spre poartă, am văzut că este deschisă și că în raza ei era un civil cu automatul în mână. M-am repezit la gaura pe unde se dă afară gunoiul din grajd. Am scos capul și am văzut după șură un securist. Sta în picioare. Mi-am dat seama că sunt încercuit. Un plutonier făcea percheziție. Nu i-am simțit când au intrat și când au bătut în geam, când au sculat pe femeie și nici când le-a dat drumul. Au făcut percheziție în casă, în cămăruța mică de pe coasta dealului, în pantă. De la grajd la casa aceea erau șase metri, cât lărgimea curții. Plutonierul era cu femeia acolo, maiorul cu locotenentul major discutau în curte. Dumnezeu a îngăduit să-i aud. Era o situație delicată. Am repetat în mintea mea de două ori ce am de făcut; când va veni femeia la șură, dau peste lampă, sting lampa și cu automatul îi secer pe toți și fug. Așa plănuiam. Am mai repetat o dată, ca să știu ce am de făcut, căci în astfel de situații omul face ce și-a pus în cap, dar picioarele fac altceva, iar mâinile la fel.

În momentul acela, plutonierul a spus „Aici nu mai avem cine știe ce, mai avem șura“. Eram pregătit, am mai privit o dată spre poartă să știu ce am de făcut, pe unde să merg. Poarta era părăsită. Ce-a zis păzitorul în mintea lui: „Dacă aici n-a fost nimic, în șură poate să fie și, dacă e în șură, în față avem pe maior, pe plutonier, pe locotenentul major. Mă duc să dublez după șură, pentru că banditul o fi după șură și fuge sigur la deal, în pădure“. Așa a părăsit poarta. Eu, când am văzut că a părăsit poarta, mi-am

Muntele mărturisitor

zis că am scăpat, ca de multe ori, având doar 10% șansă. Am folosit cele 10% și restul până la 100% a fost mâna lui Dumnezeu, care m-a salvat de nenumărate ori. Astfel, cu degetul pe trăgaci, m-am lăsat pe burtă, pe prag, lângă cei doi. Până la ei aveam trei metri, erau drept în fața ușii grajdului. M-am lăsat ușor în jos, dar cu ochii la ei; maiorul sta întors și privea spre deal, - Dumnezeu l-a întors să nu mă vadă. Nu știu cum am alunecat, ca șarpele, și am ajuns până la poartă. Nu în picioare, pe coate, pe genunchi, cu rapiditate. Plutonierul, în timpul acesta, ieșea din căsuța din pantă; am ajuns la poartă, apoi pe pârâu la vale, nu la deal, la vale, spre sat. Drumul de pe marginea pârâului trecea pe lângă o casă care era în construcție, după care era un securist. Acesta a simțit că fuge cineva la vale. Era întuneric și ploua, era foarte întuneric. El nu m-a văzut, dar a auzit și a somat: „Stai!“, puternic, o somație foarte energică. Normal, eu n-aveam să stau. Mi-am continuat fuga și atunci el a tras, a tras după zgomot, că de văzut nu vedea nimic; gardul din stânga mea era din scândură veche. Când scândura de brad este veche și udă, este neagră; eu, pe acest fond negru, eram foarte bine protejat de pufoaică. A tras după zgomot, dar automatul lui, bătea înainte. Când am simțit după capul meu cartușele, ca albinele, oprindu-se în gardul din stânga mea, mi-am dat seama că nu-i mult și automatul mă prinde și m-am izbit cu fața la pământ. El a încetat tragerea. A crezut că m-a lovit. Eu am bănuit ce a crezut el, dar mi-am dat seama că s-au alarmat și cei din curte. Imediat m-am ridicat și, repede, fără zgomot, căci mai aveam cinci metri și ajungeam la poartă la bătrâna Margareta Brăilean, m-am târât la adăpost. Cunoșteam bine terenul, căci, de zeci și zeci de ori, noaptea, am trecut încolo și înapoi prin curtea aceea. Curtea era mare, avea două grajduri. Bătrâna fusese foarte bogată, dar acum era singură și amărâtă. Am zis în mintea mea: „Sar peste poartă, intru în curte și, pe după șură, ocolesc casa lui Gheorghe Cazacu, apoi urc la deal, în pădure“. Era o strategie: fugeam într-o direcție ca să fiu văzut, ca să scap, dar după aceea ocolem și cădeam în spatele celor care mă căutau, în direcția unde au văzut că am fugit. S-a dat alarma și s-a tras o rachetă; când ofițerii au trecut în fugă pe la poartă, eu trăgeam încet zăvorul ca să nu se audă clănțănind, mă încuiam în curte. Ei, dincolo de poartă, alergau la vale după mine. Unul a zis: „Tovarășe maior, acolo a căzut! A căzut, dar nu e!“

Lumina de la rachetă nu permitea să se vadă până în șosea. Din Pârâul Boului până în stradă erau vreo cincizeci și zece metri. „A intrat în pământ!“ își spuneau mirați urmăritorii, știind că Vatamaniuc, acest om, când apare, când dispăre, de nenumărate ori le-a dejucat planurile. Au încercat să deschisă poarta și au găsit-o încuiată. Stăm după șură, gata-gata să-i... luminez cu o grenadă. Dar am chibzuit că nu-i bine să mă descopăr, astfel că, după ce adversarii s-au liniștit, pe potecă; pe după ultima casă dinspre pădure, m-am pierdut în codru. Mai aveam jumătate de noapte și în

timpul zilei care a urmat am trecut drumul Solcii spre Arbore, cu anumiteocolișuri, coborând pe câmpul Rădăuților până la apa Suceviței. Am intrat în pârâu, ca să mi se piardă urma, apoi, prin Vârful Pieseii, prin bârloagele mistreților, tocmai ca să nu-mi ia câinii urma. Eram astfel pierdut ca piatra-n apă.

Am ajuns în Marginea, la o gazdă; m-am odihnit și am primit alimente pentru câteva zile, după care m-am întors la frații mei de pustietate și nădejde.

C.H.: Zona ilustrată îmi este foarte cunoscută și chiar evenimentul, pe cum l-ați descris, e încă foarte exact în memoria celor care locuiesc pe Pârâul Boului, unii în calitate de... martori la cele relatate. Să continuăm în aceeași notă.

Gv.V.: Voi cere îngăduința să consemnăm un moment deosebit de interesant care, la vremea respectivă, m-a pus într-o situație din care foarte greu am reușit să ies.

Într-o zi anume, vărul meu **Traian Brăilean**, prin fratele meu Ion, m-a chemat la o întâlnire, asigurându-mă că mă poate ajuta cu hrană. Era o noapte din anul 1953; am mers la casa lui Traian așteptându-l în pândă, camuflat, să nu fiu văzut de membrii familiei sale. El, într-un târziu, a venit, a trecut prin curte spre grajd și am stat de vorbă cu el. Era om de încredere, prieten cu fratele Ion, tovarăși de vânătoare. Când m-a văzut s-a bucurat și m-a dus în șură, mi-a dat să mănânc și mi-a zis scurt: „Mâine vom sta de vorbă“. În noaptea aceea am stat singur. Traian a venit la mine în ziua care a urmat și a stat mult de vorbă cu mine. Mi-a spus așa:

- Gavriluță, eu te voi ajuta în situația în care ești. Să nu apelezi la nimeni, te voi avea în vedere, dar te rog să-mi faci un serviciu...“

Să mi se permită o precizare: Traian Brăilean era într-un proces cu cumnatul său **Toader Chiraș**, pe o chestiune de avere; mama lui Traian, Brăileanca, o fire ciudată, a încredințat averea lui Toader, iar Traian, nedreptățit, cum știe toată lumea și astăzi, s-a simțit ofensat. Motivația mamei, foarte prezentă în conflictele secolului trecut, era căsătoria lui Traian cu o fată pe care nu o agreea, pe care nu a primit-o în casa ei. Traian, om cu foarte mult bun simț, ca să nu o supere pe mama sa, și-a făcut o casă mică în curtea mare a mamei, lăsând-o în încăperile largi ale casei ei, conviețuind cuviincios alături de nevasta și copiii săi. Era supus întru toate, trebăluind cu pricepere în gospodărie, evitând orice neînțelegere. Traian, nedreptățit de mama sa, s-a judecat cu Toader Chiraș, cumnatul, ani de zile. Avocații, corupți ca întotdeauna, au avut mult de câștigat din acest conflict. După vreo zece ani de judecată a câștigat, în cele din urmă, datorită guri bogate și influențelor, Toader Chiraș. Traian, pe bună dreptate intrigat, văzând că legea nu se respectă și că nicăieri nu-i dreptate, mi-a propus să-l împușc pe Toader. Propunerea, se înțelege, m-a pus într-o situație

Muntele mărturisitor

excepțională, îmi era văr, mi-a făcut promisiuni că mă va ajuta în timpul cât voi sta partizan în munți, mi-a dat să mănânc, nu știam cum să ies din încurcătură. Aproape că nu era cale să refuz. Dar nici gestul pe care mi l-a propus nu-l puteam duce la capăt. Mai întâi că presupunea vărsare de sânge, curmarea unei vieți și, după aceea, agenții din sat îl cunoșteau prea bine și s-ar fi făcut o revoltă de neînchipuit. Noi, cei din munți, aveam o credință a noastră, pe care nu o puteam încălca, chiar și dacă unele dintre cărările celor de dinafară nu presupuneau destulă corectitudine. Astfel, cumpănind bine, mi-am zis: eu nu m-am retras în munți ca să împușc oameni. Chiar dacă era o vină, nu am socotit că eu sunt potrivit să o pedepsesc. Dumnezeu le are pe toate în grijă, pe toți și pe mine. Și, voi spune mereu, față de mine a avut grijă permanent. M-a scos din mari încercări și din moarte. I-am simțit mâna în mii de împrejurări...

Nu știam cum să ies din încurcătură. I-am zis lui Traian:

- Bine, vărule, eu am să o fac, dar în nici un caz cu automatul meu; este știut că eu am automat și se va ști că eu l-am împușcat pe Toader Chiraș.

Am încercat acest cuvânt crezând că îl voi face pe Traian să renunțe. El însă avea o soluție la îndemână, pe care eu nu am bănuț-o: mi-a spus că îmi procură o armă civilă.

- Bine, i-am zis surprins, dacă o procuri...

El mi-a zis să vin după o săptămână. Și am venit, căci aveam nevoie de alimente. Veneam la el pentru că era un om deosebit, vertical, un anticomunist sută la sută, era de încredere și, acum, după propunerea sa, mai apropiat de mine. Scăpa și bănuțelilor - locuia modest cu nevasta și copiii, aproape de casa bătrânei și locul unde ne găzduia era în afara primejdiilor.

Noaptea, sosind, am stat în șură, iar dimineața mi-a adus mâncare și am stat de vorbă. Mi-a zis nemulțumit:

- Să știi că încă n-am putut face rost de pușcă!“ Eu, în sine, m-am bucurat nespus de mult și i-am mulțumit în șoaptă lui Dumnezeu că iarăși m-a păzit într-o cale bună. A trecut un an de zile și Traian, la o anumită vreme, mi-a zis:

- Nu am găsit nici o pușcă civilă și nici nu mai vreau să apelez la prea mulți, ca nu cumva, când va fi să se întâmple ceea ce ți-am propus față de Toader, să fiu bănuț... Am luat o hotărâre, să fac eu o armă...

- Bine! încercă!“ i-am răspuns eu fără să-l descurajez, între timp, frații Chiraș din munți au aflat de la mine ce vrea Traian. Ion Chiraș a cumpănit îndelung, m-a privit oarecum ironic și a cutezat să mă întrebe nelămurit:

- Dumneata ce zici că-i de făcut?

- De ce mă întrebi, frate Ioane?, i-am ripostat. Dacă nu-i împușcăm

pe cutare și pe cutare, agenți înrăiți și periculoși, care ne vor viața, apoi cum să-l împușcăm pe Toader Chiraș?

Gheorghe, stând deoparte, cunoscându-l bine pe Toader, la care a lucrat ca morar, de unde a și fost arestat de Securitate, a zâmbit și și-a clătinat capul: „Numai un nebun ar face asta!”

După vreo săptămână, ruda noastră Margareta mi-a adus un mesaj surprinzător:

- Gavriile, a venit Toader Chiraș și ți-a adus o legătură cu haine, pantaloni, cămăși.

- Cum asta?, întreb neînțelegând.

Ce a fost? Gheorghe s-a dus la Toader și i-a spus ce i se pregătește. L-a avertizat că îi este viața în primejdie. Margareta a fost surprinsă când Toader, venind la ea, i-a încredințat pachetul cu haine, silabisindu-i șoptit:

- Știi pentru cine e. Eu nu cred să facă Gavril o astfel de prostie...

Pe bună dreptate, omul intrase în griji. Și eu nu am dorit aceasta. Am mers la Margareta în noaptea următoare și apoi la Toader.

- Îți mulțumesc, domnule Chiraș, i-am zis cu sinceră politețe. Să nu fiți deloc descumpănit, dacă ar fi să muriți de mâna mea, asta înseamnă sute de ani să trăiți! Eu nu-s un nebun să fac un astfel de păcat; nu am făcut-o nici față de oamenii care cu arma în mână umblă după noi. Dumnezeu ne-ai făcut destul de mult bine și Gheorghe mi-a spus că sunteți împotriva comunismului... Să te împușcăm? Pentru ce?

- Bănuiam eu, știam eu că nu vei face tu așa ceva...

Ne-am despărțit, mi-a pus la dispoziție alimentele trebuitoare și a rămas increzător, netulburat de gândul unui asasinat. L-am asigurat de toată prețuirea noastră și că nu i se va întâmpla nimic rău. A ținut să-mi facă cunoscut un amănunt: „Traian a mai pus pe cineva să-mi curme zilele, pe un mărginean, dar nici acela nu a vrut s-o facă. Eu nu-s vinovat că mama și-a împărțit cum a vrut averea...”

Am mai mers la Traian, dar el nu avea nici o armă pentru a duce la capăt ce mi-a propus. Povestea aceasta s-a stins cum s-a aprins. Și nu întâmplător folosesc aceste cuvinte aici, căci de aprins și de stins va trebui să vorbesc numaidecât. Să vedeți! După o anumită vreme, la nunta unuia dintre feciorii lui Toader, a avut loc un incendiu. Era asta prin '54-'55, cam așa. **Natalița**, prietena mea bună, mi-a adus veste despre această întâmplare: „Ieri noapte, când se pregăteau cazanele cu mâncare, în toiul nunții, a luat șura foc...”

Eu eram în momentul acela în localitatea Marginea, în casa **Eugeniei Lazăr**. Era iarna și nu am ieșit pe pământul nins timp de o săptămână. Știu că am fost acuzat că eu am provocat incendiul, după cum am fost învinuit și de alte situații pe care, în umbra „bandiților“, le puneau în acțiune, în mod reprobabil deseori, alți factori interesați care, astfel, își ascundeau

Muntele mărturisitor

identitatea. Dar, în proces, după ce am fost prins, Eugenia Lazăr a depus mărturie dreaptă că eu, în acele zile, nu m-am depărtat de casa ei. După cum, și mai mult, Toader Chiraș, interogată fiind, după ce Traian a fost arestat, a spus deschis și cinstit: „Eu i-am dat mâncare pentru că mi-a salvat viața. M-a anunțat că Traian vrea să mă împuște și Vatamaniuc nu a făcut-o. Mi-a spus că nu mă va ucide, iar eu i-am dat de mâncare“. Desigur, după ziua fatală din octombrie 1955, când am fost ridicat, între primele întrebări s-a numărat și cea referitoare la momentul incendiului din noaptea nunții.

C.H.: N-a fost un incendiu provocat?

Gv.V.: Provocat a fost. Și eu știu și de cine...

C.H.: Deci n-a fost o întâmplare, ci o provocare.

Gv.V.: Provocat, dar nu de mine. Bănuiala a planat foarte mulți ani peste mine. Virginia, fiica lui Toader Chiraș, mult timp după ce m-am eliberat nu-mi răspundea la „bună ziua“, dar într-o zi m-a oprit și mi-a spus că eu port răspunderea pentru focul de la gospodăria tatălui ei. Atunci, eu, dacă am văzut că a intrat în vorbă cu mine, căci până atunci nu-mi vorbea și îmi arăta ostilitate în mod tacit, știind prea bine de ce mă dușmănește, m-am oprit și i-am spus: „Virginie, trebuia de mult să stai de vorbă cu mine. Mă bănuiai și m-ai vorbit prin sat și n-am stat de vorbă cu tine că n-ai vrut tu, dar acum, dacă m-ai oprit, eu am să-ți spun cine a dat foc, cine e vinovatul.“

C.H.: S-a convins, ați ieșit din culpă, nu?

Gv.V.: Absolut. Când i-am spus cum Securitatea a discutat problema asta în instanță, cum s-au analizat amănunțit faptele mele din cei peste șase ani, și cum crima de incendiere, prezentă în codul penal, fiind un capăt de acuzare deosebit, nu s-a discutat ca o vină a mea. Eu, după ce am scăpat, am aflat cine a dat foc. Nu spun nici un nume, nu trebuie...

C.H.: Probabil că tot Traian a pus pe cineva...

Gv.V.: Absolut că Traian. Virginia a spus: „Acum am înțeles eu de ce în noaptea aceea Traian Brăilean a stat tot timpul la bufet și a băut: ca să aibă martori, justificare că el nu a fost...“

Eu știu pe cine a pus Traian. Pe o rudă a lui și rudă, totodată, cu mine. De aceea nu-l pomenesc. Așa s-a petrecut această faptă deosebit de gravă.

Dumnezeu nu l-a lăsat pe Traian să-mi procure pușca ucigătoare și tot El m-a călăuzit în așa fel punând piedicile încât oribila faptă să nu se materializeze.

Dar să mai conturăm încă una din întâmplările legate de **Vasile Zaremba** a lui Ion. Eu, cu acest om, am făcut școala primară, ne-am și bătut cândva, în copilărie - bătaia, intrigile inocente ca și prieteniiile care se leagă repede, este știut, fac parte din acel univers. Cu Vasile, și în școală, și după

aceea am rămas buni prieteni.

Eram într-o situație critică, și eu, și frații Chiraș. Ion s-a îmbolnăvit și aveam nevoie urgentă de medicamente, de bani. Aveam o seringă pe care o sterilizam prin fierbere, din când în când; mai târziu aveam o trusă pe care am obținut-o de la moașa satului, soția unui cărăuș, priceput și la scripcă, numit Bejenaru. Voi spune cum, într-un amurg, folosind o metodă nu tocmai elegantă, am deposedat-o de instrumentar...

La Vasile Zaremba am fost de câteva ori, dar de data aceasta am fost după bani. Nu mi i-a dat atunci, dar mi i-a promis, zicând:

- Vino mâine noapte și, uite, sub scândura aceea din spatele grajdului vei găsi o sută de lei.“ Am găsit, cum mi-a spus, am procurat medicamente și Ion s-a întremat. La Vasile am mai venit când eram presat de necazuri.

- Când ai nevoie de ceva vino la mine, mâncare mi-a dat Dumnezeu“, mi-a zis. Deși am fost colegi, vorbea cu mine cu multă politețe. Fiind străin de neamul meu, aproape greu de bănuț, Vasile m-a primit la el în condiții de bună protecție, când șiroiau ploile torențiale și cerul era biciuit de trăsnete și fulgere. Mai aveam un avantaj: acest prieten era paznic în sat și nu părea... să aibă partizani pe-acasă. Cum am spus, în podul șurii lui aveam siguranță; am suit deseori scara în podul cu fân, venind prin livadă, ud, flămând, cu crucea destinului pe umeri.

Vasile pleca în pădure, cu caii, cu securea. Nevasta lui, Valuca, fiica lui Avram Hrehorciuc din Voievodeasa - soră a tatălui Dvs., Ioan, Nicu fierarul -, când lipsea gospodarul se îngrijea de mine ca să am hrană.

Între timp ceva s-a întâmplat, nu știu nici acum taina - poate îngerul păzitor m-a oprit -, mi-am pus în gând să nu mai merg la această gazdă. Parcă cineva mi-a șters din memorie acea adresă. Să vedeți ce semnal plin de înțeleșuri avut-am: nimic nu mă atrăgea în acel loc - Cel de Sus a vrut să mă mai păstreze; într-un scurt interval, cei doi paznici, Vasile Zaremba și Traian Hrehorciuc, străjeri de noapte, unul în vale de Sfatul Popular, iar celălalt la deal, au fost... prelucrați de Securitate.

Aproape că era inevitabil, căci Primăria era la ordinele Securității, iar cei doi, cu o activitate care cuprindea tot satul, până sub păduri, nu puteau scăpa de „serviciile“ pe care le impuneau ziloții Stelei Roșii. Vasile a spus:

- La mine a venit Vatamaniuc...

Slujbașii Securității s-au bucurat de această informație pe care nu o aveau la îndemână.

- Dă-i mâncare“, i-au spus domnii, întinzându-mi o cursă.

- Bine. Eu vă spun că a fost, dar nu vreau să...

- Dă-i, să vină, veni replica slujbașilor entuziaști.

După o anume vreme, Vasile le-a spus:

- Nu a mai venit...

Nu a fost crezut, a devenit dubios, chiar incomod în ochii vajnicilor

Muntele mărturisitor

vânători de partizani. Fără să fie înștiințat, doi dintre securiști au urcat în podul șurii și au stat acolo timp de două săptămâni. Asta am aflat nu demult, după ce Vasile a murit, în anul 1991, într-o convorbire cu Valuca, deci după zeci de ani. Mi se confirma, în urma acestei convorbiri, o informație de demult, pe care voi insera-o aici. După ce m-am eliberat din închisoare, am mers la o bună cunoștință a noastră, Gheorghe Procopciuc al lui Lazăr. Soția lui mi-a spus aceste lucruri interesante: „Eu mergeam deseori la unchiul meu Vasile Vatamaniuc al lui Artemie, la casa lui care (la vremea pe care o evocăm, era vecină cu casa lui Vasile Zaremba). Eram copilă și mergeam prin grădinile din preajmă, după fluturi, după căpșuni, și am auzit nu o dată șoapte în podul șurii lui Zaremba. Am aflat că acolo erau niște milițieni despre care, desigur, atunci nu știam ce caută și ce anume vorbesc încet, plictisindu-se cât e ziua de lungă și muțind odată cu lăsarea serii. Am aflat, mi-a spus atunci Despina Procopciuc, că pe dumneata te așteptau milițienii...”

Valuca, în convorbirea pe care am avut-o, adăugă:

„Așa de tare mă temeam că vei veni pe neașteptate acolo și că va fi foc și moarte! Dumnezeu știe ce se putea întâmpla, putea să ia șura foc și să te împuște...”

Extraordinar! - astfel zic și acum, apăsător. Ce m-a oprit să nu merg în acele zile la Vasile? Căci foame îmi era, zile de-a rândul am răbdător foame, încât mâncam muguri, frunze; cum, cine mi-a șters atunci din creier numele lui Zaremba și m-a oprit să nu dau buzna peste pândarii înarmați?!

C.H.: „Semnalul“ care v-a protejat e, după cum ați subliniat, mai presus de înțelegere. Sfântul Atanasie cel Mare astfel zice: „Faptele săvârșite de oameni sunt de trei feluri: conform firii, mai prejos de fire și mai presus de fire“.

Gv.V.: „Întoarce-te acolo unde ai pierdut și pleacă de-acolo unde ai reușit“, zice un proverb grecesc...

Desigur, trebuie redus numărul mare de întâmplări dar, dacă am îngăduință, memoria mă împinge să mă întorc la un episod de o anumită savoare.

Eram în comuna Marginea, la un cetățean pe care îl chema Ion Hrițcan. El nu a suferit arest, pentru că eu nu l-am descoperit, fiind o împrejurare favorabilă. L-a acest Hrițcan m-a dus Ion Mihailescu, zis Picior de Oaie. Era în primăvara lui 1955 - lapoviță, ninsoare, vreme urâtă, când soare, când cer tulbure, ca la început de primăvară. Stăm în pod și priveam ulița care mergea spre Volovăț; casa lui Hrițcan era ultima pe acea uliță. Supravegheam zona cu maximă prudență, cu ochii treji în găurile scândurilor. Ce văd într-o zi? Un agent fiscal ducea o vacă de funie. Un ajutor, în urma lui, mâna rumegătoarea și, după aceștia, cu un copil în brațe, numai în cămașă, o femeie plângând se ruga de zbir să-i lase vaca până

când bărbatul se va întoarce din pădure ca să-i achite impozitul funciar. Era o scenă care m-a revoltat. Am pus mâna pe automat, mi-am zvârlit ranița pe umăr și am hotărât să cobor, să le ocolesc locul și să le ies înainte; să-l ameninț pe agent ca să-i dau vaca amărâtei femei. Așa aveam să zic: „Hai spre pădure să vă împușc!“, și după ce le dam o sperietură zdravănă aveam să-i părăsesc...

C.H.: Până a mai consemna și alte întâmplări care prin fermecătoarea Dvs. artă a povestirii ne vor trece prin noi probe de mirare și... palpitație, să facem un popas necesar într-un *cuib* de viețuitori în sihăstria. Să ne spuneți cum era un *bordei*, ce utilități avea.

Gv.V.: În bordei intram pe o scăriță făcută din pământ și pietre, rezistentă, să nu se dărâme. Intrarea era la trei-patru metri distanță de bordei. Dam la o parte o scoarță de brad și intram prin tunel. Bordeiul era săpat în pământ la o adâncime de doi metri, ca să putem sta și în picioare, căci aveam luni întregi de stat acolo, câte patru-cinci luni de iarnă. După cum se știe prea bine, aici în Bucovina, în munți, iarna vine devreme și pleacă târziu. Locuința noastră avea aceeași lățime ca și adâncimea, iar lungimea era de vreo patru metri. Aveam nevoie de spațiu pentru depozitarea lemnului și a alimentelor. Patul era făcut din niște bârnișoare cioplite, pe care le găseam pe la cabane; acestea erau așezate ușor înclinat și rezemate pe țărugi bătuti în pământ. Plita de pe soba mică din interior o procuram din sat și primăvara o ascundeam undeva cu târnăcopul, alături de alte unelte pe care le dezgropam când ne instalam în locuri stabile. Când ne mutam în altă „chirie“, luam cu noi și lemnăria paturilor, care nu putea câțiva ani. Alteori foloseam pentru dormit cetina pe care o acopeream cu așternuturile. Dormeam încălțați și cu pantalonii pe noi, în cămăși numai, căci în bordeie era foarte cald. Făceam focul între douăsprezece și unu noaptea, atunci găteam și mâncarea. Ne păstram mâncarea și pentru a doua zi, ca să nu facem zilnic focul. Iar când aprindeam focul trimiteam santinelă afară. Nu ne era frică de securiști, căci aceștia nu umblau prin pădure, având posturi fixe în jurul comunelor, ci atenția noastră sta în permanentă alarmă față de agenții acestora, care erau oamenii muntelui, vânători, braconieri, paznici de vânătoare, recrutați și plătiți bine de Securitate ca să ne descopere. Numai ziua umblau securiști, numai noaptea agenții. Puneam santinelă afară ca să auzim din vreme orice zgomot suspect. Luam extrem de aspre măsuri de siguranță. Agenții, obișnuiți cu pădurea, cu pânzele la vânat, știau locurile tainice unde puteam fi ascunși. Când ne procuram lemnele, eram numai ochi și urechi - luam bucăți din arbori trăsniți, câte o bucată fiecare, ori, dacă lemnul era mai greu, câte doi la câte o buturugă. Un capăt îl introduceam în bordei și celălalt rămânea afară. Ne deplasam departe în pădure, căci în zona bordeiului, fiind numai lăstăriș, nu se găsea lemn de foc. În bordei tăiam cu

Muntele mărturisitor

ferăstrăul bucăți de câte doi metri și le băgam sub pat, făceam stive, având în vedere iernile lungi și capricioase, zăpezile care nu ne permiteau să ieșim pentru a nu ne deconspira.

Izvorul trebuia să fie lângă bordei; niciodată nu ne făceam... casă nouă până nu descopeream în peisaj un șipot de apă foarte apropiat. Când îl reperam, hotărâm pe loc: „Aici ne vom face bordeiul la toamnă“. Aveam în vedere așadar, când ne instalăm, câteva condiții: apa, lemnul, desișul netulburat de turme și munci forestiere.

Am spus că nu ne descălțam, așa e. Încălțăminte nu era în repaus, nu era permis așa ceva. Nimeni nu ar fi zis, în caz de primejdie: „Încălță-te și apoi vino!“. Cu hainele și proviziile era altfel. Santinela prevenea posturile, pericolul era comunicat de la distanță, de la o sută-două sute de metri, nu de la zece-douăzeci de metri. Era timp de îmbrăcare? Nu! Aveam timp să iau haina pe mine; armamentul era lângă capul meu. Muniția - sub haină și în rucsac, totul era în alarmă, tot timpul, în rucsac, permanent aveam două-trei kilograme de mălai, câțiva cartofi, două kilograme de fasole ș.a.m.d. În caz de alarmă, alimentele trebuiau să ne acopere două-trei zile; în caz de primejdie se trăia pe cont propriu, mai ales dacă trebuia să părăsim bordeiul cu alimente. Așa că trebuia să luăm multe, foarte multe măsuri de siguranță.

Ne descălțam la două-trei luni o dată, și asta în pădure, dacă era liniște în cursul zilei. Dacă santinela de afară spunea că-i liniște în zonă, ne descălțam, schimbam obielele, ne spălam pe picioare, ne ungeam cu seu ori măduvă de cerb, să evităm rănilor. Pentru că nu ne descălțam, mai cu seamă în timpul verii, eram veșnic uzi. Picioarele ne erau hașurate, încrețite de ziceai că-s putrede de luni de zile, albe cum e zăpada, din cauza apei. Ne descălțam numai când putrezeau obielele și opincile. Și cu ocazia aceasta vreau să vă spun un lucru: chiar dacă nu mă va crede lumea care va citi aceste mărturisiri, nu știu ce-i aceea reumatism! Deși am stat nouă ani în lanțuri și pe ciment, prin regiuni umede, nu știu ce-i aceea reumatism, ce-i aceea durere de picioare...

Așa cum am arătat, construcția bordeiului trebuia să permită depozitarea lemnului și alimentelor. La capăt de pat, era sacul cu mălai și alimentele ce trebuiau să stea la uscat. Cartofii la intrare, în dreapta și în stânga, la răcoare. Jos era mai răcoare, lângă ușă. Intram aplecați, printr-o ușă de un metru, ca și înălțimea tunelului. Fumul mergea pe marginea pârâului, antrenat de vânt, de curenții care veneau de pe munte, și se pierdea undeva în pădure. Să se știe că foloseam lemne din care nu iese fum. Cum? Nu foloseam pentru nimic în lume lemn cu putregai în el. Putregaiul dă fum; nu foloseam lemn de brad; bradul, pe lângă faptul că pocnește tare când arde, scoate fum. Noi foloseam lemn de fag uscat, așa zis ciungan, uscat în picioare, care neavând soare nu a putut să crească, să

spargă bolta fagilor bătrâni. Având rădăcinile putrede, nu mergeam cu toporul, îl împingeam doar și îl țineam bine, să nu facă zgomot când cade. Crengile uscate, galbene ca arama, nu fac fum, iar dacă fac, fac extrem de puțin; nici de la zece metri apropiere nu se vede fum pe coș. O sumedenie de reguli trebuiau respectate.

C.H.: În afara acestor reguli severe, care definesc un habitat straniu, să ne spuneți cum... curgea timpul prin acest spațiu, ori, mai direct, cum se derula o zi, o noapte din viața unui partizan.

Gv.V.: Cum începea ziua? În zori de zi, înainte cu mult de a se arăta soarele, masa era luată deja, focul nu mai ardea, era numai jar. Pe jăratec puneam o oală de pământ cu apă, cu frunze de zmeură și cu frunze de mure pentru ceai. Toată ziua beam ceai, în loc de apă, deși aveam apă foarte, foarte bună lângă bordei. Acolo fierbea ceaiul și se păstra cald. Afară, santinela. Era frig, ger, sta zece minute; intra unul, ieșea altul. Afară nu exista minut fără santinelă. O să întrebe cineva: dar când eram singur cine supraveghea? Când eram singur, bine îmbrăcat, învelit cu pătura, stăm până la 12 noaptea afară.

C.H.: Nu reprezenta o excesivă uzură fizică întreprinderea aceasta? O asemenea luciditate, un psihic atât de tare presupunea și un trup de oțel...

Gv.V.: Cine va citi cele scrise, rog să mă creadă că eram foarte fericit. Dar trebuie să spun de ce: mă urcam pe un vârf de munte și priveam cât vedeam cu ochii un spațiu de o sută de kilometri în timpul zilei, în liniște, cu soarele sus, și îmi ziceam: lumea aceasta-i mare, poporul acesta trăiește pe aceste meleaguri; milioane de oameni sunt obligați să se închine cui nu trebuie, și eu, iată, ce fericit sunt că nu mă obligă nimeni la o astfel de închisoare! Sunt unul din dacii liberi! Așa eram de fericit, încât pe toate le învingeam ușor. Și foamea, și frigul, erau ușoare; altceva nu voiam decât să fiu liber, să nu pună mâna pe mine dușmanii credinței și ai libertății. De aici a venit puterea mare de rezistență.

C.H.: Și strategia aceasta, reperele acestea extraordinar de bine manevrate au venit dintr-o cultură. Care era cultura aceasta?

Gv.V.: Noi toți am fost militari. Toți. Eu aveam o școală militară, Ion a fost sergent la vânătorii de munte, Gheorghe la un regiment moto-mecanizat. Armata română s-a pregătit extraordinar de bine pentru că, se știa clar, încă din '31-'39 Hitler făcuse pregătiri de război. Se știa că războiul bate la ușă, că norii negri ai războiului pluteau deja deasupra Europei. România și-a pregătit foarte bine armata, la orice temă de luptă. Cuvintele „folosirea terenului“ nu lipseau de nicăieri. Noi știam să folosim terenul, să ne apărăm de gloanțele inamicului...

„... norodul crede în Dumnezeu și în puterea dreptății și e în stare să verse lacrimi de căință, în timp ce mărimurile lumii s-au lepădat de aceste

Muntele mărturisitor

lucruri și, bizuindu-se mai presus de orice pe știință, vor să înscăuneze dreptatea pe fața pământului, călăuziți numai de făclia minții lor, fără a mai purcede ca altădată în numele lui Hristos, ba mai mult încă, au răspândit zvonul că nu există nici fărădelege, și nici păcat. Și așa cum judecă ei lucrurile, au dreptate: de vreme ce-l tăgăduiesc pe Dumnezeu, nu mai poate fi vorba de păcat.“

(Dostoievski)

„Sămânță multă vei semăna în țarină și puține vei strânge, pentru că o vor mânca lăcustele. Vie vei sădi și o vei lucra, și vin nu vei bea, nici te vei veseli din ea, pentru că o vor mânca viermii.“

(Deuteronom 28, 38-39).

„Cu picioarele pline de noroi, ca Iisus pe Golgota, omul viu urcă pe scara mântuirii ducând cu el, parcă, tot greul pământului. Aceasta este de fapt calea izbăvitoare în sens evanghelic sau, altfel spus, calea sufletului renăscut din povara păcatelor.“

(Alex. Horia)

C.H.: Să mai stăm o clipă pe prispa bordeielor. După ce le părăsești le distrugeați?

G.V.: Bordeiul era o construcție strategică, îl foloseam până ce apele se infiltrau în structura lui, primăvara. Atunci, de regulă, îl părăseam; iarna nu aveam probleme. Dar pentru că dedesubt era cald și deasupra zăpadă, spre primăvară aveam necazuri. Acoperișul, însă, ca să fie rezistent, ca să nu permită scurgeri, să picure înăuntru, îl făceam din bârne peste care puneam scoarță de brad, un fel de olane concave, pe care le desprindeam de pe arborii căzuți. O scoarță o puneam cu scobitura în sus și alta cu scobitura în jos, așa cum se pune țigla semirotundă. Apoi un rând de cetină și altele de frunze. Frunzele asigurau izolația pentru menținerea căldurii și, totodată, pe acoperișul puțin înclinat, fuga apei. Pentru ca frunza să stea presată, presarăm pământ din cel rezultat de la săparea vizuinei, iar ici-colo plantam brăduți încât, astfel camuflat, bordeiul nu putea fi bănuț de nimeni, nici de la cinci metri distanță. Nimic nu indica prezența unor oameni acolo. Nu le distrugeam, nici nu aveam cum. Aduceam foarte multe crengi uscate, vârfuri de copaci rupți și făceam o grămadă (i se spune în partea locului „lom“), iar crengile putrezeau și nimeni nu știa că acolo a fost un bordei. Izvorul îl astupam într-un fel oarecare. Lucrurile pe care le foloseam acolo le ascundeam în alte locuri tainice din pădure, de unde le luam în toamna următoare. Primăvara, la jumătatea lui mai, ieșeam la suprafață. Se dezgheța pământul, venea topirea zăpezii, se infiltrau apele, bordeiului începeau să i se umezească pereții, nu de deasupra, ci din dreapta și din

stânga.

C.H.: Sursă de lumină aveți acolo sau nu aveți?

Gv.V.: Aveam un gemușor, totdeauna la nivel cu pământul aveam un gemușor.

C.H.: Dar o lumânare, un felinar?...

Gv.V.: Felinar. Păi, noaptea cum găteam? Găteam noaptea, întotdeauna; era regulă, numai noaptea. Și citeam la felinar Biblia. Aduceam sticle cu gaz și aprindeam felinarul, pe care îl ascundeam.

C.H.: În fața acestor vicisitudini, se înțelege că trupul mai ceda din când în când. Cum vă rezolvați problemele medicale?

Gv.V.: Eu am avut puține probleme, căci eram tânăr și foarte bine antrenat. Totuși, odată am avut o problemă deosebit de gravă. Am făcut meningită. Am stat într-o colibiță, într-o toamnă târzie, până ne-am făcut bordeiul. Eram cu aprovizionarea, într-o toamnă fără zăpadă, cu brumă groasă. De multe ori, până când soarele nu se arăta ca să topească bruma, nu ieșeam, să nu lăsăm urme. Am stat în colibiță fără foc, foarte transpirat. Am mers până acolo o jumătate de noapte, cu povara de douăzeci de kilograme în spate, prin pădure, foarte greu... Fac mențiunea că, deși cunoșteam deosebit de bine terenul, mersul presupunea precauțiune - o creangă arcuind, o groapă nevăzută, o alunecare, în orice clipă puteau produce un accident. Dar nu m s-a întâmplat niciodată ca să stăm în ghips, eram atenți la fiecare mișcare. În schimb, în colibița de care am vorbit, a fost un curent probabil transmis prin găurile șoarecilor, încât am răcit rău la cap. Nu știu dacă vreun doctor s-ar fi încumetat să mă trateze și să-mi dea speranțe de viață. Mi-am făcut zeci și zeci de injecții și chiar perfuzii cu glucoza, penicilină și streptomicină. Având această dură experiență, nu mi-a fost greu să-mi pun perfuzii, spre mirarea pacienților și a asistenților, cândva, cu ani mai încoace, la Spitalul Fundeni. Dar ceva nu trebuie să uit aici: de la moarte m-au salvat chiar și comuniștii. Pomenesc aici numele lui **Aurel Zub**, membru de partid, șef de brigadă în silvicultură. Acesta nu a fost vădit de nimeni și nu a făcut închisoare, nu am spus nimănui nimic de acest om. El mi-a dat mie mulți bani, m-a ajutat mult.

L-am întâmpinat într-un amurg târziu și i-am spus cine sunt. El venea din pădure, târziu ca de obicei; știa de mine, căci Securitatea îl anunțase și aștepta informații. Mi-a pus banii sub o lespede la poartă, spunându-mi să caut acolo din când în când. Avea casa forestieră pe Pârâul Mesteacănului. Mi-a spus să nu-i mai ies în cale.

C.H.: A fost o înțelegere sau el s-a înspăimântat de prezența Dvs.?

Gv.V.: Nu din teamă a făcut ce a făcut; a înțeles că am nevoie și m-a ajutat. Am găsit înțelegere, afecțiune, însemna că e de acord cu poziția mea. Și mai știa că nu-s numai eu în codru. **Toți munții României erau plini de partizani**. Oricum, ceea ce am relatat aici e în premieră, am spus-o acum

Muntele mărturisitor

pentru prima dată...

C.H.: Dar în afară de tratamentul acesta „științific“ pe care îl făceați cu foarte mult curaj, nu vă temeți să vă infectați cu acele pe care le primeați?

Gv.V.: Luam extraordinare măsuri. Deși nu aveam ace de unică folosință, după fiecare întrebuințare eu le treceam prin flacăra și spirt. Aveam totul la mine, și sticluța cu iod, și vată, în caz că aș fi fost rănit. Dădeam foc la un pic de vată cu spirt, țineam cu penseta acul și-l treceam prin flacăra până se înroșea și-l puneam la seringă, îl ștergeam cu spirt, ca să nu fie cu fum de la flacăra...

C.H.: Dar în cazurile mai simple apelați la medicina obișnuită, empirică, nu? La plante, la frunze, la seve, la...

Gv.V.: Da. Dar la mine, în acea situație, a fost o problemă mai complicată. Un an de zile mi-am făcut tratament.

C.H.: Și în timpul acesta stăteați ca într-un fel de carantină...

Gv.V.: Nu! Eu trebuia să circul. Mă duceam după medicamente, ba mai mult, și după alimente. Mergeam și după lemne, deși sufeream, aveam dureri de cap. Dar Dumnezeu m-a întărit. Cum să spun, posteam mult. **Aveam zile pe săptămână când nu mâncăm nimic și nu beam nimic.** Se poate trăi dacă bunul Dumnezeu te ajută, un pic dacă Dumnezeu se îndură, scapi de nenorociri, scapi de moarte, depășești situații incredibile, treci peste ele și supraviețuiești. Cum am spus, în munți, șase ani, în închisoare, nouă ani, lanțuri, bătaii, izolări cu apă, ce să mai spun, numai Dumnezeu m-a scos din acele iaduri de necrezut. Sunt aproximativ sănătos față de alții care n-au suferit nimic. Dumnezeu, în care mi-am pus nădejdea și pe care l-am rugat stăruitor, din toată ființa mea a fost cu mine, asta știu.

C.H.: În legătură cu acest aspect religios, căci ați avut ardere lăuntrică și încredere frumoasă, cum petreceți Dvs., de exemplu, o sărbătoare? Știați calendarul, nu? Sărbătoarea pascală, sărbătoarea Crăciunului, sărbătoarea onomastică le trăiați ca pe niște zile mai speciale?

Gv.V.: Onomasticile? Nici nu ne gândeam la ele. Ceea ce petreceam mai cu emoție, mai cu tot sufletul era sărbătoarea Crăciunului și a Anului Nou, că noi eram acolo, în pământ, nu circulam, în schimb, spre sărbătoarea Paștelui, noi veneam cu o săptămână înainte la oamenii noștri, care ne pregăteau ceva. De Paști era foarte periculos fiindcă criminalii care ne urmăreau știau că-i imposibil să nu venim. Și făceau pândă, dar degeaba făceau pândă. Că noi veneam cu o săptămână înainte și luam tot ce trebuia pentru sărbătoarea de Paști și sărbătoream cu ouă roșii, cu cozonac, cu unt, cu de toate, acolo, în munți.

C.H.: Ați fost într-o noapte de înviere până pe Dealul Neagului... Se oficia slujba învierii în cimitirul satului Sucevița, în apropierea mănăstirii...

Gv.V.: A, da, da! Nu era zăpadă atunci! Când era zăpadă, așa cum am

amintit, nu ieșeam din bordeie. Când se arăta soarele și topea ninsoarea vreo săptămână, ieșeam pe suprafețele golite ale dealurilor făcând ocoluri mari de câte cincizeci și o sută metri, evitând petele de omăt. De la bordei până aproape de sat făceam câte o zi întregă. Când erau lucrări și muncitorii umblau în teren, era mai simplu, se amestecau urmele. Dacă era zăpadă, ne aduceau în munți câte ceva prietenii aleși, în locuri nebănuite.

Astfel, într-un an am prins niște goluri pe care le-am pășit fără primejdie și am ajuns pe Vârful Neagului. De pe acest deal, ca și de pe dealul din fața mănăstirii, numit Furcoi, unde cu sute de ani înainte a fost un schit de sihastri, mănăstirea Movileștilor și biserica sătească se văd ca într-o strachină. Pe vârful Neagului am ajuns toți trei, eu și frații Chiraș. Acolo este o cruce de piatră, ne-am așezat pe pământ și am privit tăcuți cimitirul învăpăiat, plin de nenumărate lumânări. Era o mare de lumină, pur și simplu ardeau mormintele. Bine a zis cine a zis că această noapte este mai luminoasă decât ziua. Panorama aceea mirifică, bătaia clopotelor duioase, cântările învierii, cei dragi din morminte, chipurile pioase ale rudeniilor noastre aplecate peste cruci, bucuria unică a aceluia moment, toate la un loc au făcut o mare impresie asupra noastră. Am simțit toți că ne tulburăm și ne-am căutat puterea de a nu ne copleși nostalgia. Nu am mai mers la nici un eveniment de o asemenea emoție, am hotărât să nu ne mai lăsăm robiți de impresii. Așa că, în toți ceilalți ani, am petrecut în... chilia noastră; aveam ce mânca și, în izolarea noastră, eram chiar fericiți când știam că securiștii, *comunizoi*, cum le spunea Ion Chiraș, își pierd timpul zadarnic în pânde pe unde nici gândul nostru nu trecea.

C.H.: Oare când să fi fost acea înviere, în ce an?

Gv.V.: Cu precizie, în 1954.

C.H.: Ce relații ați avut Dvs. în acest interval cu biserica, cu mănăstirea, cu călugării, cu duhovnicii ori cu preotul satului?

Gv.V.: Cu mănăstirea, nimic. Gheorghe Chiraș, în schimb, era un om evlavios, cu multă încredere în Biserică și în preot. El a îndrăznit chiar să meargă într-o zi la preot ca să se roage pentru viața lui, pentru cele două fiice mici și pentru nevastă. Preotul i-a spus scurt: „Fugi, că ești urmărit!”. El a plecat dezamăgit - a mers la păstorul turmei și păstorul l-a refuzat.

C.H.: Un episod similar, dar cu mult mai mult dramatism a consemnat și fratele Dvs. din munții Făgărași, I. Gavrilă-Ogoranu când, flămând fiind, a nimerit la preotul... A., care nu a fost deloc ospitalier. Așa scria el în secvența: „De ce-ai făcut asta, părinte A.?“.

La Sucevița cine era atunci preot?

Gv.V.: Mi se pare că Pânzeanu... Oricum, Gheorghe nu a renunțat, s-a dus la Voievodeasa; acolo era un preot Antonescu, locuia în casa parohială a romano-catolicilor.

C.H.: Acest preot m-a botezat pe mine...

Muntele mărturisitor

Gv.V: Gheorghe a fost primit și preotul i-a dat un rucsac cu alimente; a venit și ne-a povestit foarte fericit că a găsit înțelegere și mărinimie la acest om al bisericii. Eu nu am încercat. Nu cunoșteam pe nimeni în Voievodeasa, mi-am rezolvat partea duhovnicească prin post și rugăciune stăruitoare.

Lângă automat am avut întotdeauna Biblia, după cum în inimă am avut întotdeauna Țara și pe Natalița...

C.H.: E rotundă și frumoasă ca o pecete această rostire din urmă. Vom reveni, precum am convenit, într-o secțiune întreagă, la numele cu care ați încheiat istorisirea dinainte.

Gv.V.: Da, numaidecât, cu detalii generoase. Acum voi mai adăuga mici informații în legătură cu viața noastră în bordeiele pădurilor. Mai întâi vreau să spun că toți dormeam foarte puțin - ne culcam după ora unu-două noaptea și ne trezeam la patru dimineața, rânduindu-ne în misia de santinelă pe bordei. Mâncăm la miezul nopții și ne pregăteam rucsacele pentru posibilele alarme; oricând trebuia să fim gata de drum. Purtam opinci, care nu fac zgomot, ușoare la drum lung, haină și, deasupra, pufoaică. Pe cap, în timp de iarnă, foloseam căciulile.

C.H.: Aveați în... garderobă și echipament de travestire?

Gv.V.: Nu. O singură dată am folosit o ținută de acest fel, când am împărțit manifestele la hramul mănăstirii, după cum am consemnat. Echipamentul de care am amintit mai sus, mai ales pufoaica, vă închipuiți, era o povară ziua, în lunile călduroase; dar pufoaica era bună noaptea când, începând din luna august, în munți este frig. Mai foloseam și o pătură, tot pentru zile aspre, dar nu două rânduri de haine, de zi și de noapte.

Stăteam mult de vorbă cu oamenii și, în timpul retragerii, îi studiam la rând, căutând inși care ar fi putut să ne fie de ajutor. Nici Securitatea nu le studia atât de amănunțit biografiile. O luam cu strămoșii și moșii, cu neamurile, dădeam importanță politicii pe care au făcut-o, moralității, credinței, onestității, curajului acestora, mereu gândindu-ne la posibilități de salvare la vreme de necaz.

Căci „e o morală născută din mistica pământului“ (Alexandru Horia).

OROLOGIILE

C.H.: Să introducem aici și relatările Dvs. despre „ceasornicele“ naturii care v-au fost atât de folositoare în anii când, într-o austeritate primitivă, incredibilă, erați aproape deconectați și de la ordinea cosmică...

Gv.V.: E foarte bună această provocare deși nu mă iluzionez că i-ar

mai putea interesa astăzi pe mulți, în epoca Internet-ului și a altor sofisticate invenții...

Când ploaia, stăteam sub brazii stufoși, seculari, cu crengi dese prin care nu pătrundea ploaia. Chiar și când în alte locuri ploaia cădea o lună de zile, sub brazii bătrâni pământul rămânea uscat. Am observat, stând sub acești copaci protectori, niște găuri în pământul neatins de umezeală, mai mari și mai mici. Atras de acestea, am încercat să le deslușesc prezența, întâi am zis că sunt de la picăturile de apă, dar pământul uscat nu-mi susținea ipoteza. Deși ploile erau favorabile călătoriilor, am rămas mai multă vreme în zona cu pricina. Mii de musculițe, de toate culorile și mărimile, umpleau văzduhul. Unele plonjau în găurile care mi-au atras atenția. Pământul fin ca pudra fugea absorbit înăuntru, se surpa și, în afară, prin gaura tot mai îngustată de pământul năruit veneau cartilagii, piciorușe minuscule, resturile victimelor. Vietățile prădalnice stau în pulberea fină, pământii la culoare, așteptând, ascunzându-și inelele de pe corp. Erau niște ploșnițe sălbatice de dimensiuni diferite, după cum erau și găurile-capcană. Inelele, ca niște armuri protectoare pe corpul lor, aveau valoarea unor resorturi care le aruncau afară după victime și le ajutau să debaraseze găurile după ce le devorau. Erau acestea, desigur, niște insecte carnivore.

Într-o altă împrejurare am făcut o altă observație, într-o văgăună, după ce mi-am instalat un bordei, am văzut un brad răsturnat. Locul era mlăștinos și copacul a căzut cu rădăcinile în sus, împresurat de țărână. Căutând în dreapta și în stânga posibile locuri de retragere la vreme de ananghie, am observat între rădăcinile arborelui doi ochi mari și o gură mare. M-am dat puțin înapoi, închipuindu-mi că este un șarpe. Era o broască însă - și e de reținut că eram la o altitudine de o mie metri! Era o broască, nu din cele scârboase, și una mare, curată, maronie, sclipitoare. Locul era umed și acest mediu îi era prielnic. Ce căuta acolo, de unde a venit la această înălțime și de ce stă pe loc, nederanjată de prezența noastră, de trebăluiala noastră în gura colibeii? Am văzut-o în același loc, nemișcată, în mai multe zile până când, într-o zi, inundată de căldura sufocantă, spre seară a plecat. Nu prezența noastră a deranjat-o; spre miezul nopții, a trecut peste păduri un nor răcoros și curând și-au făcut prezența tunetele, și fulgerele, și ploaia. Vecina noastră nu s-a arătat la bordeiul ei câteva zile; am zis că nu vom mai vedea-o. După câteva zile însă, deși erau încă tulburi peticele de cer pe care le zăream printre cetine, ploaia s-a oprit și dimineața a răsărit iarăși soarele. Interesant - broasca și-a făcut apariția! Atunci, văzând-o întoarsă acasă, bucuroși că vecina nu a mers aiurea în lume, ne-am zis că aceasta este o broască meteorologică, barometrică. Ne era clar: când pleca broasca - ploaia; când venea la cuibul ei - se arăta căldura, uneori seceta. Trebuie să spun că am remarcat că această specie este rară, că acest exemplar pe care l-am studiat îndelung are mulți dușmani - și

Muntele mărturisitor

vulturul, și bufnița ori pisica sălbatică, dar și jderul ori râsul și, în zile de foame lungă, chiar lupul.

Când pleacă pe umezeală nu face zgomot cu săriturile ei acrobate, în schimb frunza uscată o dezavantajează și o pune în pericol. Așa a făcut-o natura, pielea ei nu suportă soarele. Această vietate ne-a fost de mare folos: când pleca broasca ne puneam rucsacele și plecam la drum. Ploaia, bătând frunzele și pământul, îi obliga pe urmăritorii noștri să stea cu foaia de cort în cap, nouă înlesnindu-ne ieșirea în comună. Nimeni nu ar fi stat sub ploaie în pândă culcat lângă casele bănuite, iar acest avantaj noi îl speculam, căci auzul sub ropotul ploii se diminuează.

Un alt „aparat“ în meteorologia noastră era melcul, melcul alb cu casă în spinare, nu limaxul. Îl vedeam pe copac la înălțimea de doi-trei metri, lipit, ermetic închis în cochilie. După două-trei-patru săptămâni pleca. De ce? Din cauza schimbării vremii. Broaștei îi transmitea pielea acest lucru, iar melcului, coaja copacului. Când vremea era în schimbare, își scotea „coarnele bourești“ mișcându-le, rotindu-le în aer, recepționând mesajele naturii. E de văzut urcând și coborând pe fag, pe paltin, niciodată pe brad. Broasca aducea ploaia în câteva ceasuri; melcul, mai leneș - ca-n poveste și în realitate -, abia după o zi și-o seară. El coboară pe vreme de ploaie căci, fiind umed, pe timp uscat se prind de el frunze, ace din miile care cad din brădet și molidiș. E în pericol și când îl găsesc furnicile care, timp de câteva săptămâni, îl tranșează și-l transportă în mușuroi, lăsându-i cochilia goală...

Un alt aparat meteorologic era huhurezul. Țipătul lui era, se știe, un foarte uzitat semnal, pe care îl imitam fără să fim descoperiți. E pasăre de noapte; dacă el cântă sus, pe vârful, îți poți lua rămas bun de la ploaie - fără grijă poți dormi sub cerul liber, douăzeci și patru de ore nu va ploua. Dar dacă pasărea cântă pe vale, la pârâu, e bine să ai bagajul făcut de plecare, pe-aproape; sigur va ploua. Deși am constatat aceasta, nu am putut să stabilesc de ce se întâmplă astfel.

C.H.: Vă amintiți prea bine zicerea: „Huhurez cu ochii verzi / Umblă noaptea prin livezi...“

G.V.: Voi mai aminti tot în perimetrul vieții în natură și alte câteva aspecte. Spre exemplu, după trecerea iernii, primăvara, în retragerea noastră consumam foarte multă frunză de fag, acră, moale, fragedă. Am observat la un moment dat că pe unele frunze au apărut unele tubercule, un fel de bobite ascuțite prinse bine pe frunze. Și asta, numai pe o lizieră însoțită. Eu nu am dat importanță acelor tubercule și mâncăm frunzele așa cum erau. Bobitele aveau un plus de acreală, un suc întocmai cum are măcrișul iepurelui și am zis că nu-i altceva decât vitamina C.

Într-o zi, mânat de curiozitate, scot briceagul de lângă cuțitul de vânătoare și despic o boabă: descopăr un vierme mai subțire decât firul de

Constantin Hrehor

păr. în fiecare boabă era la fel. Curios, nu? în primăvara următoare am descoperit roiuri de muște mari care aterizau pe nervurile frunzei ude; după ce le înțepau, își lăseau ouăle. Acolo, pe locul înțepăturii, creșteau tuberculele. Am urmărit să văd ce se întâmplă toamna, înainte de a cădea frunzele, slabe, fără sevă, anumite bobite mai galbene cădeau întâi. Peste ele, frunzele căzute le protejau de zăpadă. Primăvara, la soare arzător, viermii deveneau muște zburătoare. Interesant e că nu din toate milioanele de boabe ieșeau muște. De ce? Pentru că în păduri sunt nenumărate vietăți care mișună noapte de noapte. Mai ales șoarecii, tot atâția în pădure câți oamenii pe pământ. Dacă îi auzi, nu mai ai hodină... Au mulți dușmani, bieții, și ziua și noaptea, dar ei nu fac curse lungi, nu au colonia departe, ci în scorburi calde, de iască, uscate. Sunt câte patruzeci-cincizeci într-o colonie; aceștia consumau o mare cantitate din boabele despre care vorbim. Altele erau sparte și golite de păsări, altele dispăreau în locuri umezi, în gropițe, în urmele animalelor.

Nu voi uita să spun că între semnalele cele mai bune din natură de care ne foloseam în chip deosebit, erau lătrăturile câinilor. Știam, eram atât de atent, deosebeam atât de bine nuanțele, încât sigur eram când oamenii buni, comuni, ori securiștii intrau pe ulițe sau în curțile gospodariilor. Cunoșteam după lătrat, în puterea beznei, la care casă latră, ai cui câini latră. Când pătrundeau străinii, lătratul era nervos, enervant, pentru că un câine deranjat de o umbră ciudată îi alarma și pe ceilalți vecini; se făcea o hărmălaie asurzitoare de-a lungul și de-a latul satului. Spuneam: la casa lui Ioniță latră, la casa lui Avram, cumnatul, și știam că nu greșesc, că acolo la gazdele noastre sunt instalate străji.

Intram cu mai puțină grijă la casele unde nu erau câini, dar nici acolo nu era siguranță deplină, îmi amintesc de văduva Margareta Cazacu a lui Neculai, o bătrână singură, foarte săracă. Ea a avut un fecior, Vasile, partizan în grupul fratelui meu Ionică Vatamaniuc, arestat și dispărut pentru totdeauna, nimeni nu știe unde. Era acolo o casă amărâtă, nebănuită că ar primi un partizan. Când eram în crize extreme mă abăteam aici; stăm într-o șură spartă, vedeam stelele prin acoperiș ca la observatorul astronomic, dar când ploua nu prea aveam unde mă ascunde, într-o noapte m-am oprit acolo cu speranța că dimineața bătrâna va ieși în curte și-mi va aduce ceva de mâncare sau va fugi până la mama mea care nu locuia departe, la factorul poștal, de la care să-mi aducă lapte, cartofi și fasole. Și cum stăm așa lipit de colțul grajdului, după aproape o oră de așteptări - căci nu mă grăbeam, aveam timp, eram pornit pentru mulți ani! - spre miezul nopții aud clanța de la poartă. Am tresărit, am pus mâna pe automat gata să-i trag siguranța. Era mătușa, săraca. Am stat de vorbă. Venea de la preotul din sat unde a scărmanat lâna și unde mai mergea la lucru, bucurându-se de înțelegerea și mila păstorului. M-a chemat în casă. Am intrat căci nu era lumina aprinsă;

Muntele mărturisitor

bătrâna a camuflat ferestrele, a aprins felinarul și eu am rămas în tindă, aproape de ușă.

- Gavriluță, ce să-ți dau?

- Ce să-mi dai, mătușă? O veste bună! Spune-mi, ce știi de mama? E pază la ea? Ce e în sat?

- M-am întâlnit cu ea și a spus că noapte de noapte e pază la ea...

Mi-am dar seama că nu-i vreme de ședere. Preotul îi dase niște fructe uscate și câteva mere. Am băut o cană de zeamă de fructe și am mâncat câteva fructe cu o bucată de mămăligă.

Câinii lătrau în sat, îmi vesteau că străjile mă așteaptă. Cocoșii vestind zorii pretutindeni, îmi spuneau că începe o altă zi, cu alte necunoscute...

C.H.: „Seara lătrau câinii mistici ai liniștii pierdute“, cum scrie Vasile Andru. Am avut la îndemână un „Gramovnic din bătrâni“ și am citit despre desfășurarea vremii, sub planeta a șasea, Mercur, în anii '42, '49, '56, '63. Iată cum prognoza bătrânii: „Anul uscat, vânturos, nu prea roditor. Primăvara începe friguroasă, apoi uscată, caldă și vânturoasă, pe urmă bună. Vara câteodată moină, după aceea veselă. Poamele și fânul să se strângă mai curând. Toamna începe în octombrie; până la jumătate friguroasă, pe urmă mai bine, cu strălucirea soarelui, sfârșitul cu ploaie. Iarna nu este lipsită de vifor și de vânt, friguroasă și geroasă...“

Se potrivesc lucrurile.

G.V.: Da, se potrivesc de minune. Interesantă astrologia bătrânilor!

C.H.: Voi insera aici câteva... melancolii livrești care sunt din același cosmos în care ați sihăstrit. Pentru că...

„Undeva, pe aproape, se ascundeau lupii...“

(Aitmatov):

„Am cules toate rămășițele care se puteau găsi, și am umplut cu ele doi saci de călătorie, aruncând lucruri care-mi erau de trebuință pentru a salva comoara aceea mizeră. (...)“

„Am urcat până pe podiș și un spectacol de desnădejde și de moarte s-a înfățișat ochilor mei scâlțați în lacrimi.“

(Umberto Eco)

„Ar trebui să vorbesc acum despre munți, să închid ochii în fața mării. Aș putea evoca aici o grădină sălbătică de țipetele cocoșilor în amiază și de merii care au crescut între timp torențial asfixiind iarba caldă și plină de soare... o curte unde un măr bătrân cu fructe sticloase și acrișoare a rămas martor fidel al timpului când am făcut și eu parte dintre zeii ce se jucau în țărână fără să se întrebe ce este fericirea, dar trăind-o...“

„Cu lacrimi în ochi se vede foarte rău.“

(Imre Kertesz)

Căci, dincolo de primitivismul existențial, mai greu de înfruntat au fost mentalitățile, ființele nu o dată brutale, lașe, mincinoase...

Gv.V.: Ponderea dialogului nostru se va regăsi tocmai acolo, dar trebuie să... trag ușa la bordeiele de care v-am vorbit, fiindcă m-ați întrebat: „Câte «chilioare»/bordeie ați făcut în timpul șederii în munți?“

În fiecare an, alt bordei! Toamna ne săpam bordeiele în pământ, în octombrie-noiembrie. Ziua săpam, iar noaptea ne alimentam, o lună de zile. Până când bordeiele nu erau încă terminate, alimentele le țineam afară, sub cetini, sub scoarță de copaci, să nu se altereze. Era o situație dificilă conservarea alimentelor, mai ales a făinii, care se umplea de mușgai la căldură.

C.H.: De ce tot alt bordei, în altă parte?

Gv.V.: Iată de ce: în octombrie, când pământul la suprafață îngheață, de la brumă și zăpezi, apa intră încet în pereți și, primăvara, când umezeala iese iar din toate părțile, cu siguranță aduce tuberculoza. Nu știu câte am făcut, dar oricum sunt câteva zeci.

Un caz semnificativ - am ajuns la locul numit Sihelda Popii, la Piatra cu Sfredel, loc tainic, cu multe mlaștini, cu rupturi în munte. Aici toată apa era impregnată de rugină, nu era bună de băut, avea gust rău. Erau foarte mulți brazi, vechi, răsturnați, pentru că rădăcinile lor nu aveau un sol dur, ieșeau din mlaștini. Mai mult, dintre aceștia nu puțini erau trăsniți. Era un motiv pentru care, în timp de ploi violente, cu descărcări electrice, să evităm acea pădure.

Cât am umblat prin păduri în cei șase ani de partizanat, nu am văzut prea mulți fagi trăsniți, dar brazi am văzut cu sutele, în zone de acest fel nu puteam sta mult - subsolul îmbibat cu rugină atrăgea ca un magnet fulgerele.

Odată ne-am făcut o colibă peste un fag despicat de un brad prăvălit de trăsnet. Era așa căzut încât ne ocrotea foarte bine. În caz de atac aveam o foarte bună deschidere pentru tragere. Ne-am oprit acolo pentru că pe tulpina rămasă era o adevărată cultură de păstrăvi, de ciuperci.

Păstrăvii de cioată, cum li se spune, sunt excepționali în bucătărie, ca și păstrăvii apelor, întrec, în supe, orice delicatose...

Acolo am făcut una dintre colibe noastre: am acoperit partea trunchiului împodobită cu ciupercile aromitoare și ne-am instalat. Noaptea făceam ciorbă din păstrăvi, aveam de unde, erau din belșug.

Muntele mărturisitor

Am rămas acolo până am terminat provizia. Nu voi uita niciodată acel bordei ingenios ridicat pe copacul care ne-a asigurat alimentația atâta timp, locul liniștit și aroma sălbatică a bureților! Rețin acest loc pentru că multă foame și sărăcie am îndurat. Nu aveam decât apă și sare. Pe lângă mălai, ciuperca amintită era vis, ne împlinea împărătește ospățul.

Am mai trecut prin acel loc din timp în timp dar cioata nu a mai rodit ciuperci. Brazii doborâți de trăsnete indicau că pământul, după toate aprecierile științifice, ascundea metale... Voi spune ceva și în legătură cu descărcările electrice din obcinele împădurite.

Am umblat o zi întreagă înspre Putna, era vara, îmi trebuia carne pentru ai mei, ieșisem la vânătoare. Spre seară s-a lăsat peste vârfuri o mare întunecime, înspăimântătoare. Negură urâtă și un huruit continuu, fierbea cerul. Mi-am închipuit că acestea prevesteau grindină, potop de apă și foc. Din hotarul Voievodesei, de la Buhoasa, am tăiat în fugă obcina ca să ajung în vârful Mestecănișului, unde știam eu un pâlcc de brazi deși, care m-ar fi izolat ca să nu ajung ud într-o oarecare șură, peste noapte. Trăsnetele nu au întârziat. Am stat un moment pe loc în capătul livezilor, spre toloacele din deal; de pe Mestecăniș, pe făget a venit o vijelie puternică și, trecând pe lângă mine, oprindu-se în pământ, ceva a căzut. Ce-i asta?, mi-am zis și am privit înspre acel loc. Era o cruce de gheață, o adevărată cruce! Începuse grindina, bucăți ca cireșele băteau pretutindeni; am luat crucea de gheață în mână și am simțit cum se topește între degete, între timp, până a ajunge la brazii sub care voiam să mă adăpostesc, un trăsnet căzu și reteză unul dintre copacii aceluia pâlcc, la o sută de metri de mine. M-am uitat la chipul crucii de gheață și am zis că: acesta este Dumnezeu! Când Dumnezeu vrea să te salveze, te oprește, îți ridică ceva în cale! O, Doamne, puteam fi scrum în vârful Mestecănișului...

Vă voi mai spune eu și alte întâmplări legate de vietățile pădurii, despre șoareci, spre exemplu, când vom ajunge la evocarea zilelor de după evenimentele de la Bâta Corbului, din 18 ianuarie 1955.

Acum voi vorbi încă puțin despre câteva... semnale. Veneam uneori, după cum am spus, la ai mei din sat, la rude și la prietenii care ne-au ajutat în vremea pribegiei. Odată, fiind în preajma unei case pe care o vizitam mai des, casa părintească, apropiindu-mă de punte, cam la o sută de metri distanță, am auzit pisica. M-a petrecut, îmi da o veste; așa fac de obicei pisicile, câinii și caii, toate aceste necuvântătoare astfel „vorbind“, indică anumite întâmplări. Simt când vine stăpânul, când e în primejdie, când moare. Când câinii urlă fără un anume motiv, sigur stăpânul e în primejdie ori dispare!

Pisica de care amintesc aici mă cunoștea, mă însoțea când stăteam pe burtă între rândurile de cartofi, așteptând clipa când puteam să intru în casa mamei. Dar acum mârâitul ei nu era cel obișnuit, făcea așa ca și cum și-ar fi

văzut puii. Probabil că mă atenționa în chip deosebit acum, să nu dau peste vreun post fix, amintindu-mi că puntea reprezintă mai mult pericol decât altă zonă prin care mă strecuram prin pădure. Căci, desigur, până ajungeam în pădure, treceam livezi și ape, terenuri cosite și niciodată nu intram prin același loc. Semnalul ei, dacă era să-l interpretez, ar fi trebuit să însemne că eu nu voi mai vedea niciodată casa, că mă voi prăpădi. Dar nu i-am dat importanță, am considerat că Dumnezeu, în mâna căruia îmi este suflarea, este mai presus de toate manifestările interpretabile ale animalelor...

Totuși, pentru că memoria încinsă de amintiri nu mă lasă, mai zic să prindem de acele zile încă două-trei rânduri...

C.H.: Desigur, farmecul Dvs. este inepuizabil, nici nu obosește, nici nu plictisește...

Gv.V.: Toate semnalele mai înainte consemnate au o doză de pozitivitate. Trebuie să spun însă că am avut un semnal, oarecând, care nu a fost bun. Dacă pânzele albe pe sfoară, vrejurile uscate în gard, păsăitul și huhurezatul ne-au scos din încurcături, ceea ce voi spune acum ne-a complicat situația. Să vedeți: eram la cumnatul meu Vasile Cazacu la sora mea Avramia, unde locuia, cum am arătat, și mama mea. El, poștașul comunei - mai târziu, după ce a venit din închisoare, transportor de pâine - avea o căruță cu o ladă uriașă în care aducea pâine de la Rădăuți, zilnic făcând câte optsprezece kilometri. Am convenit ca atunci când vine să facă trei tropăituri cu cizmele la intrare. Stăm închiși în casă. La ora când trebuia să vină cumnatul, am auzit sub fereastră trei tropăituri. Mama a deschis, crezând că e ginerele, dar era șeful de post. Acesta, întâmplător își bătuse cizmele la ușă. Mama, curajoasă, i-a spus că Vasile încă nu a sosit și că, după ce va veni, îl va trimite la post. Eu eram după ușă, mascat de ușa deschisă... Un semnal care putea duce la o tragedie... Eram în 1955...

C.H.: Am convenit să nu vă supun memoria la un exercițiu greu, de așezare a momentelor și evenimentelor într-o ordine strict cronologică, dar îmi dau seama că suntem deja în clocotul istorisirilor...

FUGARUL

Gv.V.: Exact. Suntem în incandescență... în cele ce urmează ar trebui să fac referire la un personaj care are un pronunțat relief în biografia mea - **Vasile Marciuc...**

C.H.: E un personaj pitoresc, firește. Eram încă în anii copilăriei când, în amurg, până noaptea târziu, i-am auzit cântecele risipite pe măguri și văi, trompeta pe care își spunea povestea vieții după ce a venit din

Muntele mărturisitor

închisoare...

Gv.V.: Voi reveni, aici capitolul e mai dens. Până acolo, ca să nu treacă în uitare, voi sublinia un alt episod legat de un personaj eroic. E vorba de **Vladimir Macoveiciuc** și de grupul său care a activat până în 1946. Istoricul și documentaristul Adrian Brișcă spune despre Macoveiciuc, succint și exact, că era „recunoscut ca cel mai de temut dintre partizanii care au luptat în munții Bucovinei împotriva ocupațiilor sovietici, precum și a cozilor de topor care s-au pus în slujba lor“. Și are dreptate, Vladimir Macoveiciuc a fost un autentic patriot și nu poate lipsi din catalogul eroilor Bucovinei. Ambuscada organizată în poiana Hacıungului Mare, prin care a distrus statul major al unei divizii rusești, faptă pentru care a fost răsplătit cu medaliile „Virtutea militară“, „Bărbăție și credință“ și „Crucea de fier“ (20 iunie 1944), activitatea sa în uniformă de locotenent în rezistența anticomunistă, după 1945, lupta cu trădătorii conduși de trogloditul Simion Tudose, suferințele pricinuite de arestarea familiei, de chinuirea soției și a fiului Victor, obligat să-și strige disperat tatăl prin păduri, confruntarea cu trădătorii Arcadie Șumlanschi și Toader Brăileanu pe care îi pedepsește cumplit, dar mai cu seamă cu ipocritul Alexandru Scripa, plutonierul, șeful postului de jandarmi, iar peste toate acestea moartea sa, au dat dreptul personajului la istorie și legendă. Voi aminti, cu mare respect pentru memoria acestui exemplar bărbat, doar câteva secvențe finale: Vladimir, urmărit de Siguranță și N.K.V.D., el și câțiva dintre prietenii lui au fost judecați, în contumacie, de Curtea Marțială, la Iași. Vladimir, atras de locurile dragi, având garanții de multă vreme din partea plutonierului Scripa că nu i se va întâmpla nimic rău, a participat, în casa surorii lui, Minodora Sandu din Vicovu de Jos, la o întâlnire de familie. Casa este lângă biserica satului Vicov. Jandarmii, în timpul nopții, au înconjurat casa, iar dimineața, în zi de iulie, era atunci 8 iulie, în 1946, au atacat fără nici o somație. Cei din casă au răspuns cu foc; atunci, un sergent, Mihai Cimbru, urcat pe casă, a stropit cu petrol șindrila, iar vâlvătaia de foc a cuprins lemnăria. Ca să-i deruteze pe trădători, fiul lui Vladimir, Silvestru (1926-1969), a ieșit afară și a spus că se predă, în același timp, Vladimir a aruncat o grenadă fumigenă și, prin dâra de fum, a început să fugă spre gară. Dar mai era un trădător pe care nu-l intuise, chiar „ocrotitorul“ lui, Scripa, în turla clopotniței. De acolo, cu arma întinsă, a reușit să-l împuște într-un picior. Vladimir nu a găsit o soluție salvatoare, a scos pistolul și s-a împușcat în tâmplă, căzând pe o movilă de pietriș pe marginea șoselei care leagă Putna de Rădăuți. S-a chinuit o vreme, sub rânjelul odios al căpitanului Popescu, șeful Siguranței, însoțit de alte canalii, sosite în grabă. Avea doar 41 de ani. A fost înmormântat în pământul satului Vicovu de Jos. Recomand pentru lectură în legătură cu acest episod, dar și pentru a se vedea ce tratament inuman era în închisorile comuniste, cartea fostului

condamnat politic, juristul Vasile Lazăr din Rădăuții Sucevei, „Șase ani în infern“, Editura Marineasa, Timișoara, 2000.

Acum, după ce am subliniat personalitatea lui Vladimir Macoveiciuc, mă întorc la episodul pe care la început am dorit să-l descriu, o întâmplare din 1945. În Sucevița trăia un oarecare Toader Brăileanu, om cu caracter discutabil - avea la activ o crimă urâtă, l-a ucis pe Ilie Senegheac, în căruță, pe câmp. După ce și-a ispășit pedeapsa în pușcărie, în '44, și-a luat nevasta, care era originară din Volovăț, și, părăsind Voievodeasa, s-a retras în munți, spre Putna. Aici s-a întâlnit cu Macoveiciuc și a fost primit în grup. De reținut ar fi că, după 23 august 1944, mulți dintre luptătorii din munți s-au întors acasă; unii au fost arestați, alții au rămas liberi, alții, ca să li se piardă urma, au plecat pe șantiere și s-au întors mai târziu.

În Sucevița mai era la vremea aceea un alt om cam de aceeași calitate, Arcadie Șumlanschi, slab de înger, fără virtuți bărbătești. Pe acesta l-a racolat Siguranța din Rădăuți, făcându-i promisiuni că va fi avansat, că va avea bani și trai boieresc dacă îl va prinde pe Macoveiciuc. Era un om slab la trup și la minte, încât e de mirare că „organele“ își puteau pune nădejdi într-un asemenea ins, când Macoveiciuc era un super-om, de-o rară inteligență și curaj! Șumlanschi și-a dat seama că nu are calități pentru o asemenea acțiune și, întâlnindu-l pe Brăilean, i-a propus lui să încerce. Labil și amator de aventură, fără căpătâi, Brăilean a acceptat târgul, văzându-se deja... general, făcut de mai marii zilei. Șumlanschi l-a prezentat șefilor Siguranței și aceștia au jubilat că aveau în teren doi agenți credincioși pe urmele partizanului temut. Brăileanu a trimis o scrisoare lui Vladimir, prin sora acestuia de la Vicov, spunând că este urmărit și că libertatea îi este amenințată, rugându-l să-l primească în grup. Macoveiciuc i-a răspuns:

- Măi cumetre (îi zicea așa fiindcă în timp ce Brăileanu sta în munți, soția i-a născut un copil pe care i l-a botezat Vladimir), am mâncat amândoi o pâine și știi cât de amară e pâinea în sihăstriile munților. De ce nu-ți vezi de treabă? De ce vrei să-ți găuresc pielea? Te rog prietenește, lasă-ne așa cum suntem și vezi-ți de rostul dumitale.“

Dar Brăilean nu a ascultat, știa ce plan are de împlinit, a insistat, motivând că este urmărit. A spus la Siguranță că Macoveiciuc are îndoieli și-l refuză. Atunci, șacalii Puterii au apelat la un simulacru ca să atragă încrederea lui Vladimir față de cei doi. Într-o duminică, jandarmii au început să tragă pe ulițele Suceviței, pe ulițe, în marginea pădurilor. Toată lumea știa că Brăilean și Șumlanschi sunt sub urmărire și s-a crezut că împușcăturile sunt asupra lor și că au scăpat, fugind în codru.

Pentru Macoveiciuc însă, stratagema era copilărească. Nu l-a convins. S-a recurs la un alt șiretlic, într-o altă duminică, pe ulițele Vicovului, când gospodari tineri și vârstnici, flăcăi și fete roiesc la ceasurile

Muntele mărturisitor

amiezii, cei doi, legați cu sârmă ghimpată, plini de noroi, murdari, zăcuți prin păduri, treceau în văzul lumii sub escortă. S-a spus că au fost prinși în pădurea Hardic și duși la post. Seara, scena cu cei doi „prinși” s-a repetat; s-a dus vestea din gură în gură că cei doi, plini de funingine, au evadat prin coșul de la soba poliției și că se trăgeau gloanțe după ei. Cu toate acestea, bandiții au scăpat... Macoveiciuc știa despre toate acestea de la vicovenii săi, dar nu a văzut nici în această scenă destul adevăr ca să-i cucerească inima.

Se apropia Crăciunul anului 1945. Din nou scrisori de la cei doi, din nou refuz din partea lui Vladimir. Cei doi însă nu au astâmpăr, găsesc o nouă cale de abordare, merg la sora lui Macoveiciuc, în Vicov, și îi spun:

- Uite ce te rugăm pe dumneata: spune-i lui Vladimir că e aici cumătrul lui, Toader. Te rog, numai o singură dată vreau să vorbesc cu el. Spune-i că vreau să petrecem Crăciunul împreună, că destul suntem chinuiți, fugari prin păduri... Și eu, și tovarășul meu Șumlanschi ne descurcăm foarte greu; bine ar fi să petrecem Crăciunul împreună, negreșit voi aduce eu tot ce trebuie, carne, făină, rachiu...”

Macoveiciuc a venit înainte de sărbători la sora sa și, aceasta, bucuroasă de revedere, i-a transmis dorința cumătrului Toader.

- Ce i-ai spus? - se încruntă el, prevăzător.

- I-am spus că îți voi comunica ce mi-ai zis și la data când vor veni vor lua răspunsul după cum îmi vei spune...

- Bine, dragă soră, voi veni la data de ei hotărâtă, dar nu voi sta de vorbă cu ei. Să le spui că ai vorbit cu mine, că sunt de acord cu petrecerea de Crăciun, dar să nu aducă nimic.” Sora a înțeles și Vladimir le-a spus confrăților că la respectiva dată va fi acasă. A avut o înțelegere cu sora sa, să-l tănuiască, și, înspre ziua întâlnirii, s-a ascuns sub pat. Sora a primit instrucțiunile:

- Stai de vorbă cu ei, spune-le ce am hotărât și fă-ți drum la treburile gospodăriei. Ei vor veni seara, îi lași în casă ca pe niște urmăriți, să-și spună păsurile.”

Vladimir intui că cei doi vor vorbi câte ceva în taină, știindu-se singuri. Și așa a fost. Brăilean, frecându-și mâinile, înjurând, a zis:

- Ne-a căzut. Bun. Să te abții să bei... La miezul nopții, când voi fi lângă ușă, voi spune că ies afară să mă ușurez; tu să nu stai mult și să mă urmezi. Dăm grenade pe geam și ce vom prinde viu, viu va fi, iar ce va fi mort, mort va fi... Generali ne fac, bă!

- Așa, așa, răspunse încântat de plan Șumlanschi.

Macoveiciuc, sub pat, și-a zis în sine: „Generali vă fac eu, nu securiștii!” A venit Minodora, sora, după ce a rânduit gospodăria.

- Domnule Brăilean, să vă dau ceva de mâncare...

- Dacă ai, e tare bine, suntem tare flămânzi, urmăriți cum știți, în

necaz, se maimuțureau trădătorii. Au mâncat și au plecat. Vladimir a ieșit din ascunzătoare și i-a zis Minodorei:

- Sora mea, bine ai lucrat, bine ai făcut. Uite ce au vorbit ei...
- Vai de mine! Așa ceva?
- Da, eu ți-am spus că ăștia nu-s curați.
- Bată-i Dumnezeu să-i bată!

- Lasă, că-i batem noi până i-o bate Dumnezeu! Faci colaci și cumperi rachiu, cum ți-am spus; eu îți voi aduce carne și vom face Crăciunul împreună și Anul Nou... Și vor fi și cei doi, desigur.

- Dar ai spus că au vorbit așa și așa... -Așa cum spun eu!

- Bine, a conchis sora. Vladimir a plecat la ai lui și le-a spus toată întâmplarea; se uitau unul la altul mirați, așteptând să vadă ce hotărâre se pronunță.

- Nu-i nimica, hotărârea vom lua-o după aceea... Totul e să ne întâlnim, să petrecem. Când ei vor vrea să iasă afară, îi voi reține, pentru că știu pentru ce vor să iasă.

La momentul așteptat s-au întâlnit, s-au sărutat ca niște prieteni adevărați, legați și pătrunși de aceeași suferință. Toader Brăilean era peste măsură de fericit, bucuros că îi va reuși planul. Au mâncat, au băut cu măsură și, spre ceasul al doisprezecelea, Toader s-a tras către ușă, motivând că merge „să dea drumul la apă“, să urineze. Cei doi, trebuie precizat, erau echipați ca partizanii, aveau pistoale și grenade. Macoveiciuc, rezemat de ușă, punându-i mâna pe umăr, i-a zis:

- Cumetre, nu da drumul la apă afară, dă-i drumul aici.
- Ei, cum se poate, aici? ripostă Brăilean.

- Da, da, lasă! Dă drumul aici, iar dacă vrei să ieși afară, lasă grenadele, nu le arunca prin geam...

- Ce-i vorba asta? întrebă surprins.

- Așa cum spun eu! rosti scurt Vladimir, punându-i mâna, strâns, pe braț. Ce ți-am spus eu cumetre, dumneatale? Să-ți vezi de treabă, să fii cinstit dacă nu vrei să-ți găurim pielea...

- Da, da ce-i vorba asta? bolborosi încurcat Brăilean. Eu, dacă vreți ne primiți, dacă nu, nu... Ne vom chinui cum vom putea sau, dacă nu, ne vom preda...

Macoveiciuc, privindu-i disprețuitor, dar și cu milă, căci știa prea bine că-s victimele minciunii, le-a răspuns:

- Lăsați, că nici nu vă veți preda, nici nu vă veți chinui. Vom pune capăt suferințelor voastre.

Petrecerea, atât cât mai putea fi petrecere în acele condiții, a continuat. Cei doi trădători au fost legați și au petrecut sărbătoarea lângă toți ceilalți. Li s-a dat din bunătățile ospățului, iar după festin i-au dus în pădure, trecând printr-o poiană, pe lângă un stog, pe lângă o luncă. Ger de

Muntele mărturisitor

ianuarie. Anul 1946. Cei doi au fost dezbrăcați și legați de un copac, suferind gerul astfel, o noapte întreagă. Dimineața au fost legați de un fag căzut și tăiați în bucăți cu topoarele. Li s-a tras în față și câte o rafală de gloanțe, apoi au fost ascunși, cu tot cu haine, sub un stog. După o vreme, un flăcău, feciorul proprietarului acelei poieni, însoțit de tatăl său, pentru că se isprăvea nutrețul din șură, a ajuns la stog. A oprit sania, a văzut în jurul stogului o mulțime de urme de bocanci. Privind mai atent, a văzut și o haină. A tras-o, a văzut o mână, l-a strigat pe tatăl său, speriat, îngrozit.

În sat nu se mai auzise de mult timp nimic despre Brăilean și Șumlanschi; unii ziceau că-s prinși, alții că-s împușcați. În sfârșit, toți credeau că-s dispăruți, și cei din Rădăuți, și cei din Vicov. Cei doi, tatăl și fiul cu sania, știau câte ceva despre perechea amintită, astfel că, aflându-se într-o împrejurare sinistă, au hotărât:

- Uite ce, măi băiete, nu luăm fân. Mergem acasă, repede-repede.

Au anunțat postul de poliție din Vicov. Telefonul a informat Rădăuții și procurorul, împreună cu comandantul poliției, Popescu, și alți însoțitori, conduși de omul care le-a furnizat informația, au ajuns la stog. Olenici, șeful, care era comunist, și-a făcut cruce, căci nu mai văzuse în nici o anchetă un spectacol atât de macabru. Cadavrele au fost coborâte cu sania și li s-a făcut autopsia. A fost chemat Vasile Brăilean și întreat:

- îl recunoști, e fratele dumitale?

- Nu-l cunosc“, a zis uimit. Fețele celor doi erau ciuruite de gloanțe. După un timp de analiză, Vasile a recunoscut că este fratele său, Toader. Și, întocmai, o femeie mărunțică, sora lui Arcadie, care se vaită: „Fratele meu! Fratele meu!“. Au fost îngropați sub un gard, în cimitirul din Vicov, unde, în '46, avea să fie înmormântat și temerarul Vladimir Macoveiciuc, cel care, după legile nescrise ale lumii, și-a dat viața pentru demnitate, dar a și pedepsit fără milă trădarea...

C.H.: Pe Vladimir Macoveiciuc l-ați cunoscut?

Gv.V.: Nu l-am cunoscut. Eu am venit în '49, el a fost lichidat în '46...

C.H.: Dar pe cine ați cunoscut?

Gv.V.: Pe Pătrăuceanu - nu, pe Cenușă - nu, pe Vasile Motrescu l-am cunoscut bine. E un capitol de valoare din biografia mea și în cuprinsul acestui dialog care va deveni, după cum ați hotărât Dvs., o carte... Dar, dacă îmi este permis, voi creiona și chipurile celor doi. **Constantin Cenușă** era din Putna (n. 1911), a fost muncitor forestier și pădurar, în timp ce ajută pe consăteni să se evacueze în păduri, doi locuitori l-au denunțat la autoritățile româno-germane că are legături cu rușii sovietici. Vladimir Macoveiciuc a depus garanție pentru el și, astfel, internat din nou într-un spital, după un vechi accident, este încadrat în grupul de partizani al lui Vladimir Tironiac. Era un luptător brav, se bucura de conferirea decorațiilor „Virtutea

Constantin Hrehor

Militară“ și „Crucea de Fier“. A fost arestat, a evadat de la Securitate și s-a apropiat de Vasile Motrescu, apoi de Cosma Pătrăuceanu. S-a predat în 1951, la 30 august, după ce a fost condamnat în contumacie de două ori. După ani de muncă silnică, a fost eliberat în 1964. A fost găsit spânzurat după numai trei zile de la eliberare. Nimeni nu a dezlegat misterul acestei dispariții.

Celălalt prieten al lui Constantin Cenușă (cărui i se mai spunea Costan ori Buzalincă), **Cosma Pătrăuceanu** (n. 1909), era din comuna Straja, județul Rădăuți, acum județul Suceava. A fost prezent pe frontul de răsărit ca infanterist, apoi în artileria antiaeriană, în 1940 a beneficiat de o grațiere, fiind acuzat că a asasinat o evreică. Urmărit și socotit drept criminal de război, a luat drumul codrului, înarmat, a intrat mai întâi în legătură cu Constantin Gherman, apoi cu Cenușă, din '50. S-a predat alături de prietenul său Cenușă, în aceeași zi, 30 august 1951. Condamnarea sa însuma nu mai puțin de... douăzeci și doi de ani de închisoare. A trăit în libertate din '59, până în 10 iunie 1992, la Rădăuți.

Sigur că știu încă multe amănunte pe care nu le vom mai consemna, după cum, bineînțeles, multe nu le am la îndemână pentru că memoria nu-i totdeauna activă și selectivă. Și mă gândesc la câțiva membri din familia lui Vasile Motrescu: la Gheorghe (n. 1924), suferind, cu invaliditate de gradul II, la Victor Macoveiciuc (n. 1928), fiul lui Vladimir, un om deosebit de politicos și moral, până nu demult șofer de autobuz, la Autobaza Rădăuți, la Rusu Arhip, din grupul lui Vladimir, eliberat de la Dej în '64, la Grigore Zarembo, voluntar în grupul fratelui meu Ion Vatamaniuc, la atâția și atâția...

C.H.: Era păcat să nu înscriem aceste pagini. Acum să ne vorbiți despre ce anunțați anterior...

Gv.V.: Am amintit câteva acțiuni principale îndeplinite în combinația cu frații Chiraș. În multe feluri am activat împreună. Am provocat anumite sabotaje - am demontat un motor de tractor, am năruit o stivă de bușteni -cu scopul de a întârzia curgerea materialului lemnos de la Dornești la ruși: câte optsprezece tone de cherestea în douăzeci și patru de ore; am avut diverse ciocniri cu Securitatea, cu un anume ecou.

Între timp a fugit și Vasile Marciuc (1917-1976) din sediul Securității din Rădăuți. Ulterior am aflat că a fost gazda principală pentru frații Chiraș. Vestea arestării ne-a adus-o, spre mirarea lui Ion, fratele Gheorghe. Vasile Marciuc era un om înalt, foarte, foarte calm, dar și hotărât. A fost pe front în Rusia, de unde a venit cu câteva decorații. Era luptător de precizie pe tancul.

ÎNFĂȚIȘAREA

Gv.V.: Până a da contur altor întâmplări, e absolut necesar să pun în relief un nume absolut celebru - **Vasile Motrescu** (1920-1958)!

Iată cum intră acest om excepțional în epopeea pe care o punem în pagină. Eram împreună cu Gheorghe și Ion Chiraș, Mateienii, lângă care s-a adăugat Vasile Marciuc. Stăm împreună mai mult în Obcina Putnei, spre Solca și spre Gura Humorului. De la această obcină până la granița rusească, pe linia Putna-Brodina-Brodioara, lucra grupul de partizani condus de Constantin Cenușă, în nucleul căruia activau Vasile Motrescu și Cozma Pătrăuceanu. Acești bărbați erau în exercițiu încă din 1944. Au luptat în grupul lui Vladimir Macoveiciuc. Ulterior a apărut grupul lui Cenușă. Evenimentul pe care vreau să-l comunic, cu sinceritate, se consuma în 1953, în arealul munților. Nu știu nici acum cauza, dar, Vasile Motrescu, despre care voi vorbi pe larg, după un interval de peste zece ani, din '44 până în '53, bolnav, sătul de anii de retragere, a trimis o scrisoare Securității:

„Domnule căpitan, dacă eu mă predau, care este soarta mea?“ Am înțeles chiar de la el, într-o anumită circumstanță, că a apelat la acest mod de abordare numai pentru ca să-și salveze familia. Poate fi plauzibilă afirmația lui. Vasile avea doi copii, George și Sofia, și mai cu seamă că cei trei frați, mai ales Gheorghe, erau extraordinar de terorizați, tracasați și chinuiți. Arestați mereu, să-l dea pe fratele lor. Nici soția lui nu putea ieși nicăieri, căci o lua Securitatea și o bătea, o chinuia pentru bărbatul ei. El, hotărât, într-o seară, a luat un rucsac cu carne de căprior și a mers ziua mare spre casa lui, să lase carnea la copii și să depună la post pușca. În plină zi nu a trecut niciodată prin locul acela. Niște milițieni i-au ieșit înaintea, l-au somat și l-au dus la post. O făceau pe eroii că l-au prins pe Motrescu. Dar el își bătea joc de ei, râzând.

- Domnilor, de ce spuneți treaba asta? Am trecut eu vreodată ziua printr-acest loc? E pentru prima dată; eu nu știam că dumneavoastră faceți pândă aici. Eu am venit fără frică, am scris că mă predau...

La scrisoare i s-a răspuns scurt: „Vasile, dai arma și ești liber. Vei ieși la pensie, vei fi liber.”

Dar Securitatea a înțeles că el vrea să rămână cu familia, nu să fie în

corpul ei de lucru. Atunci, căpitanul Cârnău l-a luat și l-a dus cu el la Rădăuți.

- Vasile, noi trebuie să-ți dovedim că ce vorbim este adevărat. Noi nu suntem așa cum vorbește populația. Noi avem cuvânt și uite ce e: te duci acasă, la familia ta.

Este adevărat că Motrescu a venit acasă. Dar aici e o altă chestie: Motrescu n-a fost decât nadă pentru ceilalți confrăți, să se predea și ei. Acuma-i întrebarea: a știut sau n-a știut Motrescu de scopul Securității? Eu nu știu. Deși am stat mult timp cu Motrescu, el nu ne-a spus treaba asta. Eu nu știu dacă Motrescu a știut sau nu. Dar cert este că soția lui Cenușă, care ținea extraordinar de mult la Constantin, soțul ei, pe care l-a cunoscut la Cernăuți, când era servitoare la niște familii înstărite, a dorit ca alesul ei să părăsească munții. Și i-a și spus:

- Costică, Vasile Motrescu e liber, s-a predat, e bine să te predai și tu.

- El nu poate fi liber, femeie. El e păzit acasă. Chiar dacă îl vezi dimineața și seara, nu-i liber...

Într-o zi a îndrăznit Maria să-l viziteze pe Vasile și să-l întrebe:

- Dumneata, domnule Vasile, ești liber?

- Cum vezi, i-a răspuns cu subînțeleles Motrescu.

Deși aparent era liber, adevărul era de partea lui Cenușă, Vasile era într-o continuă supraveghere. Și era mereu întrebat la post dacă a avut sau nu legătură cu Cenușă sau cu Pătrăuceanu. Vasile era foarte diplomat, când avea ceva de vorbit părăsea casa. Își lua coasa în spate și vorbea acolo cu cei ce îi puneau întrebări speciale. Așa mi-a vorbit și mie:

- Am mers la coasă, cu ceva mâncare la mine. Am bătut coasa, am mâncat, am tras câteva brazde și un pui de somn. Apoi iarăși am tras la coasă și pe seară am coborât fluierând la vale. Nu știu dacă am fost urmărit, dacă a stat cineva în pândă, dacă am fost păzit, oricum, nimeni nu mi-a ieșit înainte. Știu că nu după mult timp și Cosma și Constantin au trimis scrisori, întrebând Securitatea: dacă ne predăm, care e soarta noastră? La care, se înțelege, numai un singur răspuns se putea primi - libertatea. S-a căzut de acord asupra unei zile anume și, aproape de fabrica de sticlă din Putna, apără o mașină. Un căpitan și șoferul, neînarmați. Cei doi, Cenușă și Pătrăuceanu, au coborât cu armele în mâini, li s-a deschis portiera, au intrat în mașină și au ajuns la Rădăuți. Au predat armele, în noaptea următoare a fost ridicat și Vasile Motrescu.

- Bine, bravo băieți, bine ați făcut, le-au spus perversii din sediul Securității; aveți libertatea, dar trebuie să dați declarație să vedem și noi pe unde ați fost, ce ați făcut, la stâni, la cabane, de unde v-ați procurat alimente. Să ne spuneți pe unde e banda lui Vatamaniuc...

S-au aflat atunci zeci de oameni cinstiți care i-au sprijinit cu mâncare. A avut loc procesul, și-a intrat în atribuțiuni Tribunalul mare de la

Muntele mărturisitor

Iași. Constantin Cenușă - muncă silnică pe viață, Pătrăuceanu - doisprezece ani muncă silnică, Motrescu - doisprezece ani muncă silnică! Asta era libertatea promisă de Securitate! O sută de oameni într-un proces de două luni, cercetări, anchete vreo șase-opt luni... Știu că morarul Ghebler din zona Neamțului a primit doi ani pentru că a dat haiducilor un sac de făină; se dădeau pedepse grele pentru oricine...

C.H.: Cum a pătruns controversatul Vasile Motrescu în grupul Dumneavoastră? Am înțeles că, deși avea un nume cu rezonanță, în jurul său erau prezente numeroase suspiciuni...

Gv.V.: Da, e un capitol de maximă importanță care impune un contur ferm, reliefat special, în 1954, Vasile Motrescu apare în munți, în Bucovina; ceilalți doi, ispășeau închisoarea. Iată de ce a trebuit să spun cum s-au predat toți pe rând, cum au fost condamnați, ca să mă opresc aici. Lui Motrescu nimeni nu-i da o bucătică de pâine. Era socotit omul Securității. Securitatea, ca să dea credibilitate și mai mare acestui zvon, acestei convingeri a oamenilor, l-a chemat pe fratele meu Ion și i-a spus:

- Voi vreți să-i vedeți pe frații voștri?

Fratele meu Ionică, un om foarte, foarte versat, obișnuit cu capcanele, arestat de ruși, condamnat de Securitate, se uita aiurea.

- Nu te uita mă, nu te uita, măi Vatamaniuc, că încă nu-s aici, dar i-om aduce îndată. Dacă vreți să-i vedeți vii, duceți-vă și le spuneți să se predea, că noi l-am lăsat liber pe Motrescu. Noi nu ascundem nimic. Altfel, îi coborâm morți în curând, dacă nu se predau. Să nu ne faceți pe noi criminali, cum ne fac frații lui Săvuleț; suntem criminali că i-am împușcat feciorul? Dacă se preda, nu-l împușcam. Așa, nu s-a predat și a ajuns pe mașină și l-am arătat lumii; așa îi vom arăta și pe ei, morți în mașină. Din cauza voastră, voi îi omorâți, nu noi! Voi îi alimentați, în loc să îi sfătuiți să se predea!

- Nu știu, domnule căpitan, nu știu nimic. Dacă-ăș ști, eu i-aș aduce aici! le-a răspuns Ionică.

- Taci din gură. Eu nu te cred. Asta ți-am spus, acum du-te acasă...

Și gata. A venit fratele acasă și știți c-a prins? Fratele meu Ionică a făcut un consiliu de familie, m-a chemat la cumnatul Avram, unde mergeam des după alimente pentru că eram mai în siguranță acolo; în curte era și fiul-său Costan, care avea copii. Nu erau bănuți, stăteam într-o cămară ascuns două-trei zile, luam alimentele, după care ieșeam pe un geam din spate. M-a chemat fratele Ion acolo; a luat parte și cumnatul Gheorghe, la care la fel mergeam adesea, și mi-a spus așa:

- Măi, dacă voi nu-l împușcați pe Motrescu, la noi nu mai aveți ce căuta.

C.H.: Era o strategie întoarsă...

Gv.V.: Foarte hotărât!

Constantin Hrehor

- ... Nu mai aveți ce căuta, pentru că el este sigur moartea voastră. Voi ajungeți în mâinile Securității, iar noi suntem în pericol. Așa că, din acest moment, până nu-l împușcați pe Motrescu, la mine nu veniți.

Desigur, Motrescu era la noi, în mâinile noastre. Cum s-a întâmplat? Având în vedere faptul că în comuna Sucevița se înăsprise foarte mult supravegherea gazdelor noastre și eram din ce în ce mai strâmtorâți și în pericol, eu am luat o măsură de siguranță: să-mi recrutez un om nou, nebănuț până acum, fără nici un fel de legătură pe care, în cazul că mi se va tăia și ultima speranță, să-l pot apela. Cine a fost acela? **Irimie Cazacu**, zis Pichioiu. N-am fost niciodată până atunci la el, dar așa cum v-am spus, când stăm zile și nopți, analizând pe fiecare din comuna Sucevița de zeci de ori, am ajuns și la Irimie Cazacu. Și l-am trecut acolo în mintea noastră ca pe un posibil sprijin la vreme de necaz.

C.H.: De rezervă...

Gv.V.: Așa că de data asta eu m-am dus la el într-o duminică noapte, în anul 1954, spre toamnă; începuse boncănitul cerbilor. Asta înseamnă septembrie. M-am dus la Irimie, am bătut în geam. A ieșit, m-a luat în casă, m-a recunoscut; el era bun prieten cu Ionică, cu fratele, foarte buni prieteni.

- Bade Irimie, eu am venit la mata pentru un lucru. Nu trebuie să-mi dai nimic, eu am acum încă sprijin de la cineva, dar în cazul că voi fi strâmtorat și vor fi arestați frații, cumnații, vei putea mata să mă ajuți? Nu e nici un secret faptul că frații Chiraș, Mateienii, sunt fugiți din comună și sunt cu mine...

- Gavriluță, știu. Știu că sunteți toți și te asigur oricând, să nu ai nici o grijă. Vă dau tot ce aveți nevoie.

Mi-a dat și-am mâncat. Tuturor eu le ceream lapte. Acest aliment nu-l aveam în munți; eram sătul de cartofi, de fasole, dar de lapte nu. Mi-a dat o strachină cu lapte și am vrut să plec.

- Nu pleci, Gavriile, îmi zice.

- Am de unde lua alimente, să nu-ți faci probleme, îmi este destulă asigurarea pe care mi-ai făcut-o pentru viitor.

- Nu, nu, nu. Nu-ți dau nimic în seara asta. Vreau să vorbim doar ceva. Stai aici, nu mai merge după alimente, sunt cele de trebuință la mine. Uite ce, mâine e luni - eu lucrez la Bercheza, între Câmpu și Bâta Corbului, înspre Obcina Putnei. Peste o săptămână să vii acolo, eu lucrez împreună cu cei doi nepoți ai mei. De ei însă să te ferești. Dimineața, spre ora opt, eu voi fi acolo. Îți aduc mălai, fasole, cartofi, pun în căruță și vă aduc. Știi că eu sunt prieten cu Ion Chiraș... Ne întâlnim în Subcâmpuri...“ L-am ascultat cu atenție. Mi-am zis: „Oare nu mă atrage într-o cursă?“ îmi era frică de șantaj. Așa a fost atras în cursă fratele meu Nicolae, pe care nu-l vizitam; el fiind cu slujbă în armată, a fost slab în fața jocurilor securiștilor și a predat câteva gazde, deschizând practic lanțul arestărilor...

Muntele mărturisitor

Am mers la locul stabilit de Ieremie Cazacu. M-am așezat într-o gropiță, învelit în pătură; am vegheat cu strășnicie zona de la miezul nopții până spre zori. Nu am auzit nimic suspect, nici în stânga, nici în dreapta. Deodată am auzit: dur, dur, dur - venea căruța. A oprit, stăteam atent, încordat. Copiii s-au dus în pădure. Am aruncat un ciot de lemn lângă colibă. Ieremie era lângă căruță, a tresărit și s-a îndreptat spre deal, pe coasta pădurii, înspre mine. M-am ridicat din gropiță și el, râzând, mi-a întins mâna și s-a așezat lângă mine. Mi-a zis: - Ai venit?

- Am venit de azi noapte...

- Uite, aici lucrez eu. Am adus tot ce vă trebuie, dar mai stai un pic. Când am auzit „mai stai un pic“, am intrat iarăși în griji. „Ce vrea să însemne vorba aceasta? Nu aveam la ce sta, eu nu eram forestier, eram fugăr. Oare nu-i pe undeva un lup pus pentru supraveghere?“ - mi-am zis și simțeam că-mi plesnesc nervii. Am rămas. La un moment dat am auzit în spate, pe deal, o făcănitură ca un plesnet de vreasc și am întors capul. Am văzut că vine un om, neștiind pe moment cine e. Am împietrit. Necunoscutul avea pușca în mână; nu mă observă, dar Ieremie, familiar, îi ieși înainte. Se cunoșteau, nu venea cu frică, ci cu siguranță. Omul acela era Vasile Motrescu! Mie, Vasile nu mi-a spus că îl știa pe Ieremie, nu mi-a pomenit că Ieremie l-a salvat până acum. Se știau din timpul evacuării, când rușii jefuiau căruțele și vitele oamenilor, în pădurile din jurul Botoșanilor, a Dorohoiului. Ieremie a salvat doi cai, Motrescu a salvat două vaci, îi unea necazul, necazul i-a împrietenit. Au făcut un schimb de animale; cu calul primit de la Ieremie, Vasile a adus materiale pentru construirea caselor, mulțumindu-și copiii. Vasile îl vizita în fiecare an, la hramul Suceviței. Iată, așadar, de unde se știau.

Cum spuneam, Motrescu i-a dat un semnal lui Ieremie și după ce și-au dat mâna priveau împrejurimile. I-a spus Ieremie ceva și eu am înțeles. M-am ridicat din gropiță și am venit la ei. Vasile s-a repezit la mine, m-a îmbrățișat, știind prea bine că eu sunt acela care nu sunt de acord cu împușcarea lui. Era un om foarte inteligent, intuitiv și deductiv, însă avea și un mare defect - nu putea sta singur. Oricum, a fost un excepțional partizan, nu pot să-l descriu, atât de complexă i-a fost personalitatea!

Cum am subliniat, fiind un personaj controversat, dubios în libertatea mascată pe care i-au acordat-o slujbașii Securității, Vasile Motrescu era obligat să umble flămând și amărât, evitat și de vicovenii lui și de alții, mai străini, din alte locuri. Hălăduia prin păduri ca un lup singuratic, fără un colț de pâine în traistă, îndrăznind să ceară câte o gură de mâncare doar de la muncitorii forestieri când le auzea topoarele în pădure. Evita vicovenii și putnenii, căuta mai mult oamenii din Sucevița. Irimie Cazacu a fost salvarea lui, câteva luni nu a trebuit să apeleze la nimeni altcineva. Avea o colibiță peste vârf, sub Bâtea Corbului, trecea Obcina Mare, se întâlnea cu

Ieremie și se retrăgeau la colibă. Vasile îi ducea vânat în schimbul altor produse. Deseori îi spusese prietenului: „Bade Ieremie, eu mor, nu mai pot trăi în singurătate. Ori mor, ori mă predau... Dar nu mă pot preda, căci Securitatea mă face bucățele!

Știa Motrescu câtă fățarnicie e în supușii comunismului. Când i s-a dat drumul în munți, cu scopul de a aduce servicii Securității, fiind bine cotate, observându-i-se calitățile deosebite, când agenții au considerat că l-au câștigat de partea lor, i-au spus:

- Vasile, nu faci un ceas de închisoare. Uite, te facem ofițer, te trimitem în misiune cu o echipă de-a noastră: Cu Nelu, Costică și Mitică.

În realitate, aceștia erau inspectorul Goian, căpitanul Păsărică și încă unul. „Mergi în munții Făgărașului, dumneata ești expert, noi avem echipa asta acolo, vă veți întâlni cu ea, cu partizanii făgărășeni.“

Vasile a replicat:

- Domnule căpitan, dar eu m-am predat. Vreți să mă împuște bandiții? Dumneavoastră ne-ați condamnat o dată și nu v-ați respectat cuvântul. Ne-ați spus: predați armele și aveți libertatea... Eu, de un an de zile, nici soția, nici copiii nu mi-am văzut. Sunt în captivitate la dumneavoastră, chiar dacă mi se aduceau prăjituri și mâncare, cât vream și ce vream, la București, la Interne.

- Vasile, vei avea după aceea libertatea. După ce termini acțiunea în Făgărași, tu pleci acasă.

- Da, da. Cum să plec acasă? Ceilalți în închisoare și eu acasă. Ce vor zice oamenii din comună?

- Băi, Vasile, dar aceia stau în închisoare până vii tu acasă. Nu-i ținem mult, îi trimitem și pe ei. Când vii tu și ei vor fi liberi...“

În munții Făgărașului Vasile Motrescu era trimis ca să lichideze grupul de partizani condus de Ion Gavrilă-Ogoranu.

-Bine...“, se învoi.

Așa ajunge Vasile Motrescu în munții Făgărașului, cu echipa pe care am pomenit-o. E lungă povestea și bine cunoscută. Eu sunt prieten la ora asta cu Ion Gavrilă Ogoranu, fostul comandant al grupului de partizani făgărășeni. A povestit și s-au filmat toate aceste lucruri. Să spun care a fost momentul și care a fost aranjamentul de a se întâlni grupul de securiști cu grupul de partizani. Securiștii travestiți, se dădeau drept partizani, veniți din munții Vrancei, unde Securitatea și-a băgat colții, dispersându-i și omorându-i. Scăpați, aceștia nu puteau supraviețui decât dacă erau ajutați de cineva; au auzit că în munții Făgărașului sunt partizani mulți și că aceștia i-ar ajuta. Acesta era grupul de „partizani“ din munții Vrancei - mi-a spus apăsător Motrescu.

Eu, fiindcă am făcut o școală militară, având noțiuni de justiție, eram perfect edificat asupra tuturor acestor lucruri. Știam că trebuie și suferință

Muntele mărturisitor

și renunțare la foarte multe lucruri pentru a atinge un ideal. Suspectam absolut orice, știam că se recurge deseori la șantaj. Prin șantaj au fost prinși unii în pădure, la braconaj. Celui văzut în asemenea împrejurări i se spunea: „Mori în închisoare patru ani sau ne joci rolul. Lași pușca aici, te duci acasă și noi îți dăm permis de pușcă legal, dar joci rolul, umbli pe urma bandiților.“ În loc de condamnare, trebuie să spun, unul a primit permis de pușcă și umbla după noi, jucând perfect rolul încredințat...

Grupul trimis s-a întâlnit cu partizanii fagărașeni. În mijlocul lui era Motrescu. Grupul de securiști a recurs la următoarea stratagemă: a lăsat pe unul din formație într-o cabană, pe motiv că-i bolnav, ceilalți au mers la locul de întâlnire. Au spus:

- Hai să mergem la cabană, că avem acolo un tovarăș, foarte bolnav, să-l luăm și pe el. Fraților, ne pare bine că ne-am întâlnit. În momentul când treceau pârâul pe o punte, Motrescu a rămas mai în urmă și a îmboldit cu un băț pe unul dintre partizani și a spus: „Securitatea, fraților, trădătorii neamului!“ S-a făcut rumoare, partizanii au sărit pe cei doi, unul a sărit și pe el. Atunci el a spus:

- Stați, fraților! Ei sunt securiști, eu sunt partizan, mă numesc Motrescu, m-au prins, m-au șantajat să vin cu ei aici, dar eu vă spun cine sunt. Dar, atenție, la cabană au automate! Sigur nu vor trage, căci ei văd că mergem cu toții.

Într-adevăr, toți au mers la cabană - au stat deoparte securiștii, deoparte partizanii, foarte atenți. Gavrilă Ogoranu întreabă:

- Vasile, cine sunt dumnealor?“

Vasile a început așa:

- Păi, să vezi, eu sunt bucovinean, am fost partizan... N-a apucat a spune că cei veniți sunt securiști și, ascultându-l pe Vasile unde bate, imediat au sărit să pună mâna pe automate. Au sărit partizanii, le-au luat automatele și un sac de merinde cu grenade. I-au legat și s-au dus pe munte cu ei. Nu vă spun ce s-a mai întâmplat. Cert este că ei au fost împușcați toți, iar Vasile Motrescu a stat trei zile cu ei. Partizanii fagărașeni l-au lăsat cu niște bagaje sub un brad.

- Vasile, stai aici. Noi mergem într-un loc să luăm niște bagaje, venim aici apoi plecăm.“

Ogoranu mi-a spus: „Când am venit acolo, am găsit pușca rezemată de brad, bocancii jos și Vasile - nicăieri. Am strigat, am stat pe acolo. Securiștii au recunoscut că aveau opt grupuri prinse în felul acesta, pe la Baia de Aramă, prin Munții Vrancei, peste tot.

Acum, Motrescu, în cămașă și izmana, s-a izbit de stânci, s-a umplut de sânge și, așa, plin de lovituri, s-a predat la un post de miliție. Ajuns acolo, a spus:

- Anunțați Bucureștiul, eu sunt Vasile Motrescu, ne-au prins bandiții

Constantin Hrehor

și ne-au bătut. Uitați în ce hal sunt. Imediat au sosit acolo oamenii Securității, alarmați.

- Vasile, ce s-a întâmplat?

- Un bătrân ne-a pus în legătură cu partizanii și, în momentul când ne-au zărit, au sărit pe noi, ne-au legat la ochi și trei zile ne-au bătut. Eu le-am pupat opincile și i-am rugat să-mi lase viața, că am soție și copii acasă, într-o zi, m-au dezbrăcat și mi-au spus: «Du-te și spune-le bandiților care te-au trimis să mai trimită și pe alții după noi, că vor avea aceeași soartă!»

- Dar unde-s Costică, Nelu și Mitică?

- Nu știu. Eu am auzit într-o noapte două focuri de pușcă...

- A, vrei să spui că i-au împușcat?

- Am auzit întâi vorbind ceva despre un urs. Așa că nu știu în ce au tras. Nu știu nimic.

Securiștii l-au ținut așa un timp, stăteau mirați, scriau.

- Ați trimis patru bandiți după noi, trădătorii neamului, v-au trimis pe unul înapoi să vă spună ce-au pățit. Nu mai trimiteți și alții. Așa procedează bandiții - rosti foarte marcat bravul partizan. Ne-ați promis libertatea și nu vă respectați cuvântul!

Discuția a avut loc la Ministerul de Interne. Securiștii i-au propus lui Vasile un alt traseu:

- Vasile, am hotărât să pleci în Bucovina, după banda lui Gavril Vatamaniuc.

- Cum, domnule căpitan - era atunci căpitan Cârnu -, „cei din munți știu că eu sunt arestat și condamnat, cum apar eu acolo, plus că Cenușă și Cozma sunt în închisoare?

- Vasile, un moment. Tu te duci, cobori la orice post de miliție și iei alimente. N-ai nevoie să te vadă lumea. Cunoști regiunea. Cauți să-i găsești. Nu-i prinzi tu. Că, în Făgărași, noi am procedat greșit. Cobori la un post de miliție, anunți și venim noi, îi încercuim și îi prindem.“

Astfel Motrescu a ajuns aici: le-a trimis o scrisoare de adio și le-a spus așa: „Dacă ați crezut voi că eu, țăranul V. Motrescu, voi lua mâine poimâine parte la crimele comise de voi în cutare și în cutare loc, v-ați înșelat. Criminali și trădători, ați vândut țara Rusiei...“ După scrisoarea de adio, Securitatea a chemat-o pe Maria, soția lui:

- Mărie, ce are Vasile, a înnebunit?

- Nu știu. El a spus că a venit într-o permisie și când a plecat a spus că se prezintă la dumneavoastră. Nu știu nimic de el.

- Când vine Vasile îi spuneți să ne caute, că nu are nimeni nimic cu el. Să vină să stea acasă, că noi n-avem treabă cu el. Vrea să ne facă jocul, bine, nu, la revedere.

Vasile știa ce a făcut în Făgărași. Cum să vină acasă? Dar nimeni din

Muntele mărturisitor

sat nu știa isprava lui Vasile. Toți știau doar atât: Vasile a fost condamnat, aceia sunt în închisoare, iar el este aici. Fiind totalmente suspect, rudele mele au spus că: „trebuie împușcat“.

C.H.: Tot ce ne spuneți despre episodul din Făgărași, e într-adevăr excelent ilustrat de către Ion Gavrilă-Ogoranu în paginile dense din memoriile sale, întâlnirea fiind relatată sub numele „Bățul de corn“.

Gv.V.: În acele împrejurări l-a găsit pe Irimie. Vasile i s-a plâns de foame, dar și că ucigașii îi vor sufletul.

- Am auzit că aici sunt partizani.

- Sunt, Vasile. Dar sunt extraordinar de tainici. Nu prea îi vede lumea. Sunt ca niște oameni invizibili, care apar și dispar și nu știe nimeni nimic de ei. Intră în pământ...

- Cum fac bade Irimie să mă întâlnesc cu ei?

- Uite, Vasile, când va fi o zi senină senină, să nu fie ceață, eu am să vin aici sus, să mă întâlnesc cu tine.

A stat multe zile în vârful acela și se tot uita pe cer, așa cum se privește la apărarea antiaeriană. Se uita pe cer, așteptând clipa, revelația.

Într-o zi, după-masă, spre seară, era lacrimă cerul, de o claritate extraordinară.

- Vasile, vino încoace. Vezi vârfurile acelea? Peste Sucevița, peste Șoarecu? Și i-a arătat Chinul Mare și Chinul Mic. În regiunea aceea ar putea fi ei.

Să vedeți ce înseamnă omul pădurii! Cu Irimie n-am vorbit niciodată. Irimie nu știa de noi nici un pic. Și totuși a intuit că acolo e posibil să stăm noi, pentru că, braconier fiind, el știa locurile tainice care se pretează pentru o astfel de viață.

- Acolo e posibil să trăiască ei. Mai e și Fundul Mărului, Fundul Ruștii, Fundul Drăgușinului. Pot să fie peste Obcină, în zona Niculenilor. Sau dincolo, peste Dragoșă...

Și-a luat Vasile mâncare pentru o săptămână, ceaunașul, mălai, cartofi, fasole și de la Bercheza a trecut la Rusca, de la Rusca în Mărul, de la Mărul în Drăgușinul, apoi peste Drăgușinul la Șoarecu, cu orientare de partizan versat; a făcut ocolul acesta și a ajuns la Chinu. A umblat pe acolo roată-roată. Nimic. Era spre sfârșitul săptămânii. Avea puține alimente. A ajuns într-o seară sub un brad mare, stufos. Și-a zis: aici am să stau noaptea asta. În caz că plouă am bradul de apărare și fac un focușor; pârâul e acolo, iau apă și fac o măcăligă. Când privi în jos, văzu un băț nu mai gros decât chibritul, înfipt în pământ. El se uită la băț, îl cercetă. Un băț, dacă era nelalocul lui, îl suspectam. Bățul ăsta nu se înfige dacă pică din copac, că-i ușor. Asta-i mână de om. Dar cu ce scop? A luat bățul, l-a examinat, se vedea că a fost rupt și înfipt acolo. S-a uitat împrejur și a scormonit acolo. Când a dat acele bradului la o parte a văzut că pământul e afânat, nu e tasat.

Constantin Hrehor

A mai scobit și a găsi sticla cu cartușe. Gheorghe Chiraș a pus sticla acolo și a înfipt bățul; după acest reper ar fi nimerit locul, în miez de noapte, smoală putea să fie. Motrescu a găsit bățul, a găsit sticla. Venea de la Putna, de la șaizeci kilometri, ocoli într-un teren necunoscut și a găsit sticla cu cartușe în pământ! Vă închipuiți ce instincte aveau oamenii muntelui? Când a găsit el sticla nu mai era nevoie de altă dovadă că noi suntem prin apropiere. A căutat mai amănunțit, făcând cercuri foarte strânse. Mai la vale, pe marginea pârâului, a găsit bordeiul nostru. Am spus că era spre toamnă. Am făcut bordeiul și ne-am dus după alimente, să fim bine aprovizionați peste iarnă.

Drumul era foarte lung de acolo până în sat, evitam anumite puncte periculoase, anumite locuri de trecere. Făceam ocoluri mari prin desișuri, pe unde circulau mistreții, în comună am stat vreo trei zile. Vasile Motrescu s-a instalat în bordei; noaptea își făcea mămăligă...

Așadar, Vasile ne-a găsit bordeiul. S-a instalat ca vulpea în vizuina bursucilor; s-a dus și a împușcat un căprior, mălai a mai găsit acolo; suferea însă de o mare neliniște. Zi și noapte nu dormea. Nu știa cum se va întâmpla întâlnirea cu proprietarii. Noi, când plecam de la bordei, camuflam intrarea, plantam un brăduleț verde pe bordei, brăduleți împrejur, multe semne. Era imposibil să intre cineva și să nu dărâme unul din semnele care le puneam noi, să nu le deranjeze de la locul lor.

Am venit. De la distanța de o sută-două sute de metri, după ce i-am lăsat pe frații Chiraș cu rucsacele, fără greutate la mine, liber pentru acțiune, am mers să controlez semnele. Într-un loc, am văzut că cele două paie pe care le-am legat eu de o parte și de alta sunt rupte. Vasile a făcut între timp explorări în jurul bordeiului. Toate cele cinci semne le-a mișcat de la locul lor, fără a le da importanță. M-am dus dincolo. Și pânza de păianjen era ruptă; eu n-o rupeam, o lăsam întotdeauna acolo, căci era un indiciu. După ce treceam printr-un alt loc, cu ai mei, puneam la loc semnele. Dincolo, cetina pe care am aplecat-o eu nu mai era la locul ei, era tot aplecată, dar nu era unde am pus-o noi. Luând-o în piept, creanga s-a dat la o parte și n-a mai venit la locul ei. Era pericol. Am mers la ai mei și le-am spus:

- La bordei a intrat cineva.

C.H.: Era ziua de-acuma, nu?

Gv.V.: Spre seară. Am plecat noaptea din comuna Sucevița, am călătorit, ne-am odihnit, am stat toată ziua sub greutate. Spre după-masă, pe la patru, am ajuns. Ai mei s-au alarmat. Am pășit atenți spre bordei. Bănuiam că e cineva. Ne-am zis: nu intrăm. Facem o pândă, trebuie să iasă intrusul. La noapte trebuie să iasă afară. Am auzit la un moment dat, de la vale, „plisc!“, în fața bordeiului. Ne-am dat după o tufă și am văzut un om. Pușca era jos, strângea niște vreascuri de aprins focul, surcele de brad,

Muntele mărturisitor

mărunțișuri. Ne uitam și nu-l cunoșteam; pe Motrescu îl știam doar din spuse...

C.H.: Extraordinar...

Gv.V.: Descriș, el este. Înalt, brunet, cu pușca jos. Am ieșit și l-am somat. El a ridicat mâinile.

„Vino la deal, la noi!“ Eram la șapte-opt metri. Acolo erau brăduleți, desiș. A venit. A lăsat pușca acolo. Ne-am dus, am luat pușca și l-am băgat în bordei. Ne-am luat pe rând rucsacele. Acum a avut loc ședința în familie: să-l împușcăm pe Motrescu. Informațiile care le aveam despre Motrescu toate concluzionau că este trădător. Pe cumnatul Gheorghe, la care trăgeau niște vicoveni, cu boii, venind luni și plecând sâmbătă acasă, lucrători în pădure, l-am întrebat ce fel de oameni sunt, căci vreau să vorbesc cu ei, să iau informații despre Motrescu. Am ieșit într-o zi la ei, sâmbătă seara, când se pregăteau să plece acasă și i-am întrebat - unul se numea Gavril și unul Toader, tată și fiu, Gavril Hrițcan era bătrânul, Toader Hrițcan era feciorul:

- Bade Gavril, uite cine sunt eu. Am o rugămintă la dumneavoastră, vreau un lucru să-mi spuneți, vă rog foarte mult, că-i vorba de vietile oamenilor. Spuneți-mi ce situație este Motrescu? Ce știți dumneavoastră, că sunteți vicoveni? Am mai stat de vorbă și cu alți vicoveni - am zis aiurea - și cei mai mulți mi-au spus că n-au încredere în el...

- Eu stau în apropiere de el, îmi răspunde Gavril Hrițcan. Nu știu ce să vă spun, dar ceea ce știu vă spun. Soția mea merge ziua să ia din păpușoi frunză de sfeclă, câte un bostan, să dăm la animale, la vietăți. Și găsește urmă de bocanc, de cizmă, în porumb la mine. Și mai ales pe un anumit loc, aproape că e potecă bătută spre casa lui Motrescu, a tatălui lui...

Atunci, m-am întrebat: „Dacă-i omul Securității, cum s-a lansat vorba, de ce se fac pânze la casa lui, de ce-o amenință pe Maria, soția lui? Dar nici ce spune Vasile Motrescu nu poate fi crezut!”

Nu știam deocamdată care e situația acestui om extraordinar de dur, cu o răutate pe care i-a însămânțat-o comunismul, în închisoare, în lagăr, în prizonierat. Decizia din „consiliul de familie“ mi s-a părut pripită. „De ce să-l împușcăm, poate nu-i trădător?“ Oricum, clipele au început să se precipite. Dar eu mi-am amintit de lecțiile de la școala de poliție judiciară, când profesorul Praporgescu de la „Carmen Sylva“ ne-a spus:

- Domnilor, veți fi puși în situații deosebit de complicate, să cercetați cazuri deosebit de încurcate. Să știți că adevărul nu este ușor de găsit. Cu răbdare, să suspectați orice mic amănunt care vă poate duce pe o pistă cu totul alta decât cea reală, orice aparentă dovadă care poate duce pe o pistă falsă. Să știți un lucru: mai bine să fie zece vinovați în libertate, decât un nevinovat în închisoare!“

Acest lucru mi-a intrat în sânge, în creier și nu puteam accepta. De aceea, și acum, orice aud, chiar dacă e împotriva mea, eu primesc cu

Constantin Hrehor

rezervă. Oricând realitatea poate să fie alta. Nu dau ascultare zvonurilor, tuturor cuvintelor pe care le aud. Știu că adevărul poate fi în cu totul altă parte. Și de data aceasta, aplicând preceptul marelui profesor de Cod penal, am îndrăznit și am zis:

- Frate Ionică, eu n-am dovezi cum că Vasile este omul lor. Ce vorbește lumea nu-i literă de Evanghelie. N-am dovezi că ceea ce se spune despre Motrescu este adevărat. Dar știu un lucru: ce spune Securitatea niciodată nu face doi bani. Și vă întreb pe dumneavoastră: dacă e omul lor, de ce ar veni să se divulge, când toți se feresc de el? Nu sunt de acord. Nu pun preț pe nimic, nici pe ce spun oamenii, nici pe ce spune Vasile Motrescu și nici pe ce spune Securitatea...

- Atunci ce să facem, Gavriile, cu el?

- Ce să faceți, mă întrebați? Să nu ne grăbim...

Stăteam la sfat acolo, în fața bordeiului, afară; pușca lui Vasile era la noi, armamentul, la noi. N-avea ce ne face. El a simțit că e în pericol. Mi-a spus mai târziu. Rămăsese în picioare, în seara aceea, hotărârea să fie împușcat. Ca să scăpăm de el, căci nu puteam merge după alimente...

- Ce facem, îl luăm cu noi?“ întrebară sfioși frații.

Le-am spus astfel:

- Fraților, lăsați-mă un moment, să-mi iau ranița, automatul, să-mi iau ceva alimente pentru o zi-două. Să fiu singur, căci singurătatea, pentru mine, este mană cerească.

Îmi trebuia liniște. Deseori fugeam de ai mei și stăam câte o săptămână, două retras, puteam să mă rog lui Dumnezeu în tihnă. Trăiam intens rugăciunea, extrem de apropiat de ceea ce trebuie să fii când te apropii de Dumnezeu. Simțeam o siguranță extraordinară când eram singur. Nimeni nu făcea zgomot după mine, nimeni nu vorbea, nu auzeam, auzeam numai șoapte, animalele nevinovate din jurul meu. Stăteam adăpostit atât de bine, încât câprioarele se jucau deasupra mea..., și jderii, și cerbii, lupii și râșii...

Am zis către frații mei îndoielnici:

- ...îmi iau ce este al meu și după ce trec peste obcină, puteți să-l împușcați, eu nu vreau să aud zgomotul puștii.“

Când au auzit frații aceste cuvinte, oarecum intrigați și neputincioși fără prezența mea, au zis:

- Bine, Gavriile, stai un pic, dar tu ce spui, îi dăm drumul? El ne-a descoperit. Ce facem? Ne săpăm alt bordei, în altă parte?

- Nu, uite ce facem, îi dăm pușca, îi dăm cartușele, îl ținem desculț și-i dăm drumul...

L-am chemat afară. El sigur a crezut că l-am chemat să-l împușcăm.

- Vasile, i-am zis, dumneata știi cum a murit Toader Brăilean? Știi! Știi cum a murit Șumlanschi? Știi! Acesta-i prețul trădătorilor. Nu știi ce

Muntele mărturisitor

hram porți dumneata. Nu știm, nu avem de unde. Noi suntem aici ceea ce vezi. Ce spui dumneata credem și nu prea.“ Apoi i-am spus:

- Ești partizan vechi și știi bine că un partizan adevărat nu moare. Dar dacă încalcă regulile sfinte ale tagmei, îl împușcă bandiții. Dacă însă e corect, trăiește mult și bine. Avem o rugămintă la dumneata, ia-ți pușca, ia-ți cartușele și Dumnezeu să te ajute! Obcina Putnei să nu o treci, înspre Sucevița. Dacă te întâlnim, te împușcăm, asta ți-o spunem deschis. Oamenii noștri, braconierii, te vor vedea și te vor împușca sigur. Ești foarte suspectat... Noi suntem partizani, nu ocolim, o spunem limpede. Dumneata spui că ești partizan, dar oamenii știu că dumneata ai trădat grupul Cenușă și ești în munți după noi. Se spune că ești omul Securității și sigur vei fi împușcat. Asta e hotărârea oamenilor...

A pus privirea în pământ, foarte abătut, încurcat de gânduri.

C.H.: Din descrițiile Dvs., reiese că Motrescu, dincolo de bărbăția lui de fier și de faptele lui parcă decupate din legendă, era un personaj tragic.

Gv.V.: Era. El este unul dintre exponenții dramei românești din acel timp, un om cu un destin deloc comun...

C.H.: Câți ani aveai atunci când exprimați poziții atât de ferme, de adevărat lider încercat? Cu o maturitate de invidiat...

Gv.V.: Aveam 25 de ani. Aveam experiență, e drept...

C.H.: Vă mai amintiți - ca să ne întoarcem la același moment de înaltă tensiune - când l-ați reperat pe „suspect“ la bordei, ce replici au făcut dialogul?

Gv.V.: Prima dată: „Cine ești dumneata?“ După ce s-a legitimat că este Vasile Motrescu, l-am întrebat: „Cine te-a adus aici?“ A răspuns că singur a reperat bordeiul, apoi l-am întrebat cum a ajuns în Bucovina, despre condamnare și despre alte crâmpoșe de viață... El, după ce l-am anchetat foarte strâns, cu întrebări scurte, ne-a spus:

- Oameni buni, eu ce spun adevăr este, dumneavoastră puteți crede ce știți. Eu acesta sunt, dumneavoastră aceștia sunteți. Dacă puteți să mă ajutați, să mă salvați, bine, dacă nu, Dumnezeu să vă călăuzească. V-am spus totul, altceva eu nu vă pot spune. Minciuna nu convinge, eu vă spun adevărul.

Mă întorc la Ieremie Cazacu. El m-a rugat insistent să-l primesc pe Vasile Motrescu, garantând pentru integritatea sa. Motrescu, la întâlnirea mijlocită de Ieremie, s-a arătat foarte bucuros de prezența mea. Irimie, un zdrahon de doi metri, ne-a luat sub câte un braț și ne-a spus ca un tată:

- Măi fraților, vă rog stați împreună, vă rog în numele lui Dumnezeu. Ieremie avea foarte multă milă față de Motrescu, căci Motrescu i se plângea deseori că stă singur și nu știe ce să mai facă. Vă rog în numele lui Dumnezeu, stați împreună, că e mult mai bine. Eu vă voi ajuta cu tot ce vă

va trebui, eu lucrez în pădure cu căruța și vă voi aduce de toate.

- Bine. Vedem noi ce facem, spun eu.

- Acum stați să plece băieții, să-i trimit după lemne la deal, căci avem de făcut cărbuni.

A adus mâncarea, am mâncat, ne-a dat mălai, cartofi și fasole și cu aceste provizii, cu Motrescu, am plecat spre colibița lui. În drum spre colibiță, Vasile îmi zice:

- Gavriluță, am toată încrederea în tine, căci am văzut atunci când am fost la voi cine ești. Hai pe aici să-ți arăt ceva.

Am intrat într-un zmeuriș care nu mai avea fructe, în lăstăriș era imposibil să se intre fără zgomot.

- Cum intrăm pe aici, făcând zgomot?, întreb eu cu o anumită grijă.

- Hai, că nu departe am să-ți arăt ceva... Aici am rezerva de la făgărășeni. Într-o cutie de lemn erau depozitate, puțin mălai, fasole și puțină brânză, brânză bătută într-un borcan. Pentru două săptămâni aveam hrana asigurată acolo. „Și acum hai la colibă“, mi-a zis. Și am trecut spre colibița lui, o colibiță pentru un singur om.

C.H.: Suspiciunile dumneavoastră s-au terminat după ce l-ați eliberat sau, pe drum, pe cărare, tot vă gândeați că poate fi un pericol?

Gv.V.: Total grija nu s-a spulberat, dar am mers așa, ca într-un fel de junglă necunoscută, cu suspiciunea că la orice pas s-ar putea ivi pericolul. Vă închipuiți, ca într-un teren necunoscut, plin de primejdie. Am ajuns la colibiță. De bucurie, m-a pupat de două-trei ori. Era acum un om la locul lui. Avea cu cine vorbi, nu era singur. Imediat a lăsat pușca, s-a apucat și a mărit colibița, a făcut-o să încăpem amândoi. Avea carne la colibă, într-un izvor. Mi-a spus că în urmă cu două săptămâni a tras într-un cerb, că aici, la deal, este o sărătură unde vin cerbii și căprioarele să lingă pământul umed, unde a pus sare pădurarul Bujanovschi. El a făcut o pândă acolo, căci a văzut urmă și a tras într-un cerb și, în timp ce-l urmărea pe dâra de sânge, s-a întâlnit cu Bujanovschi. Acesta a fost somat și imediat a cedat. Avea pușca la el, a spus că este paznicul de vânatoare din regiune. „N-am nimic împotriva dumneavoastră, am auzit pușca și am venit aici“, a zis Nicolae Bujanovschi. A stat de vorbă cu el. I-a spus cine e; că are colibiță aici nu i-a spus, Doamne ferește. Asta s-a întâmplat mult mai la deal, în desiș. Cerbul se îndrepta spre Putna, Vasile a tras pe fugă și l-a rănit. I-a zis astfel pădurarului: „Eu am o rugămintă la dumneata. Dacă vrei, mâine-poimâine vino aici și dacă găsești cerbul, te aștept. Fac la noapte un foc, frig ceva, mănânc și te aștept. Să vii aici, vreau să-ți dau și matale o bucată din el, căci eu ce să fac cu atâta carne? Și-i păcat să o lăsăm aici.“ Peste două zile a venit Bujanovschi. I-a dat o bucată de carne, din pulpa dinapoi, macră; a stat de vorbă cu el și i-a cerut niște cartușe. Bujanovschi i-a zis: „Aveam ceva pe acasă, dar nu știu. Trebuie să le caut. O fi ruginite, că de mult le-am

Muntele mărturisitor

pus undeva...”

După ce mi-a spus Motrescu acestea, m-a întrebat ce fel de om este paznicul. Eu i-am spus: „Bujanovschi are comportamentul unui om deosebit de bun, dar este suspectat că este foarte maleabil. Oricând s-ar putea să joace vreun rol. Nu este un om pe care să te bazezi, deși este, cum am zis, bun. Are un cuvânt care îți merge la inimă, dar în probleme complicate nu știi în ce parte poate oscila.“ Bujanovschi a venit a doua zi, Vasile i-a dat carnea, a plecat promițându-i că-i va da cartușe. Cândva i-am spus lui Bujanovschi că am să dau pe la el într-o noapte. Ajuns la el, noaptea, i-am spus:

- Mi-a vorbit Motrescu că s-a întâlnit odată cu dumneata și că i-ai promis niște cartușe. Poți să mi le dai?

- Da, Gavriluță, dar nu știu dacă mai sunt de folos.

Mi-a dat câteva cartușe Marhiner, altfel de cum avea Motrescu, destul de ruginite. Oferta putea fi suspectată! Mi se dă ceva numai pentru a se ține legătura cu mine. Oare să mă folosesc?, am întrebat. Mi-a zis:

- Mai dai pe la mine, mai... Acum n-am nimica, așa, cu ce să te ajut, dar...

Era o încurcătură. S-a scuzat că nu-mi poate da, dar mi-a zis să mai dau pe la el. Mă lămuram că vrea să mă țină agățat. Am mers la Motrescu, i-am spus că am fost pe la Bujanovschi, că mi-a dat cartușele. Într-o altă împrejurare am mers cu Motrescu la vânatoare, la Putna; am împușcat un cerb, chiar după ce am jupuit victima, prin octombrie, l-am întâlnit pe Ilie Albu. Era în 1954... Cum a fost?

Am auzit un strigăt. Ne-am alarmat. Cine să fie, pentru că în regiunea aceea nu era lucrare forestieră? Era toamna, nu erau fructe de pădure, ce om s-a rătăcit pe aici? Eram în cumpăna apelor, aproape de Obcina cu Sucevița. Am luat automatul repede și m-am dus într-acolo, să fac o pândă, să văd prin pădure dacă urcă la deal vreun om. Într-adevăr urca un om, din Sucevița, pe care l-am cunoscut repede. Albu era un om foarte sărac. Am ieșit la el, l-am chemat și el a venit la mine. Când am ieșit în fața lui, i s-a făcut obrazul ca gheața.

- Vino încoace, bade Ilie.

A rămas surprins că-i spun pe nume, nu m-a cunoscut de-odată.

- Mă cunoști?

- Nu. O, o! M-a îmbrățișat. Tremura, avea emoții.

- Ce faci, Gavriluță?

Era prieten bun cu fratele meu Ionică, un om necăjit, cu o droaie de copii acasă.

- Am fost la mănăstirea Putna. Sunt cu cineva din Voievodeasa, mi-a făcut cunoscut.

I-am spus că și eu merg la Sucevița. Ne-am însoțit la drum.

Constantin Hrehor

El a luat-o mai pe stânga și ne-am rătăcit unul de altul în ceața de toamnă și l-am strigat. Cunoștea pădurile, oamenii din partea locului.

Am tăiat o bucată de carne din cerbul jupuit pentru care s-a bucurat și mi-a mulțumit. Motrescu a rămas nedumerit când a văzut că vin cu el. I-am spus lui Motrescu tot, tot și el, generos, a spus că am făcut bine ce-am făcut. L-am rugat pe Albu să nu spună nimănui că ne-a întâlnit acolo și ce s-a întâmplat.

- Domnu' Gavriluță, dar nu știe Ionică, fratele, nu mă cunoaște ce om îi eu?

- Ba da, și eu bade Ilie, știu tot...

A plecat. Am luat câte un rucsac de carne și restul l-am învelit în urzică și l-am agățat la o înălțime de cinci-șase metri în brazi. Am luat câte douăzeci de kilograme fiecare, coarnele le-am ascuns într-un loc, pielea am aruncat-o deoparte și am venit la coliba noastră.

- Frate Vasile, eu mă duc în sat, duc carnea asta la niște oameni de-ai noștri și dacă îi întâlnesc pe frații Chiraș, merg cu ei să iau carnea rămasă acolo...

- Bine faci.

M-am dus și la Ioniță Procopciuc cu o bucată de carne. Am dus și la sora mea Margareta, și prietenei mele Natalița. La Ioniță, întâmplător găsim-i pe frații Chiraș, am lăsat desagile acolo și am spus:

- Fraților, am împușcat un cerb în zona Putnei. Avem acolo carne multă, hai să o luăm.

- Nu luăm cu noi decât o pâine, să avem pentru o zi, căci nu avem la ce zăbovi, mergem, luăm carnea și venim înapoi la oamenii noștri, hotărî Ioniță.

Am ajuns toți patru la locul unde era vânatul. Frații Chiraș s-au uitat sfredelitor la mine. S-au uitat surprinși la Motrescu. Și iarăși m-au privit de sus până jos, întrebând din sprâncene: „Ce cursă e asta?“. Eu am zâmbit, le-am înțeles nedumerirea și am spus:

- Fraților, Gheorghe și Ionică, de o săptămână stau cu Vasile, de când am plecat de la dumneavoastră, fiți fără grijă, e un om corect. Cu Vasile am împușcat cerbul, haideți toți să punem în desagi carnea... Și dacă veți binevoi, vom sta împreună toți, dacă nu, cum veți vrea. Dar eu pe acest om nu-l las, nu-mi dă voie inima să-l las, căci e în mari încercări...

Ion m-a ascultat, broboane de sudoare i-au ieșit pe frunte, sudoarea-i picura din mustăți în barbă; era îndoielnic, nu i-a prea plăcut cuvântul meu. În cele din urmă am împărțit carnea; frații Chiraș și-au deșertat rucsacii la familiile lor, Motrescu i-a rezervat o parte lui Ieremie Cazacu, iar eu am rămas la colibă așteptându-mi aici ortacii. Aveam bordeiul în Drăgușinul, neterminat și nu tocmai bun. Le-am spus fraților să nu vină cu prea multe provizii din sat, deoarece avem un om de legătură care ne va ajuta,

Muntele mărturisitor

ușurându-ne, aducându-ne cu căruța alimentele, pe Ieremie. Și amintind acest nume, le-am alungat suspiciunea căci le-am povestit ce relații și de când sunt acestea între Ieremie și Vasile Motrescu. Cel puțin Ion s-a liniștit, amintindu-și-l pe Ieremie din vremea când era arcaș, membru într-o organizație peste care el a fost comandant. Din acea grupare, activă înainte de război, a făcut parte și locotenentul Gheorghe L. Motrescu (n. 1907), inginer silvic, care a recrutat mulți partizani, voluntari bucovineni, când a primit comanda Companiei 3 „Putna“, cu contribuții remarcabile în anii '44.

Astfel, Irimie Cazacu (mort eroic în detenție - asta nu trebuie uitat!) ne-a adus de două ori alimente și, pe lângă carnea pe care ne-am rezervat-o, aveam cât ne trebuia pentru a depăși iarna toți patru.

Gheorghe Cazac a lui Onofrei, o gazdă a mea de multă nădejde mulți ani, conform unei înțelegeri prealabile, ne-a așteptat pe mine și pe Motrescu la stână. Ne-a pretins în schimbul celor douăzeci de kilograme de brânză primite un bon pentru patruzeci de kilograme, motivând că brânza și așa o are de dat cooperativei, după cum era regimul cotelor. Ne-a precizat: „Eu nu voi fi la stână. Voi fi la cooperativă, să le spun celor care colectează bunurile să vină să-și ia brânza.“

Pentru noi s-a conturat o suspiciune, mai ales că acum se repeta același scenariu din anul trecut. Cum vine asta, ne-am întrebat, venim deodată la stână și noi și cei din cooperativă? Am adus bonul pentru patruzeci de kilograme, am luat marfa și cu Vasile ne-am întors la bordei. Gheorghe a fost cândva arestat, la fabrica de cherestea din Sucevița; când a mers să-și ia calul din dumbravă, i s-a făcut percheziție. Se știa că ne ajută, ieșise zvon că partizanii îi vizitează din când în când stâna. Despre acest om am mai vorbit când am evocat încercuirea de pe Pârâul Boului și voi mai vorbi când voi sublinia viața din închisori și prezența în viața mea a Nataliței Sireteanu... Acum însă să revenim.

Cu uneltele aduse de Ieremie am săpat un nou bordei, încăpător, aprovizionat ca niciodată. Am făcut câteva drumuri în sat, Natalița mi-a dat zahăr, macaroane și orez și tot ce mai trebuia pe lângă ce aveam.

C.H.: Unde erați atunci?

Gv.V.: Sub Bâtea Corbului... A nins. Era Crăciunul. Aveam tot ce ne trebuie și nu ne-am mai dus în sat. Am sărbătorit fericiți...

C.H.: Fericiți?

Gv.V.: Da, chiar așa. Știu că sunteți surprins, dar fericirea are multe dimensiuni. Citiți „Jurnalul fericirii“ scris de un monah pușcăriaș și veți înțelege că Paștile și Crăciunul, ziua onomastică, o idilă, un succes pot fi trăite și altfel...

C.H.: Nu-mi este străin nici „Jurnalul...“, nici monahul de la Rohia... în același context memorialistic, pe lângă alte diverse lucrări tipărite, am

făcut „strigare” unui catalog de martiri care m-a tulburat profund; e vorba de suplimentul revistei „Renașterea” de la Cluj, intitulat „Mărturisitori de după gratii”, antologie-pomelnic pus la vedere de mărinimosul prelat cărturar Bartolomeu Valeriu Anania - o panoramă a Gulagului românesc reprezentat de către slujitorii Bisericii care, de nenumărate ori, au lămurit Fericirea în cele nouă dimensiuni ale ei, cum e ilustrată de Hristos în Predica de pe munte.

Gv.V.: Să rețineți, când vom ajunge la viața din temnițele roșii, voi spune ceva despre Nicolae Steinhardt... Să continuăm. De marți 18 ianuarie 1955 am rămas cu Vasile Motrescu, numai cu el. Ninsorea ne-a ținut pe toți împreună, dar după ninsorile dinspre ziua Sfântului Nicolae s-au arătat zile mai blânde; frații Chiraș, doriți de familie, se uitau pe fereastră, nădăjduind o schimbare de vreme. În ianuarie a nins însă mai mult și speranța lor a fost curmată - nu era permis să lăsăm urme. Spre ziua de 16-17 ianuarie însă soarele le-a redat bucuria de a ieși din bordei. Vârfurile munților erau descoperite, omătul se arăta ici-colo, în pete.

- Fraților, timpul e bun, nu mai ninge, mergem până acasă să vedem ce mai e și ne întoarcem.

- Dacă încep ninsorile, să nu faceți urme. Stați pe loc, unde vă prinde vremea, ori înaintați după ce vedeți că se topesc zăpezile”, le-am dat eu sfaturi. Cu Motrescu, rămași singuri, făceam obișnuitele schimburi de santinelă. Era ger cumplit, până la miezul nopții stăm de veghe; am făcut focul, am mâncat, ieșeam din timp în timp afară. Nu era nimic suspect. Vasile a ieșit la schimb, în zori, eu strângeam masa, jărâtecul sub oala cu ceai. Afară nu se putea sta mult, gerul te înțepenea. Stăm și așteptam să-l înlocuiesc. Deodată, Vasile a dat buzna în bordei, spunându-mi repezit:

- Se aud niște zgomote suspecte la deal!

Am ieșit afară. Se auzeau într-adevăr niște fluierături discrete prin care cei din lăstăriș țineau legătura cu cei care coborau prin făget spre bordei. Pădurea de fag era la vreo zece metri de desișul unde ne-am instalat. Era încă întuneric, priveam spre pădurea din care veneau fluierăturile, dar era imposibil de văzut ceva. Nu vedeam nimic, dar știam că securiștii din făget își dau semnale, ținând legătura cu cei din desișuri. Am intrat repede în bordei și m-am îmbrăcat, mi-am tras pufoaica, mi-am luat automatul Deimler-Puch și arma Manlicher, muniția și rucsacul. Vasile, fiind santinelă, era îmbrăcat; și-a luat și el rucsacul pregătit și arma și, surpriză, când am ieșit nu l-am mai găsit pe bordei. Agil, a aplicat o metodă pe care am intuit-o rapid, deși putea fi și alta din cele multe care se impun când te scoate din bârlog potera. Eu nu mai aveam ce aștepta; am studiat într-o secundă situația și am concluzionat: fluierăturile vin dinspre făget în desiș, așa că un capăt al cordonului, care nu poate fi desfășurat de lung, trebuie să fie în făget și zona care e în interes e numai decît desișul.

Muntele mărturisitor

Astfel gândind am luat-o în diagonală, să nu mă izbesc de linia lor, să ies în capătul liniei, în făget, în spatele lor. Era o metodă pe care o aplică mistrețul, care nu iese din desiş decât cu foc de puşcă.

Am ajuns până în marginea făgetului și am făcut zgomote acolo. Ce fel de zgomote? Pășind în dreapta și în stânga, foșnind... Frunza era înghețată, fiind ziua cald și noaptea ger. Foșnea tare, cum plesnește gheața. Și mă opream, ascultam dacă nu vine ceva de la deal, din partea de sus, prin desiş. N-am auzit nimic. Asta însemna să stau pe loc, că nu e nimic prin desiş. La un moment dat, aud în fața mea zgomote. Mă retrag după un brădănel stufos și intru jumătate sub el, cu picioarele afară. Pun carabina jos, dezasiur automatul, cu degetul pe trăgaci privesc printre crengile brădănelului stufos crescut într-un loc liber. Iată doi securiști! Vin din față, vin spre mine. Pe partea cealaltă a brădănelului s-au oprit. Ridic privirea printre crengi și mă uit. Unul din ei avea ochii albaștri, cel mai mic (a apărut ca martor al acuzării la proces), cel înalt sta descumpănit. Dacă întindeam mâna, îi prindeam de picior. Să mă ridic, ce să fac? Duc o luptă extrem de strânsă cu mine. Să mă ridic să-i somez, ce vor face ei? Întotdeauna, în situații mai complicate, am stat până în ultima fracțiune de secundă, stăpân pe mine, încrezător; nu mă temeam că vor avea fracțiunea, clipirea de ochi decisivă, eram stăpân pe situație. Mă uitam să văd ce vor face. Am fost într-o situație cumplită. Norocul a fost de partea mea.

La bordei se trăgea. O voce a strigat: „Nu mai trageți!“ Câteva automate au răpăit mai departe. Unul din soldații din raza mea a întrebat:

- Au descoperit bordeiul sau...?

Încă înainte de a ajunge la bordei ei trăgeau prin desiş. Le era frică să înainteze fără foc. Trăgeau în fața lor, se mișcau unul lângă altul.

- Oare a căzut ceva?, întrebă unul dintre ei.

- Nu știu, ridică din umeri celălalt. Tu ia-o pe aici și eu pe aici...“ Unul a luat-o la deal de brădănel și unul la vale. În clipa aceea, dacă ar fi întors capul, îmi vedeau picioarele. Dar ei s-au dus înainte. Nu erau oameni antrenați pentru pădure, erau niște soldați, Dumnezeu știe din ce parte a țării, care au făcut instrucție cum au făcut, dar nu erau înfrățiți cu codrul cum eram noi. Noi vedeam și veverița, vedeam ciocănitorea, pasărea aceea care e verde cum e mușchiul copacului, o vedeam când mișcă acolo sus, nimic nu scăpa nevăzut. Or ei au trecut pe lângă mine și nu mi-au văzut picioarele care erau afară. Și dacă mă vedeau, unul era pe dreapta, altul pe stânga, ce puteam face eu? Nu-i aveam pe amândoi alături, să-i somez. Dacă eu trăgeam în unul, trăgea celălalt în mine. Dumnezeu a fost cu mine! Ei au trecut pe lângă mine, eu m-am întors, m-am așezat pe șezut și mă uitam cum pleacă la vale, spre bordei. N-au mers mai mult de vreo cincisprezece metri. S-au așezat, unul colo și unul colo. Peste pârăuș era bordeiul nostru, la alți zece metri. La un moment dat văd că cel de la deal

fuge aplecat la cel de la vale, îi spune ceva și revine la locul lui. Mult m-am gândit ce i-o fi spus. Eu tocmai voiam să mă scol să plec pe locul unde au venit ei, căci acolo era acum liber. Dar dacă mai sunt din echipaj și eu fac zgomot? E pericol. Stau pe loc. Eu am crezut că i-a spus: „Când mă scol eu să plec, să te scoli și tu“. Dar n-a fost așa. L-a anunțat: „Fii atent că vine banditul“. Ei au auzit că vine cineva de la bordei. Au crezut că e partizanul. Când colo, oho!, partizanul era mult în urma lor! Venea soldatul Mihai Vălimăreanu cu câinele său, Afumatu, pe urma care mi-o luase de la bordei. Ei n-au văzut, dar au auzit că vine cineva și au anunțat: „Atenție că vine partizanul!“. Când a apărut Vălimăreanu, eu l-am văzut. Aveam acum trei în fața mea. Avea automatul așa, cu cureaua pe umăr, subsuoară, cu țeava înainte, avea mâna pe țeava. Cu mâna stângă ținea câinele de lesă. Când a sosit acolo, câinele a adulmecat aerul. Au stat de vorbă. „Pe unde a luat-o?“, întrebă Vălimăreanu. Cei doi i-au spus:

- Pe aici n-a trecut.
- Nu se poate, până aici m-a adus câinele.
- Pe aici n-a trecut, au răspuns cei doi soldați.

Cum a fost? Acolo era o potecuță și eu am sărit peste aceasta, un metru și jumătate, iar câinele mi-a pierdut urma. Și atunci Vălimăreanu, a luat carabina, a dat drumul la câine și a spus:

- Afumatu, urma!

Și Afumatu a sărit peste potecă și, adulmecând, a venit la mine:

- Ham, ham, ham, ham!

Se uita la mine și lătra, se uita la stăpân și lătra. Eu stăm cu șezutul pe pământ, cu automatul pregătit, închipuindu-mi că Vălimăreanu se va eschiva, făcându-se că nu mă vede. Mă uitam nemișcat și la câine, și la el. Vălimăreanu a văzut unde latră câinele, a aruncat cureaua de pe umăr, a dezasigurat automatul. Când să ducă la ochi arma, eu, cu o zecime, cu o miime de secundă înaintea lui, am fost cu automatul la ochi și am tras. Vălimăreanu a căzut. M-am ridicat să fug, să nu fiu nevoit să deschid foc și pentru ceilalți doi. Câinele m-a apucat de picior, m-a trântit jos, așa cum pun piedică fotbalistii. M-am răsucit și am împușcat câinele. Am scăpat astfel din capcana de la Bâta Corbului. Având în vedere situația deosebit de complicată, nu m-am mai întors sub brăduțul stufos, să-mi iau arma Manlicher. Sigur, cum nu am tras în cei doi, care erau numai la un metru de adăpostul meu, nu aș fi tras nici în Mihai Vălimăreanu dacă nu ar fi întins arma spre mine. Acesta e prețul confruntărilor...

Schimbul de focuri a durat încă vreo două ceasuri, cu mare înverșunare. Efectivul utilizat la această acțiune nu a fost mai mic de o companie, asta însemnând o sută cincizeci-două sute de membri înarmați. Cercul s-a desfășurat pe un teritoriu destul de întins. Unitatea a fost condusă de locotenentul major Gheorghe Caciuc.

Muntele mărturisitor

C.H.: Și, Vasile Motrescu?

Gv.V.: Da, să vedem unde s-a pierdut Vasile Motrescu! Nici cum nu s-a predat. A fost încercuit și, din cauza aceasta, pentru a ieși, a împușcat doi securiști, pe soldații Ion Popescu și Gheorghe Dumitrache din U.M. 0247, ridicându-le pistoalele automate, fiecare având câte un încărcător cu treizeci și două de cartușe. Mai târziu, muncitorii forestieri din Pârâul din Vale. mi-au spus că au văzut în ziua aceea pe securiști coborând trei dintre ai lor, împușcați, alături de un câine.

Vasile a plecat spre Vicovu de Jos, cu arma Z.B. sub haină, și nu ne-am mai văzut niciodată. Manifestul lui „Către călăii neamului românesc“, scris de mână, cu cerneală, găsit în bordeiul nostru părăsit, cuprinzând crezul unui bărbat luptător cum nu mulți a dat Bucovina noastră, e foarte semnificativ.

Eu am plecat printr-o zonă ocolită în Sucevița, noaptea târziu, îmi era teamă de frații Chiraș, care erau în sat de mai multe zile, nu cumva, neuzind de ce a fost la Bâtea Corbului, să pornească spre bordei și să intre în capcana securiștilor. Am mers la Ioniță Procopciuc să-i povestesc întâmplările. Acolo, fără să-mi închipui, i-am găsit pe amândoi. Știau totul, știau că Vasile a împușcat doi securiști și a spart cercul. Se vorbeau multe în sat, se fabula, se exagerau faptele „bandiților“.

Dar ceva trebuie spus, căci ține de adevăr, și asta pentru că am fost întrebat dacă urmăritorii bănuiau bordeiul. Nu l-ar fi bănuit dacă nu ar fi avut indicii. Pădurarul amintit într-o secvență anterioară, fiind paznic de vânatoare, cunoștea sihlele unde se aciuau mistreții; făcând pânde de seară, de noapte, a dat peste bordeiul nostru. Era acolo un paltin în care ne urcam și observam împrejurimea; acesta a fost un bun reper pentru securiști și ei, când au încercuit bordeiul, știau din vreme reperul. Ba se pare că însuși pădurarul i-a ghidat până aproape și, trădarea lui din 17 ianuarie, spre ziua următoare, se justifică prin frică: dacă el ne-a dat cartușe pentru armă, în cazul că ne prindea și-i deconspira gestul, cădea alături de... bandiți. Sigur, ar fi trebuit să nu fie atât de zelos și de credul față de regim sau, dacă ținea la viața noastră, să ne prevină. Dar el se autodenunțase încă din decembrie 1954 când, la Sucevița, a descins un batalion de Securitate. După ce am ieșit din închisoare, cel considerat vinovat în toate cele întâmplate, m-a întâlnit și mi-a cerut iertare.

În urma acelei confruntări, în plină iarnă am pierdut adăpostul... Evenimentul a fost repede transpus în versuri în „Doina partizanilor bucovineni“, cam așa:

„I-am văzut sub clar de lună,
Stând la pândă, sub obcină,
În jurul bordeiului, Sus,

Constantin Hrehor

La Bâtca Corbului.

Acolo, înfrigurați,
Flămânziți și dezbrăcați,
De dușmani înconjurați,
Luptă frații contra frați...”

Dar același eveniment a fost și deformat de un mărunț publicist într-un reportaj-caricatură, de o crasă minciună, în revista „Pentru Patrie“, nr. 1/1978. Detalii semnificative despre cele consemnate și, în general, despre întreaga mea viață de partizan, au consemnat Adrian Brișcă, Constantin Severin și regizorul de film Nicolae Mărgineanu, radio B.B.C., radiouri din România, doamna Lucia Hossu-Longin, în cadrul emisiunii de televiziune „Memorialul durerii“, redactori, gazetari și, în forme diverse, cu consistența..., organele de anchetă.

FRIGUL

C.H.: Cutremurător tot ce ne-ați povestit!

Gv.V.: Vasile Motrescu a fost prins la doi ani după arestarea mea, în 1957, eu am fost prins în octombrie 1955. A fost condamnat la moarte, împușcat la Botoșani. Voi reveni asupra acestui detaliu final când voi evoca iadul închisorii.

C.H.: Erați mai departe cu frații Chiraș și cu Vasile Marciuc...

Gv.V.: Da, pentru scurtă vreme, căci și de frații Chiraș aveam să mă despart pentru totdeauna după atacul armat din Ursoaia... Securitatea și-a împânzit agenții și trupele peste tot. În urma evenimentului în care Vălimăreanu a căzut, fapt consumat în Bercheza, la Bâtca Corbului, Securitatea umbla zi și noapte. Funcționa un comandament pe locul zis Poiana Mărului, unul la Pietrele Muierii, unul la fabrica de cherestea. Peste tot era Securitatea. Pădurile pline, în sat, plin. Eram iarăși în criză de alimente.

Am luat cu noi ce am găsit. Când i-am aflat pe frații Chiraș la Ioniță, acesta din urmă a mers la Natalița și mi-a adus două pâini, slănină și cârnați. Pâine ne-a dat și gazda, și preparate - nu puteam lua altceva, nu aveam bordei, nu aveam ceaun, nu puteam face foc. Am intrat într-o criză extremă.

Unde plecăm cu aceste alimente? În noaptea de 18 spre 19 ianuarie,

Muntele mărturisitor

Dumnezeu mi-a deschis o porțiță salvatoare. Am zis:

- În alt loc nu putem sta, decât în podul grajdului de la mănăstire. Pentru nimic în lume nu se va gândi cineva că vom fi acolo. Sunt atâtea maici, atâta vânzoleală...“ Era fân mult; în fiecare dimineață venea câte o măicuță și lua câte un braț de nutreț. Am adunat fânul din fundul podului și l-am clădit în față, să fie la îndemână, să nu aibă de urcat în pod, unde ar fi putut să ne descopere. Am rămas pe scândurile podului, am golit podul și, printre scândurile pereților urmăream ce se întâmplă afară. Am văzut câteva vite și douăzeci și două de oi ale gospodăriei mănăstirești. Pe locul viran din preajmă opreau aproape în fiecare dimineață două tipuri de mașini, din una ieșeau douăzeci și două de oameni, din alta treizeci și cinci. Coborau și câini lup care îi însoțeau pe oamenii aceia în toate părțile. Noi eram la cincizeci de metri de ei și-i vedeam bine. Teama noastră nu era față de câinii agenților, ci de fânul care zilnic scădea.

În fiecare dimineață puneam câte un braț la îndemână, în diferite părți, și maica, fără să-și închipuie, cânta cu evlavie „Mormântul Tău, Mântuitorule...“. Grav, fânul se subția!

C.H.: De unde aveți apă?

Gv.V.: Cam la două-trei nopți ieșeam de sub streășină pe unde am intrat, aveam bidoane pentru apă, coboram cale de vreo cincizeci de metri până la izvorul care alimentează iazul mănăstirii, beam câteva guri de apă rece și ne umpleam vasele pe care le puneam unul în sân, două în buzunare, întorcându-ne cu mare grijă. Dar cum am ajuns acolo? Am venit de la Ioniță trecând apă din preajmă, din vecinătatea mănăstirii, am trecut lunca în genunchi, am stat la pândă până ce drumul s-a făcut liber. L-am trecut cu repeziciune de sălbăticiune în zona bisericii sătești, am închis poarta, adăpostindu-ne sub streășină gardului. Pe sub grajd era un gard înalt de vreo doi metri. Am lăsat rucsacii jos, m-am așezat în genunchi și Gheorghe, urcându-se pe mine, a ajuns peste gard. De acolo l-a prins de mână Ion, le-am dat ranițele și au mers tiptil pe sub streășină. La fel și eu, am sărit peste gard - ei mi-au întins o pușcă, să am de ce mă prinde. Am intrat pe sub streășină într-o beznă ca smoala. Păturile care trebuiau să fie nelipsite erau la bordeiul descoperit de securiști; Ioniță mi-a dat o pătură, ceilalți le aveau cu ei. Uneori mai aveam rezerve prin unele locuri, pentru situații neprevăzute. Au început să huruie mașinile, să latre câinii pe toate ulițele, ca la foc, ca și cum ar fi intrat lupii în sat. Oamenii satului erau neliniștiți, epuizați, în tensiune, în nesiguranță.

Dimineața ne-am orientat, știam ce aveam de făcut cu fânul și cu maicile care veneau să hrănească animalele.

Din pod coboram în interiorul curții mănăstirii, pe lângă zid, în genunchi, ca să nu ni se vadă pufoaicele înnegrind zidul, mergeam după apă; ne făceam nevoile fiziologice pe palete de fân pe care le puneam la

Constantin Hrehor

înghețat sub streășină. Era un ger oribil, răbdam de foame câte două-trei zile. Nu am dormit un ceas. Pândeam prin spărturile scândurilor - mergeau mașini cu soldați, îi duceau în munți; se întorceau și îi schimbau cu alții care intrau în activitatea de poterași. Inimaginabil! Aveau mașini, telefoane, radio, muniții, câini, bani de la stat, iar noi nu aveam decât frică, foame, sete, ger! Țineam bidoanele cu apă în sân, ca să nu înghețe. Am mai trăit acest fel de privațiuni și în alte locuri, îmi amintesc cum odată, o zi întreagă am stat pe burtă într-un răzor de porumb, nu altfel decât în această poziție trebuind să-mi rezolv necesitățile firești, fiziologice. Orice mișcare, orice clătinare de porumb era supravegheată de patrulele împrăștiate pe dealuri. Așa am stat oarecând și între rândurile de cartofi din livada cantorului bisericesc Nicolae Bodnărescu; el m-a văzut și mi-a adus câteva mere și nu a spus nimănui nimic...

Am luptat în condiții de neimaginat. **Dar peste toată tehnica de care beneficia Securitatea, una era cea mai periculoasă: vânzătorii, oamenii recrutați pentru a ne prinde.** Fără acești inși duplicitari, forțele lor, toată strategia Securității ar fi avut mai puțin efect, pe jumătate. Gerul ne zdrobea; stăm cu mâinile sub pătură, sub haine, când strângeam armele ni se lipeau mâinile de oțele. Trei săptămâni am îndurat austeritățile, am consumat pâinea, slănina și carnații, înghețate toate.

Într-o noapte am hotărât să plecăm, cu tot riscul. Unde? La Ioniță Procopciuc. Am repetat același mod de deplasare. Am ajuns iarăși în șură, până a se instala agenții în pândă. Căci aceștia intrau în misie pe înserat, când se liniștea satul. Când s-a înnoptat am luat legătura cu Ioniță, ne-a chemat în casă și am mâncat ceva cald; a mers la Natalița și mi-a adus alimentele rezervate mie, celorlalți doi le-a dat el hrană rece. Știam că spre izvorul care aduce apă în heleșteul mănăstiresc nu-s primejdii și că de-acolo pădurea-i aproape. Pe pârâul Neagului, care e la mică distanță, la cabane, era pază. Am trecut pârâul și am urcat într-un anumit loc al Dealului Neagu, unde sunt niște pietre uriașe. Numai din vale era intrare spre acea „cetate“ și era un loc excepțional pentru supraveghere, în vale aveam pârâul, sursa de apă și o pantă abruptă, strategică, în stânga erau lucrări silvice, de la deal nu putea veni nimeni, căci erau pereții de stâncă. Mașinile hăitașilor veneau pe pâraie până când nu mai puteau urca; de acolo, activitatea era preluată de poteră.

Eram într-un loc foarte bun, chiar și dacă ne-ar fi descoperit urmăritorii, noi aveam loc de tragere, iar ei nu aveau cum să se retragă. Asta urmăream: să nu mai fim de găsit la locul de unde au primit foc.

C.H.: Foarte interesant! Când am vizitat împreună acel loc plin de amintiri, și bucuroase și triste, m-am convins câtă abilitate ați avut, ce forță diabolică în anii aceia tineri...

Gv.V.: Am stat acolo o lună de zile, sub un brad. O lună de zile de

Muntele mărturisitor

adevărat calvar, într-un ger cumplit. Toată luna lui februarie și câteva zile din martie. Am crezut că murim... Și vă spun ceva ce trebuie ținut minte, *luna aceea a fost mai grea decât toate închisorile la un loc.*

C.H.: Uluitor! (Interlocutorul meu plânge mocnit...)

Gv.V.: Așteptam disperați să trecă prin zonă muncitorii, să ne dea ceva de mâncare. Gerul ne storcea și ultimele puteri. Mâncăm câte o fărâmă de pâine și o bucățiță de slănină și, de multe ori, zăpadă, căci la pârâu nu puteam coborî: pocneau copacii, cădeau din ramuri gaițe înghețate.

Pe înserat s-a pornit o vijelie mare, prăpădul lumii. Stăm sub un copac cu rucsacii pe noi, cu automatul pe braț, pândind în dreapta și-n stânga, în acest coșmar am dat glas:

- Măi, fraților, în noaptea asta ce facem? E gerul cumplit, murim, nu altceva!

- Măi, uite ce e, răspunse Ionică, eu am zărit acolo în vale grămezi multe de cetine rămase de la tăierile din toamnă. Cetinile sunt puse pe frunze, sub ele e gol, nu-i zăpadă; după ce înnoptează mai bine și e liniște în zonă, ne coborâm și intrăm fiecare sub câte o grămadă și dormim pe pământ.

Zis și făcut - ne-am luat fiecare câte o movilă de vreascuri, am coborât mai la vale, ei rămânând mai la deal, având în vedere o posibilă încercuire a urmăritorilor. Ne-am învelit cu păturile, am tras automatele înăuntru și, de asemenea, ranițele, lăsând doar câte o fereastră, fiecare, în cetină. Mi s-a părut că e bine, înfășurat în pătură, cu desaga aproape. Dar nu am putut sta mai mult de cinci minute, căci am și fost atacați. De data aceasta nu de haita securiștilor, ci de sute de șoareci! Au adulmecat pâinea și slăcina și au ieșit din toate cotloanele. Era o chițcăială supărătoare, încât era imposibil să ațipești, era teroare, era chin. Și confrății mei au suferit aceeași invazie și se străduiau să iasă dintre vreascuri; și lor le-a fost imposibil să se apere de curioasele și agasantele vietăți rozătoare.

- Ce-i, măi, fraților, nu ați plătit nici voi chiria? Nu vă primește proprietarul?, le-am zis eu, făcând haz de necaz, strămutându-ne din nou sub copaci. Mai spuneam și noi câte o vorbă de spirit ca să ne alungăm urâtul, ca să nu ne afecteze moralul, psihicul, viața tragică și întâmplările grele.

Într-o zi am văzut pe Pârâul Neagului oamenii care muncesc cu caii. „Ho! Prrr! Trrr! Dea!“ - auzeam în vale. Nu știam cine sunt, nici de unde. Noaptea am ocolit cabana, bănuind că ar fi păzită și prin pădure am coborât și m-am postat la jumătatea pârâului. Dimineața în zori m-am uitat cine trecea la deal, la vale... Și am văzut. Am reperat printre ei pe Toader Mihailescu din comuna Marginea, îl cunoșteam încă de când eram copil. Căsătorit cu o verișoară de-a mea, cu Viorica Teaciuc. L-am remarcat, l-am lăsat să treacă la deal și m-am uitat cine mai vine. Nu am reținut oameni la

care să pot să apelez. Când a coborât la vale, Toader avea încărcată sania cu lemne. Ducea pe pârâu la vale lemne și le depozita undeva. Când a fost aproape, în fața mea, am aruncat cu un bulgăre de zăpadă. El s-a oprit, a înțeles. A fost cu frații mei la vânătoare, de aceea l-am reperat și mi-am spus: „Cu el pot să fac legătura“. S-a oprit. S-a uitat. Eu atunci am ieșit de unde eram ascuns și i-am făcut semn. El s-a uitat în față, în spate, nu era nimeni. Degajat, a venit la mine, întrebându-mă:

- Ce faci, Gavriluță?

- Fac rău, bădie Toadere. Murim. Sunt cu Mateienii aici și nu avem nimic de mâncare. De două zile n-am mâncat nimic... Ce zici, poți să ne ajuți cumva, să mergi pe la ai noștri, să...

- Nu mă duc nicăieri. Eu am să vă aduc de la mine. Nu mă duc, că nu vreau să fac legătură cu nimeni.

- Matale cum poți să iei mai multe alimente? Nu vor bănuși căruțașii sau cei de la magazin?

- Eu iau pâine pentru cal. Că mie îmi convine să dau trei pâini la cal. Una dimineața, una la amiază, pe lângă fânul pe care îl mănâncă... Când mă întorc la deal vă dau două pâini și calului n-am să-i dau...“

Ne-a adus două pâini, o bucațică de cârnaț și slănină. Așa mănâncă un muncitor iarna. Ce să mănânce? Ceva consistent, hrană rece. Dumnezeu ne-a scos pe omul acesta să ne salveze! Zice:

- Mâine dimineață, dacă stai aici, am să-ți aduc de-acasă ceva pregătit. Am să vă mai dau și câteva pâini. Voi lua mai multe de la magazin.

N-am mai așteptat să înnopteze. Am văzut că securitate nu e, am ocolit locul și m-am dus la ai mei spunându-le cum am avut întâlnirea.

- Suntem salvați! M-am întâlnit cu Toader Mihailescu - ei îl cunoșteau -, mi-a dat două pâini și slăcina asta, o sticlă de lapte fierbinte, mămăligă caldă, ochiuri...

A fost ceva dumnezeiesc! Am scos cele primite aproape plângând de bucurie. Ne-am uitat și am făcut semn din cap unul la altul, cum Dumnezeu nu ne lasă și ne trimite, în zilele amare, câte un om extraordinar, salvator. Astfel, prezența lui Toader Mihailescu, a acestui om față de care sunt veșnic recunoscător, a însemnat salvarea noastră timp de o lună de zile. Am supraviețuit iarna, biruind gerurile, vântul, foamea, dar ne aștepta o nouă încercare și mai cumplită, primăvara! De ce? Când s-a arătat soarele, a trebuit să trecem printr-o bruscă prefacere de temperatură. Ca un fulger care își descarcă energiile am simțit prin coloana vertebrală un fior care mi-a înmuiat toate mădulele. Mi-am amintit de câinii care rezistă toată iarna în ger, iar primăvara mor. Diferența de temperatură pe un organism, mai cu seamă slăbit, înseamnă sfârșitul acestuia. Aici insist, spre primăvară ne-am întâlnit cu moartea.

Muntele mărturisitor

Altădată, vara, am stat sub ploii torențiale, sub rupere de nori, între copacii care cădeau înfricoșător. Ne ascundeam armele ca să nu atragă trăsnetele, gata-gata să fim luați de viituri la vale, de pământul care aluneca de-odată cu copacii. Nu stăteam împreună, ci fiecare pe unde putea. După ce urgia se mai potolea, ne strigam cu glas tare, fără frică, pentru că nimeni nu putea fi acolo să ne audă. Speriate de pâraiele umflate de apă, de crengile retezate, de furtună, în acel iad nici sălbăticiunile nu mai erau de găsit. Foc nu puteam să facem. Trăiam, cum am spus, izolați. Ne-am zis: dacă vom sta împreună, vom muri toți, mai bine să supraviețuim, măcar unul. Și acest gând la moarte năprasnică ne străbătea inima la fiecare, după fiecare trăsnet, după fiecare rupere de copac. Ne strigam și știam că suntem vii. Cu lacrimi vă spun, era de necrezut, nu pot mulți să-și închipuie cum e viața în munți. Și, peste toate greutatea, licărea neștiută în noi bucuria libertății. Ziceam: „Suntem daci liberi și trebuie să rezistăm până la moarte împotriva diavolului!”

Am hotărât să ieșim dintre trunchiuri într-un loc mai golaș, sub soare. Dar cum soarele se arată și se ascunde când nu te aștepti, zăpada de deasupra se preschimba într-o lapoviță îngreunată de apă, într-un fel de terci, cu totul altfel decât în zonele de sus. Pentru că dincolo de pârâu erau muncitorii în activitatea lor forestieră, nu puteam părăsi locul și așa trebuia să stăm cu păturile pe noi sub terciul acela până noaptea când, gerul sosind, ne strângea în adevărate carcace. Păturile erau umede, grele și întocmai hainele dedesubt, pielea udă, picioarele înghețate în încălțăminte udă.

Dar, iarăși spun, răbdam și ne gândeam că împreună cu noi și ca noi sunt cu sutele prin munții României, pentru aceeași cauză. Știu bine că au trăit și alții în aceste condiții inimaginabile, am vorbit cu mulți în închisori și după ce au ieșit din lanțurile pe care ni le-a azvârlit pe mâini și pe picioare hidra roșie...

„Între un om și altul sunt deosebiri mai mari decât între două animale din specii diferite.”

(Michel de Montaigne)

„Oamenii își caută soarta, iar soarta îi caută pe oameni.. Și viața trece urmând acest ciclu.. Iar dacă e drept că soarta obișnuiește întotdeauna să-și atingă ținta, la fel s-a întâmplat și acum. Totul s-a petrecut neobișnuit de simplu și, de aceea, inevitabil precum fatalitatea..”

(C. Aitmatov)

„Nu toate sufletele sunt la fel de puternice; unele sunt tari ca piatra, altele slabe ca fumul”.

(Siluan Athonitul)

„Destin e un cuvânt ce are sens doar în nenorocire.“

(Emil Cioran)

Am mers la prietenul salvator Toader Mihailescu, aproape plângând. El ne-a spus:

- Oameni buni, veniți la mine! Dar cum o să veniți, că noaptea peste tot e securitate? În satul Marginea - ce să spun? - n-am văzut, dar Sucevița e înconjurată. Dimineața, când vin, noi îi vedem. De asemenea, seara, când mergem. Ne întâlnim cu mașini de la Securitate. Cum ajungeți în Marginea, asta dumneavoastră știți. Știți unde stau, veniți la mine...

Am mers la ai mei și le-am spus. Și am făcut planul cum să mergem la Marginea, din Vârful Neagului. Mateienii au spus: „Trecem în Șoarecu, traversăm poienile Șoarecului, mergem spre vârful Pleșii și pe sub vârful mergem în continuare spre Marginea, iar când suntem în dreptul casei lui Toader, din pădure trecem peste câmp până la el.“ Pe acolo pe unde am spus că am coborât cândva cu Marciuc și am dat peste un post fix. Eu n-am fost de acord. Am spus așa:

- Măi fraților, pe partea cealaltă este zăpadă și nu putem merge fără să lăsăm urme. Pe Șoarecu sunt poieni largi, e posibil să fie un post fix, armata ne vede. Pe zăpadă orice pată neagră se vede de la distanță și suntem în pericol. Ne găsește urma un câine și vine până la casa lui Toader.

- Dar tu ce faci?, mă întrebară frații.

- Știți ce fac? Mă învelesc cu pătura, iau automatul sub pătură și după ce văd că a inserat cobor pe aici, prin pădure, drept în ulița de la mănăstire spre Ciupu, în față; din livadă ies în uliță și din uliță în drum. Opresc o sanie și rog să mă ia. Urc lângă cărauși și merg în comuna Marginea. Așa procedez.

Ei n-au avut curajul să mă însoțească. Am mers singur. Când am ajuns în uliță, imediat a venit o sanie de la deal; știam că seara se retrag săniile spre sat.

- Ia-mă, bade, și pe mine.

- Urcă aici.

Pentru că ploua cu zăpadă, cum spun, drumeții aveau păturile cailor puse în cap, exact cum o aveam și eu. M-am urcat lângă ei, eram acum trei. Feciorul cu tata. Erau din Satu Mare. Am discutat împreună până la Marginea. Le-am spus că sunt din Marginea, muncitor în pădure, că m-am îmbolnăvit și merg acasă; era la jumătatea săptămânii, iar muncitorii veneau sâmbăta acasă, le-am spus așa să nu li se pară suspect. Automatul nu l-au văzut.

- M-am îmbolnăvit. Mă simt rău tare, oameni buni, le-am zis.

- Ai răcit ceva, bade.

Muntele mărturisitor

- Cred că da.

La Tcaciuc au oprit, s-au dus și au luat ceva de la prăvălia din drum. Cred că un rachiu, căci n-am văzut să vină cu ceva la ei. În timpul cât au stat acolo, au trecut două mașini cu securitate. Eu pe sanie, pe niște lemne.

C.H.: Extraordinar!

Gv.V.: După ce au pornit de la Tcaciuc, mai la vale, pe ulița lui Grigore Zaremba, am întâlnit patru milițieni care s-au dat în lături, pe marginea șanțului și după ce au lăsat să treacă sania au ieșit înapoi. Muncitorii de pe sanie aveau autorizație de tăiere, duceau niște bârne să-și facă feciorul casă, căci era proaspăt eliberat din armată. Eu i-am provocat:

- Oare ce caută armata asta, că și pe la noi la cabană a fost?...

- E peste tot. Sunt niște bieți oameni, partizani prin păduri, și îi caută. Vai de capul lor... Atâta armată ce-am mai văzut în Rusca, unde lucrăm, acolo unde tăiem copaci!

- Da feciorul unde a făcut armata?

-A făcut la Securitate. Tocmai pe la Oradea Mare. O, ce-a pățit, săracul! Plângând mulțumea lui Dumnezeu când a venit acasă, că a scăpat din ce-a pățit acolo! Prin munți..., au murit și din ăia și din ăia... Toți munții sunt plini...

Vedeți, feciorul a făcut armata la Securitate și aducea un partizan pe sanie! Frumoasă treabă!

Până când am ieșit din Sucevița ne-am mai întâlnit cu încă două mașini ale Securității. Mă temeam să nu fie o gardă care să controleze actele celor care ies din Sucevița, în zona podului, spre Marginea, un filtru, cum se zice... Am spus către oamenii din sanie:

- Mi-a spus cineva, niște muncitori care vin în fiecare zi la pădure, că seara sunt controale de acte aici la pod.

Am improvisat eu asta, să văd ce spun ei. Fără nici o șovăire, mi-au răspuns:

- Nu știu. Dimineața i-am văzut aici, dar seara...; noi lucrăm de o săptămână, nu ne-a controlat nimeni.

În mintea mea se croiau diferite strategii: fug din gura Voievodesei peste apă, pe câmp, și intru la Toader; sau - dacă mă opresc, spun că buletinul de identitate e în pădure, că nu-l iau zilnic cu mine; ori - buletinul e deteriorat, am lăsat fotografia la miliție și, pentru că sâmbăta, duminica nu-i nimeni acolo, am ieșit la mijlocul săptămânii... Voi trimite nevasta să-l ridice... Dar mă mai gândeam și să folosesc automatul dacă nu vor înțelege, dacă mă vor constrânge. Am fost însă cu noroc, am trecut prin locul unde ar fi trebuit să fie garda. Nu era nimeni. Nu am vrut să cobor chiar în poarta lui Toader Mihailescu. Aproape de lunca mare de la intrarea în Marginea, am zis:

- Opriți aici.

Constantin Hrehor

- Dar nu sunt case. Mai înainte un pic sunt case, pe dreapta. De ce să cobori aici?

- Opriți, că eu cobor aici.

Sania a oprit. M-am coborât, am scos automatul și am spus:

- Știți pe cine ați adus pe sanie? Pe comandantul partizanilor din regiunea asta. Am aici o întâlnire cu cineva care trebuie să ne dea niște informații și un aparat de radio emisie-recepție, în lunca asta...

Am spus așa ca să se ducă vestea și în Marginea, și în Satu Mare, că partizanii „prinși“ merg prin sate cu sania. Căraușii s-au speriat grozav, au pornit calul și s-au dus. Am coborât pe vale, am intrat în zăpadă și după aceea am ieșit în drum, după vreo două sute de metri, și am intrat la Toader. Când am pășit în casă, inima a început să bată puternic, să-mi zvâcnească tâmplele, am zis că mor. Brusc mi-a urcat tensiunea în căldura din casă. M-am dezbrăcat și am ieșit pe prispa casei și mi-am revenit la rece. Am stat toată noaptea liniștit, am mâncat. Am băut lapte cald și inima care îmi bătea de nu vă puteți închipui s-a astâmpărat. M-am culcat dezbrăcat, neacoperit, dar încălțat.

- Descalță-te, mi-a spus gazda.

- Nu. Mă tem. Cum fug eu? Sunt pierdut! Am speranță că scap numai dacă sunt încălțat, orice ar fi...

A doua zi am mai ieșit prin tindă, am urcat prin pod; în casa cealaltă era rece, am stat acolo, m-am acomodat. Noaptea următoare a lătrat câinele, au venit și frații Chiraș. Au trecut la distanță foarte mare. Au spus că pe poalele pădurii Marginea nu era zăpadă, că eu mă speriasem: „Ați lăsat urme? Vă ia cu câinii mâine dimineață! Ne pomenim aici cu Securitatea în douăzeci și patru de ore“ - le-am spus alarmat. M-au convins că au venit pe frunze, că n-au lăsat urme.

Am rămas aici o săptămână, în timpul acesta venea aici Ioan Mihailescu, vărul lui Toader, zis „Picior-de-Oaie“, care stătea tocmai la capătul celălalt al comunei Marginea, către Volovăț. Venea pe acolo, că lui Toader nu i-a fost frică și i-a spus cum ne-a dat pâinea, cum ne-am găsit.

- Unde-s acum?, întrebă Ioan.

- La mine.

Într-o seară am auzit că latră câinele și, pe ușă, într-o clipă, am fost dincolo, în cămară. A venit Toader, împreună cu soția lui, Viorica, și ne-a chemat:

- Veniți că e Ion, omul nostru.

Când am ieșit toți trei de acolo, bărboși, cu armele în mână, Ion, un om înalt, voinic, s-a uitat la Toader, s-a uitat la noi, a făcut un pas uriaș și ne-a dat mâna.

- Măi, oameni buni, sunteți cu adevărat bărbați!, rosti el simplu, impresionat.

Muntele mărturisitor

- Cu adevărat suntem bărbați, Dumnezeu să vă ajute! Dar las' că scăpăm noi. Scăpăm. Și dumneavoastră veți scăpa. Va fi bine, am răspuns. Acest om foarte simplu nu mai putea să nu treacă pe la noi să ne vadă. Dar într-o seară am observat că Viorica dă semne de neliniște. I-a spus lui Toader:

- De Gavriluță n-am nici o frică. Nu știu cum omul ăsta mi-a inspirat mie încredere. Dar mi-e frică de ceilalți doi. De aceștia doi, măi Toderică, mi-e tare frică!

Toader nu putea să le spună: „Voi plecați!”. Eu, nici atât. Astfel am recurs la o strategie: l-am rugat pe Ion să mă primească la el, căci am bănuieți că Securitatea, căutându-mă în Sucevița, se va gândi: „Toader lucrează la pădure. Viorica e din Sucevița, e verișoară cu banditul Vatamaniuc. E posibil ca să fie la ei!” Mă tem de percheziție, îi zic:

- Bade Ion, nu poți să mă ții?

- Stai aici, mâine seară, când voi trece pe la Toader, îți voi spune.

Am stat, și seara, când a venit de la pădure, a intrat pe acolo și a spus:

- Gavriile, vino la mine, dar la mine nu vei putea sta căci am copii. Și nici pe gura femeii nu garantez. Ea e din familia Hrițcanilor, are rude multe, poate să spună... Eu nu sunt sigur. Dar am găsit totuși o cale. Vii la mine mâine seară, intri în grajd, apoi în șură și urci în pod. Stai în fân și Toader o să-ți dea de mâncare pentru ziua aceea. Și, dacă nu, dimineața, când merg eu în grajd, dacă nu vei avea nimica, îți voi aduce eu pâine și ceva la pâine și vei sta o zi în pod. După aceea te voi duce eu unde trebuie...

Frații Chiraș au mai stat câteva zile și au plecat, săracii. Au lăsat vorbă, când eu voi veni în Sucevița, ca întâlnirea noastră să fie la Ioniță. Ei au stat în șură la Ioniță sau la Marciuc, nu știu unde, că nu mi-au spus când ne-am reîntâlnit.

Ion Mihailescu a venit la mine dimineața. De cu seară am intrat în șură, așa cum mi-a dat instrucțiuni. Viorica mi-a dat pâine, cârnați, ouă fierte, o sticlă cu lapte. Am avut pe cinci zile mâncare. La Viorica, la Toader cred că am găzduit vreo două săptămâni, în acest timp, stând eu la cald, mâncând bine, am prins putere. Dar acum îmi era frig când ieșeam afară și mă simțeam rău; am început să dârdâi, deși era spre primăvară, în martie, când e încă frig; în șură era bine, sub pătura uscată, uscat la picioare, însă mi-a fost mai rău decât în pod la mănăstire. Mi-am schimbat ritmul. Dimineața, Ion mi-a spus:

- Stai liniștit, că ți-am aranjat un loc. Deseară, când vin... Ai mâncare?

- Am pe două zile.

- Bun. Deseară, când vin, te duc la o *gazdă*, după ce se înnoptează. Am stat,

Constantin Hrehor

greu a fost. Copiii au plecat la școală. Unul, cel mare, a plecat cu Ion, de dimineață; nevasta făcea rânduiala la grajd, la oi, pleca și se întorcea la amiază.

Ion a sosit seara. A băgat calul în grajd, s-a dus în casă, a mâncat, s-a urcat pe scară, a stat de vorbă cu mine.

- Te-a văzut cineva?

- Nimeni.

- Bun. Mai stai un pic să se înnopteze, să se liniștească lumea și mergem. Problema e aranjată. Dar un lucru te rog: Să fii bărbat!

N-am înțeles ce vrea să spună el cu „Să fii bărbat!”. M-am gândit că, stând acolo, va trebui să nu ies, să nu fac zgomot... N-am înțeles nimic, dar am răspuns:

- Dragă Ioane, nici nu te gândi. Fără grijă! Aveți toată încrederea în mine.

L-am asigurat că sunt bărbat. Dar acolo era o altă situație.

M-a dus la o casă unde aș fi putut sta douăzeci și cinci de ani liniștit, unde puteam face vara plajă sau plimbări la soare prin curte. O casă cu gospodărie mare, cu două grajduri mari în mijlocul unei livezi unde puteau ateriza și avioanele americane. Cât vedeai, tot livadă în jur. Casa, singură în mijloc, grajdurile împrejmuite cu un gard de doi metri, de lemn gros, cioplit, prins în stâlpi, deasupra cu acoperiș de șindrilă în două ape. În curte, sub cerul liber, nu avea cine să te vadă nici din dreapta, nici din stânga. Din pădure, nici atâtă, căci grajdurile erau unul lângă altul. O situație extraordinară: o femeie de treizeci și doi de ani și un bărbat de șaizeci și opt de ani, grav bolnav. La această situație a făcut referire Ion: „Să fii bărbat“! Eu nu am știut. Bun. Dar să vedeți, se închideau porțile la doi metri peste zăplazul acela. Nu puteai trece pur și simplu. Porțile erau încuiate, zăvorâte. Dar Ion știa că în acest gard din bârne groase era o poartă secretă prin care se ieșea în livadă, înăuntru era un cârlig. El știa o găurică făcută pentru el de Eugenia Lazăr, prin care se putea băga un băț. A venit cu bățul pregătit de

acasă și, ridicând cârligul, a deschis poarta. Am intrat, am dat cârligul înapoi. Stăteam uluit. A mers, a bătut la geam. Era noaptea târziu. A ieșit Eugenia. Eu stăteam deoparte. El: șo-șo-șo, șo-șo... „Am adus omul...

- Hai să vină în casă“, încuviință Eugenia.

Când am intrat în casă, lumina era aprinsă. S-a uitat la mine și a exclamat:

- Cruce sfântă, parcă-i fața lui Hristos!

N-am să uit niciodată. Ce-a văzut?! Într-adevăr aveam o față prelungă, mustăți, plete și un pic de barbă.

- Dezbracă-te, omule, îmi porunci - acestea au fost următoarele ei cuvinte...

Muntele mărturisitor

- Lăsați-mă, că mă dezbrac.“ Aveam automatul sub pufoaică. Ion a stat între noi și s-a uitat. Râzând:

- Gavriluță, aici e *gazda*. Eu mi-am făcut datoria, tu să fii sănătos.

A ieșit și a plecat. După el, Eugenia. Au stat mult și au sușotit afară. Eu m-am întins pe un pat, acolo, lângă sobă. Pe celălalt pat era bătrânul.

„îîî..., îîîh...“, tot așa făcea.

A venit Eugenia în casă, a închis ușile.

C.H.: Bătrânul îi era soț sau tată?

Gv.V.: Soțul!

Eugenia spuse:

- Omule, să-ți fac ceva să mănânci.

- Nu mi-e foame, am mâncare la mine, nu mi-e foame, te rog din tot sufletul, mi-a fost tare frig, că am stat în podul șurii...

- Apoi dezbracă-te și urcă-te pe cuptor. Acolo vei dormi...

Era o sobă cu cuptor mare. M-am dezbrăcat de pufoaică, am pus automatul acolo, rucsacul l-am așezat sub pat și am rămas în haină. Am stat încălțat, dar cu picioarele atârinate în jos, ca să nu stric așternutul acela. Niște țoale, nu cearșafuri, nu altceva. Și am dormit puternic, cu automatul lângă mine, cu pufoaica alături, descoperit, întors la perete. Dimineața, bătrânul se îmbrăca și mergea încet în grajd, aveau cinci oi și două vaci; au avut porc, dar l-au tăiat de Crăciun. A trecut o zi, au trecut două, au trecut nouă; femeia mă îngrijea, nu știam cum să-i mulțumesc. Aveam Biblia la mine. Și moșneagul avea Biblie. Citeam, mergeam dincolo, în camera cealaltă, și mă rugam lui Dumnezeu, și-i mulțumeam: „Doamne, ce mi-ai dat mie, Dumnezeule? Cât noroc...“. Primăvara fiind, în luna lui martie, s-a înnourat și a început să ningă cu niște fulgi cât unghia de la degetul mare, ninge de nu se vedea afară. Dar n-a ținut mult. După două ceasuri s-a arătat soarele. Mă gândeam: săracii soldați! Eu stau pe cuptor, mănânc, mi-e cald, și ei îngheață, uzi, pe munte, după Vatamaniuc! Și mă întrebam: „Cât voi sta, Doamne, aici?“. Simțeam ceva. Este extraordinar, organismul îți spune, îți dă semnale. Totul e să-l înțelegi, să stai de vorbă cu tine. Îmi spunea eul meu că ceva se va schimba, nu peste mult timp, că binele acesta nu va ține multă vreme. Am zis: „Doamne, cum aș face să vorbesc cu Ion să-mi aducă un ziar?“

- Tare aș citi un ziar, lele Eugenie...

- O, dom' Gavriluță! Stai așa, eu trebuie să-l trimit pe al meu - adică pe bărbatul ei - la Rădăuți, să cumpere niște macaroane, niște chibrituri și gaz, îl trimit mâine și-i spun să ia și un ziar.

Văd că dimineața zice:

- Bă, las' că mă duc eu în grajd! Uite, ți-am pus trăistuța aceea cu ovăz, în ovăz ți-am pus zece ouă. Du-te și le vinde în Rădăuți și cumpără un pachet de macaroane, un kilogram de zahăr și nu uita un ziar. Orice ziar,

pentru domnu'...

Moșul a luat trăistuța pe umăr și, peste câmp, s-a dus. Ea a plecat să facă rânduială la grajduri. Dar, cum spun, iar a venit o ploaie, s-a stricat vremea, căci așa era, când soare, când ploaie, când zăpadă. Eugenia intră în casă, își aruncă bocancii și se lipi lângă sobă, zicându-mi:

- Ce bine ți-e duminică acolo, pe sobă!

Eu i-am zis să vină să se încălzească, fiindcă pot coborî, lăsându-i locul liber.

- Urcă și dumneata și te încălzește!“, o îndemn.

Atât i-a trebuit! A aruncat încălțările și, ca un tigrul, sări pe pat și de pe pat pe cuptor. Și pe mine! Eu m-am ferit într-o parte, în alta, dar ea, grămadă pe mine. La un moment dat, am coborât deodată, iar ea, pe mine, ca râsul pe căprior.

- Măcar cu mâna vreau să te ating, să simt cum e un partizan!“, îmi zice răvășită.

- Lele, dă-te jos! Lele, lasă-mă în pace!“, i-am strigat încurcat.

Când am văzut că n-o mai pot ține pe mine, m-am sprijinit cu picioarele în sobă și i-am făcut un vânt de s-a dus de-a dura către perete. Am transpirat cu ea în luptă... M-am spălat, m-am dus la masă și am început să citesc din Biblie. Ea sta așa, pe cuptor, cu coatele pe sobă, se uita la mine, aprinsă, zicându-mi nervoasă, nădușit:

- Al dracului om mai ești dumneata!

Nu voi uita cât voi trăi acest moment penibil. Eu nu puteam să încalc dragostea, eu o aveam pe Natalița, căreia i-am jurat fidelitate și m-am cununat cu ea, cu jertfa sângelui meu. M-am căsătorit cu ea sub cerul liber, în fața lui Dumnezeu și nu o puteam trăda, căci această ființă, Natalița, a fost viața mea!

Ei, dar ce a făcut Eugenia? Seara a dispărut de acasă, ceea ce nu s-a mai întâmplat până atunci, căci până atunci mânca împreună cu noi și se culca acolo, lângă bărbatul ei. Ea avea o prietenă ca și ea, de același caracter, la care, până am venit eu, mergea noapte de noapte. Acolo le veneau doi prieteni, cu care petreceau pătimaș. Iată de ce mi-a spus Ion „te duc undeva, dar să fii bărbat“! Acum am zis eu: poate să-mi dea o dată pe zi mămăligă și-o ceapă, stau la adăpost, mă uit pe fereastră cum plouă, cum ninge. Știu că umblă Securitatea prin munți, peste tot, dar nu mă întinez... A trecut așa o săptămână. Dimineața îmi dădea acolo, ceva, o ciorbă acră, iar seara dispărea.

Într-o seară a venit Ion. Am rămas surprins că mă vizitează. Nu venea ca să nu fie bănuț, dar și de altceva: Ion a trăit cu ea. Și i-a făcut și un copil. Femeia lui l-a bănuț și erau gata să se despartă; ea era din familie de bătăuși, de oameni gospodari, dar răi. N-aveai ce vorbi cu ei. Și Mihaileștii erau mulți, familii vestite. Ion se jura că nu-i al lui copilul, că e

Muntele mărturisitor

al lor, dar femeia lui îl acuza că trăiește cu Eugenia. La un moment dat îi spuse:

- Măi femeie, uite, Eugenia a trimis pe cutare, pe un vecin - a spus el -, cu care a aranjat să...

- Ce-ai grăit cu acela la poartă?, se răsti ea.

- A trimis Eugenia și se roagă să-i botezăm copilul.

Asta, ca să îndepărteze prezumția de vinovăție. Și i-a îndepărtat, într-adevăr, suspiciunea. Și-a botezat propriul copil, l-a botezat cu nevastă-sa. Copilul a murit și el nu prea mergea pe acolo, căci se temea să nu bănuiască iarăși femeia lui. Dar în noaptea aceea a venit, cu tot riscul. M-a chemat afară. A stat un pic, mi-a făcut un semn; am ieșit după el și mi-a spus:

- Gavriile, ce ți-am zis eu?

- Ce mi-ai spus, Ioane?

- Ți-am spus să fii bărbat. Ce-ai făcut?

- Păi asta sunt. Nu-s?

I-am povestit că, noapte de noapte, de-o săptămână, tot umbla la o prietenă de-a ei unde vin niște vlăjgani de-ai lor. Acolo fiind, prietenii au întrebat-o:

- De ce n-ai mai venit, Eugenie, până acum?

- Păi, n-am venit că, uite, cumătrul Ion mi-a adus un partizan și am crezut că am și eu un om în casă. Dar, iaca, am încercat și el m-a izbit de perete... Am văzut că nu-i om. Și-am venit iar acum...

- Cum, tu ești nebună? -Da!

L-a convins pe acela că în casa ei este un partizan. Surprins, vlăjganul a venit la Ion și l-a întrebat:

- Tu ai adus în casă la nebuna asta un partizan sau vorbește ea prostii?

- Vedeți-vă de treabă. Unde găsec eu partizani? Ce, partizani-s pe drum? Vorbește ea aiurea, vă uitați la ea?“

Iată pentru ce Ion, cu tot riscul, a venit în casa Eugeniei în noaptea aceea. După ce mi-a povestit ceea ce am consemnat mai sus, mi-a zis:

- Uite, informația a venit în cerc. De la acela la acela, de la acela la mine. Acum, tu fă ce vrei. Dacă ai curajul, stai, dar eu zic că știrea o să ajungă și în altă parte...

- Mulțumesc, Ioane, mulțumesc, îi zic. „În seara asta, nu, dar dacă poți să-mi aduci niște pâine mâine...

- Vin mâine seara și îți aduc; aranjez și cu Toader, că eu nu prea pot să-ți aduc din pricina copiilor și a nevastei.

- Nu-mi aduci nimic! Cât e până la Toader? Patru kilometri, din spatele Marginii, ajung la el. Vorbește cu el și eu vin.

Și uite așa am plecat de la Eugenia într-o noapte și, pe unde știam eu,

am ajuns la Toader. Mateienii nu mai erau acolo, au plecat. Viorica s-a bucurat că am rămas numai eu. Mi-a spus:

- Gavriluță, poți să stai aici ani de zile. Nu mi-e frică, nu știu de ce, cu tine nu mi-e frică. Tare mi-era frică de Mateieni, de prezența lor în casă. Nu de ei, Doamne ferește! Dar îmi era frică să-i țin în casă, nu știu de ce.

Am stat la Toader vreo două săptămâni. M-a stăpânit tot timpul teama ca nu cumva Securitatea să ajungă pe firul nostru de rudenie și să o descopere și pe Viorica lui Toader că este rudă cu noi. O percheziție însemna pericol. Am plecat, așadar, după două săptămâni. Deși am avut multe gazde, foarte puține dintre ele au fost atât de ospitaliere. Toți au fost ospitalieri, toți, dar nu toți au avut posibilități materiale. De milă îți aruncau o ceapă și o bucată de mămăligă din puținul pe care îl aveau. Și atât a contat enorm, enorm de mult! La Toader, vreau să spun că aveam un belșug de neînchipuit. Totuși a trebuit să renunț, ca să nu fiu descoperit. Am plecat de la Toader. Mi-a dat mâncare pentru o săptămână. M-am dus pe la Vârful Pleșului, către Solca. Știam că arde pădurea de securitate. Am găsit pe poteci urme de bocanci militari. Nu făceam foc, se încălzise, eram în aprilie. Au mai fost ploii reci, dar de scurtă durată. Timp de vreo șapte-zece zile am făcut foarte multă economie la ce mi-a dat Viorica; mâncăm de două ori pe zi, nu de trei ori, câte puțin. Dăduse frunza și mâncăm frunză de fag. Trebuia să mă întorc la viața mea. Trebuia să mă întorc la frunza mea, la rosturile mele, la urzică, la cuiabarul meu. Că mă așteptau iarăși zile grele. Nu știam cât voi sta crai pe plai. Am mâncat multă frunză, vreo săptămâna, aproape zece zile a ținut hrana aceea. Am avut o întâlnire cu securitatea, dar m-a scăpat. Doar au simțit că a fost ceva. Nu m-au văzut, că eu, când i-am zărit, m-am întors (am avut noroc că a fost o cotitură pe poteca respectivă) în cotitură și din cotitură în deal, pe-o râpă și am stat liniștit. Au simțit că a fost ceva, nicidecum o sălbăticiune. Așa vorbeau ei. S-au repezit până în cărare, dar eu stăm liniștit după niște tufe. Noroc că n-aveau câinii, că sigur mă descopereau. Au stat ei în cărare, descumpăniți.

- A fost o sălbăticiune?

- Nu, om a fost!

- Nu se poate. Dar unde a dispărut?

Se uitau în dreapta, se uitau în spate, eu, de acolo, cu un ochi printre ramuri de cetină, îi vedeam. Au mai stat un timp. Unul dintre ei a zis:

- Hai să mergem.

Și au plecat. Am fost într-un moment extraordinar. Erau vreo șapte-opt, cât i-am putut eu număra printre crenguțele acelea, o patrulă. M-am dus prin locurile mele, pe direcțiile mele, pe unde am știut și am ajuns la Sucevița. Am mers la Ioniță, cum am vorbit cu frații Chiraș, dar ei nu mai erau acolo. Am intrat în șură, în secret. Dimineața, când a venit Ioniță la grajd, am vorbit cu el.

Muntele mărturisitor

- Când ai venit?
- Azi-noapte. Ion și Gheorghe sunt aici?
- Nu. Au fost acum trei zile, le-am dat ceva de-ale gurii și au plecat.
- Ți-au lăsat vreo vorbă?
- Au spus că ei sunt în partea Ursoaiei, dar precis nu știu unde. Știam

că acolo bate soarele toată ziua, că e cald și nu e nevoie să umbli pe zăpadă, că zăpada nu era încă topită pe versanții de nord. Acolo aveam să ne întâlnim, la Ursoaia.

Acum, să precizez. Este Ursoaia Mare și Ursoaia Mică... În Ursoaia Mică e mult desiș, lăstăriș, păltiniș. Cred că la Ursoaia Mare, că are lăstăriș mic, foarte bun pentru a te adăposti, dar și foarte bun ziua, că bate soarele și nu e umbră; cred că acolo vor fi frații Chiraș, Mateenii, mi-am zis. Știam că este acolo un izvor foarte curat și bogat în apă; m-am dus pe acolo. M-am dus noaptea, încet, liniștit, până în apropiere, ca să nu-i bag în sperieți, să nu audă zgomot și să fugă. Am stat pe loc, dimineața am ascultat și n-am auzit nici un fel de zgomot. Ei erau un pic mai departe de locul unde m-am oprit eu. În zori m-am dus mai la deal, sub obcină, să pot auzi și privi valea. Nu am ascultat mult. Mi s-a părut că cineva a tușit. Atât. Ar fi putut face și o vietate sălbatică un zgomot, dar eu am remarcat tușea și am zis că e Ionică, din cauză că, fumând cândva, mai tușea câte un pic. Sigur că și eu tușeam, și Gheorghe, ori strănutam; luam repede de pe cap căciula sau pălăria, puneam în căciulă sau pălărie toată fața și acolo tușeam, și nu se auzea nimic nici la doi metri. Tușeam înăbușit. M-am coborât încet la vale, ca să nu-i sperii dacă aud vreun zgomot lângă pârâul acela. Izvorul era pe coastă. Nu se putea sta pe coastă, era necesară o scobitură pentru a-ți face o colibă, măcar trei metri. pătrați. Am coborât mai la vale pe lângă pârâu și am văzut o improvizație. Un om priceput ar fi dedus că aici cineva s-a pregătit să ia apă. Erau niște pietre puse în așa fel încât să ridice apa, să facă un fel de șipot pentru, umplut ori ceaunul, ori cana. Eu am remarcat asta imediat și am spus: „Aici sunt.“ în dreapta nu-s, că e pădurea de fag; de acolo iau lemne, în stânga e lăstăriș. Am luat-o la stânga, încetișor, m-am uitat pe unde ar putea să fie și, foarte interesant, stăteau în colibă și nu m-au simțit. I-am surprins în colibă. Colibița era foarte simplă, foarte joasă, nu te puteai ridica în picioare în ea. Stăteam mai mult în genunchi, ne ridicam numai când ieșeam afară. Lăstărișul era mic, iar colibița era și mai mică, avea șaptezeci și cinci cm înălțime. Era bună doar pentru noapte, pentru dormit și pentru ploaie. Au luat de pe niște brazi căzuți scoarța ca niște olane mari, le-au pus sub cetină să fie acoperișul camuflat și stăteau acolo, în față erau clădite niște lemne, ca să nu se vadă focul când vântul împrăștie fumul. Am ajuns în fața colibeii, l-am semnalizat pe Gheorghe. A sărit cu mâna pe pușcă. M-a văzut. A zis:

- Cum ai venit?

Constantin Hrehor

I-am povestit pe scurt cum am ajuns, cum am stat pe marginea pârâului...

- Un partizan te găsește, dar un securist, mai greu, rosti Ion rânând.

Aveam la mine alimente luate de la Ioniță și, prin el, de la Natalița; aveam un rucsac bun. Ioniță mi-a dat mai multe alimente, și pentru frații Chiraș. Am luat fasole și cartofi, am luat pâine și slănină. Greu a fost, dar m-am dus. Bucuroși tare au fost ei când m-au văzut ajuns cu alimente și cu informații. Aveau lângă ei pe omul care îi poate apăra oricând, căci, ziceau ei: „Gavril altfel vede, altfel aude, altfel trage“. Am rămas cu ei până am terminat alimentele. Trebuia din nou să fac aprovizionarea. Am zis cu prudență:

- Fraților, tot la Ioniță, tot la Ioniță? Doamne ferește să nu fie o pândă la el. E foarte periculos. Mă voi duce în altă parte să fac rost de ceva! Se apropia Pastele, în ciuda teroarei, în ciuda extraordinarei presiuni pe care o exercita Securitatea asupra populației, asupra noastră, am zis să facem Pastele ca niciodată, în casă, la un gospodar. Era periculos să merg să iau alimente, să mă întorc. Ce-am făcut? M-am dus la Avram, la cumnatul meu de șaptezeci și șase de ani, în bune relații cu frații Chiraș.

- S-ar putea să stăm noi de Paști aici, eu cu Mateienii...?, l-am întrebat.

- Să veniți, Gavriluță, cu toată dragostea. Dar cum faceți, pe unde veniți? Vedeți că mișună securiștii pretutindeni.

- Uite ce gândesc eu, i-am propus, bucuros de primire, să faci mata o gaură în gardul ăsta, aici, sus. Să nu venim pe ulița de la deal și nici pe ulița de la vale. Să venim prin munți, pe drum și, de acolo, pe potecă. Iată, așa: venim dinspre afiniș, pe lângă casa lui Bâz, pe după casa lui Nicuțal, apoi prin mijlocul livezii, pe unde nu ne așteaptă nimeni, dar să nu fie nevoie de sărit gardul. Să faci mata o gaură, pe care eu am s-o văd din cămară; desfaci numai jos ștahetele, scândurile, și le lași așa, prinse în cuiul de sus. Eu voi prinde, voi trage, intrăm toți pe geam în cămară și din cămară în casă.

Către geamul acela era coliba lui Ion Hrehorciuc al lui Toader. Nu se aștepta nimeni ca de pe colibă să vină cineva acolo, la geam. Și așa de secret și de tainic a fost pregătită această intrare, încât mi-a plăcut grozav. Am luat ceva de mâncare, m-am dus la ai mei și le-am spus:

- Fraților, noi vom face Pastele în sat, la cineva. Deodată au ridicat capetele, amândoi. „- Cum? Unde să faci Pastele?

- La sora mea, Glicheria.

- E riscant! Sor' ta este supravegheată! Este ea mai puțin supravegheată?

- Da. În curte e Costan, fecioru' său cu nevastă-sa; nevastă-sa e din Marginea, au copii. Multă lume vine acolo, multă lume vine și la Avram și

Muntele mărturisitor

nimeni nu bănuiește că vom fi acolo, mai ales de Paști... Am pregătit terenul în așa fel încât ne vom strecura fără probleme.

- Dar pe unde? Trebuie de mers pe uliță, drumul acela e periculos. Se intră pe poartă în curte, în curte poate fi un copil de-al lui Costan“, vorbi îngrijorat Gheorghe.

- Stați așa, fraților, am aranjat totul. Cu mine mergeți, i-am încurajat eu.

Cu greu i-am convins. Am venit prin livadă după ce s-a înnoptat, mai erau două zile până la Paști. Am dat scândurile acelea la o parte, le-am lăsat înapoi, am coborât încet râpa, am deschis porțița și am intrat în curticica din spate, am venit la geam, am tras de geam... Mateienii, uluiți, cu mare încredere în mine, se simțeau acum în siguranță. Unde am fost cu ei au văzut la mine multă șmecherie, multă precauție, multă vigilență, multă dibăcie. Geamul era jos. Am sărit eu mai înainte, după aceea l-am urcat pe Gheorghe și pe Ion. Am intrat în cămară. Ne uitam unul la altul; în casă nu s-a simțit că ar fi cineva. Eu am stat la ușă și am ascultat să nu fie cineva străin. Era liniște. La un moment dat am auzit ușa, a intrat Glicheria, venise de la Costan.

- Dar unde ai stat atâta? întrebă Avram.

- La Costan am stat.

- Ce-ai făcut?

- La el am să coc..., am făcut și-am dres. Doar facem pregătirea pentru Paști.

- Bine, femeie, fă ceva să mâncăm și hai să ne culcăm, că toată ziua ai muncit, de dimineață...

- Am gata, să încălzesc doar...

Erau numai ei amândoi. Am deschis ușa încet și am intrat singur. Avram: - „Ia uite-te, bată-te pietrele” - zicea el cuvântul acesta din când în când -, „când ai venit?”

- Acum jumătate de oră.

- Și unde ai stat?

- În cămară. Nu știam cine e în casă... Când a venit sora Glicheria și a spus unde a fost, am luat seama că sunteți singuri.

- Erai în cămară?

- Da. Uite ce e, camuflarea ferestrelor pe care o practicăm de obicei aici nu-i bună. Geamurile acoperite pot atrage atenția. Dar mai trebuie să-ți spun ceva: nu sunt singur, am venit cu Mateienii, așa cum ți-am spus când ți-am propus să sărbătorim Pastele acasă.

- Unde sunt?

- În cămară.

- Să vină încoace! Măi, băbucă, o strigă el pe Glicheria, dar ce ai stat atâta acolo...

Constantin Hrehor

- Lasă, măi omule, că le avem noi pe ale noastre.

Lui Avram, când i-a văzut pe cei doi, i-a venit a plânge, i-a văzut bărboși, i-a cuprins sărutându-i:

- Luați loc, oameni buni, le-a zis. Chinuri grele pe dumneavoastră, oameni buni! adăugă Avram impresionat.

- Grele și pe noi, grele și pe dumneavoastră... Aceste chinuri ni le-au adus comuniștii, vorbiră cei doi.

- Așa e! Drept vă spun că eu cu băbuca nu mă cert, decât numai că nu se dă naft (gaz lampant, adică) decât pe ouă! Dacă eu am două-trei găini și le hrănesc, nu trebuie să mănânc și eu un ou? Să le dau lor? Bată-i Dumnezeu să-i bată! Gazul numai pe ouă îl dau! S-a dus băbuca în târg și a cumpărat zece ouă. Eu i-am zis: «Du-te, măi femeie, și ia vreo cinci kilograme de gaz, să avem». Iar când s-a dus, auzi vorbă: «Nu, astea mănâncă-le dumneata! Nouă să ne dai ouă cu coaja roșie, Astea sunt cu coaja albă, le-ai cumpărat mata de la crescătorie. Astea sunt de la Gostat...». A venit acasă fără gaz. I-am spus: «Măi băbuca, dar eu sunt așa de prost cum sunt ei de cumiți? Lasă că le duci ouă roșii! Du-te, te rog, în luncă pe malul apei, și adu-mi vreo patru, cinci coji de arin». Le-am pus în apă caldă, am pus ouăle acolo. Când s-au înroșit le-am scos, le-am șters, le-am lăsat să se usuce. După aceea i-am zis: «Du-te și le du ouă roșii...». Coaja de arin înroșește apa bine. Le-am scos repede și erau acum ouă de găină Rhode Island. Le-a dus și a luat gaz.“

Avram râdea și le povestea Mateienilor. A fost un moment de destindere, de voie bună. În timpul acesta s-a făcut mâncare, mămăligă, tochitură, cârnați, slănină, ouă. Aș fi dorit să beau lapte, dar Glicheria nu a apelat la Ileana, la nora sa, soția lui Costan.

- Lasă că mâine merg eu în altă parte, nu la Costan, să bănuiască ceva, a zis.

Am mâncat, am stat de vorbă, ne-am pregătit somnul. Pe un pat au dormit ei, gazdele, iar pe altul noi trei; am pus niște scaune alături și am dormit acolo liniștiți. Avram a spus:

- Nici o grijă, stați liniștiți. Geamul este pregătit, în caz de primejdie, pe aici nimeni nu se gândește că ar putea să plece cineva. Dar nu vine nimeni, să nu vă faceți griji...

Patru zile am stat. Două zile au fost până la Paști și două zile ale Paștelui. Am privit pe geam cum venea lumea dimineața cu pasca de la sfântit, de la biserică. A fost extraordinar...

Necazul a fost că nu puteam ieși ziua nici pe geam, nicăieri. W.C.-ul era o problemă. Avram însă a găsit o soluție.

- Uite, aveți o căldare cu apă în cămară. Asta e căldarea pe care o folosim și noi, că suntem bătrâni și nu ieșim noaptea afară. Folosiți căldarea asta. Deseară, când se înnoptează, o aruncăm...“

Muntele mărturisitor

Era stingher, dar în criză am folosit și acest mijloc, cum am spus, patru zile. Securitatea înnebunea peste tot.

Am plecat de la Avram cu rucsacele pline. Mateienii au mers la sora lor Margareta, au luat de la ea și de data aceasta nu numai fasole și cartofi, ci și pască, colac mult, brânză, unt, smântână, ouă, slănină, cârnați. Ei au vorbit și cu Îoniță, și cu Varvara, soția lui. Ea a mers la Natalița care a venit pentru mine și ne-a adus acolo toate de trebuință. Când a venit Natalița, a plâns zicând:

- Oameni buni, uncheșilor, aici ați fost?

- Aici, Natalița. Nu plânge, că noi am făcut Pastele foarte bine și i-am văzut și pe *comunizoi*. Am făcut Pastele creștinește...

A plecat Natalița. A plecat noaptea și era tare întuneric. Nu voi uita-o pe această ființă toată viața, dar nici noaptea aceea nu voi uita-o! Abia am dat rucsacele jos pe geam, dincolo, apoi am ieșit noi, am luat rucsacele și prin livadă, am călcat prin mlaștină. „Acum hai să nu mai mergem pe acolo“, am zis. „Mergem prin fața casei lui Bâz, trecem și urcăm la stânga afinișului“. Dincolo, în partea cealaltă, aveam numai un pic de colibiță improvizată, pentru o noapte, să stăm acolo dacă plouă. Și după aceea aveam să mergem la Ursoaia. Era grozav de întuneric, extraordinar, sus plumb, jos plumb. Am intrat în pădure, am pierdut drumul și am luat-o drept la Stăncuța Afinișului. Loc abrupt, drept. Ne țineam unul de altul să nu ne pierdem, să nu fim nevoiți să strigăm, în sat era liniște. Doar câinii lătrau, ici-colo. Orice zgomot pe timp de noapte pe coasta muntelui era suspect. Am făcut vreun kilometru, vreo șapte sute-opt sute de metri până în vârf; i-am făcut în două ceasuri, cu greutate! Pe acolo nu am mai mers și n-am știut că sunt atâtea stânci, atâtea gropi, copaci căzuți.. Ce greu a fost! Să nu ne scoatem ochii și să nu ne rupem picioarele, am mers încet, ajungând în partea cealaltă. Acum era ușor, pădurea era rară, am coborât către Pârâul Neagului. Acolo aveam colibiță. Noi știam la orice oră din noapte să ajungem la adăpost, nu era o problemă. Am spus și repet: cum cunoaște gospodina bucătăria ei, noaptea, fără lumină, așa știam noi pădurile, și izvorul, și copacul sub care nu plouă, unde am ascuns sticla cu cartușe ș.a.m.d. Puteam să venim de la zece km, mergeam drept acolo unde era ascunsă sticla cu cartușe! Și am stat acolo până dimineața. Dimineața am mâncat, era liniște în jurul nostru. Am luat apă din pârâu, am băut și mai târziu ne-am ridicat, am trecut pârâul și am urcat pieptiș evitând drumul, căci era periculos. Am urcat sus, am ocolit poiana La Știubei și ne-am dus la colibiță noastră. Acolo am găsit toate cum le-am lăsat. Am cercetat semnele, zona și toate erau nemișcate. Soarele încălzise, era uscat, frumos. Am rămas la colibiță vreo două zile. Au venit apoi nori, ploi reci care au ținut vreo săptămână, începuse să curgă apă de dedesubt, apă de munte, jos era cetină multă, putregai, cum e în bârlog la mistreț. Mistrețul

rupe putregai din copacul vechi și-l pune jos, măcinat în gură, îl așterne. Iarna pământul nu e înghețat. Jos, stratul de putregai e gros ca o saltea, ca iasca, nu îngheață, e cald. Știam cum e, căci am dormit în bârlog de mistreț. Când trece apa însă și putregaiul se udă, stai ca pe o sugativă umedă, e rău. Dar am stat așa, până s-au oprit ploile și soarele a încălzit din nou.

Într-o bună zi era gata să fim în mare primejdie. O patrulă a trecut sus pe obcină, nu prea departe de coliba noastră. Avea câini. Câinele a simțit mirosul. S-a coborât pe vale. Acolo era lăstăriș, în partea cealaltă, peste pâraiaș, era o pădure de fag. Patrula, spre norocul nostru, a evitat lăstărișul căci era greu de pătruns. Și-a dat drumul prin pădure. Fiind multe crengi de fag uscate, am simțit din timp foșnetul, zgomotul. Eu eram afară, stăteam în fața colibeii. Când am simțit mișcarea, am luat rucsacele și prin lăstărișul acela am urcat Ursoaia; am trecut peste o potecă în Ursoaia Mică și după aceea, peste o creastă pe care o știam noi pe marginea Șoarecului. Era ziua, Șoarecul e înalt, poienile sunt la vedere, spre Pietrele Muierii; am stat acolo. Dacă vor veni pe urma noastră, vom vedea ce avem de făcut. Au ajuns la colibă. Acolo, la Ursoaia Mică, erau niște bârloage de mistreț și noi am mers prin bârloage, prin lăsaturi și acolo ni s-a pierdut urma. Câinii au dus patrula numai până acolo, mai departe n-au venit. Am stat pe marginea pădurii; i-am lăsat pe Mateieni într-o parte, iar eu am mers în altă parte, să supraveghez direcția de unde am venit noi, să văd de la distanță dacă agenții vin pe urma noastră. N-au venit. S-a lăsat întunericul. Am trecut Șoarecul și ne-am dus la Vulturul. Dacă au găsit colibița, e posibil să se facă poteră în toată Ursoaia, în Ursoaia Mare, și în Ursoaia Mică. Am trecut în muntele Vulturul și am stat acolo. Mâncare aveam; cu economie, mâncăm o dată pe zi. Nu era o problemă. Acum se făcuse cald, au crescut ierburile prin parchete; am aflat noi de la cineva că Neculai, fratele Mateienilor, și-a luat boii și vaca și a mers în pădure, aproape de Poiana Hașca, unde avea o colibă. Vitele lui pășteau în parchet și el făcea cărbuni, ca să câștige bani. Noi am aflat asta și, până să terminăm alimentele, ne-am sfătuit cum să intrăm în legătură cu el. În mod categoric, am zis, Neculai este supravegheat, păzit. Cum să nu fie fratele celor fugiți în pădure supravegheat când el stă cu vitele în codru? Am umblat vreo două zile prin apropiere, până am aflat unde sunt vitele lui. Și am stat lângă vite. Seara, când a venit să le ia, am vorbit cu el. De colibă nu ne-am apropiat. S-a speriat. I-am spus că îl așteptăm de patru ceasuri, că am venit mai devreme să nu-l scăpăm dacă vine și-și ia vitele mai devreme.

- Cum facem pentru niște alimente, că suntem în situație critică? Securitatea ne căuta insistent, pe la Bercheza, pe la Drăgușinu, prin partea Șoarecului, până la apa Șoarecului. Potera nu se gândea că noi suntem la Vulturu. Era ușor de închipuit că noi trebuia să avem legături cu oamenii din sat. La un moment dat ne căutau și în jurul satului Voievodeasa; și

Muntele mărturisitor

partea aceea, de la Vârful Pleșului încolo, către Marginea, a fost controlată toată. Chiar și pădurea izolată de la Burla. Aveam siguranță la Vultur dar era greu cu alimentele; până în sat să ajungi, în Sucevița, era distanță mare. Problema era că pe acest drum lung puteai avea surprize neplăcute. Neculai se îngândura:

- Oameni buni, eu acolo nu pot mișca. O să încerc. Noaptea sigur se face pândă, pază la mine la colibă. Așa că, nici vorbă să intrați. Deși am lapte zilnic, am bidonul cu lapte acolo în izvor... Dar și ziua mă tem. Cum să vă aduc? Că aș avea ce să vă aduc. Am să văd eu cum fac. Ziua am să umblu împrejurul colibei, să văd dacă cineva mă pândește și dacă am să simt că nu e nimeni, am să iau o dată ceva, puțin, și am să duc până într-un loc; mă voi duce după lemne, iar dacă vin, mai iau ceva cu mine. De vreo cinci ori dacă merg la colibă, tot vă aduc ceva mâncare; o depozitez și după aceea o iau toată de acolo, într-o traistă, și v-o aduc vouă.“

Așa a făcut, cu precauție mare. Ne-a adus brânză, două sticle cu lapte, pâine - ceea ce avea. Mălai, cartofi, din acestea mai puțin că puțin avea și el. O săptămână ne-am descurcat. După ce am terminat proviziile, iarăși nu știam ce e de făcut. Tot Toader Mihailescu din Marginea ne-a rămas ultima nădejde. Am hotărât să-l vizităm.

- Dar mergem toți?“, au întrebat frații Chiraș, amintindu-și că Viorica s-a arătat oarecum stingheră. Să mergi numai tu, Gavriile, mi-au zis, noi te vom aștepta în pădure.

- Fraților, le-am răspuns, o zi-două, o noapte vom putea sta la Toader în șură, nu-i vom deranja casa, vremea e de acum încălzită.

I-am convins, am intrat în șură și am stat acolo liniștiți. Dimineața, când a venit Toader, am vorbit cu el. Ne-a zis:

- Eu plec la pădure, dar îi spun Vioricai și ea vă va aduce de mâncare.

Viorica ne-a adus mâncare bună. Aveam promisiuni să primim alimente și din Sucevița. Toader, mărinimos, a zis:

- Ce să mai bat drumul până în Sucevița? Vă dau eu cartofi cât vreți, căci am, mălai vă dau cât vreți, căci am, și o să vă cumpăr și niște pâine dacă vreți.

- Da, prietene Toader. Niște pâine, aceea ține mai mult.

Mălaiul se uda și trebuia să îl ținem la uscat. Foarte complicată boală aduce mălaiul! Am stat vreo patru zile la Toader, pentru că aveam posibilitatea să ne alimentăm și pentru că au început niște ploii care ne țineau locului. Când vremea s-a liniștit, am luat câte un rucsac zdravăn în spate și am plecat. După ce am intrat în pădure, am făcut iar sfat. Unde mergem? La Ursoaia nu se mai putea, coliba era descoperită. Trebuia pentru totdeauna părăsită. Am spus:

- Măi, fraților, părțile acelea știm noi prea bine că sunt suspecte;

Constantin Hrehor

ne-au fost descoperite de mai multe ori colibe și bordeiele, în zona aceea securiștii bat ziua și noaptea, bănuind că acolo am fi ascunși. Ei știu că trebuie să venim în Sucevița după alimente și stau în pază în jurul comunei. Eu zic să mergem spre Pietrele Muierii, în comuna Poiana Micului. Știu acolo niște desișuri tainice, pline de mistreți și de cerbi. Pe acolo nu a prea fost potera; un mărginean mi-a spus că acum o lună i-a întâlnit aici pe securiști...

C.H.: Vă voi provoca de data aceasta cu o întrebare mai specială, care se înscrie în context. Acești bărbați care stăteau în munți aveau soții acasă, unii aveau și copii... Cum își rezolvau ei viața conjugală? Erau femeile lor sălbătice, bărbații lor mai aveau acces la tandrețe, la câte o întâlnire firească?

Gv.V.: Bună întrebare. Atât Vasile Motrescu, cât și frații Chiraș se întâlneau cu soțiile lor; nu pot să spun că adeseori, dar la două luni o dată, în mod sigur se întâlneau. Aranjamentul pentru întâlnirea lor era între anumite gazde, prieteni de-ai lor. Mergeau în podul șurii și stăteau la gazda respectivă, iar gazda le anunța pe soții:

- Gheorghe este la mine. Să vii deseară până la el, să vorbiți, să-i spui de copii...

Veneau, intrau la ei și stăteau acolo de vorbă. Ei, bărbații, foarte, foarte rar, o dată la șase-șapte luni îndrăzneau să meargă acasă. Când se întâlneau, petreceau o zi împreună. Mai mult se întâlneau noaptea, pe la gazdele lor. Vasile Motrescu la fel ne-a spus. Așa procedau toți. Soția lui Gheorghe Chiraș lucra la fabrica de cherestea, după ce Gheorghe a fugit în munți. Aveau două fete și erau foarte săraci. Sărăcia de acasă și suspiciunea propagandiștilor comuniști i-a făcut pe cei mai mulți dintre noi să părăsească casa și familia și să îmbrățișeze muntele, în speranța unui viitor mai bun...

INELUL DE SÂNGE

C.H.: În acest timp și Dvs. aveți dreptul la câteva întâlniri de taină... Erați tânăr, aveți deja o celebritate în creștere, aveți o idilă...

Gv.V.: Da, acesta este un capitol excepțional din biografia mea... Natalița, cu adevărat o Stea Polară...

C.H.: Să deschidem capitolul...

Gv.V.: Să subliniez începutul, că atunci istorisirea nu are înțeles, în anul 1950, după ce frații Chiraș au fugit și m-am întâlnit cu ei prin Ioniță, nepotul lor, am făcut legătură cu Natalița, cu contribuția lui Ioniță, trebuie să precizez. Tatăl Nataliței, Vasile, a murit în 1944, după ce a venit din

Muntele mărturisitor

evacuare. Familia Sireteanu era bogată, avea o livadă ca la mănăstire, cu peste o sută de pomi fructiferi din cele mai alese soiuri, sădiți de mâna lui Vasile. Când și-a găsit casa arsă și pomii tăiați, căci s-a făcut acolo câmp deschis, să se vadă până în capătul satului, să nu vină inamicul, să-i ia prin surprindere, s-a îmbolnăvit și a murit. A rămas soția cu cinci copii: patru fete și un băiat. Valerian, băiatul, Natalița, Paraschiva, Minodora și Vica. Paraschiva era cea mai mare, s-a măritat tinerică. Acasă a rămas fată de nădejde Natalița. Valerian era în armată. Natalița umbla cu căruța (avea cal și căruță), la pădure după lemne și la câmp. Era o fată deosebit de frumoasă, de curajoasă, cu toate calitățile pe care trebuie să le aibă o fată de gospodar. Avea ochii albaștri, mari, expresivi, părul blond, încât jurai că e nemțoaică. Frații Chiraș mi-au spus: Gavriile, pe data de... să fim în fundul Drăgușinului. Am stabilit un loc unde va veni Natalia cu căruța să încarce niște lemne de foc, acolo ne va aduce un sac de făină, de mălai. Luăm repede sacul și plecăm...

Ne-am așezat pe pârâu cam la o sută de metri unul de altul să supraveghem dacă nu e urmărită de cineva. A trecut de primul, a trecut de al doilea, iar din urmă nu venea nimeni. Eram sigur că este liberă. La al treilea trebuia să oprească; am coborât repede, am luat sacul cu făină, ne-am retras înapoi în pădure. Atât. Dar a fost de ajuns ca să privesc în ochii Nataliței și ea să privească la mine. Nu mă văzuse până atunci. Nu știu cum m-a văzut ea, țin minte însă că jucau lacrimi în ochii ei; eram un tânăr de 24-25 de ani.

Ea avea 18 ani. Mi-a intrat în inimă această ființă, frumusețea ei, ochii și curajul ei. Am spus: Eu cu fata asta trebuie să mă întâlnesc neapărat! Mi-am luat (cum impropriu se spune) inima în dinți și m-am interesat unde locuiește, într-o noapte am folosit toate metodele mele și am ajuns într-o șură acolo; am luat la mine carne pentru ca să mă pun bine cu câinele. Asta era prima grijă. Câinele a lătrat, iar după ce i-am aruncat prima bucată de vânat a tăcut. Eu mi-am văzut de treabă. Mama ei era bolnavă de picioare, casa lor era arsă. Muncile le făceau fetele; Valerian, fiind mai mic, nu putea munci, așa că, fetele, Paraschiva și Natalia, cu mama lor, au cărat căpriori și bârne să-și facă o casă. Mama se numea Rahila Sireteanu. Era soră cu Ion, cu Gheorghe, cu Neculai și cu Vasile Chiraș. Natalița a intrat în grajd, la programul ei, iar eu am coborât din pod și am stat de vorbă cu ea. Când m-a văzut a început să plângă. Apoi a tăcut un timp. După aceea a zis:

- Doamne, Dumnezeule, cum ai venit?“

I-am spus că am venit azi-noapte, am intrat pe aici, să nu aibă nici o grijă, că nu m-a văzut nimeni.

- Dar câinele cum de...

- I-am dat o bucată de carne și a tăcut.

Constantin Hrehor

Câinele era chiar lângă grajd. Mi-a adus mâncare și cu ocazia asta am vorbit mai mult, întrebând-o ce face, cum trăiește. I-am spus:

- Natalița, dacă Dumnezeu mă ajută și scap, orice ar fi, eu nu te las. Te iau în căsătorie. Tu ești o fată și frumoasă, și bună, și curajoasă. Ești exact după sufletul meu, a mea vei fi...

A tăcut, a lăsat capul în jos și ochii ei mari, frumoși, expresivi s-au umplut de lacrimi. Am stat două zile acolo. Mama ei n-a știut. Mi-a adus mâncare și după două zile i-am spus:

- Plec deseară, Natalița. Te rog însă să vii la sora mea Margareta, duminică.

Era luni, eu am venit sâmbăta, am stat duminică acolo și am plecat luni. M-am înțeles cu Natalia să vină la mine, să folosească un pretext: că are drum la unchiu săi.

A venit, am vorbit împreună mai mult de trei ceasuri. Am stabilit o nouă întâlnire peste două săptămâni, în podul șurii la sora sa Paraschiva. Aici mai veneau și unchiu ei, Mateienii, frații Gheorghe și Ion Chiraș. Deși păstram în secret gazdele noastre unul față de altul, în familie știam bine că popasul era mai sigur. La Paraschiva și Dumitru Bocicu, sora și cumnatul Nataliei, am mers timp de vreo două săptămâni. Atunci când eram în așteptare era zi de sâmbătă. Natalița a venit duminică, deosebit de frumos îmbrăcată, în strai românesc, național, bucovinean. Avea în mână o legătură cu ceva de-ale gurii, pe care a lăsat-o în grajd; a intrat în casă la Paraschiva și a stat cu ea o anumită vreme, iar apoi, luând legăturica, a venit în șură și a urcat scara. Nu știa unde sunt, am semnalizat-o:

- Sunt aici, urcă aici.

Ne feream de tatăl ei, Dumitru Zaharie, ca nu cumva să mă vadă. S-a urcat la mine. Am stat în duminica aceea acolo vreo șapte-opt ore, de dimineață până după-masă. Am așternut o pătură jos și am stat foarte mult de vorbă pe pătura aceea. Vreau să precizez că tot timpul a plâns. Și așa făcea de câte ori ne întâlneam. „Nu știi de ce îmi vine să plâng!“, spunea. Era un motiv care m-a determinat să mă apropiu și mai mult de ea, din toată ființa să doresc această fată. Mi-am dat seama de toate calitățile ei. Era un suflet nobil, un suflet deosebit de bun; calmă, liniștită, blândă, miloasă; mila și bunătatea ei o făceau să plângă, îi părea rău probabil după tinerețea mea, de suferința și de chinurile mele. Ochii ei vedeau în ce situație suntem, neschimbați, neîmbăiați, nebărbieriți...

Întâlnirile noastre au fost în locuri diferite. Am stabilit să pun, din când în când, sub o piatră din fața latrinei, câte o scrisorică. Scurt, am stabilit secretul: S1 - asta era la stânci, sus pe munte; G2 - era un grajd care era în construcție, cam pe unde locuia sora ei. Venea noaptea pe ulicioară, cobora chipurile la sora ei, trecea gardurile și venea în grajd și sta cu mine până dimineața spre zori, înapoiindu-se cu motivația că a fost la sora sa.

Muntele mărturisitor

Cine o vedea, chiar și mama, nu bănuia că ar fi înnoptat în alt loc decât la rude. „Dacă te întreabă mama, să spui că am dormit la tine“, era... parola. Nu voi uita cât voi trăi pe fața pământului această ființă unică!

L3 era un loc de întâlnire într-o luncă. Unde știam că merge Natalița eram și eu prezent, îmi aducea hrană, să mâncăm împreună; ea mânca puțin, dusă de gânduri, ce rămânea de la ospăț luam cu mine în pădure. Stăteam împreună câte o zi întreagă, supraveghind de la distanță vitele care se desfătau în răcoare pe pășunile adumbrite.

Acolo, într-un loc numit Neculaus, sub o costișă, prietena mea dragă mi-a povestit că, în acest perimetru, s-au consumat multe zile dintr-o memorabilă idilă, între Ioan Chiraș, un chipeș flăcău inteligent, care, ajungând silvicultor de vocație a fost supranumit de către cei din breaslă „savantul“, și Ileana Chiraș a lui Filip. Nu-i nici un secret, este cunoscută idila dintre cei doi. Aici s-au întâlnit ani de-a rândul. Ileana, la un moment dat, a avut tentativa de a-l suprima pe Filip. I-a pus acestuia în hrană, când pornea la pândă la vulpărie, în nopțile când umblă lupii, otravă, stricnină. Filip și-a dat seama repede, spre norocul lui, de jocul blestemat. A alergat la ruda sa, Toader Chiraș, pe care l-am mai amintit în convorbirea noastră, și auzind că Ileana l-a otrăvit, au mers împreună la spital. Filip avea stricnina în casă, pe care o folosea la stârpirea răpitoarelor. O ascundea, respectând restricțiile, dar nevasta, într-o zi, a găsit cheile... Filip, victima, și-a clătit gura în zăpadă, Toader l-a dus la spital, medicii l-au salvat. E ușor de închipuit ce scandal s-a aprins în casa lor, divorțul era aproape. Deși cunosc bine romanul sentimental al celor doi, nu e interesant aici. Totuși, un amănunt nu poate fi neglijat. Ce anume? Natalița, în timp ce petreceam împreună, cam pe același loc al întâlnirilor romantice între Ioan Chiraș, al lui Ion al lui Gheorghe, și Ileana, mi-a spus cu emoție așa: „Aici, în timp ce erau împreună, un trăsnet căzu alături de ei; un copac a fost rupt în două, jumătate din brad a rămas în pământ, iar jumătate s-a prăbușit, îndrăgostiții au hotărât să ducă acasă bucata rămasă după izbitura trăsnetului, ca pe o amintire de care erau legați amândoi. Cineva le-a adus lemnul acasă. Din bradul trăsmit au făcut scânduri pe care le-au stivuit. Au zis: «Aceste scânduri sunt din copacul trăsmit, ne vor aminti clipa în care noi am scăpat cu viață.»

După un timp, Ileana a murit. Natalia mi-a spus un lucru care m-a tulburat: sicriul Ilenei a fost făcut din scândurile aceluia copac. Am fost foarte impresionat, am început să am muștrări de conștiință, de neliniște, de neîmpăcare. Să cred că întâlnirile noastre nu sunt în spiritul rânduielilor bune. Purtam cu mine consecințele nefaste ale acelei evocări, îmi ziceam: „Dumnezeu nu a lăsat-o în viață pe Ileana, i-a întrerupt bucuria, idila, pentru că avea cununie, pentru că avea jurământ de femeie căsătorită. Nu i s-a permis să se bucure dincolo de legile din veac statornicite.“

Constantin Hrehor

În post și rugăciune, mă rugam: „Dumnezeule, dă-mi viață și libertate și pe Natalița de soție“. Până am întâlnit-o pe Natalița, rugăciunea era mai scurtă, ceream Domnului numai viață și libertate...

...Dumnezeu mi-a dat și viață, și sănătate, că sunt astăzi viu, după zeci și zeci de ani de încercări. Dar pe Natalița nu mi-a dat-o de soție! Și iată că am să spun de ce l-am rugat eu pe Dumnezeu să mi-o dea de soție. Pentru că am făcut cu ea și o cununie stranie, unică. Acest deget mic mi l-am tăiat și falanga înroșită cu sângele meu, care avea împrejur un inel roșu, i-am dăruit-o ei. Am spus: „Natalița, în fața lui Dumnezeu, nu la biserică în fața unui preot, noi ne-am cununat astăzi“. Am plâns și eu și ea, ne-am îmbrățișat și am rămas cununați în fața lui Dumnezeu. Astfel, cinci ani Natalița a fost alături de mine și eu lângă ea, cu gândul, cu inima, cu toată ființa mea. De acum nu mai aveam nevoie să mai merg pe la alte gazde prea mult, deși am căutat s-o menajez, s-o cruț, ca nu cumva s-o descopere. N-o foloseam prea mult ca gazdă, dar să ne întâlnim simțeam mare nevoie. O rugam să fie atentă, să nu fie suspectată de cineva, îi scriam să vină la zmeură, ne întâlnim la S1, îi spuneam, îți iei ceva pentru zmeură sau pentru fragi. Eu îi culegeam fragii sau zmeura, ea venea la întâlnire, îmi aducea mâncare mai multă. Stăm toată ziua pe pătura mea jos și seara îi puneam zmeura sau fragii în vas și pleca. Mama ei n-o lăsa:

- Ai fost, fată, la muncă, la sapă, la câmp. De ce nu te odihnești?

- Mă duc la zmeură, după aceea mă voi odihni...“

Îmi amintesc aici câteva versuri care se potrivesc:

„Cu cofița subțioară
Ghimpii rugilor să-ndure
A plecat Ileana-a Voinei
De cu zori să strângă mure.

Iat-o c-a ajuns în codru -
Codru-i rar și plin de soare,
Pretutindenii numai murmur
Numai șopot de izvoare.

Și Ileana se tot pleacă
După fiecare mură
Impărțindu-le-n dreptate:
Una-n cofa, șapte-n gură...
Dar, deodată, la răscruce,
Dintr-o rariște de tei,
Uite-așa, pe nesimțite,
Iese Dinu-n calea ei.
Un flăcău frumos e Dinu,
Blând la grai, iar vorba-i rară,
Vânător fără pereche
Și voinic din cale-afară.
Dornic o cuprinde-n brațe

Muntele mărturisitor

Și o strânge de mijloc
Potopindu-i gura, ochii
Cu săruturi lungi, de foc.
Mânioasă sare-n lături,

Dojenindu-l fără grai,
Ar fugi, dar nu se-ndură,
Cum să fugi, când vrei să stai?!
Scăpată pe nesimțite soarele
Și s-a-nnoptat,
Cu cofița fără mure
Se întoarce Leana-n sat.
Întâlnind în pragul tindei
Pe mămuca ei tunând
Abia poate ca să-i spună,
Prefăcută, suspinând:
Când mă întorceam acasă,
Pe sub tei, pe la răscruce,
Mi-a ieșit un urs în cale
Și, de n-aveam să-i dau mure,
Nu mă întorceam, mămuca,
Niciodată din pădure!“

Ehei, Natalița întotdeauna a mers cu zmeură și întotdeauna a avut noroc, căci niciodată nu i-a ieșit un urs în cale!

C.H.: Pentru că se leagă foarte bine de acest context, evocați în câteva cuvinte ce stări tensionante ați avut în interior când ați hotărât să sfințiți această logodnă sălbatică prin tăierea aceluia vârful de deget. Cum ați procedat? Evocați ceremonialul acesta extraordinar al logodnei în fața cerului deschis...

Gv.V.: Da, foarte bine. într-o bună zi, deși am întrebat-o de mai multe ori cam la fel, i-am zis Nataliței:

- Dacă mor, tu ce faci?

- Zidurile mănăstirii vor ști de mine, mi-a răspuns ferm. Dar dacă scapi, continuă ea, ce vei face?

- Ne căsătorim. Depinde când voi scăpa. Poate mă voi încadra din nou în armată, depinde de schimbări, de cum se schimbă ordinea. Vom face noi tot ce trebuie, comerț, viață de gospodărie. Să dea Dumnezeu să fim liberi, Natalița dragă, nu vom avea probleme. Am toate posibilitățile, în orice situație aș fi, numai liber să fiu. Se va mira lumea de noi cât de frumos ne vom înțelege și ce bine vom înainta în viață!

Întrebarea aceasta mi-a dat de gândit. Nu m-a întrebat niciodată

astfel. Și mai ales dilema ei m-a pus pe griji.

- Eu mă tem că, dacă scapi, tu nu o să vrei să fii cu mine.

Aflând eu acest cuvânt de la ea, pentru prima dată, mi-am închipuit că vine dintr-o ruptură a sufletului ei.

- Natalița, dar tu vrei să ne căsătorim?, i-am zis, înfricoșat de îndoiala ei.

- Sigur că da, dar tu nu ești liber și nu putem merge la preot, cum să ne căsătorim?

- Bine...

În urma acestor replici am luat hotărârea să ne căsătorim în felul acela sălbatic. Ea nu a fost de acord, bineînțeles, dar eu am ascuțit toporașul, l-am dezinfectat cu spirt, am pus mâna pe un lemn și am dat. Degetul a sărit departe. Eu aveam pansament la mine, m-am pansat; ea a plâns sfâșiată. Gestul a fost rapid.

- Nu trebuia să faci asta...

Aveam o sticlută cu spirt, de la penicilină. Am pus degetul în sticlă, am capsat bine sticluta și i-am dat degetul ei. Aceasta este pentru căsătoria noastră, i-am spus.

C.H.: Da, relatarea e demnă de a fi antologată lângă marile izbânzii eternizate în romanele de dragoste... Unde se întâmplă aceasta?

Gv.V.: Aproape de Poiana Știubeielor...

C.H.: Extraordinară în simplitatea primitivă și în profunzimea mistică, ceremonia „cununii“ Dvs. în fața Divinității a avut loc în august 1954, după sărbătoarea de la 6 august, Schimbarea la Față... O zi memorabilă. Ați constatat atunci o oarecare îndoială, când Nataliței i-ați făcut promisiunea că veți lua-o în căsătorie după eliberare. Și eliberarea a venit tot într-un august, când ați sosit acasă, dar nuntirea, cum spuneți, nu a fost în voia lui Dumnezeu... Desigur, această ființă, care a constituit idealul existenței Dvs., nu iese din „romanul“ pe care îl scriem, nici după acel nefericit accident biografic, întâmplat în timpul detenției Dvs., provocat de o eroare care are toate datele unei urâte trădări...

Gv.V.: Această ființă nu poate ieși nici o clipă din existența mea; voi lua-o cu mine și dincolo de mormânt... Dar voi reveni la acest nume și la tot ce s-a întâmplat și mi s-a întâmplat... Și aceasta voi face-o după ce voi istorisi câte ceva despre sfârșitul haiduciei, despre prinderea și condamnarea mea...

C.H.: Cred că aici e locul potrivit pentru această povestire. Așadar, frumoasă ca o poveste, relația dintre Gavril Vatamaniuc, junele, și Natalița Sireteanu, aleasa inimii, logodnică printr-un gest simbolic, s-a întrerupt prin arest...

Gv.V.: Episodic, temporar, s-a întrerupt prin capturarea mea, e drept, dar acest moment nu a fost un sfârșit; sufletește am rămas legat definitiv de

Muntele mărturisitor

această ființă, dincolo de toate avatarurile care au fost scrise și-n soarta ei, și-n soarta mea. Chiar și împotriva destinului implacabil, chiar și dacă astăzi nu ne mai vedem față în față, căci sunt nescrise legi pe care trebuie să le respectăm; în intimitate, legământul din acea vârstă a tinereții nu e sfărâmat... Pe Natalița nu o acuz de trădare; acuz conjuncturile și mașinațiile meschine care au condus la o realitate tristă din care, tacit, ne-am înfruptat amândoi.

Să nuanțez puțin cadrul. După arestarea cumnatului meu Gheorghe, pe la Natalița nu am mai mers luni de zile. A primit în schimb cuvinte de la mine și și-a făcut curaj vizitându-mă în comuna Marginea, la casa Eugeniei Lazăr.

Atunci am aflat de incendiul din gospodăria lui Toader Chiraș, faptă de care am fost acuzat, pe nedrept, mulți, foarte mulți ani.

- Cum Dumnezeu ai ajuns aici?“, mă întrebă mirată. Stai bine, cum te simți?

- Bine, Nataliță, bine... M-a adus aici cineva...

- Dumnezeu te-a adus; ești departe de pericol. Să fii atent, toată Sucevița e împânzită zi și noapte de securitate.

Nu știu cum a ajuns la mine, scăpând de urmărire. Dacă ar fi fost întâlnită pe vreo uliță spre rudele mele, era rău, dar așa, pe drumul altui sat, nu prea lăsa bănuiala că merge la întâlnire cu banditul.

După ce am căzut eu, au arestat-o și pe ea. Au judecat-o și i-au dat cinci ani de închisoare, tot atâția câți am fost împreună. S-a eliberat de la Arad după ce i-a făcut pe toți cinci. A fost și pe la Ocnele Mari, a fost în vreo trei închisori...

Eu aveam condamnare pe viață. Nu știam când va fi liberă și nici ce va face. Eu însă din prima zi mi-am făcut speranțe, îmi ziceam că nu voi sta în celulele morții mai mult de zece-cincisprezece ani și sigur se va întâmpla ceva. Așteptam o schimbare; era imposibil să nu se schimbe ceva.

C.H.: Desigur, pentru ca să se înlănțuiască firesc evenimentele, vă propun chiar aici să deschideți paranteza cuprinzătoare în care vor încăpea crâmpoșele din viața de condamnat și trimiteri la deznodământul idilei Dvs.

Gv.V.: ...Eram în celula nr. 4 din Jilava, prin '56-'57, după revoluția din Ungaria, în al doilea an de pușcărie. Deținuții politici au fost scoși din Văcărești - dintr-un fel de spital al condamnaților politici - și au fost internați în Jilava. S-au făcut comasări; deținuții au fost concentrați și puși sub siguranță, scoși din spitalele care erau foarte bine păzite. Gardienii știau unde sunt locuri libere în celule, își notau de cu seară efectivul. Astfel, într-o noapte, s-a deschis celula și am fost întrebați câte paturi libere sunt în cameră. Eu eram numit șef de cameră. Am numărat: pe patul de jos, generalul Gardiu, apoi profesorul Ioan Vulcănescu; pe patul de sus, partizanul Partenie Croitoru Tulcea, apoi pe alte paturi, sus, colonelul

Constantin Hrehor

Traian Burcescu, șeful Biroului II, birou principal în armată, ocupându-se cu informațiile și contrainformațiile, cu spionajul și contraspionajul. Acesta a trecut și prin Moscova, prin închisoarea Liubliana, cu Antonescu. Voi reveni pe parcursul relatărilor la această personalitate cu care am stat mult de vorbă și care mi-a făcut confidențe cutremurătoare. Mai departe era generalul Teodorescu, zis „Ancara“, numit așa fiindcă în timpul războiului a fost atașat militar la Ankara, în legătură cu inspectorii de poliție Cuptor și Vasile Popescu. Era tot acolo și doctorul Cornea din Făgărași, căsătorit cu fiica profesorului Epifanie Boga din Botoșani, care, împreună cu alți intelectuali, medici, profesori, a fost atras într-o organizație înființată în nordul țării de către profesorul Faliboga; acesta din urmă, fiind descoperit, a fost condamnat la moarte și comutat la muncă silnică pe viață. Cam toți din celula 4, secția I Jilava aveau această condamnare.

Aici erau și patru unguri, extrem de porniți împotriva românilor, șovini feroce, pe toți îi chema Naghi, Eugen, Ioșca, Samuilă și încă unul căruia nu știu cum îi zicea, dar îmi aduc aminte că mai era și un al cincilea, nebun complet, foarte periculos, care se numea Vasile Țărțu. Și acesta era răzbunător, foarte antiroman; nu permitea să i se spună pe numele... românesc, ci să i se zică Țârț Vas. Urla, înjura, vorbea nebunii, se urina în palme și bea; sărea la geam, vorbea stricat românește, în 1940, când s-a cedat Ardealul, timp în care s-a născut, era într-o familie românească, dar cum s-a maghiarizat, acolo, în Satu Mare, nu știu.

Cu Ioșca Naghi eram prieten. În fine, când am fost întrebat de gardian de câte locuri dispune celula, eu am răspuns: un pat. Atunci l-au aruncat în celulă pe Gheorghe Cazacu a lui Onofrei, îl aduceau de la Văcărești. Era gazda mea, un om la care am ținut enorm, omul care, cum am spus, a schimbat idila mea într-o dramă.

- De unde vii, Gheorghe?
- De la Văcărești.
- Pentru ce ai fost acolo?
- Am fost bolnav de plămâni. Eu aici dacă stau mor, Gavriile...
- Te băgăm în infirmerie.“

Îl înțeleg, îi dau patul, stau de vorbă cu el. Dimineața primim cafeaua, suta de grame de pâine. Raportez: „Domnule plutonier, celula numărul patru - 32, 33, la ordinele dumneavoastră!“. Gardianul verifică gratiile cu ciocanul, cercetează:

- Le-ai numărat?
- Da. Avem ceva de raportat. -Ce?
- Avem un bolnav de plămâni, a venit de la Văcărești. Vă rugăm să fie internat în spital.

Jilava avea o infirmerie cu patru camere. Era acolo un doctor deținut, dr. Ștefănescu, foarte, foarte bun. Gheorghe îl cunoștea, căci înainte de a fi

Muntele mărturisitor

trimis la Văcărești a trecut prin infirmerie la Jilava, unde Ștefănescu i-a făcut actele și l-a trimis la Văcărești. Gheorghe mi-a spus:

- Dacă ajung la infirmerie, Ștefănescu mă salvează. Dar aici mor...

Eram treizeci și trei de oameni deținuți acolo, ne făceam nevoile acolo, nu erau geamuri, eram în subteran, muream, mureau muștele când intrau înăuntru, nu noi! Mai raportează o dată, trei zile la rând... într-o zi a venit ofițerul de serviciu, unul Ștefan, un criminal, un călău.

- Domnule plutonier, domnule locotenent, avem un bolnav adus din Văcărești. De trei zile stă aici. A avut azi-noapte hemoptizie. Pune în pericol și viața noastră, că e bolnav de plămâni și viața lui e aici în pericol. Vă rog să-l internați...

- Nu vă interesați de treaba asta. Vedeți-vă de treaba voastră. Că pun ciocanul pe voi!“, se răsti canalia.

Ciocanul cu care bătea gratiile, în ziua aceea era șef de secție sergentul major Gherman. Îi studiam pe toți pentru că voiam să evadez și trebuia să știu schimbul celui mai puțin vigilent, ce metode are, ca să știu ce măsuri să iau. Am văzut că Gherman e cel mai potrivit. De ce? Era foarte comod, i se spunea chiar „domnișoara“. Când deschidea ușa și spunea „Serviciile afară“, adică butoiul în care ne făceam necesitățile și butoiul cu apă, după ce le dădeam afară, el închidea ușa. Scria pe hârtie: celula nr. 4. Când deschidea ușa spunea „Serviciile afară“ și, ca să nu-i miroase mizeria de acolo, se dădea după ușă și întorcea capul acolo, scârbit. De aceea i-am zis „domnișoara“. Am speculat chestia asta și am hotărât să-l scot pe Gheorghe din celulă. Am pus o pătură jos și i-am zis:

- Gheorghe, așază-te, stai pe pătura asta, nu vorbești nimic, numai te vaiți. Hai, cine vine în ajutor?, am strigat, și când Gherman a poruncit „Serviciile afară!“, ajutat de Hristu Caceauna, l-am scos pe Gheorghe după ușă, așezându-l la a patra ușă.

- A murit?, întrebă Gherman.

- Stă, nu știu, nu vorbește nimic, i-am răspuns.

A sosit călăul închisorii Jilava, Ștefan - fiecare închisoare avea câte un călău recunoscut -, care a rostit:

- Vatamaniuc și Caceauna să iasă afară!

Am ieșit.

- După mine!, zbieră.

Am ajuns unde era bolnavul pe pătură.

- Puneți mâna pe pătură și după mine!, ordonă. Se ducea spre celula din care l-am scos. Am refuzat să merg. I-am zis, lăsând în jos pătura cu bolnavul:

- Nu-l duc, domnule locotenent.

- Cum nu-l duci? Nu-l duci?! -Nu.

Atunci, namila de o sută de kile m-a izbit de perete. Deși am vrut

Constantin Hrehor

să-mi protejez capul, tot m-am lovit rău. Mi s-au zdruncinat dinții, niște cizme ca ale lui Stalin au sărit pe mine. Sub călcâiele lui distrase și furioase jucam precum ursul pe jar. Mă ținea de mâini și-mi lovea picioarele cu cizmele, apoi m-a izbit din nou de zid.

- Treci deoparte! Și iarăși a intrat în celulă. Acum și-a ales pe unul potrivit, pe nebunul Vas Tîrtu.

- Ieși afară și pune mâna pe pătură!

Astfel, Gheorghe, în pătură, a fost dus de cei doi unguri înapoi în celulă. Iar noi doi, eu și Caceauna, la ordin, l-am urmat pe bestialul Ștefan la turelă. Închisoarea Jilava, o cetate veche ridicată împotriva turcilor, cu ziduri de doi metri, acoperită cu pământ, din loc în loc cu încăperi făcute pentru ocupanți și apărători, avea în mijloc o microcetate rotundă, numită Reduit. Aici, pe vremuri, se păstrau în camere mari, alimentele. Sus era turnul de apărare, cu scară interioară, din care trăgeau pușcașii. Erau acolo, în zid, patru firide pentru tunuri, înguste de un metru și lungi de doi-trei metri, cât era grosimea peretelui. La capăt se termina în unghi ascuțit. Aceste metereze erau deasupra pământului și, pentru că trecuseră atâtea vremuri, pe acolo curgea apa. În zona aceasta umedă erau introduși cei pedepsiți, să-și ispășească păcatele în câte șapte zile de izolare; erau alimentați o dată la trei zile. Țin bine minte că în șapte zile am mâncat de două ori, coji de cartofi cu apă și o sută de grame de pâine pe zi, la amiază; seara, arpacaș; dimineața, orz ars, fiert, cafea... Era foarte frig, apa curgea de sus. Era primăvara. Hainele erau subțiri, slabe, destrămate ca sita, de vedeai prin ele lumina zilei.

- Mă, Caceauna, dacă nu mă vei asculta, noi de aici nu vom ieși sănătoși. Uite ce facem, stăm lipiți spate în spate și șapte zile și șapte nopți nu vom muri. Ne apărăm plămânii.

Am stat așa, apa ne trecea pe spate, frigul era temperat; eu mă rezemam cu genunchii de un perete, iar colegul osândit, de celălalt zid. Prin întunericul infernal mai scăpa câte o zare, când gardienii descuiiau cele două uși, de fier prima și din lemn a doua, strigând:

- Vatamaniuc!

- Prezent.

- Caceauna!

- Prezent!

După această verificare, prin care se constata dacă suntem în viață, se raporta situația: „Cum sunt, vii sau morți?”

Nu am spus, dar trebuie să amintesc faptul că în celula respectivă am făcut și greva foamei, toți deținuții, pentru Gheorghe; gestul a fost socotit, firește, refractar și nu putea trece neobservat și nerăsplătit. Pentru că memoria m-a obligat să inserez acest moment, voi mai adăuga aici câteva nume într-o nemurire: Nicolae Mavrocordat, doctorul Cornea, profesorul de

Muntele mărturisitor

filosofie Alexandru Ștefănescu, de undeva din Oltenia și un ambasador în Ungaria, care avea două mandate de condamnat, unul vorbind despre muncă silnică și altul vorbind de privare de libertate pe o perioadă de douăzeci și cinci de ani. Ambasadorul vorbea foarte puțin, era speriat și trist. Eram simpatizat de toți, căci aveam curajul de a-i înfrunța pe gardieni și a le cere drepturile cuvenite. Le ceream cearșafuri, pături, le arătam sângele nostru sorbit de ploșnițele pe care le striveam pe ziduri...

Acești oameni au fost de acord cu greva. Am refuzat în bloc cafeaua, masa de prânz, deși, e ușor de închipuit, toți ne clătinam de foame și a refuza puțină hrană care ni se dădea era un lucru extraordinar. Cei doi inspectori în vârstă, unul de șaptezeci și opt de ani și altul de vreo șaptezeci și șase, ne-au adresat rugămintea să-i înțelegem, că ei nu pot face front cu noi. Am vorbit cu generalii amintiți și ei mi-au spus că era bine să fi refuzat și masa de seară, căci sigur i-am fi obligat pe conducătorii închisorii să-l transfere pe bolnav la infirmerie.

Greva a eșuat; am primit toți masa de seară. Atunci am apelat la strategia amintită, la scoaterea lui Gheorghe Cazacu pe culoar. Dar între timp eu i-am spus lui Gheorghe ce aveam pe suflet:

- Tu vei scăpa sigur. Tu vei ajunge acasă, am o rugămintă la tine: să mergi la Natalița și să-i spui că tot ce am vorbit noi rămâne neclintit. Dacă maică-sa o ceartă ori nu o primește acasă, să meargă la mama mea și să rămână acolo până când voi veni și eu, acolo să rămână, căci vom fi împreună.

- Nici o grijă, mă asigură Gheorghe.

După aceste cuvinte, după cum am spus, am fost dus la izolare și după cele șapte zile de infern am ajuns din nou în celulă. Toți din aceeași osândă m-au îmbrățișat și s-au bucurat de întâlnire, convinși că planul nostru de salvare a unui confrate a reușit.

- Bravo, Gheorghe a fost dus chiar a doua zi din celulă la infirmerie! Și să vedeți un gest uriaș! - confrății ne-au rezervat, de pe parcursul celor șapte zile de izolare câte șapte felii a câte o sută grame de pâine, șapte sute grame de pâine, mie și lui Caceauna.

C.H.: Incredibilă solidaritate! Se împlinea acolo sublimitatea cuvintelor lui Hristos: „Mai mare dragoste ca aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi“ (Ioan 15, 13.).

Gv.V.: De nenumărate ori Evanghelia și-a împlinit mesajul în închisori! Și, ca să nu ne abatem, trebuie să spun că pâinea aceea ne-a înviat.

C.H.: Era o împărtășanie. Era euharistia care dă viață.

Gv.V.: Cu adevărat!

Bun, ne-am bucurat pentru Gheorghe, pentru șansa lui. Știam ce se întâmplă în afară, știam că bolnavii cu suferințe incurabile vor fi eliberați;

legea respectivă, de care noi am auzit, avea în vedere pericolul bolilor sociale. Gheorghe a făcut tratament intensiv cu doctorul Ștefănescu, streptomycină hidrazidă și s-a eliberat sănătos. Acasă nu și-a mai găsit soția. Murise Măriuța, iar Viorica, fetița ei, era încredințată unor rude. Gheorghe s-a dus la Natalița și i-a spus astfel:

- Natalița, am stat cu Gavril în închisoare. Gavril e grav bolnav, e nebun; a înnebunit și a paralizat. Un medic deținut a spus că nu poate trăi mai mult de doi ani... Dar, Doamne ferește! Nici să mănânce nu-i în stare. De abia îl hrănesc cu lingura, dar îi mănâncă alții porția, că și-așa moare mâine-poimâine...

Și, din vorbă în vorbă, Gheorghe i-a propus căsătoria.

C.H.: Sigur, acest moment ar fi meritat o altă desfășurare. Relatarea este laconică, reținem numai esențialul. Aș vrea să mai punctăm câteva lucruri anunțate și neconsemnate ca, după aceasta, să ne întoarcem la ce s-a mai întâmplat după propunerea... „mirelui“.

Gv.V. Da. Două sublinieri: una despre câteva personaje din celulă și alta despre o întâmplare legată de cuplul Gheorghe și soția sa Măriuța.

Hristu Caceauna era un macedonean din Dobrogea, din Babadag. Era partizan în lotul lui Puiu și Fudulea, partizani cu renume în Munții Măcinului. Acolo au fost confruntări sângeroase, au murit mulți securiști, dar au căzut sub gloanțe și cei doi partizani. Fata lui Puiu a rămas în leagăn, la vârsta prunciei. Este membră de onoare, alături de mine și de Ion Ogoranu, în cadrul Fundației Luptătorilor din Munți. Și, ca să nu uit, mai e în aceeași organizație o doamnă care s-a născut în munții Argeșului, în lotul colonelului Arsenescu. În confruntările grozave din munți a fost și Arnăuțoiu. Trăiește încă, dintre acei temerari, Elisabeta Rizea. Locotenentul Arnăuțoiu s-a căsătorit cu o basarabeancă. Fetița lor era în scutece, plângea când securiștii au tăbărât peste oamenii rezistenței. Mama și-a apărat copilul izbindu-se la pământ; a fost capturată împreună cu câțiva răniți. Mama a murit, iar fiica ei este astăzi la Academia de Muzică din București, cum am zis, membru de onoare în Comitetul Luptătorilor, o ființă demnă, inteligentă, care cinstește întru totul memoria tatălui ei.

Iar acum, întâmplarea de la casa lui Gheorghe Cazacu. Am spus că la această familie trăgeam deseori, căci erau oameni de nădejde și îmi ofereau o găzduire secretă foarte bună. Ceea ce nu știu dacă am spus când am povestit cum am fugit pe sub gloanțe pe Pârâul Boului e că, în acel timp, băteau automatele, și Măriuța a scăpat lampa din mâini, căzând paralizată de spaimă. Cred că acea împrejurare nefastă i-a scurtat zilele, iar Gheorghe, cunoscând situația, negăsindu-și perechea în viață, a urzit repede un scenariu macabru, prezentându-mă într-o stare lamentabilă și, în replică, deturnând convingerile solemne ale prietenei mele, și-a atins scopul, făcând-o nevăstă.

Muntele mărturisitor

Sigur, Natalița a fost trecută printr-un șoc insuportabil, printr-un sever examen de conștiință. Mama ei deveni insistentă, agresivă. Fata a fost obligată, de tratament la care a fost supusă, să abandoneze casa. S-a oprit la sora ei, Paraschiva. Dar mama nu a cruțat-o, a venit pe urmele ei, revoltată:

- Tu, ce e cu nebuna asta aici? Că asta nu-i sănătoasă; a stat cinci ani prin păduri cu el, a stat cinci ani în închisoare și acum ce mai așteaptă? Îi trebuie un paralizat nebun? Nu o mai ține aici, că îți dau foc la casă!“

Știind-o pe mamă aspră, că nu-i de glumă cu ea, Paraschiva, aprigă și fermă în cuvinte, i-a spus:

- Soro, du-te de la mine, faceți ce știți...

Și Natalia s-a mai aciuat pe la unii, pe la alții, și condiția ei de prigonită, de pribeagă, greu de suportat pentru o femeie, au făcut-o să cedeze presiunilor. Mama ei nu contenea să o acuze, să o califice „neună“ și „fugară cu nebunul munților“.

Natalia s-a căsătorit. Căsătoria lor a fost adumbrită, după nașterea copiilor, de o zicală biblică: „Părinții au mâncat aguridă, iar copiilor li s-au strepezit dinții“ (Ieremia 31, 29). Peste trei sau patru ani am apărut și eu în Sucevița, sănătos la trup și lucid la minte, așa cum sunt și acum. Nu știu ce răspuns au găsit cei doi și, mai ales, Gheorghe, la muștrarea care nu se poate să nu-i fi umplut inima. Eu nu am locuit mult timp în satul natal. După vreo opt luni a început o altă etapă de hăituire. Alte drumuri, șantiere, urmăriri mi-au umplut biografia de după închisoare. Gheorghe a murit undeva pe câmp, sub pădure, subit, în comuna Marginea.

„Doamne, mare este puterea Ta, Doamne!“, am zis de atâtea ori grăind fără cuvinte cu locurile pe care le întâlneam pretutindeni, încărcate de amintiri copleșitoare. Și mai ales când ochii îmi căutau spre măgurile albastre, acolo unde, înaintea singurului Dumnezeu, înconjurat de cerul liber, cu cosmosul întreg pe umeri, am întemeiat o logodnă sfântă și inelul care ne-a unit era un inel de sânge...

C.H.: Și dacă tot am ajuns în actualitate, ce mai putem consemna?

Gv.V.: După cum e ușor de observat, pe orbita unui destin apar și spirite benefice și spirite malefice. Personajul salvat la Jilava, prezența lui în viața mea a determinat o răsturnare spectaculoasă, folosindu-se de o anume conjunctură în care, ca și în alte situații de pe pământ, o neiertată minciună a surpat un ideal. Astăzi Natalița este văduvă, suferindă, marcată de necazurile din închisori.

Eu mi-am continuat soarta - desigur, astfel hotărâtă de Sus -, am încheiat și eu o căsătorie, convins că am fost trimis să salvez un suflet, încercat de Dumnezeu prin pierderea Nataliței. Sunt singur, și eu văduv, în pragul unei vârste patriarhale, copleșit de amintiri în crepuscul și înaintând cu două convingeri: că Dumnezeu are planuri peste care omul nu poate să

treacă și că numai munții rămân neschimbați în prietenie...

C.H.: Deosebit de frumoasă și elegantă ca un aforism, în concizie, această spovedanie!

Gv.V.: Sunt viu, dar s-a terminat romanul nostru...

C.H.: Nu s-a terminat, căci personajele nu-s închipuiri, trăiesc.

Gv.V.: Trăiesc, e drept, dar s-au terminat acele legături nemaipomenite. Greu de închipuit un loc sub soare pe care să mai fie așa o legătură, o astfel de viață între doi oameni! Eu, un om în absolută clandestinitate atâta vreme, gata de sacrificii nemeritate, sigur aș fi putut avea un alt destin dacă minciuna, diversiunea nu ar fi apărut... Prea multe amintiri comune aveam ca să fi trăit rău, nu cred că ar fi fost între noi nici o vorbă supărătoare. Am fost trup și suflet alături, am fost contopiți un suflet și un trup, dar unitatea aceasta în care am crezut întotdeauna, după cum am spus, s-a destrămat, am fost obligați să ne mutăm viața sub alte stele, depărtați, la sute de kilometri...

C.H.: Și, cu toate acestea, subteran, intim, o relație parcă tot există. Văd că aveți aceeași integritate afectivă, că pe această ființă o puneți mereu sus, sub o apoteoză excepțională.

Gv.V.: Ar fi imposibil să fac altfel.

C.H.: Bun, dar o încercare precum cea amintită ar fi destabilizat pe orice bărbat. Când ați văzut că povestea Dvs. ia alt curs, firește, printr-o înșelătorie...

Gv.V.: Mai întâi vreau să spun că nimic din lume nu-mi poate da un echivalent la zilele pe care le-am trăit cu Natalița. Șocul pierderii ei prin căsătoria plămădită pe minciună, sigur că m-a durut cumplit... Cât voi trăi, - și iată că haiducul e de-acum bătrân -, voi regreta că nu a fost să fie soția mea. Dar eu sunt un om cu experiențe incredibile, sunt lucid și, dincolo de mii de interogații, un răspuns e dominant: nu a fost să fie după voia mea. De ce? Pentru că planurile lui Dumnezeu nu sunt ca ale noastre, zice bine psalmistul David. Am spus că am cerut, în post negru și cu rugăciune cu lacrimi, cu genunchii pe stânci, viață și libertate, iar după ce am cunoscut-o pe Natalița, să-mi fie dată de soție. La multe întrebări am găsit răspunsul, numai și numai în voia și pronia lui Dumnezeu, și dacă la atâtea încercări pe care le-am trecut prin filtrul rațiunii am găsit până la urmă explicații, și în această ecuație tot în Dumnezeu trebuie să găsec răspunsul. Asta-i credința mea - care m-a ferit de deznădejde, de disperare -, că Dumnezeu m-a trimis să salvez un alt suflet, al unei alte femei. Acea ființă nu ar fi trăit dacă eu nu aș fi intervenit în viața ei. Natalița a căzut în mâinile altui bărbat și a avut soarta pe care a avut-o. Eu am primit în brațe un suflet de care nu știam, care mi s-a încredințat și pentru care aveam hotărâte de dinainte răspunderi mari. Dumnezeu ni le programează pe toate, independent de ce vrem noi. Noi una vrem și alta ni se întâmplă, iar aici nu-i numai decăt

Muntele mărturisitor

predestinație.

C.H.: E fericit acest suport, nu toată lumea îl găsește...

Gv.V.: Asta-i, toate au un sfârșit pe lumea asta. Inclusiv poveștile...

C.H.: Foarte multe și dense, episoadele se întrepătrund deseori și nu-i foarte la îndemână de urmărit lungul drum sinuos. Să ne oprim - pentru o necesară detașare - la momentul când soarta vă despărțea de cei doi devotați prieteni, frații Chiraș...

Gv.V.: Frații Gheorghe și Ion Chiraș, Mateienii, într-adevăr mi-au fost prieteni autentici, inconfundabili. După ce au căzut sub bătaia armelor dușmanilor, povestea vieții mele a cunoscut o nouă cotitură.

Am venit din nou în Ursoaia. într-un gol, lângă un pârâu cu apă rece, cu desiș bun de ascunzătoare, ne-am făcut coliba. Era un loc nu prea depărtat nici de sat, numai bun pentru a ne face cuib acolo. Plecasem cu Vasile Marciuc după alimente și, întorcându-ne la frații Chiraș, am constatat că locul era foarte secret, ascuns după tufe mari de urzici, după mușuroaie cu brazi tineri; în față aveam o poieniță, pe-o parte un pârâiaș care se desfăcea când ploua mult. Ziua stăteam la soare, la pândă, ascultam. Noaptea vorbeam în șoaptă, tot timpul în șoaptă. Șase ani în pădure și nouă ani în temniță am vorbit numai în șoaptă, încât tot timpul am crezut că îmi va pieri glasul și că nu o să pot vorbi normal în libertate.

Într-o dimineață am auzit un zgomot, am luat automatul și am ieșit din colibă. Nu era zgomot obișnuit, cădere de frunză, scormonitură de pasăre sau veveriță. A fost o plesnitură de băț; cineva a călcat un băț care s-a rupt. Am mers vreo trei metri înainte și din marginea pârâului adânc am privit zona; când m-am uitat înapoi, văd doi securiști unul lângă altul lipiți de peretele pârâului. M-am întors repede și am dat alarmă: „Securitatea!“ Frații au luat armele în mâini, rucsacele pe spate și au ieșit. Vasile Marciuc a venit după mine, frații Chiraș nu au vrut să iasă în poieniță, bazându-se pe mine, cel care i-am văzut pe urmăritori și neavând certitudinea că din poieniță pot răsări și alți agenți. Când mi-am dat drumul pe pârâu am aruncat o grenadă în vale și am tras o rafală ca să-i derutez pe cei doi securiști. Aceștia s-au dosit după un cot de unde ieșea pârâul și se întâlneau cu firul pârâului mic. Eu eram liber, asigurat pe pârâu, alături de Vasile. Din vale, după cotitură, oprindu-mă prudent, m-am uitat să văd ce fac Mateienii. Deloc strategic, ei au luat-o prin poieniță, în vecinătatea unei costișe cu mesteceni, prin care au încercat să se strecoare la deal. O greșeală enormă! Mestecenii cu trunchi alb, iar ei cu pufoaice negre, răritură descoperitoare... Au fost văzuți și s-au tras câteva rafale... Nu au căzut. S-au oprit și au răspuns cu foc și ei. Eu nu aveam în cine să trag, căci nu-i vedeam pe agenții înarmați, nu aveam vizibilitate decât spre cei care aveau să devină victime. Ionică a tras cât a tras, s-a ridicat și a încercat să fugă. Puțin i-ar fi trebuit ca să ajungă într-un desiș. Și cum fugea așa,

Constantin Hrehor

deodată am văzut că s-a oprit și a căzut. L-au lovit în spate, am văzut dâra de fum. Gheorghe a continuat să tragă de după o stâncă ce-l masca oarecum, așa cum face soldatul pe front. La o rafală care a venit din față, însă, nu a rezistat, obrazul i s-a umplut de sânge, i s-a distrus gura, și-a plecat capul ciuruit de gloanțe și a murit.

Așa s-au pierdut cei doi temerari ai Suceviței și Bucovinei, despre virtuțile cărora vor mărturisi nu oamenii trecători, ci munții, martori cinstiți și veșnici. Când canaliile au avut certitudinea că cei doi nu mai sunt vii, i-au coborât din codru și i-au dus spre Rădăuți cu o mașină blindată. În fața casei lor, acolo unde trăiesc încă soția lui Gheorghe Chiraș și cele două fiice ale partizanului dârz, Rodica și Maria, mașina s-a defectat și, numai Dumnezeu așa a vrut, a stat o bună vreme chiar în gura uliței gospodăriei sale, ca pentru un semnificativ rămas-bun.

Am rămas cu Vasile Marciuc. Dar el nu era așa cum au fost frații Chiraș ori viteazul Vasile Motrescu. Cum am tot spus, el nu era făcut pentru viața de partizan. Trebuia însă să am grijă de el fiindcă era fugar și a fost sprijinitorul nostru. Nu-mi era ușor cu acest balast, om moale, neatent, comod. Vasile pășea fără să fie îngrijorat de ceva, nu sesiza vreascu, frunza, trebuia mereu să-l fac atent, să-l previn că din orice parte și în orice clipă ne poate paște primejdia. Dar cel mai critic moment a fost când, ajungând cu el la Toader Mihailescu, în Marginea, a fost într-o schimbare de o dominantă psihologică, bine pusă la punct de șacalii diplomați ai Securității, prin vestea că soția sa, arestată, a înnebunit și a murit în închisoare. Această veste, pe care el a luat-o ca atare, nu ca un viclesug al celor care ne urmăreau, l-a determinat să se smulgă din aventura haiduciei și să devină maleabil, labil, chiar periculos, cum de altfel s-a și demonstrat.

C.H.: Când a avut loc evenimentul din Ursoaia Mare?

Gv.V.: În 18 iulie 1955.

C.H.: Ca să completăm portretul lui Vasile Marciuc la care s-au făcut dese trimiteri, spuneți că în sufletul lui s-au suprapus mai multe stări care l-au dezarmat psihic. Chiar și dacă vom face uz de o nouă divagație, vă propun să nuanțăm cazul în care Dvs., un temerar al munților, de-acum personalizat și individualizat, între fidelitate și trădare, nu mai aveți altă cale decât cea a reflecțiilor amare asupra unui trecut bogat în amintiri pe care îl luați cu Dvs. în îngustimea unor închisori, în care nu vă cunoșteți viitorul, în care erați, cum spuneți, doar cu un singur prieten credincios, cu Dumnezeu...

Gv.V.: E bine venită această intervenție, necesară, desigur, pentru anumite nuanțări, căci concluziilor le vom lăsa drepturi mai multe la capătul dialogului nostru. Totuși, nu e rău să spunem ce trebuie spus. Un adevăr rostit de două-trei ori nu poate fi plictisitor...

Muntele mărturisitor

Voi aminti că înainte de drama de la Rusca, moartea eroică a fraților Chiraș, împreună fiind încă cu ei, în timp ce am mers după alimente în comuna Marginea la Toader Mihailescu și întors apoi la frații amintiți, le-am adus nu numai hrana trebuitoare, ci și o informație tristă - arestarea gazdei principale din Voievodeasa, adică a lui Vasile Marciuc.

- Fraților, ce am aflat eu nu e prea bun.
- Ce-i? au tresărit frații Chiraș curioși, văzându-mă trist.
- E arestat Vasile Marciuc...
- Când? Cum? Soția lui e acasă?

Vestea căzu ca un trăsnet peste bieții oameni, căci își pierderi astfel o gazdă foarte bună, principală. Am mocnit împreună și, după un răstimp, când și alimentele se terminau, am hotărât să merg din nou în Marginea, să aflu detalii despre soarta lui Vasile.

Voi relata momentul când acesta, supus unei probe grele, nu a rezistat când Securitatea s-a folosit de un joc abil, punând-o în centru pe nevasta sa. Cum a fost? A primit o veste cumplită: vestea că soția sa este arestată. Efectul psihologic a fost neașteptat. Copiii erau în grija vecinilor. Casa era păzită continuu de o santinelă. Nu știa nimic despre rostul gospodăriei. Și, peste toate, o informație și mai devastatoare, perindată prin sat: nevasta lui Marciuc a înnebunit în închisoare! A fost dusă la Socola, în Iași. Era o diversiune pe care eu am intuit-o imediat. Numai Securitatea arunca acest gen de nade destabilizatoare.

E prea ușor de închipuit că nimeni dintre cei incluși în sistemul concentraționar nu putea furniza astfel de informații, căci pușcăriașii aveau un regim mai dur decât leproșii ori alți bolnavi izolați din cauza bolilor molipsitoare. Vasile Marciuc, aflând o informație pe care nu a distilat-o cu prudență, a devenit o victimă psihologică care, spun limpede, l-a făcut din om neom. Pentru mine, această transformare a devenit un mare pericol. Mă urma pe cărări imprudent, cu capul în jos, gânduri; își smulgea fire din barbă, nu se uita cu atenție în stânga și în dreapta, parcă fără să conștientizeze unde e, mă călca pe picioare. Nu auzea frunzele pe care eu le auzeam căzând, era preocupat numai de problemele sale...

Mergeam împreună tot mai rar într-un canton silvic, la un brigadier pe care acum nu mi-l amintesc, care nu era departe de capătul satului, un conformist comunist, aspru cu oamenii locului, membru de partid periculos... Marciuc, cum spun, nu mai avea reacții în care să-mi pun încrederea, avea deja o modificare psihică foarte profitabilă pentru agenții care de abia așteptau să întâlnească și să folosească astfel de exemplare.

C.H.: De aici și până la capturare nu sunt mulți metri...

Gv.V.: Da, așa-i! E însă și aici un ghem care se vrea descâlțit. Ca să fiu obiectiv, trebuie să spun că prinderea mea, inevitabilă în cele din urmă, presupunea trădarea, căci eu oricum nu aveam de gând să mă predau, deși

frânghia se cam strânsese, gazdele erau arestate, alimentele erau greu de procurat, luptătorii se răriseră, unii prin moarte, alții prin predare ori arestare...

C.H.: Și trădarea, care încheia un capitol de existență deloc comună, dar și prefața un nou modus vivendi, în celulele temnițelor, până la urmă s-a compus tot dintr-o colaborare.

Gv.V.: Da, categoric. Voi aminti câteva elemente. Eram în comuna Marginea, retras la anumite gazde, din motivele pe care le-am consemnat. Eram la Toader Mihailescu, în timp ce acesta era arestat. Soția lui, Viorica, de loc din Sucevița, trudea singură în pod, își umplea sacii cu porumb, nevoită să se mute în satul de baștină. Am stat în jurul fântânii, nu aveam mâncare și ne făceam un plan scurt pentru a ne găsi o sursă; lumina și zgomotul din pod mi-au părut suspecte până când, terminând Viorica de umplut sacii, spre norocul nostru, al meu și al însoțitorului meu Marciuc, a trecut pe lângă fântână și am venit să o semnalizez. Viorica ne-a spus că primejdia e mare și că soțul ei Toader e ridicat și multe alte gazde sunt la arest. M-am mirat de această veste și Viorica m-a limpezit:

- Ținu nu este arestat, e chemat deseori la post; la el vin zilnic securiștii, seara este chemat și anchetat...

E clar, mi-am zis, el știa gazdele noastre și faptul că nu-i arestat e un indiciu. Gazdele pârâte, constrânse, s-au divulgat unele pe altele și astfel lanțul a crescut și Securitatea și-a putut pune în aplicare aparatul coercitiv. Cu această afirmație, trăgându-l de haină pe Marciuc, nu prea surprins de vești, chiar insistând să mai ia ceva hrană, am intrat într-un ogor, am pus în rucsace cartofi și știuleți de porumb, căci era toamna, și trecând șoseaua, dinspre partea dreaptă, din direcția Solca, evitând posturile fixe, am stat câțva timp în pândă în fața casei lui Ținu. Era acolo un șanț adânc, iar șoseaua era mai sus, pe înălțime; aveam un loc strategic, vedeam bine poarta lui Constantin-Ținu Mihailescu. După un scurt timp de așteptare, a venit o mașină, încet, cu farurile stinse, dinspre Rădăuți. A coborât din mașină un ofițer pe care l-am văzut bine, ridicându-ne din șanț privirea spre poarta lui Ținu, din locul unde stăm pe burtă. Câinele începu să latre, omul coborât din mașină intră pe ulița de dinaintea casei, întâmpinat de gazdă. Cei doi au avut o convorbire de vreo zece minute, în șoaptă. Nu am auzit ce au vorbit. Vasile însă, nerăbdător, îmi tot da coate să deschidem foc, șoptindu-mi în ureche: „Hai să tragem!”. Nu era cazul, l-am înghiontit ca să se astâmpere. După încheierea convorbirii, ofițerul s-a urcat în mașină și a plecat, iar Ținu a mai rămas un minut în uliță, privind în urma călătorului care se îndrepta spre Sucevița. Mai-mai mă fura gândul să-l prindem pe „povestitor“, să-l trecem în marginea pădurii și să-l chinuim un pic, nu să-l împușcăm, ci să-i dăm o lecție de demnitate, să știe că avem cunoștințe de lucrul Securității, că suntem în spatele acesteia. Și îmi pare rău că nu i-am

Muntele mărturisitor

dat această lecție, care e bună pentru toți lașii.

Oricum, din acea pândă m-am ales cu o certitudine; mi se clarifica deplin faptul că Ținu este un colaborator pus în slujba autorităților.

După acest moment am coborât în luncă, am trecut apa și mi-am făcut planul de a intra în întunecimile pădurii, într-un perimetru care are în margini Vicovul, Voievodeasa și Putna. Și în timp ce pășeam spre ierburile dinspre pădurea Hardicului, Vasile Marciuc îmi dădu, cum am amintit, sugestia de a trage la casa lui Ion-Nicu Senegeac, în Voievodeasa. Despre această relație vorbesc și când evoc cum a fost construită „capcana” prinderii mele. De ce am spus toate acestea? Ca să dau nuanțe elementelor din care s-a compus trădarea. Din cele aici consemnate, factorii au evidență: Ținu, Marciuc și Nicu sunt personajele care închid episodul existenței mele în munții Bucovinei. **Dar râul, rădăcina râului, nu-i în acești oameni, ci într-un sistem diabolic, în comunismul care a deformat mentalități și caractere, care a învrăjbit frații contra frați, care a înjosit Omul și l-a înlănțuit...**

C.H.: Spiritul creștin, iertător, este evident și în cele aici scrise. Curios e că după atâția ani de celulă, inima nu vi s-a umplut de ură, de răzbunare și, după cum mărturisiți, prima adresă din Sucevița, la care ați vrut să ajungeți, a fost chiar la Vasile Marciuc.

Gv.V.: Tot timpul m-am gândit la acest om și, când a sosit ziua eliberării, am mers la el să-i mulțumesc, pentru că datorită lui sunt în viață. Să-i mulțumesc pentru că m-a predat, căci dacă nu mă preda eram sigur mort. Am mers la el să-i cer o cană cu lapte. Nu i-am trecut pragul cu alt gând decât acela de a-i zice „Mulțumesc, Vasile, că m-ai predat!”. Sigur, se amesteca în această mulțumire și un reproș amical, cum bine ați intuit... Dar despre aceasta voi mai vorbi când voi povesti întoarcerea acasă...

C.H.: Cronologic, cred că ne apropiem de un episod crucial, de un scenariu oribil în care, singur, absolut singur, a trebuit să alegeți între gloanțe, care înseamnă moarte, și gratii, care...

Gv.V.: Da, aici sunt necesare detalii multe, accentuate. E într-adevăr un moment excepțional din biografia mea, de aceeași încărcătură ca și decizia de a alege muntele, ca și eliberarea din închisori sau momentul Natalița, asupra căruia am cerut un timp mai îndelungat pentru narațiuni...

Dar până a vorbi despre episodul prinderii, să mi se permită o... prefațare, să se consemneze o povestire care duce spre acel moment.

C.H.: Vă ascultăm cu interes...

Gv.V.: Înspre momentul de care vorbim, voi sublinia o stare pe care voi numi-o „semn de moarte”. Aveam bordeiul peste pârâu, într-un desiș. Mergeam, trecând pârâul, după lemne. Arborii, uscăturile, mai înalți ori mai scurți, groși cât cofa, cum am mai spus, nu erau retezați, ca să nu facem zgomot, ci răsuciți cu mâna până cădeau. Eram într-o situație cum

n-am mai fost niciodată, nici până atunci, nici de atunci. Aveam un semn de moarte; acest semn îl am și acum, dar nu atât de puternic ca atunci. Când eram într-un necaz, când urma să am o încercare, o îmbolnăvire, semnul se arăta cu o anumită intensitate. Astfel deduceam gravitatea întâmplării, gravitatea bolii, pericolul pe care urma să-l întâmpin. A trecut o lună, au trecut două, au trecut trei și eu m-am îngrozit: asta-i moarte, am zis; m-am așezat pe post negru și rugăciune, îi părăseam pe ai mei, mergeam prin pădure să fiu singur, să mă audă Dumnezeu. Și dacă am văzut că semnul nu mă părăsește, am plecat la mama acasă. Dar nici aici nu m-a părăsit. Am zis: mă duc înapoi la ai mei...

C.H.: Acest semn ce era? Vă trezeți de-odată cu o obsesie, cu o frământare...

Gv.V.: Nu, un semn în cot. O anumită mișcare, ca și cum mi-ar fi dat cineva cu ciocanul, puternic. Era clar că asta-i moarte, niciodată n-am avut așa puternică senzație. Cu automatul la mine și cu Biblia, mă rugam de ai mei să mă lase după lemne. De ce? Mi-am găsit un locșor tocmai pe marginea unei prăpăstii, în stânga era prăpastie și un pârâu adânc, iar în dreapta era pădurea de unde vedeam totul. M-am așezat în genunchi, cu automatul jos, citeam câte un psalm-doi și mă rugam la Dumnezeu. Pădurea era grozav de deasă, nici soarele nu pătrundea, ici, colo era câte o ferigă. Alte plante nu erau pe acolo. Vara era umbră și rece. Câte o rază, ca o săgeată, pătrundea până jos, printr-o spărtură, pe undeva. Fagii, neavând soare și lumină, se uscau la o anumită grosime și înălțime. De data aceasta, când m-am ridicat din rugăciune, în stânga mea, pe marginea prăpastiei, am văzut un astfel de fag. De zeci de ori m-am rugat acolo și nu l-am văzut. Am spus: „Dar cum de nu l-am văzut eu până acum? Asta nu e bine!“. Și, cum era automatul jos, Biblia tot jos, m-am prins de el și l-am mișcat, mai mult trăgându-l spre mine, să nu-l scap în văgăună, căci era chiar pe margine. Nu l-am putut scoate de acolo. Cine m-a pus pe mine să mă uit în sus? Dumnezeu, care a primit rugăciunile mele și postul! Să știe lumea că primejdia de moarte poate să vină, dar poate să și treacă. **Dar numai cu post și rugăciune puternică.** Când te rogi să-L vezi pe Domnul Iisus, să-L vezi cu ochii că te privește, să vezi un colț de rai, verdeța și lumina puternică! Când am ridicat privirea, fagul s-a rupt și a căzut jos; jumătate a venit drept în cap la mine. N-am apucat să mă întorc, am făcut un salt în față și în aceeași clipită de ochi bucata s-a înfipt în pământ, unde am fost eu. Era de vreo opt metri, cât piciorul de gros. Eram în pericol, deasupra prăpastiei. Să zbor? -nu pot, să cad ca o piatră - e moarte sigură. Ca și în alte împrejurări unde clipa de luciditate contează, am zis: „Voi face slalom, să nu-mi pierd echilibrul.“ Dar când am ajuns în stânga, cu gândul de a atenua viteza plonjonului, am atins un lăstar care nu m-a putut ține și care, ca un arc, m-a aruncat cu pieptul de stâncile prăpastiei. Am murit pur și simplu! Când

Muntele mărturisitor

m-am trezit, m-am întors la automatul și Biblia care erau pe buza prăpastiei. Recapitulând scenariul, văzând unde era înfiptă jumătatea fagului și cât de hidoasă era adâncimea prăpastiei, mi-am amintit de visul care m-a bântuit cu un an înainte. Ce am visat? Tatăl meu a plecat la vânatoare - el era vânător adevărat - și nu s-a mai întors. L-am așteptat o zi, două, mai multe zile. În pădure se întâmplau nenorociri, unii se împușcau din imprudență, alții erau împușcați de silvicultorii care îi urmăreau pe braconieri. În vreo zece ani, îmi amintesc, au fost vreo patru-cinci cazuri de acest fel.

Când cei duși în munte întârziu peste răbdare, se organizau potere. Și în visul meu așa se întâmpla - s-a organizat o putere pentru aflarea tatălui meu. Un număr mare de oameni din sat, om lângă om, o linie de oameni, din Obcina Drăgușinului până la mine. Ultimul din șir, în stânga, eram eu. Am ajuns la groapa aceasta și când am privit în adâncul ei l-am văzut pe tata spânzurat de o creangă uscată de fag. Arăta îngrozitor, în spânzurătoare era numai capul și șira spinării, restul oaselor erau în fundul văii. Am dat alarma și toți cei care compuneau puterea au venit la strigarea mea. Atunci m-am trezit...

Acum, când am venit la automat și Biblie, mi-am adus aminte de acel vis, am privit în groapă și mi-am închipuit oasele tatălui.

Episodul cu moartea din Spitalul Fundeni, consemnat, a fost o revelație târzie. Parcă îl aud și acum pe doctorul Luncan, profesor la Cluj, cum a rostit mirat către studenți: „Iată un om care trăiește din dobândă, în noaptea trecută și-a terminat capitalul.“

Și după întâmplarea aceea am venit la bordei fără lemne. Era întuneric. Eu am stat mult acolo, în „moarte“ și apoi, înviat, am plâns, am citit psalmi.

- Unde ai stat până acum, Gavri! m-au întrebat frații, îngrijorați. Ești galben, ce s-a întâmplat?

Le-am povestit totul și le-am spus:

- Măi, oameni buni, luați aminte, cumpăna e de la Dumnezeu, dar și salvarea e de la El. Când vrea Dumnezeu să fii viu, nu mori! Gheorghe s-a dus unde i-am spus că am avut încercarea, confruntarea cu moartea, a dus pentru foc bucașile din lemnul de care se lega visul și clipa fatală...

C.H.: O premoniție revelatoare, o întâmplare semnificativă...

Gv.V.: Am ținut să intre în povestea aceasta pe care o scriem și acest... vis.

C.H.: Desigur Vasile Marciuc are individualitate; va fi prezent și în ultimul capitol al epocii Dvs. romantice. Căci de el depinde, cum am văzut, într-o bună măsură, chiar drama Dvs.

Gv.V.: Voi povesti tot ceva legat de prezența personajului Vasile Marciuc și despre o întâlnire cu, parașutiștii. Apoi, tot despre el, după

eliberarea mea.

După ce Marciuc a fugit din închisoare, după cum am subliniat, a venit la noi, în munte, unde l-am prezentat la frați. Vasile a venit ca de la arest, nu avea echipament pentru munte. Și, mai ales, un articol absolut necesar, pătura. Am stat împreună într-o noapte, într-o gropiță, înveliți amândoi cu pătura mea. Dimineța, după o noapte de frig, când începuse să cadă lapoviță, zăpadă, pătura noastră era albită de fulgi. L-am asigurat că îi voi procura o pătură din sat, că voi merge după alimente și îi voi aduce această învelitoare de la fratele meu Ion. În Sucevița însă se pătrundea greu, localitatea era extrem de bine păzită. Chiar cetățenilor obișnuiți, călători pe drum, li se puneau diferite întrebări, li se cereau legitimațiile. Eram atunci în parcela Șoarecu, într-o zonă zisă „la Tcaciuc“. Am hotărât să cobor în Sucevița în amurg, nu la miezul nopții. Când am ajuns la punctul Preluci, mi-am făcut un plan sever, să nu dau peste un post fix. Am evitat locul cu iezer, mlaștina plină de broaște zgomotoase, pe care probabil că au ocolit-o și pândarii, tocmai din cauza orăcăielilor care le-ar fi tulburat atenția. Am trecut un gard, prin mijlocul unui teren de cosit și, pe lângă cimitirul penticostal, lăsând în urmă un alt gard, trecând apa, am ajuns la Ionică, la fratele meu. În marginea livezii mi-am zis: dacă măracinele - semnul - e în gard, nu intru, merg la Varvara Zaremba, căci e mai puțin supravegheată și tot găsesc o pătură...

Iată ce s-a întâmplat! După ce am părăsit poteca s-o iau spre pădure, pentru că ceva nu era în regulă în teren, fapt care m-a determinat să nu mai merg la fratele Ionică, evitând deschiderea din poieniță, numai la vreo cinci pași prin pădure, m-am pomenit cu trei inși care, ridicându-se de jos m-au somat. Era întuneric; eu eram obișnuit cu întunericul, vedeam bine noaptea și, totuși, de data aceasta nu aveam mai mult de trei metri până la străinii înarmați. Am apucat să dau cureaua deoparte și să pun mâna pe automat. Cel din stânga mea, unul înalt, a strigat scurt:

- Pune-l jos!

- Îl pun, am răspuns și m-am aplecat. Într-o fracțiune de secundă, mi-am croit un plan de salvare; am dezasigurat arma și, fiind într-o situație limită, din genunchi am început să trag. Și ei aveau degetele pe trăgaci și au început să tragă. Dar ei nu aveau unghiul potrivit căci, primind foc de la mine, nu au mai lăsat automatele jos, au tras în direcția pe care eu eram când stăteam în picioare. Treceau peste mine valuri de gloanțe, la un metru de creștetul meu. Primind foc de la trei automate, am uitat să trag în dreapta și între timp celui din stânga, mai mic de statură, i s-a oprit încărcătorul, clauș, în gol. Repede a încercat să-l schimbe; în acest interval, extrem de scurt, cu o maximă tărie, mi-am făcut raționamentul: după ce acela își va monta încărcătorul, își va da seama că țeava armei trebuie înclinată, așa că am luat degetul de pe trăgaci și m-am dat de-a dura, ieșind din foc. Armele

Muntele mărturisitor

de la bătaia cărora ne vedeam fețele prin foc și fum au încetat. M-am ridicat și mi-am pierdut urmele pe-o vale păduratecă. Au tras o rachetă și eu m-am izbit la pământ înainte de a se aprinde. Ei s-au uitat peste împrejurimi, pe unde fuge banditul. Nu au văzut nici o ființă mișcătoare. Am auzit un sunet prelung, ca de corn, cineva le-a dat semnal celor trei, de undeva din vale, sunând dintr-o țeava de armă. Sigur erau posturi dispuse în zig-zag, după cum știam că procedează vajnicii paznici de haiduci.

A fost o împrejurare extraordinară, de neuitat. Am zis, oriunde am relatat acest moment, astfel: Dumnezeu, în noaptea aceea, a blocat patru minți - cei trei nu au avut inspirația de a trage în jos, eu nu am tras în dreapta și, astfel, la numai câțiva metri, în plin foc, nu am murit nici unul. Am găsit opt cartușe în încărcătorul meu de treizeci și două de cartușe, acolo, pe dealul Voievodesei. încă un episod... Mai consemnăm unul?

C.H.: Tot atât de plin de suspans, de frigul morții?

Gv.V.: Nu, ceva mai amuzant. Deși ziceți „mă dor mâinile de scris“, citându-l pe poetul Cezar Ivănescu, zic că merită. Căci nu am ce lăsa după mine decât aceste mărturii, sunt un ultim martor...

C.H.: Să auzim.

Gv.V.: Eram în Marginea, legăturile cu Sucevița erau întrerupte din motivele pe care le-am amintit, îmi era dor, sincer spun, să mă întâlnesc cu Natalița și să aflu dacă s-au făcut arestări între ai mei. Fiind la fierarul Gheorghe Lungu, l-am rugat să-mi dea o cămașă albă, ȋtari, o bondiță și o pălărie. Mi-a dat omul. Am lăsat pufoaicele mele, am lăsat automatul în pod; încălțat cu niște bocanci de-ai lui, cu ȋtari, cu cămașă albă, cu bundiță și pălărie pe cap, am luat o furcă din șură și, după masă, așa, către seară, am pornit pe după Marginea și am ieșit în capăt, pe un drum, să intru în Sucevița. Mai erau două ceasuri până la înserat. Eu anume am făcut treaba asta, ca în caz de ceva să am în față ivirea întunericului. Totul ar fi decurs bine, normal, dar în fața fabricii de cherestea, după ce am intrat în Sucevița, se afla un cetățean din Sucevița, V.S. Acesta m-a recunoscut. S-a întors în fabrică, a dat alarma, a anunțat directorul. Directorul a anunțat portarul, pe unul S.S., un vlăjgan înalt, refugiat din teritoriul ocupat, și acesta porni după mine. După ce am trecut de fabrică, am grăbit pasul. Era un teren agricol, liber pe dreapta și pe stânga. În stânga, în vale, mai departe, erau vreo două căsuțe ale unor femei amărâte. Veni o ploiță, eu mi-am ales acest timp, să fie ploaie și spre seară, în favoarea mea. Mă uit în față și văd un milițian, la distanța de o sută metri, cu pelerina pe un umăr și cu automatul pe celălalt umăr. Mergeam încet, încet, pe marginea șanțului, pe marginea drumului spre Sucevița. Mi-am zis: dacă eu merg încet, îi atrag atenția; dacă merg normal, repede, îl ajung. Dacă îl ajung mă poate întreba, mă poate suspecta; trebuie să folosesc furca. L-am lăsat să se distanțeze și am intrat în drumeagul care mergea spre cele două case, la Cobzărițe, cum le

Constantin Hrehor

zicea lumea. Am stat un pic, acolo era plantat grâu, porumb, am scos capul să văd cât s-a distanțat milițianul, în timpul acesta, când eu mă uitam, au apărut după colțul gardului de la fabrică directorul Magopăț cu portarul. Eu, repede cu privirea în jos, cu furca în mână, mă întorc și plec încolo.

- Alo, tovarășe, ce cauți dumneata pe aici?

- Caut o vacă. Am cosit toată ziua și am avut vaca legată de un clenci, a rupt lanțul și a plecat, vreau să văd dacă nu e pe aici. Mă tem să nu fie printr-un trifoi...

- Cine ești dumneata, de unde ești?

- Lasă-mă, domnule, în pace! Eu caut vaca și dumneata mă întrebi cine sunt? Sunt din Marginea. Zic așa și merg în continuare. Ei după mine, insistenți:

- Unde stai, domnule, în Marginea?

- Pe Havriș stau, răspund și ajung în zona unde sunt casele. Unul, poreclit Holbechi, cosea acolo.

- Doamne ajută!“, îi zic creștinește. Cosașul se uită nedumerit la cei care veneau după mine.

- N-ai văzut o vacă roșie pe aici?

- N-am văzut.

- Cosești de mult?

- Dinaintea ploștei care a fost.

- Mi-a spus cineva că a văzut-o și, când i-am dat de urmă acolo, am văzut că din drum a făcut-o înapoi, dar aici nu-i mai găsesc urma.

Următorii, după mine. În acest timp, cât am fost pe deal, s-a dat alarma la fabrica de cherestea, unde era o parte din batalionul care umbla ziua prin sat și făcea pază pe la gazdele noastre. Membrii acelui batalion dormeau în fabrică, noaptea ieșind la pândă. M-am uitat în urmă. Soldații săreau peste gard, la numai vreo două sute de metri până la mine. Trăgeau. N-am auzit strigând, doar trăgând. Cei doi au mărit viteza după mine. Am mărit și eu viteza. Când să mă ajungă, când mai aveau un metru, s-au oprit cu ochii în furca mea. M-am strâmbat urât și paznicul a căzut, cum cade bradul, în cartofi. Directorul, care era în spate, s-a întors și a fugit. Am scăpat de ei, dar pericolul era întreținut de militari, de automate. Trebuia să-i păcălesc și pe aceștia. Mă îndreptam spre Sucevița; mai aveau vreo două sute-trei sute metri, pe terenul agricol, și intram în lunca situată pe malul apei.

Acolo eram salvat; printre răchiți, i-am văzut pe următorii - au trecut apa pe partea cealaltă, să-mi taie calea, ca să nu scap în pădure. Dincolo de apă se întindea un alt teren, numit „Izvorul“. O răchită rămuroasă, încâlcită în apă, cu crengile petrecute de apa curgătoare mă ascundea cum nu se putea mai bine. Am sărit în băltoacă și, numai cu capul afară, am stat sub crengile aplecate ale copacului. Următorii au trecut

Muntele mărturisitor

repede prin acest loc, pe marginea apei, și au închis bucățița aceea de teren, convinși că eu sunt în acel perimetru și că voi fi prins în dimineața ce va urma. Au ținut sub strictă supraveghere tot ce a intrat și a ieșit din sat. S-au percheziționat căruțele și apoi casele, una după alta. S-au aprins lanterne în poduri, în șuri, în locuri dosite, dar... „banditul a dispărut“...

După ce au trecut de răchita salvatoare, am ieșit din apă și, prin luncă, pe marginea apei la vale, ocolind fabrica de cherestea, am sărit drumul dintr-o strâmtură, ajungând teafăr în pădurea Floaca. Era noapte de-a binelea. În preajma casei fierarului Lungu m-am oprit. Am rupt crengi cu frunze bogate din niște tufe și le-am pus pe mine, ca să-mi ascund cămășile albe; după ce m-am tot furișat pe după căpițe și pomi, am ajuns în grădină, apoi în șură la Lungu. Când mi-am văzut automatul și hainele, am mulțumit Cerului că sunt viu și mi-am promis că nu voi mai face niciodată o ispravă ca aceasta. Mi-am schimbat hainele ude, iar dimineața gazda a venit la mine, neștiind de aventura mea. Foarte surprins, fierarul îmi aducea la cunoștință o întâmplare foarte proaspătă: țânțarul se făcea armăsar, ca de fiecare dată când bârfa face spume la gurile povestașilor:

- Dl Gavril, auzi! Aseară devreme, un parașutist în fața fabricii de cherestea, voia să fotografieze fabrica. Acela era spion, parașutat, voia să ia legătura cu partizanii. L-au scăpat, domnule, acum e în pădure. N-ar fi bine să te duci să-l găsești? E în pădure, nu l-au prins...

- Dar cum? îl ispitesc eu, ascultându-i savuroasele amănunte.

-Uite așa, așa...

Reproducecea întâmplarea cu mine, dar o spunea altfel, era imaginație, fabulație. Oamenii făceau din nimica toată legende... După cum s-a și vehiculat până nu demult, unii chiar și astăzi fac această mărturisire, că frații Chiraș s-au împușcat reciproc, ca să scape din bătaia armelor. Dar altul e adevărul. Ce scrie pe fotografia lor? Ce scrie Securitatea? „Au fost descoperiți, iar când la somația legală nu s-au oprit, au fost împușcați“. Așa scrie acolo. Și acesta-i, din păcate, adevărul.

ÎNCHISORILE

C.H.: Acum, Domnule Gavril Vatamaniuc, dați contur momentului capturării Dvs.; vorbiți-ne despre viața privată de libertate, atât de deosebită față de existența din pacea dumnezeiască a munților. Cum ați simțit răceala primei cătușe, după ce ați fost imobilizat la gura beciului din Voievodeasa?

Gv.V.: Dau slavă iarăși Domnului Dumnezeu pentru că sunt sănătos și lucid, pentru că din memoria mea nu lipsesc multe nume și date. Toată perioada consumată în munți am trăit-o cu o intensitate extraordinară, astfel că grozăviile și întâmplările deosebite vrând-nevrând mi-au umplut memoria. În fine, se încheiau cei șase ani de haiducie...

C.H.: Da, cum a fost „construită“ această capcană?

Gv.V.: Intrăm numaidecât pe făgaș. Vasile Marciuc, fiindcă ne găseam într-o situație de criză, obligați să nu mai intrăm în Sucevița, să ne adăpostim ori să ne folosim de gazdele noastre fidele, dar și să evităm comuna alăturată, Marginea, din aceleași motive de precauție, având la Voievodeasa, - un cătun al Suceviței, un prieten, un om mai puțin expus „ochilor albaștri“ ai Securității, mi-a propus o ședere discretă la acest individ. După ce l-am testat în fel și chip, Vasile m-a asigurat de seriozitatea acestuia. Așa a fost dialogul nostru lămuritor:

- Eu nu cunosc pe nimeni din Voievodeasa. Nu știu cum e prietenul dumitale, Nicu Senegeac. Dumneata te bazezi pe el?

- Măi, Gavriluță, eu am fost de mai multe ori cu el în pădure, am vânat împreună, am vânat carne amândoi... Eu nu cred că o să mă refuze. E un om sărac, nu are ce să ne dea, dar noi vom găsi pe ogoare cartofi, porumb și vom trăi așa câteva zile, apoi ne vom orienta după ce vom deține anumite informații.

- Dacă dumneata îl cunoști și ești sigur pe el, hai. Am făcut un unghi drept și în loc să mergem înainte, am făcut-o la stânga și am intrat în comuna Marginea, chiar în capătul livezii; livada lui Nicu Senegeac era spre imaș; casele erau pe lângă drum, iar livada, de la casă spre deal unde începea imașul pe care Nicu pășuna vitele satului. Am ajuns până în capătul gardului, am stat într-o scurtă pândă. În sat era o liniște măreață. Câinii pe care îi deosebeam exact, după lătrat, când securiștii se instalau pe ulițe, pe lângă casele suspecte, acum erau liniștiți, îmi deschideau un drum fără primejdie. Astfel, cu Marciuc, după ce am cules câteva mere din pomii grădinii, am coborât în curte. Câinele nu ne cunoștea și a început să latre, stârnind și alte glasuri din vecini. Vasile a deschis ușa grajdului și am trecut acolo intrând în șură; am urcat scara și ne-am instalat în pod, în liniște.

Muntele mărturisitor

Nicu nu s-a arătat până la ceasul dimineții, când a venit să-și dezlege vaca de la iesle. L-am atenționat și a venit în șură. L-a văzut pe Vasile, eu am stat camuflat să văd ce reacție are. Nu a reacționat nefavorabil și eu am ieșit. Ne-a spus îngrijorat:

- Măi, oameni buni, bine ați făcut că ați venit, dar e mare primejdie. Peste tot sunt posturi de securitate, peste tot. Pe mine m-au întrebat de mai multe ori dacă am văzut ceva pe aici, pe lângă pădure, când merg cu vitele. «N-am văzut pe nimeni, că oamenii muntelui nu umblă ziua», le-am răspuns.

- Dar dumneata de unde știi?

- Dacă ar umbla ziua, i-aș vedea. Și i-ar vedea lumea. Dar ăștia nu sunt oameni care umblă ziua... Am răspuns așa și agenții, râzând, au plecat în drumul lor.

Nicu a plecat cu vitele lui. I-a lăsat soției cuvânt să ne fiarbă cartofii și porumbul, iar aceasta, după o anumită vreme, speriată, a venit la noi. Când ne-a văzut, s-a dumerit de ce câinele lor a lătrat atât de insistent toată noaptea.

Cam în ziua a șaptea, a opta, Nicu venind spre noi, după ce s-a deplasat la Sucevița cu nu știu ce treburi, pe înserat, după ce și-a legat vitele la iesle, a spus către Vasile:

- Trebuie să știi, dumneata ai un mare noroc. Pentru dumneata a apărut o bucurie...

- Spune, Nicule.

- A venit soția dumneatale acasă!“

Când Marciuc a auzit această veste, a sărit ca un arc, de parcă ar fi călcat pe un bulgăre de jar. „- Ai vorbit cu ea? -Nu.

- Da de unde știi?

- A... Am vorbit cu ea, era la poartă.

- E sănătoasă, normală?“

- Sănătoasă, normală, îl asigură Nicu.

Mâncăm cartofi și tăceam. Vasile a rupt deodată monotonia, zbuciumat:

- Gavri!e, eu plec până la Sucevița.

- Sucevița e blocată, frate Vasile, eu am încercat de mai multe ori să intru și nu am reușit. Securitatea e împânzită pe unde nu crezi, o să cazi în capcană, sigur cazi...

- Nu, că eu nu voi intra prin sat.

- Dar cum vei face?“ , întreb mirat, făcându-mi griji.

- Merg pe coasta Arșiței, de deasupra casei mele și stau poate vine pe acolo Mateiasa, mama fraților Chiraș, sau poate nevasta ori vreun copil de-al meu, după vreascuri. Voi sta de vorbă cu soția mea ori voi trimite cuvânt la ea ca să vină la mine...

Constantin Hrehor

- Mă rog, îi zic, așa să faci, dar nu altfel. Și vezi pe cine trimiți după ea, nu te arăta oricui.

Vasile, însă, nu a făcut așa, Orbit de vestea bună că soția este liberă și teafără, socotind că la casa Mateienilor împușcați nu ar mai avea la ce sta paznicii, a schimbat traseul și a intrat în grajdul lui Ion Chiraș. Aici, dimineața, a fost arestat.

Desigur, eu am purtat cu mine tulburătoare dileme de când Vasile a fugit din arest și până când ne-am găsit împreună în cuibul pe care i l-a pus la dispoziție prietenul său Nicu Senegiac. Înainte de a pleca, i-am spus din nou cu seriozitate:

- Nu cred că e bine să pleci, o să cazi. Nu cumva să spui că eu sunt la Nicu, ca să nu-l nenorocim pe acest om amărât. Securitatea știe că suntem împreună, că avem gazde comune, să spui că te-ai despărțit de mine în vârful Mestecănișului ori la Pârlitură, ori într-un oarecare loc din afara satelor. Să spui că acolo ne-am dat întâlnire pentru a doua zi și, dacă vor veni securiștii acolo, nu vei avea nici o răspundere căci nimic nu mă poate obliga să stau pe loc...

- Nici o grijă să nu ai, îmi zise el bărbătește, năucit de grija de a-și vedea nevasta.

Ziua care urma era marți, el plecă luni. Eu întotdeauna, în zi de marți, țineam post negru. Am coborât din fân să mă rog, să simt pietrișul sub genunchi. M-am concentrat extrem de mult și, spun adevărul, în ochii mei închiși am văzut cerul deschis și pe Domnul Iisus Christos, privindu-mă așa cum toată lumea îl vede pe cruce. Mă rugam cu inima strivită: „Tu, Doamne Iisuse, care Ți-ai vărsat sfântul Tău sânge din sfintele Tale picioare, din sfintele Tale mâini și din sfânta Ta coastă pentru păcatele noastre, ajută-mă, Doamne! Sfântul și dumnezeiescul Tău Duh pe care Ți L-ai dat pentru sufletele noastre să-mi salveze sufletul meu, Doamne, Tu poți, în Tine nădăjduiesc...” Rugăciunile mele erau lungi. La un moment dat, în loc să zic o rugăciune, m-am pierdut, n-am mai știut nimic, iar când m-am trezit m-am pomenit că vorbeam. „Vine, vine, vine”. Am tresărit și am spus: „Doamne, ce-i cu mine?” Și, revenindu-mi, mi-am spus că ceva nu e în regulă. M-am dus în pod și m-am culcat, dar nu dormeam. Auzeam cocoșii, auzeam câte un câine lătrând ici-colo în sat, foarte rar. Am ațipit, dar o ațipire scurtă, exact cât să visez. Am visat că pe pășune este un post fix. Atât am visat. M-am trezit și am pus în legătură cuvintele „vine, vine, vine” cu visul. Și cum am spus, întotdeauna când aveam o presimțire, sesizam un fel de furnicături în corp și un îndemn puternic de a părăsi locul sau de a lua măsuri de precauție, în momentul acela mi-am luat rucascul și automatul și-am coborât din șură.

Am văzut lumină în casa lui Nicu. Am zis că e bine să-mi anunț plecarea. Să știe că nu-s în casa lui, iar dacă vine Securitatea să fie tare pe

Muntele mărturisitor

poziție. Să spună: „Domnilor, căutați, eu n-am pe nimeni!“

La geam erau perdele de pânză, dar se vedea că este lumină. Dacă trecea unul prin fața luminii, cineva care ar fi fost la pândă l-ar fi văzut. Or eu, pe sub geamuri, pe genunchi, până la ușa casei, încet, fără nici un fel de zgomot, am deschis ușa, intrând în tindă; am închis ușa încet și m-am strecurat în casă. Am rămas pe prag jos și am găsit-o pe Viorica, soția lui Nicu, cu copilul în brațe. Ea de aceea a aprins lampa, că plângea copilul. S-a speriat și m-a întrebat în șoaptă: „Ce-i, Gavriluță?“ În acest timp, nu uit, pe un pățuc amărât dormea Nicu, cu spatele la cameră, încălțat și îmbrăcat. Nu l-am suspectat de nimic în acel moment. După ce s-a sculat, Nicu mi-a zis:

- Ce-i, Gavriole?

- Uite, am avut un vis și vreau să plec. Am venit să te anunț că nu mai sunt în casa ta. Dacă vine Securitatea, tu să fii tare pe poziție. Să spui: «Controlați tot, eu n-am pe nimeni în casă.»

- Nu pleca, Gavriluță!

- Eu plec, Nicule, pentru că mă tem să nu-l fi prins pe Vasile.

- Gavriluță, du-te și te culcă liniștit în pod. Chiar dacă Vasile cade, el nu trimite Securitatea la casa mea. El știe în ce situație sunt eu, iar eu sunt prieten cu el. El nu va trimite Securitatea, căci știe că sunt amărât și că îmi vor muri copiii de foame...

Aceste cuvinte m-au convins. Eram într-o zonă protejată, departe de Sucevița în care bântuiau oamenii Securității și posturile fixe erau unde nu te așteptai. Și Nicu era convingător când îmi spunea că pe marginea pădurii, pe unde poposea el cu vitele, erau puncte primejdioase. Abia în închisoare, luând filmul de la capăt, de mii de ori, mi-am dat seama de scenariu, de ce Nicu mă oprea insistent la el, de ce el a venit la miezul nopții din Sucevița și slujbașii Securității l-au vizitat și m-au ridicat. Iată cum s-au derulat momentele aceluși „film“. Vasile Marciuc fiind prins, în aceeași zi a spus unde mă aflu. Nicu a fost chemat la postul de miliție din Sucevița, acolo securiștii l-au interogat astfel, scurt, fără să-i lase posibilități de divagație:

- Nicule, Vatamaniuc e la tine. Știm. A sosit și Marciuc. Pe Marciuc l-am prins... Un lucru ai de făcut, ca să nu te împușcăm, numaidecât, reține-l pe Vatamaniuc până la noapte!“

Acum zic: visul care mi-a declanșat „semnul de moarte“, mi-a lămurit că ceva nu-i în regulă. Știam că Vasile nu scapă. Știam că e lipsit de vigilență, că procedează prost. Știam cât de periculoasă este Sucevița pentru deplasări. Așa a fost, l-au prins, l-au dus la miliția din Sucevița. M-a pârât. Pe Nicu Senegheac miliția l-a instruit să mă rețină. Când eu am vrut să plec, Nicu m-a atenționat că Securitatea e împânzită pretutindeni. Când i-am vorbit despre presentimentele de după vis, mi-a spus, biblic, că

Constantin Hrehor

visele-s după mulțimea gândurilor... Vorbindu-mi însă despre sărăcia casei sale, despre copii, m-a impresionat, m-a convins și am rămas. Securiștii, între timp, și-au pus la punct strategiile, și-au îndreptat atenția către oamenii duplicitari. Ce s-a întâmplat? Mașinile cu slujbașii Securității au mers spre Marginea, au oprit în fața casei lui Constantin-Tinu Mihăilescu. Zeloșii, nu-i exclus să fi fost însoțiți chiar de Vasile Marciuc, au trecut dealul și s-au oprit în zona casei lui Nicu Senegeac. Debarcaseră acolo o companie, zece ofițeri îmbrăcați civil. Au încercuit casa, au asigurat poarta. Aveau în picioare încălțăminte ușoară, bascheți, ca să nu provoace zgomot. Astfel îmbrăcați fiind, nu răspândeau miros de haină militară. O mare derută pentru simțurile mele încercate.

Am mers spre poartă, unde era un pom fructifer, un păr. Am văzut ceva după poartă, oricum nu era părul; lună nu era ca să disting. Ca să mă conving, deși îmi aminteam că acolo nu am văzut niciodată un pom, am pus mâna pe poartă și am privit în jos. Am văzut doi ofițeri ghemuiți, în genunchi, unul lângă altul. Nu era bine, m-am întors încercând să mă ascund înăuntru. Pândarii au sesizat ceva, dar au crezut că e unul de-ai lor și au semnalizat: pssst! Am folosit același semnal și am intrat în grajd, am trecut în șură și, intrând în beci, m-am strecurat în gaura secretă trăgând pietrele după mine...

În beciul lui Nicu Senegeac aveam săpată o gaură tainică, în care încăpeam eu și Marciuc; pământul escavat îl duceam noaptea pe ogor, unde proprietarii săpau cartofii. Am făcut deseori exerciții de intrare în acest adăpost; patru pietre trase peste gura găurii ne apărau și ne mascau. Ei, de data aceasta, după ce-am fost somat, după cum am spus, spațiul meu de fugă era extrem de strâns de cercul de securiști. Nu am avut altă scăpare decât în beciul pregătit din timp. Și, se înțelege, acest loc în care am săpat văgăuna proteguitoare și pentru fratele Vasile Marciuc nu putea fi cunoscut de nimeni mai bine decât de acest... colocatar. Cert este că Vasile a fost întrebat de vânzătorii de partizani despre calitățile mele, cam așa: „Pe ce se bazează? Pe auz. Ce aude? Bocanc militar, zgomot de mașină, lătrat de câine! Pe toate acestea le sesizează și iese după casă, pe deal, extrem de vigilant, și le ascultă, le interpretează... Și mai pe ce? Pe miros. Miroase haina militară la peste douăzeci de metri...”

C.H.: Așadar beciul era ultima salvare...

Gv.V.: Dacă nu era la mijloc delatiunea, sigur scăpăm. Căci agenții au căutat peste tot și nu am fost găsit, dar prietenul meu, prins cu o zi înainte, știa „garsoniera” mea: „Jos, lângă pământ, la jumătate de metru de fundul beciului, este gaura unde stă Gavril.”

Trebuie să precizez că acest aspect mi-a fost confirmat, după anii de detenție, de soția lui Nicu. Eram în trecere prin piața Rădăuților, ea era cu niște boboci de vânzare. Eu i-am dat douăzeci și cinci de lei, căci îi știam

Muntele mărturisitor

pe toți săraci, iar Viorica mi-a spus astfel, după ce am răscolit puțin memoria momentului: „Cei zece ofițeri au coborât în beci, la lumina lămpii pe care o țineau în brațe, când li s-a spus: «nu e aici, e în beci, în gaură.» între cei zece erau căpitanii Comarniță, Popescu și Munteanu. Ultimul știu că se travestea și lucra în echipa de țapinari, foarte pornit să ne prindă. Știu aceasta de la muncitori...”

C.H.: Erați într-o strâmtoare inedită, cum ați trăit acest impact?

Gv.V.: O stare de tensiune de nedescris... Cei zece ofițeri au intrat în beci. Unul dintre ei, un locotenent mic de statură, era îmbrăcat în hainele lui Marciuc! Purta pălărie, cojocul primit de la Ținu... Cum am precizat, toți aveau basteți în picioare. Unul a venit și a lovit pietrele de la gura peșterii mele; le-a atins cu piciorul, gata de tragere. Căpitanul Comarniță însă a ordonat: „Nu trage!”

Furișându-se pe lângă perete, unul a venit și m-a apucat de mâini; după ce m-a înșfăcat, foarte abil, mi-a strigat scurt:

- Vatamaniuc, să nu tragi, că ești pierdut!

Drept este că într-adevăr nici nu mai puteam să trag în acel moment; ceva mai înainte, în secunde acelea, când zăream ceva între pietre, aș fi putut trage dând pietrele la o parte, dar s-a pus la punct o șmecherie polițienească: Nicu, soția și un copil erau înaintea gropii și automatul meu nu i-ar fi putut evita. Securiștii stăteau grămadă în alt loc, unghiul mort nu mi permitea un atac... În fine, aveam la îndemână alternativa de a mă sinucide. Dar, să vedeți, ziarul din 18 octombrie, din acea zi de neuitat, ziar pe care l-am citit, spunea clar că, prin decret, criminalii de război se vor pune în libertate. Știam că și fratele meu Ion, venit din închisoarea de la Pitești, condamnat pentru înaltă trădare, va fi liber. Mi-am zis atunci, provocându-mi luciditatea la maxim: nu mă împușc, am să scap!

Am căzut fulgerător în neștiință, lovit cu un pistol în cap. Când m-am trezit, stăteam sub genunchii a doi zdrahoni care îmi percheziționau buzunarele. Automatul, de-acum, era în mâna lor. Despre toate lucrurile amărâte câte le-am avut am fost întrebat, dar, interesant, despre un obiect pe care mi l-au găsit într-un buzunar nu am fost întrebat niciodată. Nu știu cine mi-a dat odată un pic de vată atinsă de relievariul Sfântului Anton, vată păstrată într-un tubuleț argintiu, de mărimea unui cilindru pentru ruj. Eu am avut evlavie la Sfântul Anton, mari descoperiri prin postul din zilele de marți. Și să vedeți, în zi de 18, marți, au căzut frații Chiraș, în zi de 18, marți, am fost încercuit cu foc în Bâta Corbului și, iată, acum, tot zi de marți, în 18 octombrie...

Cum am zis, despre acest obiect nu am fost interogat. Despre Biblie, da.

- De unde o ai?, am fost întrebat, căci voiau să afle gazdele. Și la fel despre haine, pufoaice, cămăși... Nu știu unde s-a pierdut acel cilindru, dar știu bine că cineva, la percheziții, și l-a însușit. Și bine a făcut...

Constantin Hrehor

În sfârșit, după ce am fost scos din beci, am fost legat cu o funie - securiștii nu aveau la ei cătușe; m-au legat strâns, cu coatele adunate în spate, încât m-a durut multă vreme sternul. M-au ținut o vreme așa în beci, după care a fost trimis un soldat ca să vină mașinile din zona Podul Poienii, din vale de fabrica de cherestea...

C.H.: Vă rog amintiți-vă detaliile, oricât de mărunte ar fi.

Gv.V.: Nu știu câte pot avea astăzi semnificație... Oricum, după ce am fost ridicat, după lovituri și trezirea din inconștiență, am fost mai întâi întrebat astfel, când încă de-abia rezemam un perete, având automatele îndreptate înainte-mi:

- Unde e Motrescu?

- Nu știu.

- Cum nu știi?

- M-am despărțit de el, nu m-am mai întâlnit cu el de la atacul de la Bâta Corbului...

- Noi avem informația că te-ai întâlnit...

- Nu m-am întâlnit cu el niciodată. Nu m-am întâlnit cu el... Unul a zis:

- Lasă-l, domnule, în pace. Are el timp să declare tot. Lasă-l aici. Ai trimis după mașină?

Mașina, într-un târziu, a venit. Lângă mine era legat și Nicu, gazda noastră; pe amândoi ne-au urcat în mașină. Atunci când ne îndreptam spre poartă, după ce părăsisem beciul doi ofițeri, soldați, aveau un câine la îndemână.

- Tovarășe căpitan, dau o dată câinele pe el!, a zis unul, obedient.

- Nu, lasă-l!, porunci căpitanul.

Am coborât la Rădăuți. Acolo mi s-a tăiat funia și mi s-au pus cătușe.

Era în centrul acestui moment un tip blond, scund, cu ochii albaștri, anchetatorul, maiorul Țoanță, pe atunci căpitan.

- Cine l-a legat, bă? Că bine l-ați legat... Taie funia, mă!

După ce mi s-au pus cătușele, același Țoanță, fiul unui cârnățar din Râmnicul Vâlcea, mi-a zis:

- Uită-te bine la mine, Vatamaniuc, că de-acum, o perioadă destul de lungă, cu mine ai să lucrezi.

Eu am tăcut. N-am știut ce vrea să spună. Nu m-am gândit că el va fi șeful anchetei și că el mă va interoga cel mai mult timp.

C.H.: Acest episod se desfășura la Rădăuți?

Gv.V.: Da, la Securitate, acolo mi-au tăiat funia și mi-au pus cătușele.

C.H.: Erați flămând atunci?

Gv.V.: Flămând, pentru că eram hotărât. Eram în post; cu o zi înainte am mâncat câteva mere și câțiva cartofi, în seara precedentă am mâncat

Muntele mărturisitor

ultimele mere și doi cartofi și am intrat în post. Nu mai mâncăm nimic până în seara următoare. Ajuns la Securitate, o doamnă mi-a întins o gamelă cu supă, cu o bucată de carne. I-am spus:

- Doamnă, mă scuzați, dar eu nu mănânc astăzi, eu postesc...
- Nu se poate. La noi... Ai postit destul, aici mănâncă.
- Nu mănânc. Puteți să mă omorâți, dar eu nu mănânc...
- Bine, zice unul de acolo, lasă-l în pace dacă nu mănâncă. Dar când mănânci?

- După ce apune soarele.

Mai târziu, când încă nu apusese soarele, a venit iarăși unul și ne-a zis:

- Hai, acum mâncați! Gata, mâncați și plecați!

Am mâncat; m-au scos afară, mi s-au luat cătușele. Afară, mi-au dat automatul. Normal, fără cartușe, și l-au scos și pe Marciuc. Atunci l-am văzut pe Marciuc. I-au dat și lui pușca. Erau acolo pe coridor vreo cincisășase soldați, de-a stânga și de-a dreapta, iar în curte două mașini, cap în cap.

- Vatamaniuc, ia-o înainte și Marciuc după tine, cum mergeați prin pădure, așa. Ne-au dus pe lângă un gard, pe sub niște salcâmi, iar unul de pe o mașină ne-a fotografiat. După aceea ni s-au ridicat armele, automatul și pușca. Am fotografiat aceea scoasă de la SRL. Ne-au băgat înapoi, ne-au pus cătușele și așa am mai stat un timp.

- Vatamaniuc, vei pleca cu o mașină la Suceava, că aici nu rezolvăm totul noi. Aici e așa, prima haltă. Locul definitiv al tău este la Suceava.

M-au dus în mașină. M-au scos pe mine, apoi pe Marciuc și pe Nicu. Pe mine m-au pus în mijloc, o cătușă pe mâna mea, o cătușă pe mâna lui Nicu și pe mâna stângă o cătușă la mine și una pe mâna lui Marciuc. În dreapta aveam pe Nicu, în stânga pe Marciuc. Eram obligați să stăm cu capul în piept. În mașină stăm pe o bancă, într-o mașină militară; trei securiști stăteau cu automatele în spate și alți trei în față. Vorbeau ungurește și mă amenințau. Am ridicat un pic capul, căci mă durea după cap, din timpul cât am stat legat cu funia. La Rădăuți am stat toată ziua cu cătușele, cu mâinile la spate. Când am ridicat un pic capul, unul a strigat:

- Capul jos, că îți dau cu pistolul în cap! Îți farm capul!

Era unul care vorbea ungurește.

C.H.: Fiind alături de Vasile, nu puteați comunica în nici un fel?

Gv.V.: Nu aveam voie.

C.H.: Știați că fierbe în el un pic conștiința, că era trădătorul dumneavoastră?

Gv.V.: Absolut nimic.

Când ne-au scos și ne-au fotografiat cu armele în mână, el s-a uitat la mine, eu m-am uitat la el și, oarecum, a schițat un zâmbet. Nu era om de

Constantin Hrehor

spiță, era om șters, un om lipsit de calități de partizan, nu cum erau frații Chiraș și nici pe departe cum era Motrescu, cel din urmă un om cu totul și cu totul deosebit.

C.H.: Când erați împreună în fața aparatului de fotografiat și el a schițat un fel de zâmbet, privirea Dvs. tăioasă oare nu i-a trezit conștiința?

Gv.V.: Nu știu ce a gândit atunci. Am sosit noaptea la Suceava, am plecat seara. Am coborât din mașină. Pe mine m-au luat primul, mi-au scos cătușele de pe mâini. Unul m-a luat de un braț și altul de celălalt braț, așa am urcat scările. Mi-au pus pe ochi ochelari de tablă neagră. N-am văzut pe nimeni. M-au dus în colo, în colo și m-au băgat într-o celulă. După aceea i-au luat pe ceilalți. Aveam plete, când m-au prins m-au lovit în cap cu automatul. Am un semn de-atunci. Am fotografia, se vede că parcă eram breaz, o parte albă, o parte neagră. Aveam din beci țărână în cap, în plete; pufoaica era murdară, plină de pământ. M-au băgat în celulă, nedormit, lovit în cap. În situația aceea am adormit profund. Toată noaptea am dormit. Am găsit acolo în celulă pe unul care a spus că se numește Corbea Mureșanu; a spus că este procuror că este condamnat politic pentru faptul că în calitate de procuror a cerut condamnarea comuniștilor. Era originar din Brașov și a cerut condamnarea comuniștilor care au făcut cu ani în urmă revoluție acolo, în timpul dictaturii antonesciene. L-am crezut și nu prea. N-am avut nici o treabă cu el, eu mă gândeam la ce va urma cu mine. A doua zi m-au scos și m-au dus la frizer; era un deținut de drept comun, care tare s-a uitat lung la mine. Aveam ochiul negru, tumefiat.

C.H.: Fotografii nu v-au mai făcut?

Gv.V.: Nu.

Când a dat cu pieptenul, a curs țărână din păr; m-a tuns tot. M-au luat, m-au dus înapoi în celulă. După un timp mi-au dat zeghe și pufoaicele mi le-au luat... În mașină, după ce am fost capturat, îmi amintesc că toți soldații vorbeau ungurește. Nu am fost surprins de această etnie pentru că pe când mă aflam la Bercheza, la numai zece metri au trecut prin fața mea patru securiști, doi cu prăjinile, care răspândeau cablul, și doi cu rolele de cablu telefonic. Aceștia mi-au fost de folos în tribunal, căci am spus acuzatorilor că i-am văzut și că puteam lejer să-i împușc, în proces am precizat că au trecut pe lângă mine într-o noapte când mă aflam pe malul Pârâului Șoarecu, că am văzut trecând o mașină cu militari. Și asta după evenimentele de la Bâtea Corbului, în '55. Am amintit pe unul Zoltan, care distribuia bobine... În fața tribunalului nu am ascuns să spun că, undeva, la o moară, am prins pe un militar pe care am vrut să-l dezbrac de hainele lui, ca să-mi înlesnesc ieșiri mai în siguranță, și pe care l-am lăsat liber pentru că mi-a mărturisit că e sărac, numai sub protecția mamei, și străin de comunismul devastator. Era acesta un tânăr din comuna Satu Mare, din vecinătatea Rădăuților, așa mi-a spus, încadrat într-un batalion din

Muntele mărturisitor

Fălticeni. Numele său era Calistru Butnar. Comandantul batalionului, în care erau și ostași din Tecuci, se numea Iacob Boscu...

Cum zic, l-am lăsat liber pe acest tânăr care a plâns și a fost, desigur, nevinovat. Dar anchetatorilor le-am dat detalii prin care le-am confirmat că, dacă aș fi vrut, sub gloanțe ar fi putut cădea mulți.

- Domnule căpitan, am mărturisit, când am fost surprins la Șoarecu, o trupă întreagă, cu comandant, a trecut pe sub mine. Comandantul avea doar pistol, mergea cu mâinile la spate, puteam să-i secer pe toți, înainte de a ordona el: «Comandant de grupă, răspândire de grupă!». Eu mi-am pierdut urma, eram într-un copac și am văzut totul...“

Desigur, sunt și alte destule întâmplări pe care eu, prezentându-le în proces, cu exactitate, mi-au procurat un... capital de circumstanțe atenuante. Așa se face că, la un moment dat, s-a pronunțat în tribunal o voce cu autoritate, rostind grav, sentențios, aceste cuvinte:

- Vatamaniuc nu este un criminal înăscut. A comis, e adevărat, crima de la Bâtea Corbului, dar are fapte care îi pot înlesni o altă încadrare, în loc de condamnarea la moarte, munca silnică pe viață.

C.H.: Sărind paranteza, ce a urmat?

Gv.V.: Anchetator era același căpitan Țoanță, care la Rădăuți mi-a spus: Cu mine vei avea de-a face. Uită-te bine la mine, să mă cunoști. Cu mine... M-a întrebă:

- Ce faci Vatamaniuc?

- Ce să fac, domnule căpitan, stau în celulă.

- Uite ce e. Te-am lăsat să-ți revii. Vei fi anchetat de organele Ministerului de Interne, îți atragem atenția: noi știm extrem de multe lucruri despre tine. N-am avut altă treabă decât să ne informăm și să aflăm tot. Despre tine, despre faptele tale, despre gazdele tale. Noi îți atragem atenția: să nu ne dai mult de lucru, pentru că noi avem și alte treburi, nu numai de tine să ne ocupăm. Vom începe ancheta și cu cât mai repede o vom termina, cu atât este spre binele tău.

Eu am tăcut, n-am știut ce să-i spun la aceste vorbe. Atât a spus și a chemat plutonierul care m-a dus înapoi în celulă. A doua zi dimineața m-au scos la ancheta propriu-zisă. Am început să le istorisesc din viața mea: când m-am născut, unde, ce am făcut, tot, tot, tot. Când am spus că în 1942 am plecat în armată, în 1943 voluntar pe front, că am stat șase luni în Crimeea, că am făcut școala militară, că am fost trimis pe front în Cehoslovacia, că am venit de acolo..., mi s-a zis:

- Ai ceva activitate!

Am tăcut. Apoi le-am spus cum m-au dat afară, cum am plecat în munți, cum am stat șase ani în munți, până la ora aceea.

C.H.: Cum decurgea ancheta? Refaceți cât de cât cadrul. Erați legat?

Gv.V.: Nu eram legat. Mă aducea un plutonier, îmi dădea dimineața

Constantin Hrehor

ochelarii cu care nu vedeai nimic. Mă lua de braț, mă sucea, mă ducea nu știam pe unde. Mă băga în birou. De la masă mi se puneau întrebări. Unul îmi puneă întrebări și celălalt scria, „întrebare:..., Răspuns:...“. Și eu răspundeam la întrebările lor. Mi se aducea gamela cu terci acolo. Mâncăm terciul și continuam ancheta. La 1.00 ei plecau la masă, eu plecam însoțit de plutonier în celulă. Acolo găseam ciorba de fasole sau de varză. Rece. Mâncăm și stăteam. Nu mult, căci mă scoteau iar la anchetă. Seara, la fel. Mă duceau târziu în celulă, găseam gamela cu mâncare, mâncăm și mă culcam. Nu stăteam mult, căci iar venea plutonierul: „Scoală!“, îmi dădea ochelarii, îmi trăgeam pantalonii, zeghea pe mine, bocancii în picioare, fără șireturi, fără ciorapi, și iar la anchetă. Acolo era un reflector pe masă, așezat în față. La fel, întrebări, răspunsuri... Când nu le convenea cum le răspundeam, se scula Țoanță. Se ridică nervos:

- Ce-am vorbit cu tine, mă banditule?

Tortură, picioare, pumni și palme. Căutau să mă convingă că ei știu totul.

- Uite, îți spunem noi dacă tu nu vrei să spui...

Uite așa, așa și așa, chestii pe care le știau, despre niște gazde pe care eu nu le-am descoperit. Unele se autodenunțaseră. De exemplu, Neculai Zaremba, Filip a lui Costan, Vasile Zaremba a lui Ion. Ei se denunțaseră și nu au fost arestați niciodată. Eu nu le-am vădit pentru că știam că nu sunt arestate înaintea mea. Atunci am spus și alte gazde.

Țoanță înjură:

- Dar cutare nu ți-a fost gazdă, dar cutare, cutare...? Dumitru Zaremba nu a fost? Păi noi să ți-i spunem?

Și bătaie...! Atunci am văzut că ei știu. Am mai spus eu încă vreo doi inși, de care ei nu știau. Mi-au mai spus ei încă vreo doi, de care credeam că ei știu. Dacă au știut de aceștia, mi-am zis, știu de toți. În mare parte, ei au fost arestați înainte cu două luni. După mine au fost arestați vreo trei. Ei mi-au dat numele la aceia pe care îi știau și care într-adevăr au fost gazde și despre care eu credeam că nu se știe, că n-au fost arestați până la arestarea mea. Dacă n-au fost arestați, mi-am zis, nu-i spun, că ei nu-i cunosc. Când colo, ei mi-au pomenit numele lor și au spus: „Noi să ți-i spunem? Spune tu, banditule!“. Și bătaie. Mi-am dat seama că e o prostie să ascund ceea ce ei deja știu. Dar ei nu-i știau chiar pe toți. În sfârșit, a fost o șmecherie de-a lor, o violenție.

C.H.: Cum v-au bătut? Cu piciorul, cu bocancul?

Gv.V.: Cu piciorul, cu bocancul, cu pumnul. Mă dădeau jos și apoi mă zdrobeau cu picioarele. Era unul voinic, tânăr, când dădea cu pumnul te duceai urgent jos. Acolo, jos, sub picioare te zvârcoleai ca peștele. După aceea se opreau:

- Ți-a venit mintea? Îți aduci aminte? Scoală!

Muntele mărturisitor

Cu sânge la nas, la gură, tremurai pierdut.

- Du-l să se spele!“, strigau apoi.

În timp ce mă spălam acolo, la chiuvetă, am auzit:

- Vino încoace! Ce ți-am spus eu ție? Să nu ne dai de lucru! Noi avem destul de lucru cu de ăștia, am mai văzut ca tine mulți. Pe scaunul pe care stai tu, mă banditul, au stat mulți alți înrăiți și au devenit mieluși până la urmă. Dacă nu..., i-am făcut îngerași. Noi nu stăm de vorbă cu bandiții așa...

Altă dată mi-a spus:

- Mă banditul, te-ai pus tu ca să dărâmi republica? Noi avem în spate marea forță a comunismului: Uniunea Sovietică. Erau gata să sară americanii, imperialiștii, pe noi, în 1945-1946, au crezut că am ieșit slabi din război și gata, sar pe noi. Ne-am înarmat până în dinți și trebuie să se țină cont de forța noastră. O să vezi tu, o să auzi în închisoare cum comunismul va suna și în America, în curând. **Ai să vezi tu cum cuprinde tot pământul, că asta este soarta și viitorul omenirii...**

Mă rog, prostiile lor. Tăceam și ascultam, știam eu ce știam și mă gândeam: „Bine, bine! Vom vedea!“.

C.H.: Tot timpul tăceai?

Gv.V.: Absolut! Numai la anchetă răspundeam întrebărilor, în rest tot timpul tăceam.

C.H.: Nici nu confirmați cele susținute?

Gv.V.: Nimic. Să confirmi era o nebunie care nu se putea accepta.

C.H.: Dar în timpul acesta, în travaliul acesta cumplit, nu se găsea un sergent, un prăpădit de caporal care vă conducea de mână, cu ochelarii aceia întunecați, să vă spună în șoaptă: „Băi, cam așa merge ancheta. Spune-le și te eliberează!“.

Adică să vezi că este cald, uman?

Gv.V.: Asta nu mi-au spus însoțitorii, mi-au spus ofițerii. Nu mă anchetau întotdeauna. Mă duceau uneori, la câte trei zile, la un altul, la un locotentent, locotenent-major, și stăteau un timp de vorbă cu mine, blânzi, destinși. Dar eu mi-am dat seama că astea sunt curse, ca să le dezvălui lor tot. Erau foarte vicleni! Plutonierii nu, nu discutau absolut nimic, nici șefii aceia de la secție, nici un cuvânt. Necazul cel mare era că oboseai: zi și noapte la anchetă, bătut, chinuit, cu o mâncare vai de ea, rece tot timpul, iar noaptea te mai și pomeneai cu șeful de închisoare, locotenent-major Mareș, un om de doi metri, masiv care striga ca o fiară:

- Scoală, banditul! Tu ai venit aici să dormi? Pentru ce ai venit aici? Ai venit aici să meditezi, să te gândești la păcatele tale?!

Mă lovea, stăteam în picioare, desculț, pe ciment, dezbrăcat. Mă lovea cu cizmele și eu jucam ca ursul pe jăratec. Mă trântea pe pat.

- Ce? Te culci pe pat? Eu stau în picioare și tu te culci? Scoală, banditul!

Constantin Hrehor

Îmi dădea cu pumnul și cădeam jos; așa mă ținea un ceas, două. După aceea mă lăsa de bătut și îmi ținea teorie să nu dorm. Apoi:

- Culcă-te, că mai stăm noi de vorbă...

Mă culcam, dar stăteam cu frică. Numai ațipeam și iar se deschidea ușa. Venea plutonierul.

- Îți dau ochelarii, îmbracă-te!

Mă îmbrăcam, iar la anchetă. Așa a durat mult timp. După vreo trei luni am fost mutat din secția Securității de la închisoarea Suceava, la Securitatea Suceava, care avea o construcție nouă; aici paturile nu mai erau de fier, cu saltele, ci de beton. Ca mormintele. Pe ele erau prinse în șuruburi scânduri, iar peste ele era o saltea. Prin pătură vedeai becul, era rară; foc nu se făcea. Dărdâiai de frig... Era obligatoriu să te dezbraci și să dormi cu mâinile afară, pe pătură. Dacă le puneai înăuntru ca să te încălzești, ori să tragi pătura pe umeri, numai se deschidea ușa și te pomeneai, „trosc“, cu o lovitură în cap:

- Ce faci, banditule? Mâna pe pătură, nu știi regulamentul? Îndată te scol și te duc...

Sau:

- Te duc unde ți-e locul. Mâinile pe pătură! Ce, vrei să vin eu să ți le pun?

Trebuia să respecti regulile. În sfârșit, după o vreme, după ce un capitol din anchetă s-a terminat, m-am trezit în celulă cu procurorul Radu.

- Cum te numești?

- Vatamaniuc Gavril.

- Dumneata ai fost în munți, ai tras în ostașii români...

- Au tras și ei, am tras și noi...

- Ai fapte deosebit de grave. Ți-am citit dosarul. Nu știi dacă pot să te scap de la moarte. Am vrut să te văd...

A plecat și s-a răsucit în ușă, întrebând gardianul:

- Ce e? Ce miroase în celulă?

Geamul nu s-a deschis niciodată. Foc nu s-a făcut, vasul în care ne făceam necesitățile era acolo, umezeală, aer infect și mirosea a mucegai groaznic.

- Nu s-a deschis geamul ăsta?

- Nu.

- De ce nu s-a deschis? Întrebă de plutonier. „- Este defect“, a spus plutonierul.

Dar el n-a fost deschis intenționat, nu cred că era defect.

- Să se deschidă geamul!, a zis procurorul militar, în grad de căpitan.

După ce am semnat ultima foaie de trimitere în judecată și am stat vreo săptămână așa, nu m-au mai scos la anchetă; apoi ne-au scos pe toți la mașină, în aula liceului „Ștefan cel Mare“ din Suceava s-a ținut procesul.

Muntele mărturisitor

Tribunalul militar de la București a venit în deplasare la Suceava, compus din președinte, doi asesori, un procuror și un grefier. Procesul a ținut zece zile. Câte două ședințe pe zi. La proces se aduceau toate dosarele. Erau două teancuri de dosare, cam de șaizeci-șaptezeci centimetri fiecare. Au adus dosarele cu Macoveiciuc, cu Cenușă, cu Motrescu, toate. S-a făcut rechizitoriul: „banda Macoveiciuc, Motrescu, Cenușă, Vatamaniuc care au terorizat timp de atâția ani regiunea aceasta, țăranii neputând munci pământul...“. Ziceai că nici la Niirenberg nu s-a făcut atâta rechizitoriu! A vorbit procurorul:

- Este adevărat. Sunt unele circumstanțe atenuante în favoarea lui Vatamaniuc.

Între acestea era cea în legătură cu colonelul și fetița sa Monica, de la Pârâul Mesteacăn; colonelul se da drept un profesor de la București care venea în concediu în Bucovina... Am văzut cum, în toiul acuzațiilor, maiorul Feller a tras sertarul și a scos o hârtie lungă, ciudat de îngustă. A luat-o de un capăt și, fluturând-o, a zis:

- Vatamaniuc, uite, această hârtie te salvează pe tine de la moarte!

Eu am rămas uluit. N-am înțeles nimic din ce vrea să spună. El a văzut că sunt nedumerit că am rămas cu ochii mari. Cum adică hârtia aceea mă salvează de la moarte?

- Văd că ești nelămurit. Să-ți citesc ultima frază: «N-am nimic împotriva acestui om, deoarece s-a comportat omenește atât cu mine, cât și cu soția și cu fetița noastră».

- Am înțeles, domnule maior. El, zâmbind:

- Aceasta te scapă de la moarte. Dacă nu erai deștept, nu trăiai, Vatamaniuc!

O paranteză lămuritoare, pe scurt. Sora mea Glicheria mi-a spus că la nepotul ei locuiește un străin de la București, cu doamna și fiica lor, pe care o strigă Monica. Domnul care a spus că este profesor, e însoțit și de cumnatul lui. Zilnic, pe vreme bună, aceștia mergeau după zmeură, în plimbare prin parchetul forestier Mesteacănul. Am vrut să-i văd, bănuind că profesorul nu-i profesor. M-am abătut pe marginea zmeurișului. Aud la-la-la-la, glas de copil și vorbe de oameni maturi; nu vorbeau ca pe la noi, ci orășenește. Bine, am zis, aceștia sunt! M-am apropiat de pâlcul de mure, neobservat.

- Stai așa!, am zis hotărât. Iar domnul și doamnele s-au oprit, au înghețat.

- Stați jos!, continui ferm. Domnul a refuzat să stea jos. Eu aș fi vrut să stea jos ca să stau și eu la fel, pentru protecție, fără a avea grijă că pe undeva ar putea fi însoțitori care ar putea trage.

- Dumneata stai și în picioare, îi zic, eu voi sta jos. M-am lăsat în genunchi și am întrebat:

Constantin Hrehor

- Ce faceți, domnule colonel, cu ce vă ocupați?
- Nu sunt colonel, sunt profesor, mi-a răspuns răspicat.
- Nu, eu știu că sunteți colonel. Dacă sunteți, totuși, profesor, e și mai rău, pentru că otrăviți sufletele tinerilor cu otrava comunistă. Știu ce propagandă se face, cunoaștem cum este otrăvit poporul acesta. Veți răspunde legal înaintea unui tribunal!

Fata era speriată, avea vreo șase ani; doamnele erau de asemenea timorate. Am dezlegat rucsacul, am scos cuțitul și am tăiat o bucată de colac pe care i-am dat-o fetiței...

Iată ce am câștigat dacă m-am purtat omenește cu familia „profesorului“! Și mi s-au găsit și alte fapte care aveau greutate salvatoare. „Acestea, însă, nu-l absolvă de faptele deosebit de grave“, s-a spus. Avocatul, un evreu, era pus din oficiu.

- Vreau să-mi dați voie să vorbesc în apărarea mea, am cerut.
- Da, vei vorbi.

În apărarea mea am vorbit astfel:

- În ceea ce privește plecarea mea în munți, declar că a fost din cauza autorităților. Știindu-mă nevinovat, eu n-am vrut să plec în Rusia cum au fost duși foarte mulți ofițeri și subofițeri de jandarmi, care au murit prin închisori. Acesta este motivul că am fugit și m-am ascuns în munți. Faptul că am tras, domnule președinte și onorat tribunal militar, spun că la autoapărare trece și un pițigoi: dacă îl prinzi, el te ciupește ca să scape. Am tras aproape instinctiv, după ce am tras mi-am dat seama. Când am văzut ridicat automatul și că posesorul lui mă ochește, având automatul în mână, am recurs la arma pe care am avut-o. Am ridicat și am tras. Spre nenorocirea sa, victima a căzut. Am dat să fug ca să nu trag și în ceilalți doi. M-a prins câinele de picior. Am împușcat și câinele și am fugit.

Am terminat cuvântul de apărare, a terminat și procurorul și s-au dat sentințele:

Motrescu Vasile: în contumacie, condamnat la moarte prin împușcare și confiscarea averii; Vatamaniuc Gavril: tribunalul nu-l condamnă la moarte, ci la muncă silnică pe viață, confiscarea averii și doi ani pentru..., trei ani pentru..., patru ani pentru..., dar conform legilor va executa pedeapsa cea mai mare - munca silnică pe viață.

C.H.: Era o licărire de speranță, totuși, când v-au spus așa?

Gv.V.: Niciodată.

C.H.: Era un semnal care totuși vă întărea.

Gv.V.: Întărirea era speranța în Dumnezeu, știam că nu va putea, nu va fi să rămână comunismul mult timp, cu hoardele sovietice în inima Europei. Au căzut multe altele, dictatura otomană, ocupația romană. Toate imperiile s-au dărâmat, se va dărâma și robia roșie. Când știi un pic de istorie, când ai un pic de nădejde în Dumnezeu, ai un suport moral. Când

Muntele mărturisitor

cunoști anumite lucruri, acelea toate îți aprind o luminiță de speranță în creier, care te ține cald, viu.

S-a terminat. Ne-au luat pe toți și ne-au dus pe fiecare în celulă...

C.H.: De ce v-au dus în aula liceului? Era un proces public?

Gv.V.: Public era. Era lume, securiști de-ai lor. Erau și rudele celor arestați, martori, gazde...

C.H.: Din partea dumneavoastră?

Gv.V.: Din partea mea? Cine? Mama? Erau din partea celorlalți, a fraților, a cumnaților. Da, sigur că da.

Ne-au dus în celulă și, după două săptămâni, am avut mai multă liniște. Mâncăm ciorba amărâtă, nu mă mai sculau noaptea, am avut liniște. După un timp au fost aruncați acolo în celulă Mureșan, zis Procurorul și un ungar din Arad, Iuliu Covaci. Acesta, foarte interesant, mi-a spus:

- Domnule, eu nu știu pentru ce m-au adus la dumneata aici, eu sunt de la drept comun, m-au luat din închisoare de la drept comun. Așa că mie îmi spui ce vrei, că nu mă interesează.

Extraordinar de curios a fost ungurul acela.

C.H.: Nu era o capcană? Era om sincer?

Gv.V.: Capcană, da, dar el n-a jucat rolul.

Nu l-au ținut mult, l-au luat. L-au băgat apoi pe Ioan Chervas, preot din comuna Ceacova, de lângă Timișoara. Condamnat la moarte, judecat la Ministerul de Interne, anchetat acolo, prins în Ungaria, pe când voia să fugă în Italia. Era învinuit de spionaj în favoarea Vaticanului.

C.H.: Ați avut vreun dialog cu el?

Gv.V.: Am avut multe, că am stat vreo lună de zile cu el. Odată ne-au scos la plimbare, ne-au pus cătușe pe mâini. Și-au bătut joc de noi, ne-au spus: „Domnii se plimbă cu mâinile la spate, așa că trebuie să vă plimbați cu mâinile la spate“ - și ne-au pus cătușe. El a fost consternat de acest tratament.

- Domnule Gavril, la Interne am fost scos la plimbare, dar nu cu cătușe. Mă scoteau în fiecare seară. Aici prima dată m-au scos, după atâtea luni. De două ori m-au scos, în două luni. Sub cerul liber, noaptea, cu cătușe.“ L-au ținut vreo lună de zile și l-au luat, nu știu unde l-au dus, nu știu nimic; m-am interesat, dar n-am aflat nimic despre acest om.

La închisoarea Suceava mi-au luat cătușele și m-au băgat la subsol, la celula nr. 1, care avea două rânduri de gratii; era o tablă bătută pe dinafară, în care erau găuri în care puteai băga numai degetul. Era semiîntuneric înăuntru, semilumină. Acolo m-am îmbolnăvit de icter. Mi-au dat niște varză împuțită, cu mațe de oaie. Cei de la drept comun aveau pachete, mâncau mai bine, Eu, ce să fac? Am mâncat ce era și m-am îmbolnăvit Ceva interesant: un felcer, membru de partid, care se numea Ionică, originar din Burla, de lângă Rădăuți, venea în fiecare zi și îmi

Constantin Hrehor

aducea câte doi cartofi copti, dar nu trimiși de cineva, ci de la el. El avea regimul pentru bolnavi. Când lipsea plutonierul, deschidea ușa, se uita și îmi zicea: „Mănâncă!“. Mi-a dat două fiole de vitamina C și vreo patru pastile de urotropină. „Bea fiolele și le aruncă în tinetă! Să nu te prindă.“ El se uita din ușă, eu mâncăm repede. Cartofii erau călduți, îi mâncăm cu coajă cu tot, cum mi-i aducea. Spărgeam fiolele, beam; pastilele le puneam în buzunar și le luam câte una. Nu mai mâncăm mizeriile care mi se aduceau. M-am vindecat repede. Când era arpacaș, mâncăm, și mai mâncăm și pâinea. Am scăpat repede de icter. Am stat trei luni acolo. După trei luni, cu lanțurile la picioare pe care le-am avut tot timpul, am fost scos într-o noapte și dus cu trenul, apoi cu o mașină, la Jilava. Alături au adus acolo încă vreo zece deținuți. Toți, „martorii lui Iehova“.

Era unul Păduraru, țin minte, de pe meleagurile Botoșanilor, îl țin minte pe acela datorită unor cuvinte pilduitoare. Stând de vorbă cu anchetatorul i-a spus:

- Domnule anchetator, știu de ce ne-ați arestat pe noi...

- De ce?

- Ca să aveți liniște. Meseria mea e săpător de iazuri. Săpam, la 12 ne culcam, dar nu puteam dormi din cauza broaștelor. Așa că luam o piatră și o aruncam în iaz. Toate broaștele se ascundeau. Și aveam liniște un pic. Mai dădeam cu o piatră... Așa și dumneavoastră. Când vi se pare ceva, arestați câte unul din noi, și-i liniște. Când vi se mai pare ceva, mai arestați încă unul. Iar se sperie ceilalți, ca broaștele, și stau liniștiți...

Anchetatorul a râs și i-a răspuns:

- Nu-i chiar așa.

- Nu-i chiar așa, dar cam așa e, a replicat curajos botoșăneanul.

Am ajuns la Jilava, în București. Acolo am fost luat în duba auto și pus într-o celulă, singur; ceilalți au fost închiși într-o celulă mare. Pe aceea i-au dus repede, pe mine m-au ținut mult timp într-o cameră la poartă, îmi era foame, acolo era murdărie, căci cei care veneau de pe drum acolo își făceau nevoile. N-aveam pe ce sta, stăteam în picioare. Mă rezemam de perete, eram extenuat. Mă gândeam: „Oare asta e Jilava? Oare va ține mult așa? Voi vedea... Dumnezeu cu mila lui“. Au venit la un moment dat... proprietarii:

- Cum te cheamă?

- Vatamaniuc Gavril.

- Ieși afară!

Am ieșit afară, m-am dus la un birou, mi s-a făcut o fișă, am semnat, mi s-au luat amprente. Unul m-a luat de braț, a apăsat un buton, s-a deschis o poartă, am trecut prin curte; acolo era o altă poartă. S-a deschis și aceea. Apoi m-au dus într-o secție întunecoasă, în celula ZERO. Eu mergeam mai greu, că aveam lanțuri la picioare. Plutonierul nu s-a grăbit,

Muntele mărturisitor

m-a lăsat așa, încet. Acolo era celula condamnaților la moarte. Erau acolo găuri în perete, semne de la împușcături. În Valea Piersicilor, lângă Jilava, unde a fost împușcat și Antonescu, acolo se făceau execuțiile. Peretele era gros de doi metri și acolo era un WC de lemn, cu o țeava afară. Nu se ieșea deloc afară. Am stat acolo vreo săptămână, îmi aduceau acolo mâncarea. După o săptămână m-au luat și m-au dus în celula nr. 4. După un timp m-au scos și mi-au tăiat lanțurile. Acolo nu erau condamnați cu lanțuri.

C.H.: Lanțurile cum vi le-au pus? Așa, cu bătaie de ciocan?

Gv.V.: Da. La capătul verigilor, la un capăt și la altul erau cătușe, care se deschideau în dreapta și în stânga. Se închideau într-o ureche. După ce cătușele erau închise, puneai piciorul pe nicovală și se bătea câte un nit cu barosul: „Gata. Scoală. Du-te!”.

Mi-au tăiat lanțurile și m-au băgat în celulă. Acum eram fericit, fără lanțuri. S-a îmbunătățit mult situația. Acum pot să fac multă închisoare! Generalul Gradin, prof. Vulcănescu, colonei..., doctori..., mulți erau, treizeci și ceva de oameni... Toți într-o celulă. Erau trei rânduri de paturi suprapuse. N-aveam voie să stăm pe paturi aici, zilnic ne plimbam prin celulă. Erau patru metri de la ușă până la geam. N-aveam voie să ne uităm afară, deși erau jaluzele înclinate și oricum nu vedeam nimic. Dacă erai observat de la ușă, erai mort. Erai dus la izolare și acolo mureai. Am stat acolo un an de zile.

În anul 1957 mi s-au pus iarăși lanțuri la picioare și, în dubă, m-au dus la Aiud. La Aiud mi s-au tăiat din nou lanțurile... Dar mi le-au pus din nou căci toamna, în același an, 1957, cum ia vulturul puiul, am fost luat și dus la Jilava. De oriunde ai fi venit, trecerea era prin Jilava. Din Ardeal dacă veneai spre Moldova, treceai prin Jilava. Dacă treceai spre Constanța, treceai prin Jilava. Dacă veneai de la Constanța spre Ardeal, obligatoriu treceai prin Jilava.

C.H.: De ce asta?

Gv.V.: Era tranzitul. Stăteai un timp la Jilava și de acolo te lua duba de Moldova, dacă aveai destinația acolo. Venea apoi duba de Ardeal, veneau o dată pe lună și, deseori, nu corespundea orarul. Stăteai până la transportul următor în Jilava. Când a fost ziua pentru Moldova, m-a scos din Jilava și m-a dus la dubă.

C.H.: Era o repartitie regională sau repartitii după gravitatea unor fapte?

Gv.V.: Ce e aceea repartitie?

C.H.: Se alegeau închisorile conform gravității faptelor?

Gv.V.: Nu. Țăsta era traseul, în regiunea Jilava condamnații erau sortați după gravitate. Țăsta era traseul pentru orice deținut.

C.H.: Și maltratarea a continuat sau numai în perioada anchetei ați avut de suferit?

Constantin Hrehor

Gv.V.: Pe perioada anchetei a fost cel mai grav pentru că era zilnic. Iar în închisoare, când te prindea într-un pic de neregulă. Erăi frânt de obosit și flămând, extenuat. Dacă te așezai pe pat și te-a prins, erăi călcat în picioare. N-aveai voie la pat. Sau, dacă era în gardă bestia, sigur urmau șapte zile la izolare. La izolare te îmbolnăveai de plămâni, la trei zile mâncăi o singură dată.

M-au băgat în camera 5, în Jilava. Dar n-am stat mult. După vreo trei zile m-au scos. În timpul acesta nu mi-au tăiat lanțurile. M-au scos și m-au dus la una din cele două izolări care erau între cele două secții, în holul închisorii. Am spus că în prima perioadă, în celula 4, era generalul Gradin, era Vulcănescu... În celula 5 n-am stat mult. În celula 4 era un bănațean, partizan din loturile lui Uță, Domășneanu de la Teregova. Se numea Ion Cioca. Era un bănațean cu el, știu că nu vorbea nimic, era speriat, știa ce-i așteaptă. Cioca era un țăran foarte guraliv și nu avea nici o frică. I-au luat pe amândoi; Drăgan se numea celălalt. I-au luat într-o zi, i-au dus la Timișoara și i-au împușcat, deși aveau muncă silnică pe viață. Erău condamnați de doi ani. S-au petrecut evenimentele din Ungaria și Securitatea s-a sălbăticit, îi împușca pe condamnații pe viață...

În celula 5 am stat cu generalul Ankara Teodorescu, cu generalul Buricescu. Pe aceștia doi îi țin minte. La izolare i-am găsit pe amiralul Horia Măcelaru, pe generalul Jenescu, fost ministru al aerului și pe colonelul Stere Marinescu, fost aghiotant al lui Antonescu, care l-a însoțit pe Antonescu la Hitler, la ultima întrevedere pe care au avut-o. Acest colonel știa limba germană mai bine decât știu eu româna. De aceea l-a luat Antonescu pentru discuții cu Hitler. S-a dus să protesteze că Hitler i-a luat o divizie de tancuri de la Iași. Antonescu, supărat foc, a mers repede la Hitler și a bătut, așa, cu pumnul în masă, vorbindu-i:

- Furere, de ce mi-ai luat divizia de tancuri de la Iași? Dumneavoastră știți că dacă eu deschid porțile de la Iași, bolșevismul se oprește la Berlin?

Și așa a fost. După 23 august, la Berlin s-au oprit bolșevicii. Extraordinară a fost previziunea lui Antonescu față de Germania!

- Domnule mareșal, luați loc. Vă spun unde am avut nevoie. Luați loc.

În cele din urmă Antonescu s-a așezat pe scaun. S-a așezat și Hitler și i-a spus:

- Am avut nevoie urgentă de această divizie s-o duc în Polonia. Acolo a fost un atac grozav și, ca să scurteze furia care avea în obiectiv Cehoslovacia, Hitler voind să oprească măcelul acolo, a luat divizia de la Iași. Acesta a continuat:

- Domnule mareșal, dar spre România e în drum o divizie tot de tancuri, din Iugoslavia, în Iugoslavia nu mă mai folosesc de ea. Și ca să o

Muntele mărturisitor

iau din Iugoslavia să o duc în Polonia durează mult timp. Am luat-o pe cea de la Iași, iar acum aceasta e aproape la destinație. Cea din Iugoslavia să treacă la dumneavoastră. Asta a fost. Până atunci am dat o radiogramă la Iași și un grup de bombardiere vor ține pe bolșevici cu capul la pământ. Peste o zi sosește divizia de tancuri.“

Antonescu s-a liniștit și a continuat discuția despre situația de pe front.

- Furere, nu garantez că rezistăm. Ne dau bolșevicii peste cap“, a spus.

Această afirmație a făcut-o de două-trei ori în timpul discuției, am aflat de la colonelul Stere.

- Domnule mareșal, vom lua măsuri. Nimic nu se va întâmpla, l-a asigurat Hitler.

- Nu se va întâmpla, dar vorbele nu pot face față ofensivei turbate a rușilor, care au armament american.

Vreau să precizez acest lucru, căci știu cu mare precizie că și la Cotul Donului evenimentele s-au petrecut tot datorită intervenției tancurilor și avioanelor americane. Rușii aveau niște tancuri bine studiate de nemți. Nemții au scos un tun anticar cu care trăgeau proiectile ce perforau blindajul tancului ieșind prin partea opusă. Tancul rămânea pe loc. La Stalingrad datele tehnice s-au schimbat. Proiectilul lovindu-se de blindajul tancului ricoșa. Era alt blindaj, erau alte tancuri. Nemții n-au știut cum erau construite tancurile americane. Americanii au știut ce tunuri anticar au nemții și au făcut un blindaj de două ori mai rezistent. Atunci a scos și Hitler, dar era prea târziu, acel „paus-patrul“. O ghiulea ca o măciucă cu care se trăgea de aproape. Trăgătorul trebuia să stea în groapă iar când se apropia tancul, la maxim cincizeci de metri, acționa mecanismul. Prin țeava subțire ieșea o flacără și o căldură extraordinară. Ghiuleaua zbura, se lipea de blindajul tancului, dezvolta o temperatură de 3000 de grade, topea blindajul, intra înăuntru și exploda. Extraordinară armă! Dar a scos-o prea târziu. Germania era zi și noapte sub bombardament.

Antonescu protestând replică: „Fără un ajutor masiv în armament și oameni nu vom rezista, Furere. Eu mă duc să organizez rezistența la Iași“, a adăugat Antonescu.

- Nu plecați. Rămâneți la mine.

Antonescu s-a făcut alb. S-a uitat la Stere Marinescu, a crezut că este sechestrat.

- Furere, v-am spus că eu trebuie să fiu urgent la Iași, să organizez rezistența. Dumneavoastră înseamnă că nu mă înțelegeți. Sau nu aveți suficiente informații despre situația de la Iași. Ne dau bolșevicii peste cap, Furere!“, repetă Antonescu, foarte insistent.

În cele din urmă l-a convins pe Antonescu și acesta a rămas trei zile

Constantin Hrehor

pe loc asistând la o experiență atomică sub munți, în Germania. A venit la București, a stat de vorbă cu Pichi Vasiliu, cu Ică Antonescu, cu un cerc foarte restrâns, însuși regele a luat parte la aceste comunicări pe care le-a făcut Antonescu după ce a venit de la Hitler. Antonescu a spus: „După cele văzute la Furer, nu mă îndoiesc de victoria asupra comunismului.“ N-a spus asupra americanilor, asupra englezilor. Nu, ci asupra Moscovei. Hitler a spus că prima bombă atomică pe care o scoate, o dă la Moscova. „Și pentru asta ne trebuie șase luni! Atât, în șase luni sigur o scoatem, ne-au asigurat savanții pe baza experiențelor efectuate.“

- Știu că vom rezista! După șase luni dau bomba la Moscova și, dacă nu vor opri înaintarea, o vom da și pe a doua.

Despre aceasta Antonescu i-a vorbit regelui. Regele l-a luat deoparte după aceea și l-a întrebat:

- Domnule mareșal, pe ce vă bazați când spuneți că nu vă îndoiiți de victorie?

Mareșalul nu știa că regele este în legătură cu spioni americani, cu englezi și cu unul rus, care erau la București, sub acoperire diplomatică. Am stat cu Iancu Taflaru în închisoarea Jilava și cu Sava Dumitrescu. Aceștia doi erau așii Siguranței române. Unul era șeful brigăzii C, care îi urmărea pe comuniști, iar altul era șeful brigăzii L, care îi urmărea pe legionari. Deci în mâna lor era siguranța țării. Multe am aflat de la acești doi ași condamnați la moarte, comutați la muncă silnică pe viață. Îl condamnau pe Antonescu pentru faptul că un conducător de țară, un mareșal ca Antonescu nu avea informatori peste tot, inclusiv în Palatul Regal, să știe totul! **Conducătorul statului trebuie să știe tot ce se mișcă în țara lui, vorba lui Mircea cel Bătrân**. Trebuia să știe că regele e în legătură cu doi spioni și nu trebuia să-i spună regelui ce a văzut la Hitler. Imediat, regele a comunicat celor doi și ei au alarmat capitalele Londra și Moscova. S-au dus să spună: „Ce e de făcut?, Trebuie luate măsuri urgente!“ . Au stat de vorbă cu regele și s-a hotărât astfel.

- Singura soluție este ca regele să scoată România din război; Antonescu va fi arestat.

Aghiotantul lui Antonescu ne-a spus:

- Pe când mă aflam cu domnul mareșal la Snagov, în cameră, eu stăteam pe scaun lângă masa cu telefoane. Dl. mareșal se plimba prin cameră mâncând dintr-o farfurie supă de zarzavat. Doamna Antonescu a ieșit dintr-o cameră și i-a spus:

- Ionele, de ce nu stai să mănânci liniștit? Știi că ești bolnav de stomac.

- Lasă dragă, mă simt bine așa.

Un amănunt extraordinar. Stere Marinescu îmi spune asta în auzul celor doi militari: generalul Jenescu, ministrul aerului, și amiralul Horia

Muntele mărturisitor

Măcelaru, comandantul suprem al marinei române, care a scufundat două distrugătoare rusești în fața Constanței, unul cu tunurile și unul cu minele. Cele trei distrugătoare au bombardat Constanța; al treilea a fost distrus de submarinul „Delfinul“, comandat de căpitanul Costachescu, trimis de amiralul Horia Măcelaru. S-au avut în vedere strategiile abile ale amiralului și acesta a fost arestat. Cei doi demnitari au auzit afirmația lui Stere Marinescu și au spus așa:

- Dle Vatamaniuc, s-a auzit realitatea? Aceasta este, să știi și dumneata, Vatamaniuc. Ați auzit, aceasta este realitatea! Noi suntem bătrâni, nu știm dacă scăpăm. Dumneavoastră sunteți tânăr și vă văd foarte viguros. Veți scăpa și să spuneți și dumneavoastră, să se afle adevărul despre cele întâmplate!“ Stere reluă povestirea:

„Antonescu a fost chemat imediat, a sunat telefonul, în timp ce mânca din farfurie, întrebă:

«- Stere, cine a fost?

- Alo, da. Să trăiți, Majestate. Da, imediat...

- Majestatea, domnule mareșal! Vrea să vorbească cu dumneavoastră...

- Da, Majestate, să trăiți! Majestate, doar noi am vorbit și știți programul meu. Am înțeles.

- Domnule mareșal, urgent sunteți așteptat aici, în Consiliul de Coroană. Aici este Pichi Vasiliu, este Ică Antonescu, sunt toți. Cum sosiți, începe consiliul; durează zece minute și sunteți liber.»

A mers la Palat și a fost arestat, l-au dus într-o clădire unde astăzi este librăria Eminescu; sus, la etaj, era un apartament. Pe ușă era eticheta: inginer Ceaușu. În realitate, acolo era Emil Bodnăraș, care venise din Rusia. Nici Sava Dumitrescu, nici Taflaru nu știau cum a sosit din Rusia. Acolo a fost dus Antonescu după ce s-a înnoptat. De acolo, în aceeași noapte, l-au luat gărzile patriotice și l-au dus într-o casă conspirativă din cartierul Vatra Luminoasă. Predat rușilor, a stat câteva luni la Moscova, unde a fost anchetat.“

Unul dintre interlocutori îmi spune:

- Domnule Vatamaniuc, **în 1946 ne aflam aici, în celula asta, toți. Tot guvernul Antonescu, arestat. Aici, în celula asta, unde suntem noi acum. Toți, cu lanțuri la picioare, toți condamnați la moarte.** După un timp a venit un civil și a citit: Antonescu Ion - ieși afară, Ică Antonescu - ieși afară, Pichi Vasiliu - ieși afară... I-a scos pe toți și i-a băgat în celula cealaltă. Acum noi n-am știut: pe ei îi scoate să-i execute sau pe ei îi mai ține și ne execută pe noi? Asta a fost într-o după-masă, către seară. Atunci noi am spus că «în noaptea asta se alege: ori cu ei, ori cu noi». Ne-am îmbrățișat, ne-am sărutat, am spus:

«- Fraților, ne-am făcut datoria față de Țară, ne știm nevinovați;

pentru că am servit țara suntem aici. Este o lege; este legea învingătorului asupra învinsului. Asta s-a întâmplat în toate perioadele de istorie ale lumii, în toate războaiele și în toate evenimentele mari. Și Napoleon a pățit, și alții mari, în toate timpurile; aceasta este situația, așa că Dumnezeu să ne ajute să trecem cu bine peste această încercare și să ne ajute familiile noastre.» N-am dormit nici unul, am stat în veghe toată noaptea. Pe la ora două am simțit mișcări. Unul s-a pus pe burtă și, pe sub ușă, privea afară. Acela vedea cizme și pantofi, pantaloni militari și pantaloni civili. Treceau încolo și înapoi. La un moment dat, pe la ora două și ceva, a venit unul, a deschis ușa și le-a spus încet: «Luați sforile astea și legați lanțurile.» Noi stăteam pe paturi. Le-au dat sfori să lege lanțurile în sus, să nu facă zgomot când îi vor scoate; ei țineau de sfoară lanțurile în sus. După aceea le-a zis: «Ieșiți încet, fără zgomot, afară.»

Au ieșit afară, au trecut prin fața celulei noastre. Acela s-a uitat tot timpul prin ochiul de observare. După aceea a lăsat capacul la ochiul de observare și i-a dus. Am auzit un motor, sus în șosea, la Jilava. I-a urcat în mașină și i-a dus acolo, după care n-a durat mult și am auzit focuri în Valea Piersicilor. Era clar că i-a împușcat. Pe noi nu știam când ne vor lichida, mâine seară sau poimâine?“

Erau niște epave. Amiralul era foarte slăbit, la fel și Jenescu, generalul. Toți eram în lanțuri. Lanțurile mele erau alcătuite din câte trei verigi lungi, groase de două degete veriga; ale amiralului Horia Măcelaru erau lungi, cum e lanțul de legat câinele sau ștreangul la cal având treisprezece verigi. Numărul aceasta, deși nu era superstițios, avea pentru el anumite conotații.

A spus cândva:

- Măi Jenică, de ce îmi zici tu mie că nu trebuie să fiu superstițios? În ce zi am fost eu arestat?

- Nu știu.

- Pe 13, mă! Câte verigi are lanțul meu? 13, mă!“

În fine: „Am așteptat, continuarea tovarășii mei de celulă, șase luni.

După șase luni au venit aici cei în drept și ne-au comunicat comutarea, muncă silnică pe viață. Suntem pe al 17-lea an de închisoare, plimbând lanțurile, din închisoare în închisoare.“

Am auzit multe lucruri de la acești oameni; multe le știam din perioada de jandarmerie.

C.H.: Mari tensiuni! Puteau fi primite și cu resemnare?

Gv.V.: Asta nu e o regulă. E după firea fiecăruia: unul plânge, altul începe să tremure, altul râde. Și eu, când procurorul mi-a spus că „de la moarte n-am să te pot scăpa..., asta e soarta ta. Ai fapte grave, ai împușcat un om..., ai făcut atâtea... Dar noi, până atunci, să știi că avem metode să-ți îndulcim viața, să te chinuim până la moarte. Ai să dorești moartea și nu va

Muntele mărturisitor

veni. Așa că de tine depinde...” Am trăit stări excepționale. Se spune: moartea, când vine, vine. Ce, în munți am știut eu când vine? Putea veni în orice ceas. Este altceva când te condamnă și o aștepți, și altceva când vine prin surprindere...

Eram într-o tensiune extraordinară. Știam că i-au luat pe Cioca și pe Drăgan și i-au împușcat. Când m-au luat și pe mine, cu iuțeală, de la Aiud, în lanțuri, și m-au dus la Botoșani m-am gândit că mă împușcă. Eram foarte trist. Cu toate acestea am reținut tot ce mi-au spus ei, inclusiv acel număr de verigi. Dar eram extrem de abătut.

C.H.: Dar de ce, domnule Gavril, v-au mutat din celula 4 în celula 5? De ce vă mutau dintr-un loc în altul?

Gv.V.: N-ați înțeles. Când am venit de la Aiud, nu m-au băgat la 4, m-au băgat la celula 5. Ori asta a fost după patru luni. Chiar și cât am stat la Jilava m-au băgat în zece celule în șase ani. Te muta ca să nu faci găuri, la geamuri, să nu pregătești evadarea. Nu ne mutau pe toți, ci „cutare, cutare, fă-ți bagajul!” și ne duceau departe.

C.H.: Să vă rătăcească, să vă înstrăineze.

Gv.V.: Asta era des.

C.H.: Domnule Gavril, care a fost prima întrebare până v-au descusut biografia?

Gv.V.: Prima întrebare, după ce am relatat despre cele întâmplate pe front a fost: „Ce te-a determinat să pleci în pădure, Să iei calea codrului?” Le-am răspuns:

- Când mi-a scris mama că sunt căutat de miliție, că mi s-a luat și o fotografie, am hotărât să devin partizan.

- Cui i-a trimis scrisori?

- Mie. La Craiova. Știu că m-ați căutat prin toată țara. M-ați urmărit și prin Constanța...

- De unde știi?

- Eu am făcut armata la jandarmi și știu treburile astea foarte bine. Eu știam că toți ofițerii și subofițerii de jandarmi și toți ofițerii armatei române au fost arestați...”

C.H.: Bine spuneți că ofițerii și lucrătorii în jandarmerie au avut mult de suferit. Și realitatea ne arată că nu numai în perioada concentraționară, ci și după, în plin regim... democratic, adică în timpul democrației în vârful căreia trona dictatura. Astfel, unul dintre cei vizați - cu care am avut dialoguri interesante, având o apropiere familială, a fost colonelul **Ioan Tîpa** (n. la Mihoveni la 20 iunie 1930 și întors în pământul străbunilor la o vârstă când încă nu se poate vorbi de senectute, la 19 iunie 1994). A fost atras de haina militară, deși din atelierul de rotărie al tatălui său, Toader, nu au venit încurajări pentru cariera cazonă. Tânăr fiind, amator de lăutari și înserări cu taifas stropit cu vin zglobiu, I. T. și-a găsit repede nașii prin cele

crame unde mai întârzia, bucuros că scăpa din harnașamentul zilelor inodore, ori mocnindu-și supărările la umbra unor claviaturi arzând în cântece de inimă albastră. Iscoditorii „ochi albaștri“ ai lupilor tineri, trimiși în „practică“ l-au surprins nu de puține ori cântând... folclor periculos, mai despre rege, mai despre haiduci, mai despre Moscova. Grație vrednicilor pândari - mulți printre noi - i s-au inspectat, nu o dată, odăile, mereu tot altele în exodul lui continuu, instalându-i-se în locuri discrete „greierași“, adică microfoane care i-ar fi înregistrat opiniile, injuriile ori ceva frânturi din „Vocea Americii“, ori „Europa liberă“. Darabani, Dorohoi, Suceava, Botoșani, acestea au fost locurile în care a fost transferat, avansat sau denigrat. Discursurile sale însă, incendiare fiind, frizau prea desele aberații și abuzuri ale șefilor și regimului și - pentru că a fost un profesionist excelent, necorupt - nu l-au putut arunca pe margine, deși marginalizat a fost mai tot timpul.

În vecinătatea acestui ofițer superior, „care știa să-și poarte cascheta“, care avea vocație de militar, rectitudine profesională, cum îl definește un coleg de-al său, colonelul **Dumitru Pojar**, voi consemna câteva cuvinte chiar despre acesta. Specializat în criminalistică, D.P., un om de-o vioiciune contaminantă, cu o memorie de invidiat, zic eu, ar putea scrie tomuri întregi despre cazuri și necazuri, pentru că are și limbaj și câteva sute de metri de dosare peste care a încărunțit. A avut și el un incident cu căpitanul de atunci, Moritz Feller - în mâna căruia, deși era tânăr ofițer, a fost „predat“ de către un oarecare agent care își nutrea activitatea din bârfa de mahala. D.P. a mai avut pe urme pe un oarecare pândar Boboc din Câmpulung, unde își începuse activitatea. În convorbirile mele, absolut întâmplătoare, am dat peste personaje ciudate despre care eu scriu, cunoscute mie și lui, ori care, gratie mărturisirilor sale, în documentarea mea au câștigat un plus de relief.

Astfel e vânătorul/braconier Ion Husarciuc, anchetatorul Feller și o victimă al cărei asasinat încă nu-i elucidat - poate și din cauza celor doi suspecti care au sfârșit în împrejurări stupide - pădurarul Gârbovschi de la Putna, împușcat pe Varnița în timp ce, împreună cu inginerul silvic Băncescu, ademenea cerbii imitându-le boncănitul, într-o zi de toamnă. D. P. a lucrat pe acest dosar și l-a închis.

Și tot aici, amintirile unui jandarm mai vechi, chiar din epoca rezistenței: **Porfirie Clipa** (n. 1912 în Grănicești, Suceava). Tânăr înrolat în armata română, în detașamentul 8 Vânători, Cernăuți, a figurat într-un batalion de alarmă în Hotin. Prin '38 este angajat în Poliție, gardian public în Rădăuți, în vreme ce șef era Cudla; până la armistițiu a fost evacuat în Oltenia, la Caracal. A urmat o perioadă de arestări; evreul Hilzerat a operat anumite trieri, eliberându-l și recomandându-l pentru a-și continua activitatea în poliție. Înființarea miliției însă l-a împiedicat, fiind considerat

Muntele mărturisitor

slujitor al regimului burghez. P.C. a refuzat să facă politică, să se înscrie în partidul comunist, motiv pentru care a suferit persecuții, marginalizări. S-a angajat șofer la RATA, pe un șantier din Piatra Neamț; într-o seară a fost arestat și dus la Securitate, înainte de a ajunge acasă ca să-și schimbe ținuta de lucru. Alături, în arest erau încă vreo doisprezece inși, unul Teleagă, pentru că avea tractor, unul Hurjunec, pentru o mioară și altul Ursan, pentru o prăvălie. Porfirie a fost arestat fără nici o motivație, fără mandat. Un camion, păzit de oameni înarmați, i-a dus pe toți la Suceava. Acolo, într-o celulă, a stat un an de zile; i-a fost camarad preotul Spănu din Coșna Cândreni, în vârstă de 72 de ani, condamnat pentru că a fost deputat în P.N.Ț. și pentru că avea legături cu organizația „Sumanele negre“. Și în același spațiu l-a cunoscut pe Constantin Pilat, fost ambasador în Anglia, mare moșier din Botoșani. După o vreme, deși părea dubioasă chiar și șefilor închisorii arestarea lui nemotivată, a fost dus la gara Ițcani, apoi reținut în arestul Gării de Nord din București. O mașină Volga l-a plimbat prin capitală; unul dintre camarazi a fost lăsat la secția cu firma „criminali de război“. P. C. a ajuns în lagărul Ghencea, unde între deținuții politici erau mulți oameni importanți. Un tren de Constanța, având atașate câteva vagoane cu deținuți s-a oprit la Poarta Albă. În colonia Galeș era și primarul Rădăuților Cloșcă, din vremea lui Antonescu, jurist, un om apolitic din zona Frătăuți; tot în Galeș erau internați și profesorul Hațieganu și ofițerul Florescu. S-au făcut trieri pe criterii politice. Luat din Onești, refuzând să fie adus nelegat, socotind că astfel nu va fi împușcat, Clipa ajunge la Suceava, apoi la Rădăuți, unde este anchetat de către Severin, care îl întreabă insistent ce a făcut împotriva clasei muncitoare și câți comuniști a împușcat. În lotul pentru care s-a deplasat Tribunalul Militar Iași erau douăzeci și șapte de persoane. După trei zile de proces s-au dat sentințele: P. C. și fostul șef al Siguranței din Rădăuți, Gheorghe Papadiuc au fost achitați de orice penalități, ultimul după șase ani de arest. Era în 1956. S-au luat imediat declarații că nu se va ști nimic din tot ce s-a întâmplat.

Porfirie Clipa își amintește că, în timp ce activa în poliție, chestorul Condurache din zona Bacăului, i-a încredințat o misiune dificilă - transferarea unui deținut (bătrânul Clipa crede că e posibil să fi fost Constantin Cenușă, n.n.), pe jos, prin Volovăț. I s-a propus să-l facă scăpat, să-l împuște. Porfirie a refuzat și misia a fost preluată de către unul Ghivnici, de la Suceava, dar nu mai știe ce a urmat. Tot acest personaj a fost prezent în ancheta desfășurată, când au fost descoperite cadavrele lui Șumlanschi și Brăileanu și în împrejurarea dramatică de la Vicov când a fost împușcat Vladimir Macoveiciuc. Spune că a mers cu motocicletă la fața locului unde s-au întâlnit doi procurori, căpitanul I. D. Popescu și pușcașul din clopotniță; șef de secție la jandarmi era Pintilie, iar la Suceava

șef al Siguranței era Popik, pe când inspector al Poliției era Manole Bodnăraș. Cu cel din urmă Clipa a fost la Țibeni, la învățătorul Octavian Oloieru - șef de post era Plămadă -, dar învățătorul, abil, a fugit. Bătrânul inimos a fost șofer al Protopopiatului Rădăuți; el este fratele evlaviosului nanogenar Toader Clipa, vechiul pălimar al bisericii din Grănicești, pe vremuri ordonanță în casa unui ofițer român care i-a încredințat spre supraveghere și educație pe fiul lor, viitorul regizor de cinematografie Mircea Mureșan.

Și pentru că tot l-am amintit undeva pe tânărul poet-simbol al tinereții perpetue a Poesiei - N. Labiș, cel puțin două nume se impun adăugate în vecinătatea apoteozei sale: **Constantin Holban** (n. 1935 în comuna Bogdănești, Suceava, m. în 1990), absolvent al liceului „N. Gane” din Fălticeni, în aceeași promoție cu Labiș. A fost aruncat din Facultatea de Medicină - reprimat după insistente cereri ale conducerii nobilelor for, care vedeau în C. H. un om de perspectivă științifică -, torturat de securiști, supravegheat cu pistolul la tâmplă; soția sa, o altă capacitate, i-a continuat calvarul... Celălalt nume este **Vasile Popa**, un înverșunat împotriva minciunii și imposturii (n. în 1912 în Nicorești, Tecuci, orfan după primul război mondial, cu domiciliul în Fălticeni). A avut studii de teologie, filosofie și filologie. În liceul „N. Gane” are bucuria de a-l întâlni pe N. Labiș. În 1956 a fost arestat și supus la chinuri groaznice; în cei patru ani de detenție, Pit Orban, un informator de securitate, i-a supravegheat familia. Copiii săi, toți la studii, au fost aruncați din școli. Ofițerul Gușiță i-a scos unghiile, torturându-l în închisoarea din Suceava. A fost în Jilava, Gherla și Aiud. În 1951, la Fălticeni, comandantul Securității era locotenentul **Abramovici**, când după '44 Siguranța era în mâna **evreului** Fux...

C.H.: Să continuăm pe același dramatic portativ... Sunt realități care trebuie cunoscute, care trebuie adunate în biblioteci.

Gv.V.: Am stat cu foarte, foarte mulți deținuți în acei nouă ani de închisoare. Foarte multe lucruri ar fi de relatat. Am să aleg câteva mai importante, deși nici unul dintre acești deținuți nefericiți care au trecut pe sub aripile reci ale morții nu trebuie uitat, au văzut moartea cu ochii de multe ori. Am să vorbesc acum despre Nicolae Mereanu, din comuna Mereni, județul Dolj. Acesta era un țăran mai dezghețat. Avea pe lângă clasele primare și două clase de gimnaziu. A ajuns agent fiscal, încasa impozitele agricole de la oameni. Sigur că pe vremea aceea, pe vremea dictaturii comuniste, și un astfel de om trebuia luat în colimator, urmărit după deviza: „Ești cu noi, e bine, nu ești cu noi, ești împotriva noastră!”. Asta era regula, bolșevicii au introdus acest dicton în 1916. Nicolae a constatat că pe urmele lui sunt agenți, prin case, informatori și a făcut imprudența de a vorbi, ici-colo, ceva împotriva comunismului și din această

Muntele mărturisitor

cauză acest om nu trebuia să stea acolo. Acolo trebuia un om de-al lor, compensat pentru unele servicii utile comuniștilor. Așa a ajuns Neculai Mereanu arestat și învinuit de activitate împotriva Partidului Comunist Român. Era un om cu o extraordinară voință. Nu a recunoscut nimic. A fost arestat și dus la Securitatea din Craiova, anchetat de locotenentul Calciu, un țigan bine lustruit, după cum mi-a povestit el. Nu recunoștea nimic și l-au bătut de mai multe ori. Odată, enervat, anchetatorul, o brută, s-a ridicat de la masă și l-a luat de cap, l-a ridicat și, după mai multe lovituri, i-a dat cu pantoful în burtă. Condamnatul a căzut, s-a înălbit, i-a crăpat diafragma în șapte-opt locuri încât i s-au lăsat mațele în jos. L-au luat repede, că era leșinat și l-au dus la spital la Văcărești. L-au cusut, dar a rămas cu o hernie grozavă. L-au adus înapoi la anchetă.

Striga la el: „Banditul, dușmanul poporului!“

L-au dus la anchetă după ce a stat vreo două luni în spital la Văcărești. Sălbatic era locotenentul Calciu! Ancheta și bătea în stil barbar. Altădată a luat o scumieră de pe masă, de sticlă groasă, grea, cred că avea un kilogram. A socotit că îl minte deținutul Mereanu și, cu putere, a aruncat-o în el. El s-a ferit și scumiera aceea l-a lovit în genunchi; i-a crăpat rotula. Când l-am întâlnit eu, era infirm de piciorul drept, mergea numai în vârful degetelor, abia mergea, îl durea grozav. Căci acolo, la Securitate, nu i s-a dat mare importanță tratamentului. A ieșit un om infirm pentru toată viața.

C.H.: Chiar dacă narațiunile din acest capitol al groazei vor părea extrase parcă dintr-un „jurnal pe sărite“, noi vom continua să consemnăm tot ce este important, fără a ne crampona de rigoarea cronologică.

Gv.V.: E bună această formulă.

Să vorbesc aici mai mult despre detenția din Jilava. „Casa“ care mi s-a dat era, cum am spus, celula 5; de acolo am plecat, transferat, la Gherla, ultima dintre închisorile prin care am trecut, dar asta se întâmpla în 1959. La Gherla am stat până la eliberare, în 1964. Dar să amintesc ce a fost acolo până la aceste date. Am stat acolo cu generalul Voicu, comandantul unei divizii de infanterie. Acesta, prin '42-'43, se deplasa cu divizia spre front; a mers un anume timp cu trenul, până la Tiraspol, dar pentru că pericolul de a sări trenul în aer era aproape iminent în acele împrejurări, iar viața ostașilor periclitată astfel, drumul a fost continuat pe jos. Avangarda îl avea înaintea batalionului pe căpitanul Pântea. Divizia se scurgea încet. Între localitățile Bolta și Balta era o zonă împădurită. Din pădure au venit focuri violente, puternice, de automat. Câțiva ostași au căzut sub bătaia gloanțelor. S-a făcut imediat răspândirea, după regulă; generalul i-a ordonat căpitanului Pântea să pună sub observație liziera pădurii. Căpitanul a pus în bătaie brandurile și mitralierele, soldații au înaintat acoperiți de propriul foc; mitralierele și brandurile au încetat, conform strategiei care se impunea

atunci, iar soldații au tras cu armele și au aruncat grenade, ocupând astfel liziera pădurii. Partizanii au fugit, divizia s-a scurs și viața de front a intrat în obișnuitul regim. Dar, după război, generalul Voicu a fost arestat; a fost prins la Iași, în 12 august 1944, undeva, într-un cimitir, dus la - dacă nu mă înșel - mareșalul Tulbușin, anchetat timp de o săptămână și predat la București, unde i s-a dat o altă divizie cu care a luptat în Cehoslovacia. După sosirea din Cehoslovacia e arestat și condamnat la muncă silnică pe viață pentru activitate împotriva clasei muncitoare. Generalul s-a apărut:

- Onorat tribunal, să mi se spună: au fost acolo morți? Au fost răniți? Nici măcar răniți nu au fost, că după primele focuri au fugit. Pentru asta mă condamnați pe mine, că am tras și răspuns cu foc la foc? Dar toate legile internaționale prevăd că orice civil, dacă luptă în spatele frontului, poate fi împușcat, pentru că este în afara legii.

Nu s-a ținut cont de afirmațiile acuzatului. Hotărârea, chiar dacă nu era fondată, devenea definitivă și irevocabilă, fără drept la comentarii. Așa i s-a întâmplat și unui alt ofițer, colonelului Baionescu din Ardeal, dar și colonelului Ciulei, cu care am stat în celulă, învinuit că l-a împușcat pe Vasile Roaită. Zadarnic în anchetă a spus că el era departe de soldații care trăgeau în aer, căci având calitatea de comandant de regiment nu trăgea cu pușca, deținea doar revolver. „Că gloanțele au ricoșat oarecum, trase de soldați, iar Roaită a murit, e drept, motiva el, dar de ce să fiu acuzat că l-am ucis eu?“ Culmea uimirii stă însă nu în această mârșavă acuzație, ci în faptul că Ciulei, în cei paisprezece ani de închisoare, a întâlnit un alt colonel, învinuit de aceeași faptă. Ce vedem de aici? Vedem că cineva, indiferent cine, trebuia să fie țap ispășitor pentru faptele dubioase. Ți se punea în spate o mortăciune și stăteau la zdup cât voiau judecătorii vânduți și pervertiți de politica epocii!

Tot aici mai amintesc un alt caz: un plutonier de jandarmi care a activat în Basarabia. Deși nu i s-a găsit o vină anume, nici un martor acuzator și chiar dacă dovezile lui erau puternice în legătură cu comportamentul său profund uman, procurorul totuși a decis:

- Dle președinte și onorat tribunal, nu avem martori. Martori ar fi, dar nu ne pierdem timpul... Ne putem închipui prin poziția lui pe care a avut-o în societatea putredă a burgheziei, ca șef de post în Basarabia, cât de mult a stânjenit el, prin acțiunile lui, desfășurarea luptei oamenilor cinstiți, a oamenilor muncii care voiau să scuture jugul capitalismului. Ne putem închipui cât de mult a contribuit el la frânarea progresului, a planului politicii noastre sociale!

Multe aberații s-au făcut în numele unei doctrine mincinoase, străine, care a încercat să facă din... maimuța darwiniană un „om nou“ și, eșuând, a făcut o ființă fără umanitate, dezumanizată, rătăcită, fără Dumnezeu și incapabilă a-și înțelege semenii! Atât de feroce era vremea de care vorbim,

Muntele mărturisitor

încât pentru o vorbă cu tâlc, pentru un cântec, ba chiar și pentru un zâmbet schițat cu subînțeles, te așteptau ancheta și gratiile. Iată, în Ardeal, undeva, doi bețivi nelipsiți de la cârciumă, cum prea mulți sunt în satele și târgurile noastre moștenitoare de slăbiciuni balcanice, într-un miez de noapte coborau spre casă, cuprinși prietenește, cântând de mama focului, răscolind toți câinii. Oamenii, obosiți de muncile zilnice, erau agasați de comportamentul insuportabil al haidamacilor și nu știau cum să-i stăpânească. S-a ivit însă un moment: unul dintre ei, Mihai, lipsind de la cârciumă, a fost strigat de către tovarășul lui de pahar, oprit în dreptul casei sale: „Mihai, hai să trăiești Mihai, măăă!”. Vecinii au auzit, știau bine ce timp de prigoană trăia țara din pricina comuniștilor - era perioada revoluției ungare - și, speculând momentul, au mers la postul de miliție din cătun și au spus astfel: „Azi noapte, la fereastra cutare, am auzit strigându-se «Trăiască regele Mihai!»”. A fost destul. Vlăjganul a fost ridicat fără nici un avertisment. Slăbit de alcool, bătut, deși a încercat să se apere, în cele din urmă, forțat, a recunoscut: „Da, am strigat «Trăiască regele Mihai!»”

A primit opt ani. Am stat cu el în închisoare, spun adevărul.

C. H.: Nu mă îndoiesc de adevăr. Vin în replică, relatând un caz similar. Un personaj foarte drag mie este **Dumitru Budeanu**, un om de un calm iritabil, care vorbește numai în sentințe sofianice și știe o sută de meserii felurite. Dacă geografic aș fi mai aproape de el (trăiește la Vlădeni, loc. Brehuiești, Botoșani), i-aș trece zilnic pragul și aș fi gata să mă fac ucenic în atelierul lui de armurier ori în... fanfara locului peste care e... staroste, căci, paradoxal, îmi plac viorile și armele de vânătoare. Nea Dumitru e cel mai mare armurier de azi din România. Zilnic petrece între zeci de arme pe care le doftoricește și le face vii. Șurubăiește, sculptează, reglează țevi și trăgace, citește din Biblie și pufăie din „bombardon“, din basul de alamă. Povestea lui am auzit-o între inofensive arme. Iat-o, o rescriu aproape cum mi s-a spus, căci are o „regie“ frumoasă:

„Am învățat să cânt de tânăr, eram silitor și, într-o sâmbătă seară, am mers la o nuntă și i-am rugat pe muzicanți să-mi zică un cântec de cătanie; le-am dat un bacșiș, mulțumitor. Un nun mare m-a poftit în casă, am stat la masă și am plătit după rânduiala cea bună.

După miezul nopții am pornit spre casă, pe o pantă de deal; în urma mea am auzit un ropot de pași, erau în urmă-mi vreo cinci-șase oameni. Când m-au descoperit, unul din grup a vrut să mă spargă cu furca. Am auzit amenințările și-am luat-o la fugă. Când aproape eram ajuns din urmă, m-am tupilat după o movilă de nisip de pe marginea șanțului. Unul a strigat: «L-am pierdut!» Altul, zărindu-mă, a zis: «Uite-l aici!» Am luat un pumn de nisip și, rapid, l-am aruncat în ochii urmăritorilor. «Vai, vai, m-au chiorât!», strigau. Cei care au venit mai din urmă, fricoși, au zis: «Hai să fugim, că are pistol cu amortizor!» Am scăpat.

Constantin Hrehor

A doua zi, agenții poliției erau în casa părinților mei. Părinții, săracii, nu știau nimic. Am fost reclamat că, fiind la nuntă, am comandat să mi se cânte «Tăiască Regele!» și că pe drum am cântat din tot sufletul același cântec.

Am fost luat la postul de miliție și dus la Botoșani; eram militar, sub ordin. Pe seară, doi polițai cu mânecele suflecate, m-au trecut prin «lecția bastoanelor de cauciuc». Insistent mă puneau să cânt «Trăiască Regele!». Am refuzat, spunând că nu știu acest imn. «Domnii» m-au lovit peste cap, peste umeri, pe spate. Plângeam, mă rugam să nu mă omoare. Mi-au zis: «Nu știi să cânti? Aici ai uitat, dar cum știai la nuntă?» M-au lovit fără milă, nu știu cât; după vreo două-trei ore mi-am revenit, înainte-mi am văzut alți doi milițieni, din care a rămas unul singur. «Du-te, mă descurc singur», s-au înțeles ei. Cel rămas mi-a zis: «Măi Mitică, ce-ai pățit?» Eu mă trezesc, îl privesc adânc, văd că e un subofițer din satul meu - Costică Rotaru. Băiat bun - m-a spălat, m-a ajutat să merg, m-a întrebat ce s-a întâmplat, mi-a văzut dosarul și mi-a adus ceva de mâncare, încurajându-mă, mi-a zis, ca un mareșal: «De-acum nu mai are cine să te lovească, căci ești în mâna mea; fii secret, că de altfel e rău de noi amândoi; când intru în cameră să începi să țipi. Bagă de seamă - un pușcăriaș din sat te-a băgat aici.» Și mi-a mai zis: «Să fii cuminte, că pe 10 noiembrie vei pleca la Tribunalul Militar Iași; să te rogi de judecător să te condamne mai cu puțin.»

În data de 10 sosind un polițist m-a întrebat: Mergi dezlegat sau legat? Cum credeți, am răspuns. Tăceam, bucuros că nu mă ucide. Am mers la tren și am ajuns la Iași. Plutonierul care m-a însoțit m-a predat și a plecat. Duba în care am fost închis m-a dus la Copou; am fost încuiat într-o celulă singur. Seara, un plutonier m-a întrebat sec: «Ce-ai făcut bă, de-ai ajuns aici?» Nu știam ce să-i spun. Am tăcut. «Bine, bă, nu spui nimic, aici o să-ți putrezească oasele.»

Dimineața - terci, nu am mâncat vreo trei-patru zile; apoi am început să aleg viermii negri și închideam ochii, și mâncăm...

La miezul nopții soseau polițiștii, câte trei-patru strigau: «Cu fața la perete!» Stăm așa câte-o oră. îmi ziceam: «Acuși, acuși aud poc!», dar m-a păzit Dumnezeu. Apoi am fost încadrat între alți deținuți. Nu-i cunoșteam, eram rezervat, nu știam ce poate ieși dintr-o convorbire. Ni se acordau cinci minute de aer, două sute grame de mămăligă în două cu tarate, două sute grame pâine cu varză... Dormeam câte trei în pat. Într-o noapte am dormit cu un bătrân mort...

După două luni am fost imbarcați într-un tren al foamei - patru zile și patru nopți am crezut că mor de foame -, am ajuns la Poarta Albă, în Colonie. Acolo am stat cu mulți intelectuali, preoți, politicieni, cu tot felul de neamuri. Șapte luni. După acest calvar, militar în termen fiind, am

Muntele mărturisitor

continuat armata - muncă la mină, la cărbuni, în Pescăreasca din Câmpulung Muscel.

Dumnezeu care mi-a dat dar de muzicant, mi-a deschis o ușă: muzica militară! În muzică mi-a fost norocul. Sigur, camarazii, la început, mă priveau ca pe un pușcăriaș, ca pe unul care nu putea avea odihnă dacă nu aude din alămuri răsunând «Trăiască Regele!»...

Asta-i povestea lui D. Budeanu. Nu am de comentat nimic; „povestea“ e frumoasă și frumoase-s și armele, și tromboanele de alamă printre care nea Dumitru se mișcă tacticos ca un chirurg; victimele pentru regi nu-mi par superioare, dar pentru... imne, sunt, desigur, excepționale!

Gv.V.: Să mai spun și eu un alt caz. Era unul, Pârvuleț, cu care am stat în închisoare la Gherla, un moldovean scund, bine legat. Fiind timp de foamete, prin 1947, foarte greu în Moldova, după cum se știe, omul și-a luat nevasta și pe cei trei copii și s-au dus toți în Dobrogea, la un boier. Aici, el era paznic la vie, iar femeia se îndeletnicea cu rosturile bucătăriei, ajutată și de soț în timpul zilei, într-una din zile, spre cules, boierul inspecta livada și, intrigat că numai pe capete erau ciorchini, iar pe mijloc cineva dăduse iama precum mistreții în porumbiște, decis să-l concedieze pe paznic. Omul, amărât, știind de la ce necaz a venit din Moldova, căzu în genunchi și-l rugă insistent pe proprietar să-l mai rabde pe lângă casa sa. Boierul se înduplecă, îi dădu o pușcă de vânătoare și-i spuse: „Dacă mai dispăre vreun strugure, să nu te mai gândești că te țin aici!“

Pârvuleț nu mai dormea. Ca un câine credincios, patrula prin toate laturile tarlalei. Într-o noapte, auzi foșnet în mijlocul viei și strigă vigilant: „Stai!“ Poc! Slobozi un foc de armă în sus și auzi cum fug hoții. Mai trase un foc de armă în spate, în urma lor, așa, în pământ, bucuros că hoții au înțeles că el are pușcă și n-or mai veni. Dimineața sosi o mașină cu ofițeri români și ofițeri ruși la poarta boierului. Au intrat înăuntru, au stat de vorbă cu el și au poruncit să fie adus paznicul care azi noapte a tras în vie. Ce se întâmplase? Cei care furau acolo erau ruși, veneau cu foaia de cort, o puneau jos, o umpleau cu struguri și plecau. Când Pârvuleț a tras un foc de armă în sus, rușii au fugit. Unul, care s-a crezut mai șmecher, s-a culcat lângă foaia de cort, plină de struguri. El n-a văzut nimic, a tras în spatele lor, în pământ, dar o alice nimeri în capul rusului, iar acesta muri pe loc. Rusul, lipsă la apel, dimineața. „Ivanov a fost cu noi la struguri, s-a tras cu arma și n-a mai venit.“ Au mers prin vie și l-au găsit lângă foaia de cort cu struguri. Paznicul, deși nevinovat, nu a fost absolvit de pedeapsă, i s-a dat condamnarea muncă silnică pe viață...

În Jilava, celula de izolare din hol era insuportabilă. Am împărțit tristețile, umilințele și nădejtile aici cu oameni excepționali, cu generalul Jenescu, cu Horia Măcelaru și Stere Romanescu; șapte zile și șapte nopți am trăit împreună. Acolo, ca să nu mă repet, am aflat situații incredibile -

nici acum, cred, scrise undeva - despre Antonescu la cabinetul lui Hitler.

Era într-o toamnă, în 1957, știu că era pe cer o lună extraordinară, o lumină de poveste. Câte doi, după ce ni s-a ordonat să ne facem bagajul, am urcat panta și ni s-au deschis porțile, cele două porți, iar după ce am luat loc în duba care ne aștepta la marginea străzii, am ajuns la gară. Duba-tren, care avea să ne ducă nimeni nu știa unde, era o pușcărie pe roate - o jumătate era compusă din celule mici, în care încăpeau trei-patru oameni, iar cealaltă jumătate era un fel de celulă mare, în care intrau vreo treizeci-patruzeci de oameni, în acest tren-dubă erau înghesuiți condamnați de drept comun sau condamnați politici, cu destinația Canal. Am ocupat fiecare câte o celulă, am primit hrană rece pentru trei zile, cam câte o sută grame de marmeladă, o sută de grame de brânză și vreo trei sute grame de pâine. Porniserăm de la București într-o necunoaștință totală. Ceferiștii, subtil, solidari cu pușcăriașii, ne descopereau pe unde călătorim. Strigau cam așa: „Ce caută pușcăria asta pe roți la Buzău?“, când eram în acel loc. Sau la Râmnicu Sărat, la Târgu Ocna sau la Botoșani, depinde pe unde eram în... voiaj. Astfel mi-amintesc de cei trei demnitari despre care am povestit că au coborât la Râmnicu Sărat. Eu, în acele trei zile, am trecut prin Târgu Ocna, prin Iași și, într-o după-amiază - era în septembrie '58 -, alături de vreo cincisprezece deținuți de drept comun, am fost vărsat în gara din Botoșani...

C.H.: Până a ne evoca momente din închisoarea Botoșanilor, să nu ne abatem de la istorisirile pe care ați vrut să le inserăm aici, în legătură cu doctorul Schinaze, cel care deserving spațiul concentraționar a cam uitat jurământul lui Hipocrate...

Gv.V.: Da, da, sunt întâmplări trăite pe propria-mi piele la Jilava... Numaidecât trebuie să le consemnăm. Doctorul Schinaze avea un comportament ciudat, mai ales în cazuri nevrotice; îi lăsa pe cei cu deficiențe mintale în celulă, nu-i izola, nu-i trata și nu-i considera oameni, ci... jucării care simulează boala. Odată am avut și eu de-a face cu el - eram în celula 47; după ce a consultat sumar pe cei bolnavi, după ce și pe mine m-a văzut, a strigat: „Vatamaniuc, fă-ți bagajul!“. O dubă m-a transportat la Văcărești, la spital. Nu știam ce afecțiuni am și ce tratament mi se va aplica. Am văzut de la intrare secția medicală, o clădire lungă, cu activități care se desfășurau numai la parter, în rest, un culoar lung cu celule pe partea dreaptă. M-am dezbrăcat, mi s-au luat bocancii și mi s-a aplicat tratamentul: m-au așezat pe spate și, pe picioarele întinse pe nicovală, gardienii mi-au pus cătușe în care au bătut nituri și lanțuri grele. Noua mea gazdă era celula numărul 1. Era un spațiu gol, sinistru; nu am văzut să aibă pat, ci, în mijloc, o verigă. Și veriga, și cimentul din jurul ei erau lustruite. Pe perete erau alte două verigi, la o anumită înălțime, la nivelul unui om cu mâinile ridicate, într-un colț aveam o tinetă mică. Nu știam de ce mi s-a

Muntele mărturisitor

aplicat acest mod de izolare; a trecut o zi, au trecut două și mâncare nu mi s-a adus; auzeam lanțuri, fiare grele huruind ici-colo, când gardianul repezea nervos câte o ușă. Mi s-a poruncit:

- Ascultă aici, ce-ți spun eu: când auzi comanda mea de pe secție, să execuți ceea ce comand eu. Dacă nu execuți, vezi veriga asta? Aici te leg, la verigă. Și dacă nu execuți la verigă, uite, te leg de mâini de verigile acelea și ai să execuți tot ce îți voi spune!

- Am înțeles, dar, domnule plutonier, eu sunt paralizat de un picior. (Am simulat de la început, m-am dus ca paralizat de un picior; mergeam șchiop, am fost dus în spate de către un gardian.) Zice:

- Bine, la verigă, stai aici.

M-a legat la verigă și am stat toată ziua pe ciment. După două zile, în a treia zi, mi s-a dat de mâncare. Seara eram dezlegat de la verigă și, de afară, manevrat de o manivelă, un pat cobora din perete și se așeza pe două piciorușe de fier pe ciment. Patul era compus din trei dulapi. La capăt avea o șină cât palma de lată și groasă așa, cât un deget. La mijloc avea o șină cu șuruburi, iar la cap și la picioare, la fel. Primeam pe vizetă o pătură, când se dădea stingerea. Auzeam: „Culcă-te pe pat.

Dar până atunci, toată ziua se striga: „Pornește!“ Am auzit lanțurile, zdrong, zdrong. Și astăzi, după atâția zeci de ani, că tot m-ați întrebat, acele lanțuri mă zgârie ca o pisică pe creier. Nu știu cum să spun, ca să mă înțelegeți... Când se spunea „Oprește!“ nu se auzea nimic, era o liniște ca de mormânt. Când se spunea „Pornește!“, se auzea numai zgomot de lanțuri, altceva nimic. Dar se distingeau în zgomot lanțuri mai groase și mai subțiri, de tot felul, după sunetul lor îți dădeai seama că-s mulți. Gardianul se lăsa pe vine, umbla pe la vizete, observa. Nu era nici un geam la celulă, era o cutie de beton. Sus, deasupra ușii, într-o firidă mică era un bec. Noaptea se vedea o zare și în celulă. O căldură asfixiantă îți lua aerul, te omora. De trei ori în trei luni am căzut jos leșinat, mi-a dat sânge pe nas. Foame multă, multă, la trei zile o dată o apă chioară și atâta tot. Gardianul avea pe picioare niște ciupici, nu se auzea când circulă, și fiind căldură mare, umbla numai în pantaloni, în cămașa cu mânecile suflecate și cu căciulită pe cap. Nu auzeai nimic, numai te trezeai că intră. Când a văzut că am leșinat, a venit, a dat cu piciorul în mine; m-am uitat la el și am lăsat capul în jos, ca orice om care moare. A chemat-o pe doctorița Viorica Anghel care m-a consultat și, după ce m-a văzut, s-a dus, venind apoi cu comandantul. I-a spus ceva la ușă. Eu eram în pielea goală, că am pus cămașa sub cap, stăteam pe ciment. Comandantul porunci: „Lasă-l aici, că arată bine.“

N-a reușit doctorița să mă scape; abia peste vreo lună, când am leșinat a doua oară, a fost chemată din nou și m-a scos. Nu știu cum a obținut aprobarea, știu că a amenințat că, dacă voi muri, ea nu semnează.

Constantin Hrehor

M-au dus într-o altă celulă. Acolo l-am găsit pe unul Panică, dintr-o comună de lângă Ploiești, Pucheni, morar. Atât am apucat să aflu de la el: că, vrând să i se ia abuziv moara, și-a ascuns o pușcă în butoiul cu apă, care era ca punct de incendiu, iar la percheziția dispusă s-a afirmat că „Banditul ăsta are pușcă“. Unde e? Au căutat, nu au găsit nimic; atunci un maior sau căpitan, care conducea operațiunea, a zis: „Dar în butoiul ăsta voi ați căutat? Banditul ăsta e mare șmecher!“

Morarul era de o corectitudine ireproșabilă, lipsit de orice vanitate, interesat doar ca moara să meargă ceas, plătindu-și la timp datoriile și cotele, nu a intuit planul ticălos. Unul se dezbracă tot, cotrobăi în butoi și găsi arma.

- O, tovarășe căpitan, v-am spus eu că ăsta e mare bandit!

Scurt, l-au arestat. L-au bătut grozav la Ploiești, ca să renunțe la moară, să cedeze moara, să scrie că nu are nevoie de ea. Morarul avea o fetiță acasă și tot timpul vorbea despre ea, nu-i pomenea numele, îi zicea numai „fetița mea, fetița mea“, era un pic sărit și a murit în celulă, în așa-zisul spital de la Văcărești. Acolo mai era unul Ștefan Rânzescu, fost director general al Poliției din România, mai era unul Ion Ciubotaru din comuna Pristol, județul Mehedinți, un mare ticălos, un gras, chipurile astmatic, pe care nu l-am văzut niciodată în criză. Ce-a făcut Rânzescu? În 1944, după 23 august, imediat, mulți și-au făcut pașapoarte și au vrut să fugă, știind ce-i așteaptă, generali, profesori universitari și demnitari, persoane marcante. Rânzescu a pus pașapoartele în casa de fier și, fugind, s-a ascuns; soția lui, **evreică**, farmacistă a rămas în București. După vreo două luni acesta a ieșit și a spus:

- Tovarăși, aici, în casa asta, sunt toate pașapoartele bandiților care au vrut să fugă. Pofțiți cheia!

- Cum tovarășe, dar dumneata ești omul nostru...

S-a deschis casa de fier și cei ale căror pașapoarte s-au găsit în casă, au fost condamnați. Pe Rânzescu l-au făcut maior, comandant de anchetă. El a anchetat pe toți polițiștii lotului din Iași, Suceava, Bacău, loturi pe orașe. Era o păpușă obedientă, care nu mai recunoștea pe nimeni. Pe toți cei care îi fuseseră colegi de breaslă nu-i mai cunoștea, orice argument ar fi adus. Dar nu mult după ce a terminat de anchetat loturile de polițiști, a fost chemat și el, bestia, spunându-i-se cu ipocrizia caracteristică, cu prefăcută amicitie, că oarecine de sus e interesat de dosarul său. În urma rechizitoriului, marele anchetator Rânzescu a primit douăzeci de ani! A stat mai mult la Văcărești, în spital, din cauza unei boli intime. **Asta era politica timpului: canaliile se serveau de tine, te foloseau drept unealtă cât aveau nevoie de serviciile tale și apoi, ori te împușcau, ori te condamnau;** zbirii care țineau aprinse flăcările iadului pe pământ, asta făceau!

C.H.: Era în celula cu verigă o situație mai cumplită decât în alte

Muntele mărturisitor

închisori?

Gv.V.: Nu mai cumplită, ci exterminare sigură! De ce eu am fost dus la verigă, nu știu, știe doctorul uman Schinaze. El a primit instrucțiunile de la M.A.I. și le-a executat întocmai...

C.H.: Era o nouă incriminare, se aplica poate acest nou tratament, în urma unei recitiri a dosarului?

Gv.V.: Dosarele celor periculoși aveau un anumit semn, o culoare anume. Erau sub ochii Securității, la minister, la dispoziția celor care ne administrau zilele, viața, după cum voiau...

C.H.: „Veriga“ făcea parte dintr-un program de exterminare ca și foamea, setea, frigul, izolarea, monotonia...?

Gv.V.: Desigur. Uneori primeam gamela plină, incredibil de consistentă, câte o lună de zile. După ce intestinele, stomacul se dilatau, iarăși urma, sistematic, înfometarea, timp de vreo trei luni. Abia găseai un bob de fasole sau arpacaș în gamelă, sau coji de cartofi alături de turtoii plin de nisip, cu iz de gaz sau alterat. Mulți, mulți au murit din cauza acestei „politici gastronomice“: Fercheteș, profesorul Leon din Cluj, la Gherla, și câți alții în cele peste o sută de închisori din România!

C.H.: Un bucovinean de-al nostru, publicist și autor liric, pe care l-am cunoscut și stimat, Eusebiu Cunescu a remarcat ceea ce spuneți Dvs., și s-a făcut un bun povățuitor colegilor de osândă din penitenciarul Aiud, vorbindu-le despre bulversarea periculoasă a organismului în situații de acest fel; în acea vreme, teroarea era dirijată de maestrul iadului Hremiuc și Cudla, comisari care nu-și cinstesc nici după moarte originile, pământul de sub streșină Bogdanei, ca și colonelul magistrat Ștefănescu, el însuși devenit deținut din mare belfer al pușcăriilor, ori maleficii torționari Eugen Țurcanu și Ioan Cerbu, cel care l-a schilodit pe țăranul demn Petru Grișincu din Horodnicu de Sus - Suceava, pe Ion Țimpa și Andrei Jasinschi din Burla. Cei amintiți alături, desigur, de „creierul“ diabolic Alexandru Bogdanovici, „inspiratul“ pedagog al reeducării. Din aceeași galerie fac parte, oricât de toleranți am vrea să fim, Simion Tudose, Alex. Scripa, căpitanul jurist Ion D. Popescu, Popik, Biener și Feller - anchetatorii scelerati, Genser, Papadiuc și să nu-l uităm pe corifeul Nicolschi, dar nici pe Gherase și Colibaba, Mărtinuş, Şniţer, Măriei, Maier, Potcoavă, Caziuc, Fădor, Grama și pe multe, multe alte lichele, polițiști, jandarmi, avocați, judecători, anchetatori și gardieni, trădători și mincinoși slujbași ai Infernului, bine numiți „inocenții“ de la coada vacii...

Gv.V.: Câți nu ar trebui să figureze în acest pomelnic negru! Dar să-i lăsăm Domnului Dumnezeu judecata dreaptă, incoruptibilă.

C.H.: „De șmecheri și canalii distanțarea se realizează prin nepăsare și refuzul de a-i întâlni pe terenul lor.“ (din Steinhardt)

Gv.V.: Ca să rămânem în același mediu concentraționar, să rotunjesc

răspunsul la întrebarea de dinainte și să mai adaug că dincolo de metoda alimentării, turtoiul era nu altceva decât făină amestecată cu nisip ori îmbibat cu petrol, puțin în greutate și rău la gust; apoi, în zilele grele, precipitate, insuportabilă era șederea pe ciment rece cu picioarele goale, somnul pe paturi de ciment, pe un fel de morminte, mediul îmbâcsit cu praf, cu iz de W.C., chinuitor, greu de descris până la inventarea D.D.T-ului ucigător de paraziți. Monotonia de care mă întrebați, timpul concentric, orele liniare nu trebuiau să tulbure nici o minte. Singurătatea e o antecameră a demenței. Noi ne găseam de lucru pentru minte și inimă: rugăciunea, povestirile, poeziile, recursul la pilde puternice, la exemplare umane desăvârșite prin răbdare și speranță. Altfel am fi murit mai repede decât din pricina foamei, a mizeriei, a schingiuirilor de tot felul, îndobitocirea e mai rea decât moartea.

C.H.: Îmi este plăcut să amintesc aici o zicere din „Jurnalul fericirii“ -„Fericiți cei ce știu poezii. Cine știe pe dinafară multe poezii e un om făcut în detenție“.

Dar și aceasta-i desigur o metaforă optimizantă. Să vedeți ce a pătimit un bucovinean de-al nostru din pricina poeziilor, înscriu aici numele unui poet al închisorilor, **Vasile Pânzariu**.

Din vara anului 1949 până în august 1950, în zona Suceava și Botoșani, a fost în activitate un nucleu de rezistență și luptă împotriva comunismului numit simbolic „Cetatea lui Ștefan“. Din acest grup a făcut parte și Vasile Pânzariu alături de Viorel Buțincu, Zaharia Cuciureanu, Gheorghe Cucuș, Eugenia Donici, Decebal Drăgoi, Mihai Munteanu, Amfilochie Munteanu, Constantin Munteanu, Gheorghe Pentiuc, Ecaterina Popescu, Nicolae Seliuc, Constantin Strugariu, Aurel Stoleru.

Mișcarea a fost copleșită de imensele forțe invadatoare, din nefericire și de trădătorii autohtoni care s-au pus în slujba ocupanților. Luptătorii au fost hăituiți și arestați, apoi supuși la cumplitele torturi prin beciurile Securității, condamnați între doi și zece ani muncă silnică de către Tribunalul Militar Iași, tinerețea lor fiind măcinată de morile negre ale temnițelor și lagărelor de exterminare.

Arestarea a avut loc după 23 august 1950; două colege, Eugenia Donici și Catrinel Popescu, fără vreo consultare prealabilă și lipsite de experiență pentru o asemenea luptă, din înflăcărea tinerească și patriotică, au conceput și redactat manifeste folosind în acest scop o mașină de scris care, depistată din cauza caracterelor, a dus la arestarea fetelor; acestea, cumplit torturate, au deconspirat componența organizației „Cetatea lui Ștefan“. V. P. se confesează: „În ce mă privește, am fost arestat de un grup de ofițeri securiști și milițieni în seara zilei de 26 august 1950; după câteva zile, împreună cu ceilalți colegi, în număr de treisprezece, am fost aruncați în Penitenciarul din Suceava. După anchete tipice kaghebiste, ce-au durat

Muntele mărturisitor

aproape un an, toți am fost transferați la închisoarea de pe Copou, iar în noiembrie 1951 condamnați de tribunalul Militar Iași la pedepse între doi și zece ani muncă silnică; eu am primit zece ani. După trecerea prin Jilava, am ajuns în decembrie 1951 la Gherla; în celula 101, o echipă de studenți tortionari veniți de la Pitești continuau așa-zisa muncă de reeducare, despre care nu știam nimic; ei erau: Miluță Levinschi, Martinuș, Stuparu, Henteș, Nae Constantin și încă vreo patru cărora le-am uitat numele. Cât a durat perioada de depistare, așa cum era procedul, nu mi-am dat seama de ceea ce urmăresc, se purtau onorabil, aveam discuții libere și ne făceam fel de fel de planuri de viitor, pentru înfrângerea comunismului și după aceea. Abia după două săptămâni și-au dat arama pe față, făcându-ne bandiți, lovindu-ne bestial, spunându-ne: ori ne facem sincer autodemascarea, rupând-o cu educația burghezo-moșierească, primind iertarea partidului comunist, c-am greșit luptând împotriva sa, ori vom crăpa cu toții acolo. Se vede că Providența m-a ocrotit, căci am scăpat de acolo, ducându-mă după câteva zile la mina de plumb Baia Sprie și mai târziu, cu un lot de o sută de recalitranti, cum eram socotiți, la deschiderea minei Cavnic, mină părăsită în anul 1938. În ambele lagăre de muncă forțată am supraviețuit din ianuarie 1952 până în mai 1955, când, într-un lot de bolnavi, am ajuns la Poarta Albă. Acolo m-am reîntâlnit cu importanții oameni de cultură Ion Caraion și Ovidiu Papadima, trecuți și ei prin Baia Sprie și Cavnic. Acești oameni excepționali mi-au arătat căile de-a intra în taina scrisului, în special a poeziei, spre care simțeam un impuls lăuntric încă din copilărie. După puterile și talentul meu am compus versuri în condiții nemaipomenit de grele în infernul concentraționar comunist, folosindu-mă numai de memorie.

În vara anului 1956 am ajuns în spitalul-penitenciar Văcărești, unde aproape două săptămâni am fost în preajma poetului Radu Gyr, care și el m-a încurajat să nu renunț la poezie.

Înainte de Revoluția din Ungaria, din 1956, am fost dus într-un vagon penitenciar la Gherla (Cimitirul cavourilor «suprapuse»), unde m-am reîntâlnit după mai mulți ani cu dragul meu coleg Nicu Seliuc. Un caz demn de reținut este că, în data de 8 mai 1958, am fost scoși la o anchetă mai neobișnuită, întâi eu, apoi Nicu, în fața colonelului de securitate Munteanu, care venise de la Suceava în scopul de a-mi face un dosar penal, învinuindu-mă c-am compus poezii cu caracter antisocial, difuzate afară. Iată ce se întâmplase: în anul 1954 se eliberase de la Baia Sprie consăteanul meu Dumitru Lupoai, care fusese condamnat la patru ani pentru că a făcut parte din cea mai mare organizație anticomunistă din Bucovina, numită «Gărzile lui Decebal».

La înmormântarea mamei mele, într-o atmosferă de mare jale și tânguire, la ieșirea din biserică, D. Lupoai, urcat pe un zid al vechii

mănăstiri Teodoreni (nume dat de voievodul Teodor Movilă ce i-a fost ctitor), a recitat, fără nici o reținere sau prudență, poezia mea «Străinul». Securitatea a recepționat aceasta ca pe o propagandă subtilă împotriva regimului. De aceea venise colonelul Munteanu la Gherla, în timpul anchetei, după ce mi-am dat seama ce urmărește, am negat că aș fi autorul ei, spunându-i că în situația respectivă mulți creatori se folosesc de pseudonime și este posibil ca să se fi folosit de numele meu. Cam același răspuns l-a dat și Nicu Seliuc.

După doi ani, la 24 august 1960, am fost pus în libertate la expirarea condamnării de zece ani muncă silnică. Ajuns acasă, am aflat că Nicu Seliuc nu se eliberase în 1958, când expira termenul condamnării, ci a fost internat pentru încă trei ani în lagărele de muncă forțată din Periprava și Răchitoasa, eliberându-se abia la o lună după mine.

De dragul literaturii am frecventat cenaclul literar «Nicolae Labiș» din Suceava, care, din păcate, după zece ani de la eliberare, după niște înscenări tipic bolșevice, mi-a adus a doua condamnare de 6 ani închisoare. Astfel, la 24 ianuarie 1970, la rugămintea conducătorului literar din Suceava, Radu Mareș, un romancier de talent și probitate civică, m-am programat să citesc din creațiile mele câteva poezii în cenaclu, selectate de el. L-am avertizat să nu le publice, să nu-mi facă vreun comentariu pozitiv în presă, căci eram sever supravegheat de Securitate. Neținând cont de ceea ce i-am spus, entuziasmat, m-a comentat cu aprecieri elogioase în ziarul local «Zori Noi» la rubrica «Agenda cenaclului literar Nicolae Labiș» în data de 4 februarie 1970. A doua zi a fost vizitat de-un ofițer superior de Securitate acasă, amenințat și dat afară din serviciu pe motivul că, prin atitudinea sa, promovează un bandit înrăit, care a luptat împotriva clasei muncitoare. Din acel moment Securitatea a început să-mi alcătuiască, printr-un scenariu cunoscut, un nou dosar penal din care să se înțeleagă că am devenit iar un pericol social.

La 4 iunie 1970, când suportam devastatoarele inundații în nordul Moldovei, cu mandat eliberat de procuratura militară, doi ofițeri de securitate, maiorul Teodor Gușiță și maiorul Dorneanu, mi-au făcut percheziție la domiciliu, confiscându-mi tot ce-au găsit scris de mine. De la acea dată au început să mă ancheteze în stare de așa-zisă libertate, iar manuscrisele mele au fost trimise spre o expertiză literară la Academia Română. Rezultatul expertizei l-am citit când a fost finalizat dosarul, în urma expertizei literare efectuate la cererea Ministerului de Interne se spunea că «În majoritatea poeziilor produse de Vasile Pânzariu se observă talent și sentimente plăcute când tratează subiecte din natură, dragoste, familie, națiune. Însă trecând la poezia ce are un caracter social, reiese clar că-n ele sunt idei și atitudini antisociale». Erau trecute și titlurile celor șase poezii incriminate; cele două referințe semnate confirmau că impresiile

Muntele mărturisitor

Securității în problema mea erau justificate.

Pentru acele șase poezii am fost arestat la 22 septembrie 1970, iar în 17 noiembrie 1970 Tribunalul Militar Iași deplasat la Suceava, prin sentința dată, m-a condamnat la șase ani închisoare și patru ani interdicție. Tot atunci a fost condamnat și scriitorul Teofil Coștiug, cunoscut sub pseudonimele Teofil Lianu/Teofil Dumbrăveanu, la opt ani de închisoare, pentru un jurnal intim, împreună, prin închisorile Botoșani și Văcărești, am ajuns, în primăvara anului 1971, în Zarea din Aiud, unde, spre uimirea noastră, se aflau aproximativ trei sute de deținuți politici adunați din toată țara, deși conducătorii Republicii Socialiste România susțineau sus și tare, în relațiile cu țările lumii cu adevărat democratice, că-n România nu mai există deținuți politici din 1964!

La Aiud m-am reîntâlnit cu mulți prieteni și cunoscuți ce mai făcuseră ani grei de închisoare înainte de 1964 și care erau considerați de Securitate ca fiind în continuare recalcitranți față de regimul comunist: Teofil Botlung, originar din Bucovina de Nord, căruia i-a fost ucisă toată familia prin închisori și lagăre, arestat tot pentru scrieri literare; Dr. Ighișan, Căpățână, Octavian Oloieru, învățător din Țibeni, Suceava, de mai multe ori condamnat, Cojocaru Ion, țăran din Vrancea, care a evadat în 1953 de la mina Căvnic, și mulți alții cărora nu le mai rețin numele.

Dar autoritățile comuniste nu au putut ține secret la infinit acel val de arestări și condamnări și sub presiunea statelor democratice, prin diverse forme, au început eliberarea deținuților din Aiud. Eu am fost eliberat printre primii, prin casarea sentinței definitive de către Ministrul Justiției la 29 aprilie 1972, dosarul fiind trimis spre rejudecare către alt complet al tribunalului Militar Iași, motivându-se că s-a făcut o eroare judiciară. După mai multe termene de amânare a procesului, la 8 septembrie 1972 s-a dat sentința de achitare, urmând să primesc despăgubiri morale și materiale, care n-au mai venit nici până acum.

Despre realizările mele poetice, o parte din ele purtate în arhiva memoriei și celelalte realizate pe parcursul vieții, până în prezent, au fost înmănunchate în trei cărți: «Dincolo de azi», apărută sub egida cercului literar «Arboroasa» din Cernăuți, în decembrie 1994; «Coșmar în noaptea veacului», apărută la Editura Nordpress din Suceava în 1996; «Amprente pe Golgota Lumii» la Editura Bucovina Viitoare din Suceava, în decembrie 1998.

Acum, la cei aproape 73 de ani, din care mai mult de jumătate petrecuți în condiții de strictă atmosferă totalitară și anonimă, singurul refugiu l-am găsit, cu mari riscuri, în așternerea pe hârtie a gândurilor iluminate de speranță și credință.“

C.H.: Și totuși, erau toate închisorile la fel, provocau „dureri identice“?

Constantin Hrehor

Gv.V.: Nu era una mai ușoară decât alta, căci toate făceau imposibil accesul la libertate, dar programul avea totuși unele deosebiri. Unele determinate de evenimente ori de momente. Spre exemplu, după ce colonelul Aurel Sațiu de la Securitate, a fost omorât de legionari, în închisori s-a instalat o teroare de nedescris.

Josnică, inumană, era bătaia. Și aceasta, tot cu program. Când ni se părea că libertatea e pe aproape, atunci apăreau în uși, pe neașteptate, călăii care își consumau nervii, energia, în cumplite bătăi. Din pricina plictisului dus la ultimele limite, insuportabil, am inventat în celule jocul de șah. Ne făceam piese din minuscule bucățele de pâine uscată, la care renunțam pe rând; pentru piesele colorate foloseam carbocilul pe care îl primeam de la medici, cele albe erau din pâine; câmpul cadrilat îl coloram cu albastru de metil, foloseam o pânză, o cârpă. La percheziții ni se luau Jucăriile“ și, într-o săptămână, le făceam din nou. Erau zile și mai lejere între cele grele, când, ascunși în unghiul mort al celulei povesteam diverse lucruri, așezați pe paturi, dar și ceasuri oribile, când gardienii, turbați, sălbatici, ne scoteau afară cu ciomegele și ne loveau ca pe vite, unul după altul. De la pseudorelaxare la teroare era o distanță care nu se putea calcula...

C.H.: Până a ne vorbi câteva clipe și despre reeducare, căci nu puteam trece peste această culme a invențiilor omenirii, să ne întoarcem la viața din închisoarea de la Botoșani, căci am întrerupt relatarea tocmai când, după ce v-a adus duba-tren de la Jilava, gardienii vă așteptau, cu tot protocolul, la gară...

Gv.V.: Da, erau trei gardieni; ne-au însoțit, pe jos, din gară până la închisoare. Era lapoviță, frig, noroi. Beteag, păstrându-mi aceeași ipostază de om paralizat, cu lanțurile zornăind după mine, am rămas mai în urmă, mă deplasam mai greu. Gardianul strigă:

- Duceți-vă, mă, unul și ajutați-l și pe nenorocitul ăla!
- Sunteți deținut politic? mă întrebă ajutorul meu.
- Da, îi răspund.
- Pentru ce? mă întrebă prietenos, insistent oarecum.
- Am fost partizan în munții Bucovinei.
- Aaa! Sunteți cu Motrescu?...
- Da, îi răspund fără nici o împotrivire.
- E prins. Am stat de vorbă cu soția lui la Iași. Era arestată, iar când a ieșit la plimbarea acordată în detenție, după câțiva pași, a spus că Vasile Motrescu e arestat.

Am știut pentru ce am fost adus la Botoșani, pentru confruntări. Mi-a mai trecut mâhnirea, căci până la această informație îmi tot ziceam că voi fi împușcat. Când am intrat în închisoare, am văzut cele trei-patru pavilioane în care a funcționat cândva o mare unitate militară, un regiment de infanterie, apoi o școală de subofițeri. Aveam la mine o sacoșă, pășeam

Muntele mărturisitor

șubred, paralizat. Am fost introdus într-un birou al administrației și Securității. M-au așezat pe un scaun; în acest timp am deslușit o fizionomie cunoscută, pe maiorul Feller. După ce l-am remarcat repede mi-am împrăștiat privirea pe pereți. A sunat telefonul, aproape de mine, iar eu am tresărit speriat. Maiorul Feller mi-a zis:

- Ce-i, Gavriile, ți-e frică?

Am făcut din cap, afirmativ, mut, pierdut.

- Mă cunoști?

- Nu. Zice:

- Vrei să vorbești cu mamă-ta?

-Nu.

- Dar cu Natalița?

- Nu.

Eu nu spuneam „nu!“ așa, mârâit, ci un pic sărit de pe fix.

- Dar ce vrei?

- Mă doare capul, am zis, știind că aceasta nu se poate verifica.

- Tu mă cunoști pe mine?“

Mă uit la el rătăcit, tulbure și răspund:

-Nu.

Dacă a văzut el că nu-mi trebuie nimic, a apăsat butonul unei sonerii și a venit plutonierul. I-a dat un bilețel și i-a spus ceva la ureche. Plutonierul întorcându-se, venind la mine mi-a zis:

- Hai, ia-ți bagajul.

Aveam un săculeț cu amărătele mele lucruri. Mi-am luat bagajul să mă duc. Am tras cu coada ochiului: Feller se uita după mine și râdea în sinea lui, bucuros că am ajuns așa. Dar și eu râdeam în inima mea că l-am păcălit, că am terminat cu ancheta.

C.H.: Despre „profesiunea de ucigaș“, cum subliniază omul de dinamită, jurnalistul poet Mihai Vicol, adică despre anchetatorul Dvs., Moritz Feller, astfel e scris în ziarul „România liberă“ din 11 august 1998: „**Moritz Feller** fuge de trecutul său. Trecut pe care el l-a zidit cu ură, sânge și crimă. **A fost unul dintre cei mai mari călăi ai Bucovinei**. A fost un executant orb al regimului comunist, regim care i-a recunoscut meritele, oferindu-i gradul de maior în Securitatea dejisto-ceaușistă. El face parte din galeria marilor torționari și asasini cum ar fi **Gurnberg** (Nicolschi), Carol Segal (care și-a adăugat numele de Hudescu pe când era șeful Siguranței din orașul Dorohoi), ofițerul **Avram Isac** de la Securitatea din Dorohoi, despre care se știe că l-a omorât în bătaie în beciurile Securității din Dorohoi pe fratele inginerului Mihai Fediuc din Suceava, întocmind acte false de deces.

Moritz Feller a torturat sute de oameni în calitatea lui de anchetator la Securitatea din județele Botoșani, Dorohoi și Suceava. El s-a înrolat în

Constantin Hrehor

rândurile Securității comuniste încă din anul 1948, perioadă în care s-a declanșat marea vânatoare contra luptătorilor anticomuniști din Munții Bucovinei, prima de acest fel de pe teritoriul României și cea mai durabilă în timp. Batalionul «Bucovina» l-a avut comandant pe colonelul Bătătorescu, a acționat în zona Dornei, Fundu Moldovei și Putna. Luptele acestei formațiuni au durat până în 1959, când Securitatea a anihilat ultimii luptători.

Moritz Feller este în căutarea unor scuze atunci când e vorba despre trecutul său ucigaș. Se consideră victimă a comunismului.“

Mihai Vicol, pentru a evita interpretările, a consemnat, în cadrul aceluiași articol, câteva mărturii tulburătoare de la cei care au suferit din cauza anchetatorului:

„Gheorghe Anghelache - fost deținut politic din Botoșani: «Când au văzut că nu scot nimic de la mine, a venit Feller. Feller era anchetator șef la Botoșani. M-a bătut cu funia udă. Cu ochii lui bulbucăți, părea turbat de furie. Când a văzut că n-o scoate la capăt cu bătaia, a început să mă scuipe. Și m-a scuipat de nu puteam deschide ochii! El ne trata cu curent electric, îmi agăța firul de degetul mare de la picior și de testicule. Dar cel mai rău era când îmi punea firul la ureche, simțeam că-mi pleznește creierul.»

Mihai Capverde - deținut politic, Bucecea, județul Botoșani: «Când a început ancheta, maiorul Feller mi-a spus că trebuie să dau socoteală pentru tot ce am făcut împotriva statului și partidului, începea ancheta seara târziu, pe la 23-24 și o ținea până dimineața, pe la 3-4. Înainte de orice, ancheta însemna bătaie.»

Dorin Glăvan - secretar literar la Teatrul «Mihai Eminescu» din Botoșani: «Unii evrei au jucat un rol nefast în stalinizarea României. Nu poate fi vorba de sentimente antisemite când ne referim la crimele comise de Grunberg (Nicoltschi) sau la atrocitățile săvârșite la Botoșani de un Ruchenștain, de un Feller sau de un Solomovici. Am fost condamnat la optsprezece ani de muncă silnică. Aveam 16 ani și 8 luni.»

Alexandru Constantinescu - profesor pensionar, Botoșani:

«Anchetator șef era locotenentul major Feller. Acum e la pensie în Suceava. Joacă șah prin parc cu alții ca el. Am auzit că nici pe Feller și nici pe Ruchenștain nu i-au primit în Israel. N-ar fi rău să-l întrebe de sănătate, de felul în care-și cheltuie pensia, o pensie bună, fără îndoială. Dar pe atunci la Securitatea din Botoșani se vorbea idiș și ungurește. La Dorohoi, se adăuga ucraineana. Românii din Securitate erau de numărât pe degete. Nu înseamnă că erau mai buni!»

Muntele mărturisitor

Dr. Radu Tudoraș - deținut politic, Suceava: «Feller la Suceava avea grad de căpitan, asta era în anul 1958. Era ironic, răutăcios și perfid, ca majoritatea anchetatorilor. Dirija echipe de bătaie. Un mod de a-i trata pe deținuți era bătaia la tălpi, cu bocancii în picioare pentru ca vibrațiile loviturilor de vergele metalice să se transmită până la creier și să-l înnebunească pe deținut. La douăzeci de lovituri, cel anchetat și supus unui astfel de tratament inuman recunoștea tot ce vroiau ei. De asemenea, era obișnuită bătaia la palme, care după câțiva ani aducea boala Dypuytren, era scleroza tendoanelor (mâna ajunge în formă de gheară, neputând să deschidă palma).»

Profesiunea de ucigaș a lui Moritz Feller astăzi trebuie cunoscută de toți și arătat cu degetul pentru odioasa sa profesiune de anchetator al Securității comuniste. Din discuțiile purtate cu mai mulți deținuți politici torturați de Moritz Feller am reținut faptul că ei îl iartă, dar nu îl pot uita.“

Gv.V.: Interesante aceste mărturii. Adevărul, cum zice Scriptura, e mai credibil când se sprijină pe mai multe mărturii. Știu că despre acest personaj a fost scris și în „Monitorul“ de Suceava un articol dens, de către poetul gazetar Constantin Severin, un articol care a incitat și l-a deranjat pe fostul anchetator, pensionar liber, căruia i-au răspuns cum se cuvenea, intrigati, cei care „s-au bucurat“ de umanismul său... Dar să continui povestea...

Am traversat toate pavilioanele și, în ultimul, plutonierul m-a aruncat înăuntru. Plutonierul a stat de vorbă cu șeful de secție, i-a dat bilețelul, iar după ce a spus ceva a plecat. Șeful de secție m-a aruncat în celula nr. 36, singur, într-o celulă mare, cu vreo douăzeci de paturi suprapuse. Am luat și eu un pat, jos, în stânga, după ușă, să nu mă vadă ce fac, că eu mai mișcăm piciorul; mi-am pus bagajul acolo, m-am dezbrăcat și m-am culcat. S-a deschis de câteva ori vizeta:

- Unde ești mă?, se răsti gardianul.

- Aici.

A deschis ușa, s-a uitat la mine, strâmbând din nas:

- De ce nu te-ai culcat în pat acolo?

- M-am culcat lângă sobă, poate veți face foc în ea, că mi-e frig.“ Acolo era o sobă, dar foc nu se făcea. Am rămas acolo, dar peste vreo două săptămâni m-au scos la anchetă. Mă scotea un civil care mă întreba ce condamnări am, pentru ce, dacă îl cunosc pe Motrescu.

- Da, îl cunosc, răspundeam.

Eram întrebat de unde îl cunosc, dar eu răspundeam aiurea. A fost chemat șeful de secție, să mă ducă înapoi. Peste alte două săptămâni m-a chemat un procuror militar. Și acesta m-a întrebat despre Motrescu. I-am

răspuns la fel. A treia oară au venit trei inși, un civil și doi militari care m-au întrebat:

- Ai fost în pădure în Bucovina, în Obceinile Bucovinei?
- Da, am fost.
- L-ai cunoscut pe Vasile Motrescu?
- Da! A fost cu mine, da, da!
- Și unde e el?
- Nu știu. Nu mai știu de el de mult.
- Dar ți-a spus că el a fost în Făgărași?

Eu mă gândesc un timp și după aceea le spun, derutant:

- Da, mi-a spus, cu avionul a fost dus... A, nu..., cu avionul l-au adus de acolo.

Răspundeam totul aiurea, fără nici o coerență.

- Și au fost morți ceva acolo?
- Da, mi-a spus că dintr-o celulă au scos pe unul mort.

Ei voiau să spun despre morții din pădure, despre securiștii pe care i-a predat el făgărășenilor.

- Din ce celulă, îți amintești?

Eu știam că Motrescu, până a i se încredința operațiunea în munți, a fost dus la o închisoare, la Sibiu mi se pare, unde împărțea pâine la deținuții politici, îl urmăreau securiștii să vadă dacă vorbește cu deținuții, dacă le dă informații. L-au încercat. El s-a purtat corespunzător și de acolo a spus că, odată, a scos un mort dintr-o celulă. Eu asta am reținut și le-am spus lor.

- Da, a fost, au scos dintr-o celulă un mort, mi-a spus.
- Lasă asta! El ce-a căutat în Făgărași?
- Da. A fost cu securiștii...
- Și ce s-a întâmplat?
- A spus că securiștii au fost prinși și au fost bătuți tare. Tare l-au bătut pe Motrescu...

Am spus ce a declarat el la Securitate după ce a venit înapoi la București.

- Și cu ceilalți cu care a fost el ce s-a întâmplat?

- A spus că nu știe nimic, că toți au fost legați la ochi. El a plâns, s-a rugat să i se dea drumul, că are copii și i-au dat drumul lui. De ceilalți nu știa nimic.

Asta a fost ancheta. Am stat paisprezece luni la Botoșani. Pe Vasile nu l-am văzut și altă anchetă n-a mai fost cu mine. Am însă de spus o întâmplare. Acolo, la un moment dat, au venit mai mulți deținuți politici, judecați de Securitate. Iată un caz, cazul lui moș Tănase. El era din comuna Mănăstirea sau Mănăstireni, de lângă Botoșani. Din celulă, spunea el, se vedea satul lui. Moșul avea 78 de ani; în 1916 a fost sergent, luptător la Mărășești, om bun, inteligent și bogat. Nu avea copii și, în vremea secetei

Muntele mărturisitor

din 1947, când a fost foamete mare în Moldova, hotărî, împreună cu nevasta sa, să înfieze un copil. S-a orientat către un băiat din vecini, al unei văduve care mai avea și o fată. Femeia văduvă a primit înlăcrimată propunerea bătrânului, în cadrul unei mese la care a fost invitată. Bucuroasă, Catrina îi spuse:

- Dumnezeu să vă ajute, căci ați fost așa de bun, măcar băiatul meu va fi fericit! Voi rămâne cu fata și ne va fi mai ușor să ne hrănim.

Plângând mulțumit, Vasilică îi sărută mâna. A rămas acolo, se făcu dolofan în scurt timp, bun de școală, dar era rău, răutăcios. Când venea sora sa, trimisă de mamă, după zeamă de castraveți sau zeamă de varză, Vasilică o lua de mână, o scotea după poartă și îi da cu piciorul.

- Vasilică, să nu mai faci treaba asta! Eu hotărâsc dacă să vină sau să nu vină, îl dojenea moșul. Eu pe tine nu te-am luat de mână să te dau afară. De câte ori ai venit, ți-am dat și ai mâncat. Tu de ce ești rău? De ce faci așa cu sora ta? Du-te și o cheamă pe sora ta aici...“

Au trecut anii și Vasilică a fost recrutat. Și unde l-au trimis? La Securitate. Pentru că avea un regim de hrană sănătoasă, acolo el a spus că a fost înfiat de un chiabur care îl exploatează. Cei care l-au ascultat i-au făcut o teorie în spiritul epocii:

- Dumneata nu trebuie să servești chiaburii! Chiaburilor le-a sosit ceasul să termine cu viața asta. Să muncească și ei...

Vasilică a fost lămurit să rămână în armată. A făcut școala de subofițeri de Securitate și după o vreme a ajuns șef de secție la închisoarea Botoșani. Era o perioadă de mare prigoană pe bieții țărani: înscrierea la colectiv, prin 1958. Moș Tănase, om foarte inteligent fiind, într-o zi a chemat la el pe câțiva gospodari, cărora le-a spus:

- Măi, oameni buni, eu am un plan. Să facem o hârtie pe care am s-o ticluiesc eu bine și pe care să o semnați dumneavoastră, toți cei douăzeci de gospodari. Ne vom lua obligația să dăm toate cotele către stat, dar să ni se lase pământul să-l lucrăm noi. Că e pământul nostru, noi arăm, noi însămânțăm și statului îi vom da cotele care se impun.

- Bine, au răspuns toți.

Hârtia a fost bine alcătuită, semnată de toți. Se punea întrebarea: „Cine merge cu ea la Gheorghiu-Dej? Constantin Guluță să meargă!“ Acesta era un om foarte energic, hotărât, nu ceda cu una, cu două. Pe Guluță l-am cunoscut în închisoare la Botoșani. El a mers la București, hotărât să ajungă la Gheorghiu-Dej. Acolo a fost oprit. A stat vreo două zile, s-a rugat; până la urmă, garda i-a spus lui Gheorghiu-Dej că este un țaran de la Botoșani care vrea să stea de vorbă cu el, că stă de două zile pe sub porți.

- Să vină, încuviință Dej.

- Tovarășe prim-secretar, mă numesc Constantin Guluță, din comuna

Mănăstireni, Botoșani. Am pentru dumneavoastră o scrisoare, o cerere. Dar vă rog eu foarte mult să ne-o aprobați, să ne ajutați, ca să fim mulțumiți, să muncim cu dragoste pământul nostru și să dăm statului ceea ce ne cere...

- Dă scrisoarea înapoi.

Dej citește scrisoarea, numele martorilor, ale oamenilor din sat, semnăturile. Spune:

- Tovarășe, du-te acasă. Dumneata nu ajungi bine acasă și problema e rezolvată.

Atunci Guluță se aplecă înaintea lui Dej ca în fața patriarhului, mulțumindu-i, gata, gata să cadă în genunchi, să-i pupe mâna de bucurie că a rezolvat problema. Dej n-a mințit. Guluță n-a ajuns încă bine acasă și iată că problema era rezolvată! Cei care au semnat scrisoarea erau arestați, Guluță - dus la închisoare și anchetat; moș Tănase, inițiatorul, a primit optsprezece ani. Așa a venit în celula aceea, cu tot lotul după el.

Moș Tănase, fiind om bătrân, supus de Securitate la un tratament inuman, s-a îmbolnăvit. Dădea semne primejdioase de pierdere a vieții. A apucat să ne spună: „Ăsta e fiul meu, Tănase Vasile, care astăzi e de serviciu“. Bună informație! Inginerul Dionisie Nichitovici, refugiat dintr-o comună de lângă Cernăuți, care trăia în Câmpulung Moldovenesc, era șef de celulă. El dădea raportul dimineața și seara, reprezenta oamenii. A bătut la ușă, a venit sergentul major Tănase:

- Ce vrei?

- Dle sergent major, avem aici un bătrân grav bolnav, care își pierde cunoștința; vă rugăm să aduceți medicul.

- Bine, a zis, dar se făcu amiază și el, ieșind din schimb, a fost înlocuit. Când sosi la raport, dimineața, i s-a făcut aceeași propunere. La fel rosti: „Bine.“ Și iarăși timpul înainta spre miezul zilei. Pe la 10-11 i se bate din nou în ușă și i se cere insistent să anunțe medicul. Atunci el sări ca un balaur, urlând:

- V-am spus o dată să nu mai bateți la ușă, că vă bat în cap cu ciocanul ăsta?! Și ne arată ciocanul cu care verifica gratiile, un ciocan de lemn ca o măciucă, între timp, bătrânul Tănase muri în celulă, fără a i se acorda o minimă asistență medicală, împiedicat de propriul fiu, de cel de care s-a îndurat și l-a hrănit, și l-a crescut din pâinea și osteneala lui. Șeful de secție, tânărul Vasilică, se dezumanizase total; cinismul său, se vede, arăta limpede despre felul de educație primit în Securitate, despre ce fel de protecție umană se făcea propagandă atunci, despre iadul roșu care a înghițit atâtea suflete nevinovate.

C.H.: Întâmplarea a făcut ca unul dintre păstorii exemplari ai Bucovinei, părintele Casian Bucescu, să vă fie coleg de „înalte studii“ chiar la Botoșani... Sigur, atunci nu aveți de unde ști că el va deveni cetățean al satului nostru natal, al Suceviței, după un lung și dramatic travaliu

Muntele mărturisitor

existențial. Acest om s-a născut în anul 1907, în satul Baineț, lângă orașelul Șiret; a absolvit Teologia la celebra facultate din Cernăuți (1933); mitropolitul Nectarie l-a hirotonit preot. A păstorit în Broscăuții Noi și Panca Storojineț, în nordul Bucovinei, între anii 1933-1940, la Grănicești, între anii 1940-1950, și la Grămești, din 1950 până în 1958. Aici, umbra malefică a unui confrate i-a retezat dreptul de slujire și propovăduire curajoasă a Evangheliei - timp de cinci ani a trebuit să-l mărturisească pe Hristos de după gratii; a fost vertical, ca și înaintea altarului, și la Botoșani, și în Aiud, Gherla, Jilava, ca și în gulagul de la Ostrov, muncind la digurile care opreau revărsarea Dunării.

A suferit, în refugiu, alături de credincioșii din Calafindești, în 1944; la vremea coacerii grâului, probabil prin august - îmi evocă momentul fiul părintelui Casian, preotul profesor doctor în muzicologie Florin Bucescu - păstorul se întorcea la Grănicești unde îl așteptau dreptcredincioșii vii, chinuți de război și mizerie, dar mai ales mucenicii, cei morți de tifos exantematic. Și nu numai aici, ci și în satele vecine, Țibeni, Satu Mare, Dărmănești, Milișăuți, Bălcăuți, Calafindești. El însuși s-a contaminat de această plagă ucigătoare, dar Dumnezeu l-a păstrat pentru misia Sa sfântă. În acest timp, pe căruță, pe proprii cai, alături de gospodarii locului, a dus piatră pentru noua biserică pe care a ridicat-o până la nivelul ferestrelor. Comuniștii au vrut să-l împiedice, i-au cerut cărămida ca să ridice din ea un cămin cultural, chiar lângă fereastra casei parohiale, pe un teren proprietate bisericească, abuziv însușit de primărie. Casian s-a opus: „Mă, dacă vouă vă trebuie cărămidă pentru cămin, faceți-vă, cum am făcut și eu!“. Această poziție era considerată ca nesupunere și de aici a început calvarul: învățătoarea Eufrosina, preoteasa, cu cei trei copii ai ei, a fost nevoită să se mute pe Remezeu, în Vicovu de Jos, spre Putna, iar el, preotul, la începutul anilor '50, trebuia să-și lase turma și să activeze în Calafindești, iubit și aici de credincioși, desigur, dar veșnic regretat de gospodarii din Grănicești. E de notat că părintele Casian, în '44, în timp ce oficia slujba învierii, a avut o confruntare dură cu rușii, care au venit în sat ca adevărați ocupanți, bezmetici de beție și dedați la jaf. Un soldat sovietic a intrat în biserica veche din Grănicești și a întins arma spre preot: „Strileai, batiușka!“, strigă barbarul. Preotul își schimbă fața, dar amintindu-și Jurământul de la hirotonire continuă să citească Evanghelia. „Campania pentru colectivizare“, această urgie care a pervertit mentalitatea castă a țăranilor noștri a găsit în părintele Casian un oponent declarat. Primarul Grăniceștilor, un aservit propagandei comuniste, incult și infatuat, cum sunt mulți dintre primarii noștri și astăzi, porunci ca liturghia să se termine la ora 10, în zile de sărbătoare. Casian însă știa ce e în tipicul Bisericii și nu a făcut concesii. Și, nu e de ascuns, nu puțini din cei cu har și-au uitat menirea pe vremea prigoanei, nu după apostolul Iubirii, Ioan, lucrând, ci

după vânzătorul Iuda.

Părintele Casian a fost imbarcat într-o noapte din anul 1958 într-o mașină a Securității, lăsând timp de cinci ani totul în seama lui Dumnezeu. În închisoare slujea sfânta Liturghie, cu pâine și cu apă, convins permanent că Dumnezeu pe toate le poate schimba într-o clipă, că pâinea Trup se face, iar apa - Sânge, sfântă Euharistie. S-a eliberat în iulie 1963, executând încă doi ani de domiciliu forțat la Rădăuți. Din 1965 a slujit la Sucevița până în 1986, ridicând prestigiul locului la cote nebănuite, fiind căutat de credincioși din diferite locuri, inclusiv de mai tinerii ofițeri, judecători, profesori și chiar oameni din Securitate, cărora le oficia în secret slujbe, spovedanii, botezuri și cununii. Un om muncitor și un intelectual de un optimism și de o cuprindere afectivă cum nu se nasc oriunde și oricând a fost părintele Casian. În procesul politic care a avut loc la Șiret, în 1958, păstorul vertical Casian Bucescu a spus aceste cuvinte memorabile, răspunzând acuzațiilor că ar fi sabotat ordinea socială comunistă și că a făcut jocul politic al imperialismului: „Nu am făcut parte din nici un partid și nu am sabotat politica și economia României, slujind interese străine. Toată viața am slujit Biserica lui Îisus Hristos, urmând regulile și învățăturile mamei poporului românesc“. Replica a fost pe potrivă, „civilizată“ ca și doctrina timpului: „Mă, banditule, tu cum vorbești în fața completului de judecată?“. Părintele Casian a spus scurt și exact ceea ce și Mântuitorul a spus în pretoriu: „Am spus numai adevărul!“. La Sucevița, senectutea-i apostolică nu a fost luminată de înțelegerea care i s-ar fi cuvenit, s-au găsit potrivnici, urmași ai semănătorilor de neghină, colaboratori chiar cu ierarhii de sus, care l-au mâhnit profund și l-au făcut să se interiorizeze, să-și înțeleagă sinele în această lume bântuită de minciuni și trădări, unde cei „mici de zile“ și „mari de patimi“, după cuvintele lui Eminescu, colcăie în gloria lor efemeră, uitând că slava e a celor care rabdă până la sfârșit. La 17 noiembrie 1986 a trecut sub cununa măririi, odihnind aproape de streășină bisericuței din Sucevița.

Gv.V.: Foarte emoționantă această pagină, un medalion de aur scump! Preotul Bucescu ne-a învățat cum să ne rugăm în comun, asta am învățat de la el în temniță. Ce s-a întâmplat? Eram împreună cu el în rugăciune, unul lângă altul, în genunchi. Așa ne-a spus: „Să fim toți laolaltă, un minut, că nu durează mai mult de două-trei minute rugăciunea, dar nimeni să nu se gândească atunci aiurea, ci toți deodată numai și numai la Dumnezeu. Și toți în genunchi!“

Odată, gardianul ne-a prins, iar după ce ne-a apostrofat ca un ateu ce era, că închisoarea nu-i loc de întruniri religioase, l-a luat pe părintele Casian, l-a dezbrăcat și i-a aplicat douăzeci și cinci de lovituri pe pielea goală, pe spate. Să nu uit să spun că uneori eram siliți, noi, cei din celule, să ne alegem mărimile și formele bastoanelor de cauciuc pentru a fi torturați;

Muntele mărturisitor

unele erau triunghiulare, altele, rotunde, semirotunde, pătrate ori cu noduri. Preotul a leșinat de vreo două-trei ori, iar după ce și-a revenit, ne-a cerut scuze tuturor: „Oameni buni, să nu fiți supărați pe mine că v-am propus să stăm împreună în genunchi la rugăciune.

Până atunci, unul se ruga într-un colț, altul între paturi, altul sta pe tinetă. Ori el, știind bine că „acolo unde vor fi doi sau trei adunați în numele Meu, acolo voi fi și Eu“, ne strângea pe toți cei aproape treizeci de oameni într-un singur duh. Au primit lovituri și ceilalți, iar el, părintele, le-a cerut iertare la fiecare în parte, căci nu a bănuț că vor intra călăii și în timpul rugăciunii. Preotul a primit douăzeci și cinci de lovituri căci era inițiatorul, liderul grupului de rugători, ceilalți câte zece-douăsprezece lovituri. Sigur, ca și mulți alți slujitori ai Bisericii, de diferite confesiuni, și părintele Bucescu a cunoscut asprimea închisorii, după spusele lui, tot din cauza unei delațiuni. A scris ceva împotriva comuniștilor care persecutau Biserica, o anonimă care a fost detectată de un frate întru Hristos, vanitos, invidios pe succesul pastoral al părintelui Casian. În urma torturilor a recunoscut că anonimă îi aparține, s-a făcut o expertiză grafologică și nu a avut cum se apăra. Era să-și piardă viața în închisori din cauza turnătorilor.

„în spatele fiecărui arestat, deportat, condamnat, ucis de regimul comunist se află un Iudă, care a pârât, a cerut, a obținut un bun material, o funcție sau o decorație sau și-a satisfăcut setea de răzbunare asupra vecinului sau consăteanului său, și-apoi, în tihnă, și-a ronțăit cei treizeci de arginți.“

(I. Gavrilă-Ogoranu)

„Rea va fi lumea, atâta timp cât oamenii nu vor începe să creadă în oameni“

(Karel Capek)

„Acești martori, când strălucitori, când obscuri și ascunși, asumă deplin istoria. «Prietenii răniți ai Mirelui», martirii sunt «spicele de grâu secerate de regi pe care Domnul le-a pus în hambarele împărăției».“

(Evdochimov)

„Prin măreția mărturisitorilor și a martirilor săi, creștinismul este mesianic, revoluționar, exploziv. Evanghelia spune că, de vreme ce chipul lumii vechi trebuie adus la cele noi, împărăția se ia cu asalt.“

(Evdochimov)

„...luminozitatea trupului și ușurarea lui până aproape de levitație nu se împacă nici cu plăgile deschise, nici cu altă formă de «dolorism». Răsăritul adoră Crucea nu ca pe un lemn al supliciului, ci ca pe arborele vieții care

înmugurește iarăși în centrul lumii. Semn de victorie, Crucea recapitulează lumea pe brațele sale și sfărâmă porțile iadului.“

(Evdochimov)

C.H.: Să prindem aici și relatarea despre un alt slujitor în „Duh și adevăr“, despre monahul de la Rohia...

Gv.V.: Vom ajunge și acolo, când vom vorbi despre Gherla. Dar acum să mi se dea puțin răgaz să spun câte ceva despre reeducare. Această formulă blestemată a pornit de la Suceava, dintr-o sinistră pușcărie extrem de cruntă. Au fost trei colonei trimiși în Rusia pentru a se instrui după metodele lui Pavlov și Makarenko. Propagandistul Alexandru Bogdanovici a dovedit un zel ieșit din comun, a influențat tineri inocenți, onești, făcându-i prozeliți ai metodelor bestiale. Reeducatorul dorea să-l determine pe „încarcerat“ să inițieze un act de anihilare, de distrugere interioară a „genului de viață“ de care fusese atașat până atunci (Ilie Bădescu și Dan Dungaciu), adică se urmărea o „autodesfigurare antropologică“, o „transformare a eului“. Dar despre „caracterul antinomic și anticristic“ al acestei metode sunt studii pertinente și eu nu mă lansez aici în aserțiuni cărturărești. Oricum, Piteștiul a atins o culme în această privință, care îl face unic în lumea Europei, o agresivitate de junglă. Omul era pus într-o situație de îndobitocire. Se arăta că omul poate fi redus la primitivitate, că poate deveni sălbatic. Instrucția pe care a primit-o șeful torționar Eugen Țurcanu, student de la Iași și Rinschi, i-a deformat îngrozitor și cu această experiență s-au arătat foarte ingenioși la Pitești. Cei supuși reeducării nu aveau voie să doarmă, erau bătuți și obligați să facă totul împotriva lor. După vreo două-trei zile de supliciu, „ucenicii“, victimele adică, erau trecute prin examen:

- Bă, mă-ta a fost curvă?

- Nu.

- Nu? Și urmau loviturile până când „Nu“ se făcea „Da“. „- Tat' tu a fost badit? Tu ai făcut cutare și cutare...?”

- Da.“ Dacă ziceai „da“, scăpai; recunoșteai și scăpai.

Erai obligat de împrejurări să-ți pervertești conștiința. Dacă nu acceptai „pactul cu diavolul“, primeai nu numai bătaii groaznice, ci urma înfometarea, și se aducea la patru-cinci zile doar o cană cu apă sau după patru-cinci zile o gamelă plină cu tocană, cu carne și cartofi. Imediat organismul slăbit reacționa. Auzeai:

- Am nevoie afară...

- Stai așa, la noi domnii nu merg afară, folosesc farfuria...

Și-ți da farfuria. Dacă refuzai, ciomagul era pe spinare. Și urma umilința pe care, din pudoare, nici nu o mai descriu...

Bătaia ținea până când omul accepta. Nu accepta, murea. Accepta,

Muntele mărturisitor

scăpa.

C.H.: Extraordinar!!!

Gv.V.: V-am spus, sălbăticie e puțin spus. Așa au făcut Țurcanu, Livinschi și mulți au murit în reeducare, foarte mulți.

După ce treceai toate probele, erai pus tu instructor și ți se dădeau deținuți ca să-i reeduci. Așa înțelegeau ei reeducarea. Dar, într-o bună zi când s-a oprit reeducarea și a urmat un proces, locotenentul major Acatrinei, care trebuia să patroneze această acțiune, s-a împușcat, ca să nu apară la proces. I s-a dat pistolul și i s-a spus: „Dumneata trebuie să dispari!”. S-a dus în cimitir și s-a împușcat. Livinschi și cu Țurcanu au venit la proces. Au venit gardieni și ofițeri care au spus acuzator:

- Acești bandiți și-au făcut de cap, au încălcat toate instrucțiunile pe care le-am dat noi pentru supraviețuirea normală a deținuților în închisoare; și-au făcut de cap, au făcut crime de neiertat. În urma acestui simulacru, bravii reeducatori, docili comunismului mincinos, după cum se știe și-au încheiat glorioasa carieră prin împușcare la zid.

C.H.: Voi cita dintr-o carte extraordinară, care ar trebui citită de tineri și nelipsită din bibliotecă, din cartea „Mărturisiri din mlaștina disperării“, fragmente despre torționari, despre „Turcanu, Popa Țanu, Livinschi și Caba, cei care fuseseră și la Suceava“, care alături de „S. Hogescu și alții au început demascările la Pitești“, continuându-le la Gherla, „torturând sute de deținuți pentru a-i sili să-i denunțe pe ceilalți“:

„La Suceava, Pitești, Gherla, și în toate închisorile politice bolșevice, necredincioșii au încercat să demonstreze experimental că rațiunea, gândirea, conștiința și toate facultățile sufletești ar fi doar produse ale materiei, un fel de «secreții» ale trupului.

Concluzia acestei teorii satanice este că acționând asupra trupului, putem transforma conștiința, adică eul profund al omului, chipul propriu al fiecăruia.

Prin «reeducare», cel rău și slugile sale s-au strâns să nimicească cel mai scump dar al lui Dumnezeu: libertatea conștiinței, care nu ține seama de nici o îngrădire materială, trupească, în aceste pușcării ale Antihristului lupta a fost duhovnicească; scopul nu a fost exterminarea fizică, lucru ușor de înfăptuit, ci uciderea sufletului (de altfel, victimele nici nu aveau voie să moară, sinuciderea fiind cea mai gravă infracțiune, după cum vom vedea)“, scrie editorul lui D. Bordeianu.

„La Pitești și Gherla nu s-a pus niciodată problema reeducării care, oficial, nu se făcea cu bâta și cu cele mai groaznice torturi, ci prin mijloace pașnice, prin cuvânt și convingere, prin argumente raționale. De fapt, pe comuniști nu i-a interesat și nu au căutat niciodată să facă reeducarea adversarilor, ci doar să se folosească de ei și să-i compromită. Ei nu erau adepții reeducării dușmanilor, pentru că ideologia lor se baza pe teroare,

ură și minciună.

Prin demascare, ei n-au căutat altceva decât continuarea anchetei, dar nu prin agramății și neisprăviții pe care-i angajaseră în Securitate când au înființat-o, la începutul anului 1949, ci prin deținuții înșiși. Astfel Nicolschi, prin Turcanu și ajutoarele lui, a aplicat cele mai groaznice torturi ca să declari tot ceea ce știi, și ce nu știi, despre tine și despre alții.“ Și concluzia: „La Pitești și Gherla a fost iadul pe pământ și mai rău nu ar fi putut fi. De aceea, oamenii nu vor înțelege niciodată ce s-a întâmplat acolo.“

Și pentru că această epocă a crimelor este deosebit de pertinent ilustrată de fostul deținut Dumitru Bordeianu (n. 15 aug. 1921 în comuna Drăgușeni, Suceava, prigonit timp de un sfert de veac, stabilit în Australia, din februarie 1989, decedat după o zi de la împlinirea vârstei de 81 de ani, în 16 aug. 2002), pentru cunoaștere, în speranța că nu vom îngreuna lectura „Muntelui mărturisitor“, adaug această... fișă:

„Când Turcanu a ajuns la ușă, mi-am dat seama cât era de atlet și cât eram noi de neputincioși și slăbiți. Singur ar fi putut doborî o sută dintre noi. Și el, însă, și toți cei din comitet, aveau un regim alimentar special.“

„Era un bărbat frumos, ieșit din comun, cu capul mare, cu trăsături fine, fruntea lată, buze senzuale, părul castaniu spre blond, ondulat și nasul de tip clasic, grecesc. Ochii mari, exagerat de mari, albaștri, foarte expresivi. Când se încrunta, te înspăimânta. Bărbia, specifică tipului voluntar. Râdea rareori și râsul lui era plăcut, atrăgător.“

Avea „o inteligență ieșită din comun și o memorie formidabilă, își aducea aminte de tot ceea ce declarase fiecare student la București și la Gherla. Era atât de satanizat că nu mai știai ce să crezi despre el. Știu că era căsătorit cu o fată frumoasă și că avea o fetiță“.

„Devenise o brută degradată și satanizată. Pe unde trecea el, prin camerele de tortură, pe coridor, la camera 4 spital, unde se scriau declarațiile obținute prin chinuri, Turcanu răspândea în jurul lui o groază și o frică încât tot ce era viu înmărmurea.

Turcanu devenise un instrument orb de care se foloseau comuniștii.

Iar răsplata au fost niște rafale de armă care i-au ciuruit atleticul corp. Sângele celor pe care i-a ucis a cerut judecata de care să nu poată scăpa. Și omul ticălos a căzut victimă propriei ticăloșii.

În anchetele și declarațiile pe care le-a dat înainte de a fi condamnat la moarte și executat, sunt convinși, așa cum l-am cunoscut - văzându-l în situații neștiute de alții - că Turcanu și-a dat seama că a fost înșelat.

Turcanu susținea că nu e creștin, cu toate că fusese botezat și cununat creștinește și, pe deasupra, crescut de mama lui în spiritul moralei creștine. Totuși, e posibil ca acestea să fi dus la muștrările de conștiință și la recunoașterea erorii pe care o făcuse.“

Muntele mărturisitor

Alexandru Bogdanovici - începătorul metodei reeducării a fost „ucis mișelește, prin cele mai groaznice torturi, care au durat un an și patru luni“. Arăta ca un mort. Pe oasele lui nu mai rămăsese decât pielea întinsă și ochii mari înfundați în orbite, în care mai licărea doar un strop de viață. (...) Câtă suferință și durere, cât chin! Și câtă răbdare a avut acest tânăr ca să poată suporta torturile, ca nimeni altul dintre noi, cei ce am trecut prin Pitești! Țurcanu l-a ucis, probabil din ordinul lui Nicolschi, pentru că nu acceptase reeducarea violentă, vrând „să ducă regimul în eroare“ prin jocul de-a „inteligenta“. Cum însă nici Țurcanu și nici ajutoarele lui nu mai sunt pentru a mărturisi, singurul care cunoaște adevărul în acest caz a rămas Nicolschi.

C.H.: Interesant, Nicolschi, liber și ferice, a trăit boierește până nu demult la... Sibiu. Despre Popa Țanu de asemenea ni se relatează că a scăpat neexecutat. Despre Țurcanu, portretizat în detalii în „Mărturisiri din mlaștina disperării“, „figură sinistă și controversată, deși student strălucit la drept“, se spune că a căzut victimă „propriei sale mândrii, mânat de un orgoliu patologic, conștient fiind de valoarea sa intelectuală și de voința sa care trecea peste orice; astfel că, pentru a-și atinge scopul, nu s-a dat în lături de la cele mai odioase crime și bestialități“. Despre cel executat de chiar stăpânii săi astfel încheie D. Bordeianu: „nu m-am temut de el ca ucigaș. L-am compătimit mai degrabă, considerându-l o victimă a minciunii și diversiunii comuniste.“

Gv.V.: Nici nu putea fi altă concluzie! Atâta vreme cât comunismul nu e altceva decât exacerbarea minciunii. Așa se proceda - când jocul comuniștilor, după metodele preluate din Rusia nu era dus până la capăt, când se făceau loc suspiciunilor, obedienții Puterii se desculpau fățarnic, grosolan, derutant, voind cu orice preț să-și păstreze „fața umană“: „Partidul n-a știut nimic din ceea ce au făcut bandiții aceștia, de teroarea cu bieții deținuți din închisori“, se spunea cu crasă ipocrizie. După cum vedeți... apărau viața deținuților politici, care trebuiau să trăiască în condiții umane! „Și-au bătut joc, au încălcat dispozițiile partidului și trebuiau condamnați la moarte, să știe Apusul că noi nu tolerăm astfel de crime!“...

C.H.: Multe lucruri sunt incredibile!

Gv.V.: Multe. Dar să nu-i uit nici pe cei trei călăi din Gherla, plutonierul Buruianu și frații Șomlea, plutonieri amândoi. Aveau peste o sută de kilograme fiecare. Al patrulea criminal mare era locotenentul major Istrate, un om subțire, slăbuț, dar călău mare. A fost o grevă în Gherla, s-au blocat deținuții înăuntru, au pus paturile în ușă și el a tras cu pistolul, prin vizetă, în celulă. I-a bătut pe bieții oameni, i-a împrăștiat prin toate celulele, dar întâi i-a aruncat la izolare. Ce-au pățit oamenii din celula aceea, ferească Dumnezeu! Unii au înnebunit, alții au murit...

Dacă mă veți întreba de nebunie, vă voi spune că am întâlnit mulți

Constantin Hrehor

scelerați. De exemplu, unul Romilă, de la Iași, fost agent SSI (Servicul de Siguranță al țării). Nu știu cine și cum l-a bătut, îl cunoștea pe unul Balici, de la Iași, pe Sava Dumitrescu, șeful Brigăzii L (legionari) care îl avea sub ordinele lui. Ei nu mi-au spus cine l-a bătut și cum a înnebunit. Romilă era complet nebun, nici nu vorbea, numai urla, striga ca un animal, îmi amintesc de asemenea de un parașutat din Germania, de un legionar, unul Sasu. Acesta a vrut chiar să se sinucidă; s-au folosit metode grozave împotriva lui. Nu știu dacă s-a eliberat sau a murit. Era nebun, la Gherla, foarte grav. Aproape în fiecare celulă era câte unul care se auzea urlând, în Jilava am avut aproape pe unul Vasile Țârțu, un ungar; el spunea: „Nem Țârțu Vasile, Țârț Vas“. Se scula câteodată noaptea și urla la geam de te speriai, ca o fiară. Urina în pumn și bea, mămăliga o arunca afară, era nebun de tot.

C.H.: Pe aceștia nu-i lichida?

Gv.V: Nu, stăteau cu noi prin celule, ne amplificau teroarea.

C.H.: Să înnebunească și cei care stau cu ei!

Gv.V: Erau probleme, în sfârșit, încă un caz deosebit de la Gherla.

Cum am spus, închisorile, oricât s-au vrut a fi locuri de distrugere, spirituală a omului, chiar dacă în plan fizic mai reușeau să facă ceva, pe plan spiritual nu prea au înregistrat succese. Se găseau preoți care țineau echilibrul spiritual și, chiar dacă nu erau preoți, era câte un om mai religios, mai cunoscător al dogmei creștine, care ținea locul unui preot. Se făceau rugăciuni, se povestea din Biblie. Tot timpul era o întreținere a flăcării spirituale, încât nici în libertate nu se reușea o asemenea emulație. Aici n-aveam alt ideal decât să supraviețuim. Pentru aceasta luam măsuri ca să contracarăm teroarea și situația cotidiană. Fizic n-aveam cum, căci hrana ne distrugea, bătaia ne distrugea, dar spiritual noi nu cedam. Asta a fost ceva extraordinar.

C.H.: Forța spiritului! Cunoașterea idealului, oamenii providențiali! Un exemplu, peste care din păcate trece încă și acum indiferența Bisericii ar fi, dintre neclerici, „sfântul închisorilor“, Valeriu Gafencu, deținut tuberculos îngrijit de studentul medicinist Lefa la Târgu Ocna, el însuși un ucenic „mistic“. Acolo a avut loc miracolul convertirii pastorului Wurmbrand, trecut prin demascări, torturat și măcinat de tuberculoză. Gafencu i-a dat pastorului antibioticele sale, refuzând să le primească, considerând că la epuizarea pe care o simțea, nu ar mai putea avea vreo acțiune. **Evreul eretic** Wurmbrand s-a botezat în rit ortodox - ca și N. Steinhardt - dar după eliberare, emigrând, s-a întors la protestantism. Alături de Gafencu, omul epifanic, nu trebuie uitați nici martirii Gioga Parizianul, trecut prin etuvă, salvat ca tinerii din Babilon, luminat la chip ca și părintele care, în tortură fiind, auzea de la camarazi: „Strigă, părinte, că te omoară!“ - acesta, nefiind altul decât **preotul Dumitru Bejan** care replica:

Muntele mărturisitor

„Ce să strig, dacă nu simt nimic?“, dar și **Ilie Lăcătușu** (n. 1909 în comuna Crăpăturile - Vâlcea, mort în București, în 1983; după cincisprezece ani de la înmormântare, când a fost depusă în mormânt soția sa, trupul preotului, ca al mucenicilor, arăta precum sfințitele moaște). **Oare convingerile politice, oricare ar fi acestea, sunt mai tari decât probele pentru canonizare? De ce în Biserica romano-catolică sunt locuri în calendare pentru beatificări? Un mărturisitor cu mare prestață în temnițe și în afară (păcat că Biserica l-a oprit să liturghisească în 1979, docilă autorităților timpului), nu poate face tema unei dezbateri sinodale?**

SCARĂ LA CER

Un fir de păianjen
Atârnă de tavan
Exact deasupra patului meu.
În fiecare zi observ
Cum se lasă tot mai jos.
Mi se trimite și Scara la cer - zic,
Mi se aruncă de sus!
Deși am slăbit îngrozitor de mult,
Sunt doar fantoma celui ce am fost,
Mă gândesc că trupul meu
Este totuși prea greu
Pentru scara asta delicată.
- Suflete, ia-o tu înainte, Păș! Păș!

(Marin Sorescu)

„Diferența era în zelul lor fierbinte și în credința înflăcărată a lor, ce creștea tot mai puternic în fața prigoanelor, a închisorilor, a schingiuitorilor, încât lumina cu mult mai multă strălucire decât flăcările focului în care li se mistuiau trupurile lor.“

(Petru Popovici)

„Tocmai în aceasta constă taina credinței în Dumnezeu. Tocmai aceasta o face să fie puternică, tare, frumoasă, mântuitoare și veșnică. Să fii lovit și tu să-i săruți pe chinuitori! Să fii condamnat la moarte și tu să te bucuri! Să fii ucis pentru Hristos și tu să ierți pe toți!“

(Ilie Cleopa)

Constantin Hrehor

„Numai prin jertfă proprie se apără credința în Dumnezeu. Mucenicii nu varsă sângele altora, ci pe al lor. Nu urăsc pe nimeni, deși sunt urâți de cei răi și necredincioși. Nu se răzbună niciodată, ci iartă pe ucigași. Nu se tem de moarte, ci așteaptă să fie cât mai repede dezlegați de trup, căci cred în viața veșnică și doresc să ajungă mai degrabă la Hristos.“

(Ilie Cleopa)

„În vreme de pace nu-ți aminti cele pe care le-a grăit fratele în vremea supărării, fie de ți le-a spus în față, fie de le-a spus altuia, iar tu le-ai auzit după aceea. Ca nu cumva, tăgăduind cugetele pomenirii de rău, să te întorci iarăși la pierzătoarea ură asupra fratelui.“

(Maxim Mărturisitorul)

„... am aflat «cheia» cu care să încui ușa lumii din care veneam, și s-o deschid pe aceea a lumii în care intrasem. Așa că, întâi am curățit inima de lumea din care veneam: dacă-mi aminteam de lucruri urâte, îmi reproșam că le-am făcut. Deci, și într-un caz și în altul - suferință.“

(D. Bordeianu)

„Fericiți sunt cei ce se liniștesc în întregime, fie ascultând de vreun făptuitor sau isihast, fie liniștindu-se și ieșind din toate grijile, în ascultarea de voie dumnezeiască, cu râvnă și cu sfatul celor încercați, în orice îndeletnicire cu cuvintele și cu înțelesurile.“

(Filocalia)

„Trebuie să pătrunzi în pușcărie fără să tremuri pentru blânda căldură a vieții pe care o lași în urmă. **Trebuie să-ți spui trecând pragul: viața mea s-a sfârșit, cam devreme, dar n-am nici o vină.** Nu voi mai regăsi niciodată libertatea. Sunt condamnat să dispar, acum sau ceva mai târziu, însă mai târziu va fi încă și mai greu, iar mai curând va fi cel mai bine. Nu mai am nimic să-mi aparțină. Cei apropiați au murit pentru mine, și eu pentru ei de asemenea, începând de astăzi, trupul meu nu îmi servește la nimic, îmi este străin. Doar spiritul și conștiința îmi rămân scumpe și mai au importanță în ochii mei. **În fața unui astfel de prizonier ancheta va fi zdruncinată! Va învinge doar cel care va renunța la toate!**“

(Soljenițin)

C.H.: Dvs, în anchete, vi s-a pus problema religiei?

Gv.V.: Nu. În general fenomenul reeducării avea această componentă. Târgul era scurt: «Crezi sau nu crezi?». Dacă spuneai „Nu“, era mai simplu. Dar diavolilor nu le era destulă această afirmație. Nu se scăpa ieftin de la interogatoriu. Se așteptau acuze, blasfemii, injurii; se

Muntele mărturisitor

făcea teatru hilar la sărbătorile mari. La Nașterea Domnului, inventându-se versuri triviale pe melodiile colindelor, se imita Via Crucis, răstignirea, se blasfemia inocența Maicii Domnului. Se promovau spectacole orgiace pe care mai bine să le uităm decât să mai adăugăm la vechile profanări, alte păcate, prin rememorare... Desigur, afirmațiile depindeau de tăria fiecăruia. Voi vorbi și ceva despre tineri, despre copiii închiși.

La Câmpulung Moldovenesc, sub supravegherea pedagogică a profesorului Nichitovici, un inginer refugiat de lângă Cernăuți, activ la Școala de Silvicultură, printre mulți copii din Moldova și din alte zone, erau doi băieți din Bacău. Unul din ei se numea Aurel Corniță, un copil de vreo 18-19 ani. A fost luat și adus la deținuții politici. A împlinit majoratul la închisoare...

C.H.: La așa o vârstă?

Gv.V.: Da, erau mulți de 15-17 ani.

C.H.: Ce li se punea în spate? Ce vină aveau?

Gv.V.: Mulți erau elevi de prin licee, din școli unde s-au făcut diferite organizații. Erau arestați, condamnați; la Ocnele Mari, acolo, într-adevăr, aveau un regim un pic mai bun. Dar și acolo era teroare și bătaie. Corniță avea condamnare doi ani. La Gherla, în celule erau condamnați de la doi ani, la muncă silnică pe viață, diferiți inși, pentru toate infracțiunile. Ce s-a întâmplat? Nichitovici, fiind refugiat, i se căutau mereu motive ca neapărat să intre în pușcărie. L-au acuzat că ar fi ținut în fața elevilor un discurs foarte grav, cu referințe la comunism, prin care se condamna comunismul. L-au anchetat; el nu a recunoscut. I s-a spus:

-Avem martori.

- Aduceți martori! a spus Nichitovici. „Dacă spuneți că am vorbit în fața elevilor, aduceți elevi, să vedem ce vor spune. Eu știu că n-am vorbit.“ Au luat doi băieți, pe aceia doi, și i-au bătut la miliție, i-au amenințat că, dacă nu recunosc că Nichitovici a spus ce-a spus, vor lua doi ani și vor fi alături cu el. Nu au recunoscut, dar când au simulat că îi dezbracă, că le iau șireturile, copiii au spus: „Domnule, a zis!“

- Păi, gata. Noi să ne rugăm de voi? Sunteți și voi ca banditul acela? Sunteți copii tineri, care aveți viitorul în față. Voi trebuie să fiți alături de noi și să ne înțelegeți, căci și noi vă înțelegem. V-am dat posibilitatea să vă școlarizați. De ce sunteți alături de bandiții aceștia care...?

Teorie. Sosi ziua procesului lui Nichitovici. Băieții au fost aduși acolo, în fața tribunalului militar. Băieții tac, nu recunosc.

- Cum, nu vă recunoașteți declarația? încercă judecătorul, stupefiat.

- Da. Ne-au amenințat că ne condamnă. Ne-au și bătut la miliție și am recunoscut ceea ce ne-au spus ei, dar așa ceva domnul profesor n-a vorbit.

- Încă o dată vă întreb, a vorbit Nichitovici de comunism, așa-i?

-Nu a vorbit!

Garda i-a condus în boxă. Li s-au luat șireturile; tribunalul i-a condamnat la câte doi ani. Corniță nu avea gamelă, a luat o cană de aluminiu pe care o țineam noi pentru a vorbi la perete; a uns-o cu săpun și apă, după aceea a pus var pe ea, iar cu paiul din saltea scria. Literele se vedeau foarte greu. Altfel se vedea scrisul pe talpa bocancului sau pe fundul gamelei. Cana de aluminiu fiind albă, pe praful alb se citea greu: Tânărul s-a dat lângă un geam să poată scrie, mărunț, mărunț. Pe vizetă l-a văzut plutonierul Buruianu. A intrat, copilul a dat cana la spate. Buruianu, nervos, a luat cana pe deget și l-a lovit în cap până a rămas cu toarta în mână, iar cana s-a turtit. După aceea, la o zi de la incident, când am dat cu mâna pe cap la el, erau numai cucuie, vreo zece-doisprezece cucuie avea în cap săracul. Era urgie să te prindă că scrii ceva, că înveți sau că faci altceva decât cerea programul lor de îndobitocire.

C.H.: Și dumneavoastră, cei care erați prezenți la acest gest atât de groaznic, nu ați reacționat în nici un fel, nu aveți cum?

Gv.V.: Unul dintre noi dacă ar fi spus: „Ce faci, domnule, că îl omori?!“ sau „Lasă-l, domnule, în pace!“, imediat era luat și băgat la izolare. Acolo erai sortit să-ți pierzi viața. Erau metode în așa fel folosite, încât viața, fără nici un preț înaintea odioșilor torționari ori a caraleilor din temnițe se putea pierde fără ca vinovații să fie trași la răspundere. Malaxorul morții funcționa diabolic, nici o clipă din câte au fost nu putea fi consumată în siguranță. Omul îndobitocit nu avea valoare nici cât un cobai martirizat cu seninătate de experimentalști. Numai omul, celulă vie a Bisericii, înțelegea altfel și existența proprie, și responsabilitatea față de semenii, și obligațiile față de marea lui Dumnezeu.

C.H.: De la Câmpulung Moldovenesc „am cules“ o poveste cutremurătoare, despre un tânăr căruia i s-au furat idealurile.

Pomenesc aici un nume de care poate că nu știți, de un descendent al familiei Chiraș; îl pomenesc pe **Vasile Vespazian Chiraș** (n. 1928), fiul pădurarului Anton Chiraș care era frate cu Toader...

A fost arestat de Securitate în 1949 alături de încă doi studenți la Iași, unde era înscris la Facultatea de Mecanică. Colonelul de tristă amintire, Popik a pronunțat la Iași o condamnare la cinci ani pentru „crimă de uneltire împotriva ordinii sociale și siguranței statului“. Avea atunci 23 de ani. De la Suceava unde a cunoscut ospitalitatea celulelor 12, 13, 17 și... „celula neagră“ - celule pe care le-am vizitat cu multă curiozitate eu însumi, întru documentare, observând că sunt aproape întregi, că e la subsol încă apă mocnită din acele vremuri și pe pereți nici o spoială de var nou! - pedepsa s-a consumat la oribilul Canal, **la săpăturile întotdeauna normate mai crunt decât în epoca sclavagistă**. Vasile Chiraș - un ins bântuit

Muntele mărturisitor

de proiecte, autor a mai multe invenții în domeniul tehnic, toate trecute sub numele altora, în întreprinderile unde a avut responsabilități de tehnician mecanic, e acum un om obosit, copleșit de amintiri, cu o fizionomie de șoim rănit prin care transpare chipul mamei sale Fevronia, rugătoarea lui statornică în toți anii de detenție. Când era de vreo 50 de ani, Vasile Chiraș semăna izbitor cu Aurel Vlaicu; mereu tăcut, gânditor, retras, mistuit de un destin nedrept, acest om, deși a încercat să reînnoade firul școlii din care a fost exmatriculat -înscierea secretă a fost deconspirată -, nu și-a atins idealul. În închisoare a fost alături de avocatul Vasile Lazăr, despre care pe parcursul acestei cărți amintim. La vremea anchetelor, bătaia, călcarea în picioare și umilințele de tot felul au fost împărțite cu colegul său student Dumitru Gavrilei din Fundu Moldovei. Suferințele au fost greu de suportat cu demnitate. Vasile nu a recunoscut nici o acuzație; a combinat stoicismul cu creștinismul în răbdare. Drept este, mi-a mărturisit mie recent, că a avut simpatii pentru oamenii munților, pentru activitatea lui Sandu și Jean Arnăutu, fugari cu alți inimoși din Coșna în pădurile noastre.

Dar persecuțiile nu s-au încheiat nici după eliberare, ca în mai toate cazurile celor izbăviți de după zăbrele. Chemări la poliție, declarații, marginalizări; în timpul sărbătorilor legale, obligații de serviciu, pază, casa percheziționată, albumul cu fotografiile de familie confiscat, suspiciuni etc. Activități în afara pasiunii: în 1954, la fabrica de cherestea Deia-Frumosu, unde face un ulcer perforat, apoi la Fabrica de mobilă din Câmpulung, până la vârsta de 60 de ani, când s-a pensionat. Din căsătoria cu Ghenuța are o fiică, Lenuța, profesoară de franceză, activă în cadrul Consulatului maghiar din Cluj; Lidia, actuala soție - un model de bunăcuviință și generozitate, au fost singurele bucurii ale seniorului Vasile Chiraș, ale omului pururi marcat de zborul său frânt și de indiferența contemporanilor cărora nu le mai plac „povestirile de război și despre închisori odioase“... În ianuarie 2003, și-a încheiat călătoria terestră.

Gv.V.: Drept spuneți. Pe tinerii de astăzi nu-i interesează aceste „povești“; și sunt sigur că, peste o generație, două, dacă va fi pace în lume, pe locuitorii aceluși timp nu-i va preocupa nimic din ce am trăit noi. Nu vor ști nici anii când au fost primul și al doilea război mondial...

C.H.: „Oamenii se definesc după felul cum se pierd“ vorba lui Noica, ori cum vedem în Ecclesiast: „Nimeni nu-și mai aduce aminte de ce a fost mai înainte. Și ce va mai fi nu lasă nici o urmă de aducere aminte la cei ce vor trăi mai târziu“. Dar să nu alunecăm în scepticism - îmi amintesc acum de o carte uriașă, „Despre eroi și morminte“ de Ernesto Sabato - căci, până la urma urmei scribii, istoricii, arhivarii, scriitorii trebuie să-și înfigă inima în condei, fără să se întrebe dacă generațiile viitoare le vor cântări în bibliotecă osteneala.

Un alt caz în vecinătatea celui înscris, este domnul ing. dr. **Teodor**

Constantin Hrehor

Mardare Gherasim, publicist și memorialist stabilit în America, n. la 20.03.1929 în localitatea Grănicești, județul Suceava.

A fost arestat cu trei zile înaintea terminării Facultății de Științe Economice din București, la 21 mai 1952, din căminul de studenți, împreună cu prof. univ. Dionisie Cornea, originar din comuna Bahrinești - Bucovina; acesta pentru o poezie a primit zece ani, iar Teodor Gherasim pentru că a dus alimente pentru cei arestați care zăceau în spitale și în închisori, la gara Țibeni, la un tren ce venea dinspre Nisipitul Putnei (alimentele le-a transportat cu căruța; era Joia Mare), a primit doisprezece ani...

A fost arestat de două ori pentru aceeași cauză, torturat să demaște colegi de facultate; a rezistat, pierzând doi dinți din față, cu vânătăi pe corp, în special la picioare, în loc de doisprezece ani, executând numai patru ani, deoarece sentința inițială nu a rezistat la judecată; tot lotul declarând, fără nici un echivoc, că anchetatorii au fost călăi și declarațiile au fost smulse prin presiuni morale și torturi, s-au făcut reduceri de pedeapsă; din lipsă de probe, a primit cinci ani, decretul de amnistie din octombrie 1955, punându-l în libertate limitată și controlată. A plecat în Italia, apoi în America.

A primit o diplomă și o medalie de la Cambridge Anglia, recunoscându-i-se serviciile speciale făcute persoanelor bolnave din închisorile comuniste, fiind declarat „Om al anului 2000-2001“.

A fost selectat printre cei o mie de lideri care au influențat și au contribuit la căderea utopiei comuniste.

Când a terminat cartea „Astride Two Worlds“ i-a trimis-o lui Bush, la Casa Albă și l-a rugat să ajute România să intre în Europa, de unde a fost smulsă o jumătate de secol, demonstrând că Bill Clinton s-a opus acestui demers fără să cântărească bine destinul țărilor din estul Europei. I s-a răspuns că a luat notă și s-a ținut de cuvânt.

T.M.G. a fost elevul părintelui Casian Bucescu, la vârsta școlii primare din Grănicești. La maturitate, în România, și-a luat titlul de doctor în inginerie metalurgică (17 iunie 2000) pe o teză, începută sub îndrumarea dr. academician I. Rachmuth, depusă încă din 1983 la Senat pentru susținere.

Autorul este un veritabil ambasador al spiritului românesc pe pământ american. I-a făcut cunoscuți pe Eminescu și Brâncuși în cercuri mai puțin pătrunse de cultura românească. Este prieten cu strălucitul sculptor Camilian Demetrescu și soțul ideal al prozatoarei, de origine irlandeză și soprană de coloratură, Louise Gherasim. Scrie despre dictatori și regimuri totalitare, publică în „Cuvântul românesc“, „Meridianul românesc“, „Columna“ etc. E prietenul ziarului „Crai nou“ de la Suceava, atras de scriitoarea Doina Cernica, cea care „pe lângă cultură literară are, lucru

Muntele mărturisitor

rarisim, o adevărată cultură sufletească“ (C. Călin), de Doru Octavian Popovici, de Constantin Severin și Constantin Hrehor. Cartea sa „Astride Two Worlds“ - un roman-document autobiografic, a fost premiată și comentată ca un eveniment editorial în anul 2000. Teodor M. Gherasim este un spirit elevat, din spița umaniștilor, un creștin înrădăcinat în tradiția Răsăritului, veșnic chemat de lutul de-acasă, un român mândru de descendența și străbunii săi verticali. Și fiul său, jurnalistul Gabriel Gherasim, scrie în America despre Rezistența armată din România.

Lista victimelor este, după cum spuneți, foarte generoasă. Poate doar un dicționar în câteva zeci de volume să le cuprindă. Mulți din cei care au suferit și-au luat povestirile cu ei, dincolo de orizontul acestei lumi, mulți nu și-au povestit viața nicăieri, destui nu sunt luați de nimeni în seamă. Informațiile mele, mereu sporite în teren, mă obligă să mai lungesc pomelnicul. Inserez aici un nume prezent desigur doar în dosarele Securității, un nume aproape întâmplător descoperit. **Ioan Florescu** (n. 23 iulie 1900), a fost bunicul muzeografului Dorel Ursachi din Șiret, un țăran cu cinci copii, cu ceva pământ, fără carte și fără partid. A fost citat în procesul din cadrul Tribunalului Militar Teritorial Iași. (v. Dosarul nr. 455/1955) pentru că s-a încadrat în „organizația contrarevoluționară «Frontul Patriei», sub cârmuirea preotului Filip Nicolae“, primind carnetul de membru de la „acuzatul Gavril Gheorghe“. Între acuzați era și Ioan Hângănescu și, desigur, inițiatorul, Constantin Mahu. Opt ani temniță grea și cinci ani degradare civică și - ca în atari cazuri - confiscarea averii! Primele adrese: Gherla și Canal; din 1960 - domiciliu în Bărăgan, o căsuță de chirpici, fără ușă, fără fereastră. Și o slujbă - la o fermă avicolă. Un noroc pentru o... primă doamnă de odinioară, ca acelea din „Trecute vieți de doamne și domnițe“!, da, un noroc pentru vecina casei de chirpici, pentru doamna Maria Antonescu, soția mareșalului! În pervazul casei unde locuia doamna, foarte discret, căci cu proprietara nu era permis să deschizi vorbă, Ioan Florescu, nemțeanul, pune din când în când câteva ouă, trebuitoare la bucătărie. Iar primăvara îi îngrijea grădina.

„Uneltitorul“ s-a bucurat de decretul lui Dej în '64, s-a întors în satul său natal, în comuna Timișești, Neamț, „în 1967“, mărturisește D. Ursachi, nepotul. „M-a întrebat dacă sunt UTC-ist și i-am răspuns: «Da.» Nu a răspuns nimic...“ Când își povestea viața lăcrima. A murit în 1990; din 1989 când comunismul a căzut în România, a început să bea vârtos și bucuros, cu o euforie explicabilă la un țăran care în loc să strângă în mâini coarnele plugului, și-a simțit mâinile strânse în cătușele temnițelor absurde ca „prim uneltitor“.

Și de pe același traseu al Șiretului, unde am prieteni nepereche și amintiri romantice, un alt nume, **Virgil Totuescu** (n. 23 iulie 1921 în com. Măriștea, Suceava) fiu de învățători, actualmente viețuitor în Șiret.

Constantin Hrehor

A luat parte la războiul al doilea mondial, în campania împotriva U.R.S.S. Demobilizat în decembrie '44, în timp ce familia era în refugiu la Sighișoara, și-a continuat lupta, în spiritul unui ideal scump, având ca puncte orientative, statornice, Dumnezeu și Neamul. A fost arestat în 23 iunie 1948, anchetat de Securitate la Pitești, Sighișoara, Mediaș și Sibiu. Condamnarea, pronunțată de Tribunalul Militar Sibiu: doisprezece ani muncă silnică, alături de un lot de vreo patruzeci de persoane, cu „gazdă“ la Aiud. După expirarea pedepsei a mai primit încă doi ani condamnare administrativă, executați în Periprava, în Deltă. După paisprezece ani, în 25 iunie '62, s-a întors acasă, așteptat de iubita sa soție - de origine germană, care i-a arătat o pilduitoare fidelitate și iubire în tot timpul detenției, ca și cum ar fi conviețuit în normalitatea domestică a vieții libere. Din anii de închisori, acest excepțional om, de-o luminozitate care m-a tulburat și pe care nu mi-o pot explica, trei ani i-a petrecut muncind la minele de plumb din Baia Sprie și un an la Gherla, când s-a declanșat greva foamei de către toți deținuții politici din Aiud (25 martie 1956). Înconjurat de sensibilă înțelegere a soției și a fiicei care nu știa cine e străinul care vine acasă după paisprezece ani de viață privată de libertate, V. T. a lucrat în construcții și la Spitalul de neuropsihiatrie infantilă din Șiret, până în 1983.

Majestuos, frumos la chip, athletic de parcă nu ar fi stat nici o zi în pușcărie, Virgil Totuescu - credincios idealurilor cărora și-a dăruit atâția ani din tinerețe -, confratern îi amintește și pe câțiva dintre camarazii închisorilor, precizând și anii suferinței lor: Vasile Turtureanu, douăzeci și trei ani, Dumitru Oniga, optsprezece ani, Vlad Dumitru, șaisprezece ani, Vasile Pânzaru, șaisprezece ani (toți suceveni), Vasile Lazăr, opt ani, Vasile Cârdei, opt ani, Ghe. Reuț, șaisprezece ani, B. Procopovici, șaisprezece ani (Rădăuțeni) și Tr. Coriciuc, șaptesprezece ani (din Șiret). Și, dincolo de acest catalog, V. T. îmi mai spune - fără a da semnificație! - că și în '38-'40 a fost arestat, în vremea lui Carol al II-lea, și întocmai și în timpul lui Antonescu, cu o internare scurtă la Tg. Jiu... Pentru toate însă astfel își pășuiește cuvintele, surâzător și iertător: „Mulțumesc Bunului Dumnezeu pentru că ne-a ajutat și ne-a purtat Crucea.“

C.H.: Știu că segmentul/capitolul închisorilor vă solicită în chip deosebit memoria și, deopotrivă, vă sensibilizează, căci, cum bine ziceți, „școală“ ca acolo nu se face nicăieri pe lume. Poate că și din această pricină și marele patriot, scriitorul rus Soljenițin scria ca despre o revelație aceste cuvinte paradoxale: „Binecuvântată fii, închisoare, pentru că ai existat în viața mea“. Vă rugăm să nu scăpați nimic din arhivele suferinței...

Gv.V.: Mă aflam la Gherla. Eram mutați dintr-o celulă în alta; la un moment dat, am găsit acolo, într-o celulă, doi tineri. Unul se numea Spiridon, care era sergent, iar celălalt mai mic era caporalul Mușat; Spiridon îi spunea acestuia „Piciule“. Aceștia doi erau de la o unitate de

Muntele mărturisitor

parașutiști, de la Buzău. Erau condamnați la moarte, comutați la muncă silnică pe viață. Ce au făcut acești doi militari? În 1956, când a fost revoluția în Ungaria, sergentul Spiridon a hotărât să facă un act de curaj: a trecut la stația de emisie-recepție a unității, punând stația în funcțiune. Santinela, rapid înlăturată cu forța, Spiridon a început să lanseze apeluri curajoase:

„Toți militarii să se înarmeze și să începem revoluția! Să scăpăm de comunism.“

Era un băiat foarte isteț, avea liceul; a folosit o formulă foarte captivantă, antrenantă. Pentru moment, toți ofițerii, toți militarii au rămas stupefiați. Când și-au revenit, s-a dat ordin și s-au înarmat câțiva soldați, câțiva sergenți care au luat cu asalt stația de emisie-recepție, găsim-l pe sergentul respectiv și pe caporalul Mușat. I-au arestat; au fost chinuiți grozav la Securitate și condamnați la moarte, acuzați de instigare la rebeliune. După rejudecarea procesului au fost condamnați la muncă silnică pe viață. Voi mai povesti câteva cazuri deosebit de interesante... În orașul Roman, în 1936-1937, trăia un doctor, Aroneanu, un **evreu**. Era urmărit de Siguranța țării pentru că el ar fi omul principal care face legătură între Moscova și celulele comuniste din România, că prin el ar veni ajutorul roșu. A fost mult timp filat, urmărit și, când s-a ajuns la hotărârea de a fi arestat, comandantul a trimis un plutonier cu doi soldați și l-au luat, predându-l la comenduirea pieței, la Roman. S-a făcut vâlvă în toată țara: cazul Aroneanu, cazul Aroneanu! Și ziarele au scris, în poartă, ca santinela, la postul nr. 1, era un soldat care se numea Traian Holoșpincă. E de știut că, alta a fost situația la noi, din '36 până în '44. În 1944, după 23 august, **toate centrele Securității din România erau conduse de evrei**. Evreii au căutat în primul rând să pedepsească pe acei care le-au făcut rău în timpul dictaturii legionare, a dictaturii antonesciene.

În „cazul Aroneanu“, imediat au început cercetările. Aroneanu a intrat la comenduire și dimineața a fost scos mort. Eu am stat în închisoare, cum am spus, cu Iancu Taclaru, șeful Brigăzii C, care îi urmărea pe comuniști, și cu Stelian Dumitrescu, șeful Brigăzii L, care urmărea pe legionari. Amândoi erau așii Siguranței țării. Condamnați la muncă silnică pe viață, ei cunoșteau cazul. Mi-au spus așa:

„Dle Vatamaniuc, oricine poate să-și închipuie că un astfel de om arestat trebuia anchetat luni de zile, căci trebuia scoasă de la el toată filiera, toate ramificațiile. Era nevoie de omul acesta ca să descoperi totul în legătură cu activitatea lui, să te edifice în ceea ce urmărești, nicidecum să-l omori în șase-șapte ore. Dar noi am avut informații că el a avut o pastilă, doctor fiind, și când a văzut despre ce este întrebat și că este adevărat, s-a gândit că, fiind supus la chinuri irezistibile, mai bine e să strângă pastila între dinți și să moară. A fost arestat și Traian Holoșpincă. A fost închis,

condamnat la opt ani. Am stat cu Traian în arest pentru că, atunci când Aroneanu a fost scos mort din comenduirea pieței Roman, el era santinelă la poarta nr. 1. Ce vină, întreb eu, și să se întrebe lumea toată, avea soldatul Traian Holoșpincă în moartea dr. Aroneanu? Dar pentru că nu se găsea un alt vinovat, era bun și acesta de condamnat. Am făcut această mențiune și o fac revoltat...”

Un alt caz. Eram la Gherla. Ușa se deschide și este introdus de către gardieni un deținut, mic de statură, slăbuț. Imediat după ce s-a închis ușa, ca de obicei, noi am tăbărit în jurul celui nou venit. „De unde vii?” Aveam nevoie de informații despre ce e afară, că noi eram ca în mormânt. „Pentru ce ești condamnat?, Ce condamnare ai?”. Acestea erau întrebările, dar și „Ești un agent băgat între noi sau...?”. Se numea Gavril Bălănescu, era de undeva de printr-o comună de lângă Lehliu din Bărăgan, Ialomița. Avea condamnare opt ani.

- Pentru ce ?

- Am înjurat pe comuniști.

Când venea cineva nou în celulă, eu imediat îl luam la întrebări și mă făceam prieten cu el. Îl întrebam tot și făceam romane în capul meu, ca să am ocupație, ca să nu mă gândesc la bătaia gardienilor, să nu mă gândesc la foame, să nu mă gândesc la nimic. Ce s-a întâmplat cu Gavril Bălănescu? Prin anii 1923-1924 a venit din armată, s-a căsătorit, a luat o fată după sărăcia lui. Era foarte sărac, mai puțin de jumătate de pogon i-a dat mama lui. Mai avea un frate; mama lui a împărțit pământul cu fratele său și o bucățică mică și-a oprit ea, lângă căsuța în care trăia. Tatăl lui - nu știu unde era -, poate a murit pe front. Gavril a început să zidească pe bucățica de loc, lângă mamă-sa, o căsuță. S-a chinuit el și a muncit câteva luni de vară; L-a prins iarna, iar căsuța era departe de a fi gata. Bani nu avea, trebuiau uși, trebuiau ferestre; acestea nu se puteau face cum se fac chirpicii, trebuiau plătite, bani nu avea. „Eu mă duc la București. Mă angajez undeva și câștig bani și-o să terminăm casa“, își zice.

Dă-i în dreapta, dă-i în stânga, nimerește Gavril la unul Iani, un grec care avea restaurant, undeva pe o stradă. Mă interesa viața lui. L-am întrebat curios:

- Te-ai angajat acolo și...?

- Iani era un om extraordinar!“, îmi spune el mie. „Mă luă la întrebări. Era un om deosebit. I-am spus că vreau să fac casă, să câștig bani. M-a luat el într-o zi să-i spun cum vreau casa. Și când i-am spus eu ce vreau, a făcut el o schiță, așa:

- Gavril, nu faci așa casa!

- Dar cum, dle Iani?

- Aici tai până jos. Fereastra asta o tai până jos și faci ușă. Aici faci două scări și faci prăvălie. Tu ai să lucrezi la București, ai să trimiți

Muntele mărturisitor

acasă lucrurile de care are nevoie prăvălia și soția ta o să vândă. Și tu să fii gospodar.

- Când l-am auzit pe Iani, am zis că Dumnezeu mi-a pus mâna pe inimă. «- Dle Iani, acolo, în prăvălie, îmi trebuie rafturi, trebuie masă, trebuie... Eu n-am nimic.

- O să faci! Că tu lucrezi pentru bani aici. Te învăț eu cum: când iei salariul du-te și cumpără două-trei scânduri, să-ți faci rafturi și masă. Pe rând, încet, totul. După ce-o fi gata, în timpul ăsta cumperi câteva duzini de ace, cumperi câteva mosoare de ață, cremă de ghetete, lumânări... Eu să-ți spun ce trebuie la țară?

- Da, dle Iani, știu...

- Cumperi câte un pic la fiecare salariu. Duci acolo și când o fi gata, deschizi prăvălia.

- Așa am făcut, îmi spune. Soția mea vindea și eu îi trimiteam marfă. Câteodată nu mergeam acasă, dar când mergeam, îi aduceam eu unele, altele. Ea îmi scria ce are nevoie și eu îi trimiteam pachete cu articolele cerute. Grozav mergea treaba. Eu lucram cu atâta dragoste și eram în stare, pentru Iani, ca pentru fratele meu, să sar și în foc.

- Bine, bine, spune cum ai ajuns aici, îl ispitesc eu.

- Apoi spun, dle Gavril. Într-o bună zi, primesc o scrisoare. Citesc repede, dar mă uit că nu e de la soție. Adresa mea era, dar de unde au luat-o? De la factor, ce știu eu... Nu scria cine expediază. Citesc scrisoarea: «Mă tâmpitul, mă boule ce ești, muncești la București. Dumnezeu te știe cum muncești, cum trăiești ca să faci un ban și nevastă-ta trăiește cu Ion al lui cutare...». Domnule Gavril, când am citit scrisoarea, am crezut că cineva mi-a dat cu toporul în cap. Stau cu scrisoarea în buzunar, amețit ca de băutură, Iani a văzut că nu-s în toate apele. M-a chemat:

- A supărat pe tine alea de jos, femeile de la bucătărie? Ce-i cu tine? Nu ești sănătos, spune-mi și mie!

Eu nu puteam să-l mint pe Iani.

- Dle Iani, am primit o scrisoare de acasă...

- Și, și? Ce scrie? Rău?

- Rău, dle Iani.

- Dă încoace scrisoarea!»

I-o dau. Iani citește. După ce citește, se uită la mine. Ia scrisoarea, o dă pe la spate, șterge fundul cu ea, o aruncă jos. Îmi toacă cu degetul în cap:

- Tu prost Gavril, dar prost tare. Tu nu dai seama? Oamenii din sat dușman acuma la tine. Au văzut că tu făcut prăvălie și merge bine, vrea să strice casa.

Când am auzit, dle Gavril, am zis: Dumnezeu la trimis pe omul ăsta la mine sau pe mine m-a adus la el? Nici n-am luat scrisoarea de acolo. Am

dus-o la gunoi, iar eu am devenit iar om bine dispus de muncă. Uite dușmanii cum vor să mă distrugă! Dar mă gândeam: cine o fi acela? Nu mă interesează cine-i, bine că Dumnezeu mi-a dat norocul ca să îmi deschidă capul Iani. Ei, mă gândeam tot timpul, îmi intrase cuiul în cap... În sfârșit, dle Gavril, nu trece mult și primesc o altă scrisoare, mai grozavă ca aceea. De data asta nu i-am mai arătat-o lui Iani. Nu mă arăt că-s supărat, dimpotrivă, eram extraordinar de nervos, mă purtam iute și i-am spus lui Iani că vreau să merg acasă să duc niște lucruri.

- Bine, te duci. Sâmbătă te duci acasă, mă învoi el.

Am scris o scrisoare acasă, soției, că nu pot veni sâmbătă, că îi trimit un pachet, că am mai găsit la un om de lucru și lucrez aici ca să câștig bani.

Am trimis pachetul cu lucruri, dar m-am dus acasă.

Am luat trenul de Constanța, am ajuns la Lehliu, m-am dat jos și, pe potecuța dintre semănăturile de pe câmp, în sat, trec pe lângă casa mea. Era sâmbătă noaptea, întuneric, liniște. M-am dus la mama, care era alături. Am bătut la geam, mama s-a speriat și mi-a spus:

- Dar de ce nu te duci acasă, Gavril?

- Dă-mi drumul, mamă, că vreau să stau de vorbă cu dumneata. Mi-a dat drumul mama. A aprins lampa.

- Dar ce e cu tine, măi băiete, de ce nu te duci acasă?

- Mamă, vreau să te întreb ceva.

-Ce?

- Dumneata ești aici, pe loc. Spune-mi, mamă, ai simțit mata pe cineva, ai văzut mata pe cineva la soție, acasă?

- Măi băiete, bagă-ți mințile în cap! Doamne ferește! Cum să... Doar nevasta vinde acolo toată ziua, noaptea închide, e cu copiii.

Să nu uit. La un moment dat, Gavril i-a spus lui Iani:

- Dle Iani, am o bucurie.

- Ce?

- Mi-a născut soția o fetiță.

- O! Gavril, vino cu mine.

Au mers la magazinul «Sora» și l-a întrebat Iani cum e soția, înaltă, scundă, slabă. Și s-a orientat Iani și au luat un capot de mătase albastră, cu trandafiri roșii.

- Soția dat la tine o fetiță. Asta, lucru mare... Duci cadoul la soție.

După un an și ceva, la fel, soția i-a născut încă o fetiță. Iani iarăși se îngriji de cadou. Așa că Gavril avea două fetițe acasă.

Continuă: „Cum spun, trec pe lângă casă, mă gândesc, fetițele mele dorm liniștite, mamă-sa o fi cu cineva în casă, nu? Mama mi-a spus să-mi văd de treabă, că soția e cu copiii, cu fetițele, că vinde în prăvălie și nu se ține de prostii.

- Bine, mamă, eu rămân la matala în noaptea asta, îi zic.

Muntele mărturisitor

- Culcă-te, măi băiete, aici.

Noaptea am mai ieșit afară, am mai pândit, am mai ascultat. Nimic. Duminică dimineața m-am așezat pe un scăunel în cămăruța la mama. Acolo era un gemușor. Cu greu ar fi încăput un om prin el. Livada era îngustă până la casa mea, peste fâșia mică de pământ pe care a oprit-o mama pentru întreținerea ei. Privesc. A răsărit soarele. La casă, liniște. Noaptea, cât am pândit, nu am simțit nimic. Într-un târziu, soarele se ridică sus, se deschise ușa, ieși soția, ieșiră fetițele. Mă uitam cum se joacă în grădină în niște rochițe albe, parcă erau niște fluturași pe pajiștea cu flori. Rochițele pe care mi le-a dat Iani. Mi se rupea inima. A ieșit de vreo două ori soția la ele, le-a luat în casă la 12, au mâncat, seara au ieșit iar. Totul, totul era normal. S-a înnoptat. Am ieșit de la mama și i-am spus:

- Mă duc, mamă, acasă.

- Du-te, măi băiete.

M-am dus. Lângă gardul curții mele, m-am așezat pe burtă. Stăteam și mă gândeam așa: Ce să fac? Mi-e dor de copii, mi-e dor să intru în casă, să stau de vorbă cu soția, dar ceva mă îndemna să mai zăbovesc. După două ore, venea trenul de Constanța, aș fi plecat la București; nu știam ce să fac, să rămân, să plec de dimineață, de noapte...

Când a plecat Bălănescu de la bucătăria lui Iani, a luat cu el un cuțit ca acelea de înjunghiat porci. L-a pus în buzunar, în haină, înăuntru. Stând el în răcoarea nopții, nu la temperatură înaltă, își zicea: Ce prost sunt eu. Deștept e Iani. Așa este. Să mă duc la București? Să intru în casă? Dar i-am scris soției că nu vin, i-am trimis pachet. Va spune că într-adevăr o controlez și eu nu vreau să simtă treaba asta, că poate totuși o prind vreodată! Am să mă duc la București, am să vin data viitoare, sâmbăta viitoare. Și iată că e târziu, ora de tren se apropie. Așa mă frământam, dle Vatamaniuc...

Când mă gândeam eu să plec, o mișcare la poartă. Tresar ca mușcat de viperă. Nu mă scol de jos. Privesc, culcat cum sunt, printre ulucele de la gard. Văd într-adevăr namila, pe Ion, pe cel menționat în cele două scrisori. Vine încet, încet, încet, se oprește în fața geamului și se uită în dreapta, în stânga, se uită înapoi la poartă: totul liniște. Nu s-a uitat jos, după gard. Nici nu ar fi văzut ceva, era întuneric. Eu stăteam în iarbă, pe burtă. Se duce, face un pas, merge lângă geam și bate: un semnal - de două ori câte două bătăi, apoi trei. Imediat se aprinde lampa, se deschide ușa și Ion intră înăuntru.

Dle Gavril, am pipăit cuțitul, au trecut fiori prin mine; am trecut gardul în curte și m-am dus lângă geam. S-au auzit clinchete de pahare, furculițe, cuțițe și după aceea s-a făcut liniște. S-a stins lampa. Stau un pic și bat la geam. Bat de două-trei ori. Insist și strig:

- Mărioară, Mărioară!

Constantin Hrehor

- Cine e acolo?
- Eu, Gavril, dă drumul.
- Stai că nu știi unde-s cheile, stai... Și mă ține la geam mai mult timp.

În cele din urmă se aprinde lampa și aud că se deschide ușa. Vreau să intru pe cele două scări, să merg la ușă, să intru înăuntru. Când am pășit pe a doua scară, să intru înăuntru, m-am pomenit cu o lovitură ca de trăsnet în cap. Ce a făcut Ion? S-a îmbrăcat, a luat o greutate de cântar în mână, de două kilograme, și când eu am intrat, el m-a lovit în moalele capului; eu am căzut pe brânci. El, peste mine și a plecat. Eu am trecut cu mâna peste creștet, am simțit că-i ud. În casă lampa aprinsă, ușa deschisă. Când intru în casă, îmi văd mâna plină de sânge. Soția mea stătea cu mâinile încrucișate în fața pieptului, în capotul acela pe care i l-am adus eu. Decoltată, sânii aproape că i se vedeau. Nu am întrebat nimic. Am scos cuțitul și i l-am înfipt în burtă. Ea s-a prins cu mâinile amândouă de burtă și a țipat. Am scos cuțitul și l-am băgat între sâni, în piept. S-a prăbușit jos. Am văzut că a mai căscat de vreo două ori și a murit. M-am dus, am deschis ușa la copii. Copiii dormeau frumos, liniștiți, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Am trecut peste ea și m-am dus repede la tren. Am luat trenul spre București. Am sosit dimineața. De acolo, căci ceva bani la mine aveam, mi-am luat bilet spre Timișoara. Am umblat prin județ încolo și înapoi, prin sate, și am găsit de lucru la un neamț. Neamțul a spus:

- Am foarte multă nevoie de un om la lucru. Am pământ și am nevoie mare.

Era timp de vară. I-am spus așa:

- Dle Șmil, eu nu am nevoie de bani.
- Cum? Atunci pentru ce lucrezi? Pentru pâine, pentru cereale, boabe?

- Nu. Să-mi dai o cămară, undeva, să dorm, mâncare și să-mi procuri un revolver cu cinci cartușe. Cât vei spune mata, atât voi lucra pentru ele, până le voi plăti...

- Bine!, a spus neamțul.

Și l-a angajat. Dormea într-o cameră, aproape de bucătăria din curte. Era curat, mâncarea era bună și suficientă, iar Gavril muncea mult, era foarte muncitor. Neamțul era deosebit de mulțumit de el.

Au trecut multe luni, vreo șapte luni. Era spre toamnă, într-o duminică, neamțul a făcut o masă mai deosebită, îl chemă la masă. întotdeauna mânca cu el la masă. Mă cheamă la masă, îmi spune și am văzut că de data asta e ceva mai deosebit. Mâncăm noi și neamțul îmi zice:

- Gavril, tu ai plătit de mult pistolul. Eu ți l-am procurat. L-ai plătit de mult. Ți-l dau și-ți voi da și niște bani diferență. Am o rugămintă: rămâi la mine.

Muntele mărturisitor

- Nu rămân pentru nimic în lume, îi spun eu.

Neamțul insistă, eu insist că nu rămân. Dacă a văzut că nu rămân, nemțoaica mi-a făcut un pachet, am primit pistolul, cartușele și banii diferență. Ce fac? Iau trenul Timișoara-București. Ajung noaptea la Lehliu. Cobor și merg în sat la mine. Trec pe lângă casa mea, e întuneric. Merg la casa lui Ion. Ion avea în ograda lui, între casă și grajd, un dud foarte mare, gros, bătrân.

M-am gândit să mă așez după dudul acela și, când vine el dimineața în zori să dea mâncare la boi, să-l împușc. Mâncare la boi se dă pe întuneric; eu știam rosturile la țară. M-am așezat după dud. Nu a ieșit. Acum o geană roșie se arată la răsărit. Eu intru în panică. Mă prinde ziua aici. Căruțele se aud tot mai dese pe drum, pleacă la câmp. Îmi schimb planul. Mă urc în pod la grajd, stau toată ziua nemișcat pentru ca mâine seară să acționez.

În acel moment se deschide ușa casei - avea o casă mare cu trei scări, cu un balcon mare în față. Iese Ion într-o cămașă lungă, țărănească, albă. Se uită în dreapta, se uită în stânga, se uită la cer sus, vede că e timp frumos. Se întinde o dată, pune mâinile după cap, după care coboară pe scări și vine spre grajd, să dea mâncare la boi. A văzut că e cer senin, că e timp bun de câmp. Eu, după dud, el pe partea dreaptă, mă dau pe partea stângă și ne învârtim unul după altul. După ce a trecut el de dud, eu ies și trag două focuri de revolver în spatele lui. A căzut imediat. M-am dus urgent la postul de jandarmi, i-am sculat pe jandarmi căci era de dimineață, am pus revolverul pe masă și am spus:

- Dle plutonier, l-am împușcat pe Ion...

- Mă, nenorocitul, tu ți-ai omorât și nevasta!

- Da. El mi-a distrus viața. Din cauza lui mi-am omorât nevasta, nici el nu trebuia să trăiască!

Imediat, plutonierul a dat telefon la Lehliu și patru jandarmi au încercuit postul. Plutonierul, șeful de post, era deștept. La ora aceea nu se pomeneau crime la țară cu anii.

S-a făcut ziuă în colțul acela de sat. Mare zarvă. Căruțele opreau, țipete, răcnete.

- Nenorocitul! Și-a omorât femeia, acum pe Ion. ăsta e nebun!»

Cineva a spus că criminalul e la post. Au venit cu furci, cu topoare să-l scoată de la post și să-l omoare ei. Cu greu i-a liniștit șeful de post.

- Oameni buni, el e la mine. Va răspunde pentru faptele lui în fața justiției, iar justiția îl va condamna. Nu dumneavoastră îl condamnați, că dacă îl condamnați dumneavoastră, încălcați legea, legea o va aplica legiutorul, așa că vedeți-vă de treabă, că noi îl vom duce acolo unde trebuie.

I-a liniștit și a dat telefon la regiune. Au venit cei de acolo, au văzut despre ce e vorba, l-au luat la anchetă. După vreo două săptămâni a venit

un pluton de jandarmi cu el, cu procuror, cu șeful de post, cu șeful de secție de jandarmi de la regiune și au făcut reconstituirea: cum a stat la mama lui, cum a stat lângă gard, cum a trecut gardul, cum a ascultat la geam, cum a mers în casă, cum a omorât-o pe femeie, cum s-a dus la tren; după aceea a arătat cum a venit la Ion, după dud, cum a stat, cum a tras. L-au luat mai departe la anchetă. S-a dat dosarul la instanță, urmând judecata. El a avut vorbitor pe fratele său, căruia i-a spus așa:

- Mă, fratele meu. Vinde bucățica mea de pământ și scoate-mă! Cât poți încearcă să primesc cât mai puțin. La ora aceea, în țara românească, alt avocat, doctor în drept, cum se spunea atunci, nu era mai mare ca Istrate Micescu. Vestit în Europa. A fost angajat Istrate Micescu, cu prețul pământului vândut. Istrate Micescu, după ce a studiat dosarul, peste câteva zile, i-a spus așa fratelui vorbitor:

- Mă băiatule, de la moarte am să ți-l scot, dar de la muncă silnică pe viață, în nici un chip.

- Dle doctor, mulțumesc. Asta dorim noi...

La Curtea cu juri procurorul a cerut condamnarea la moarte, deoarece trebuia să fie scos din rândurile societății normale omul anormal care pune în primejdie viața semenilor lui. Un rechizitoriu înspăimântător. Jurații, la fel. Se ridică apărarea. Istrate Micescu a scos Codul penal român, Codul penal austriac, alte cărți și coduri penale. Avea informații din armată, referință de la Iani și ținu o pledoarie de au rămas cu gura căscată toți.

- Nu este un om schizofrenic, un om care are deranjat sistemul nervos și este periculos pentru societate; în armată s-a comportat foarte frumos, la Iani a fost un exemplu, Iani abia aștepta să vină la lucru, pentru că era un om deosebit de folositor, cinstit, muncitor și curat. Dar trebuie să știți, domnilor jurați, domnule președinte și onorat tribunal, că orice om care este pus în astfel de situații și vede cu ochii lui pe aceea care este soția lui, pentru care făcea sacrificii nespuse de mari, muncind, numai Dumnezeu știe cum, într-o ipostază penibilă, greu poate să-și stăpânească nervii și adeseori trece instinctiv la acțiuni necugetate, dramatice. Văzând că Ion este cel ce i-a distrus familia, s-a gândit că și familia lui trebuie să sufere cum suferă el. Și a făcut ce a făcut... Nu cred că este bine ca, după ce el a făcut ceea ce a făcut, determinat de niște fapte provocatoare, deși nu e normal, deși nu avea dreptul, să lăsăm două fetițe orfane și de tată, și de mamă.

Se pronunță sentința: Bălănescu Gavril - muncă silnică pe viață. Imediat i se pun lanțuri și este dus la Văcărești. Acolo erau deținuții de drept comun, condamnați pe viață. La vremea aceea nu erau mulți în țară. La Oradea erau alții, la Suceava erau alții, dar în jurul Bucureștiului erau vreo cincizeci-o sută condamnați pe viață.

La un moment dat, îl iau de la Văcărești și îl duc la Doftana. Făceau

Muntele mărturisitor

această mutare pentru că duceau acolo oameni pentru muncă. Ce muncă? Să curețe celulele pe jos, să fie măturate, spălate și șterse cu motorină. Erau duși din când în când câte doi-trei deținuți de aici acolo, apoi aduși înapoi și duși alții. Așa a ajuns Bălănescu la Doftana.

V-am spus care era situația lui acasă. Sărăcie cum numai acum, după revoluție, mai este în România. Sărăcie că nu avea fratele său de unde să-i trimită nici un pachet cu țigări.

Bălănescu a aflat că într-una din celule este Gheorghiu-Dej. Cum stătea el în genunchi și tot freca cu cârpa îmbibată cu motorină, înaintând pe culoar, a bătut la ușă. A văzut că plutonierul s-a dat după colț... Gheorghe Gheorghiu-Dej (n. în 1901 la Bârlad) a fost condamnat în 1934 la doisprezece ani muncă silnică, închis la Jilava, Văcărești, Aiud, Doftana și Tg. Jiu; membru al partidului comunist din 1930 (decedat în 1965).

- Dați-mi o țigară, îndrăznește să-i ceară Bălănescu.

Gheorghiu-Dej primea „ajutorul roșu“. Avea mâncare și țigări. A pus trei țigări jos, căci era loc pe sub ușă, și cu degetul le-a dat câte un bobârnac, astfel că țigările au putut fi ridicate de Gavril.

- Mulțumesc, să trăiți tovarășe Ghiță!

Bucuros, Gavril a făcut rost de țigări; în ziua următoare și încă în vreo două zile a procedat la fel. Dej, la un moment dat, îi spune:

- Măi băiatule, cât vei fi tu pe aici, eu am să-ți dau țigări, mai multe, câte vei avea nevoie, dar fă-mi un serviciu.

- Da, tovarășe Ghiță! Spuneți-mi.

- Uite, du scrisoarea asta la celula 2.

- Da, o duc.

Și îi dă o scrisorică pe sub ușă. Bălănescu mergând, făcând șmotru pe jos, bate ușor la ușă, bagă scrisorică pe sub ușă și aceasta ajunge înăuntru.

Așa a ajuns Gavril Bălănescu să poarte corespondența la Doftana între Gheorghiu-Dej și ceilalți deținuți. A mers bine treaba. La un moment dat, Gheorghiu-Dej îi spune:

- Mă băiatule, tu mi-ai făcut mari servicii, nici nu-ți dai seama ce servicii...

- Dacă se va întâmpla vreodată să ajung eu ceva, să vii la mine, că eu am să te ajut!

- Mulțumesc, tovarășe Ghiță!“

A venit ziua când Bălănescu a fost luat de la Doftana și dus înapoi la Văcărești, să facă acel schimb de rutină despre care am vorbit.

În vremea aceea, regele cu regina veneau la Văcărești o dată pe an, fie de 1 ianuarie, fie de 10 mai, fie de Paști, în una dintre aceste zile, erau adunați toți deținuții condamnați pe viață, câte zece la rând, toată coloana. Se număra:

Constantin Hrehor

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Al zecelea rând ieși afară! Grațiat!“ Asta se întâmpla o dată pe an. Câteodată, numărătoarea începea din capătul acela, câteodată de la mijloc încolo, câteodată de la sfertul coloanei încoace. Nu știai niciodată unde să te așezi. Asta ținea de noroc, de hazard. Așa, după vreun an-doi de temniță la Văcărești, a căzut și Gavril Bălănescu într-un astfel de grup norocos. Și iată-l pus în libertate după numai vreo șapte-opt ani de pușcărie. A mers acasă. Casa, pustie, scânduri în geam. Fetele lui, acum, de 15-16 ani, locuiau la fratele său. S-a dus la el, mama moartă, fetele nici n-au vrut să stea de vorbă cu el, i-au întors spatele. Nu l-au recunoscut ca tată, pentru că toată lumea vorbea în sat că ele sunt fetele criminalului, a aceluia care a omorât-o pe mama lor. E ușor de închipuit cât de gravă era situația.

A stat un pic pe la fratele lui, a luat trenul spre București. Nu l-a mai găsit pe Iani; și-a găsit de lucru în alte părți și a trăit în București ani de zile.

De notat că, el fiind condamnat sub acuzația de crimă, n-a fost concentrat, dar armata a făcut-o. Evenimentele din 1944 l-au găsit în București. S-au schimbat lucrurile, situația în țară. Gheorghiu-Dej a venit la putere și Gavril Bălănescu și-a adus aminte de el, era în mare mizerie, în mare suferință. A mers să stea de vorbă cu Gheorghiu-Dej; când l-au oprit ofițerii și santinelele, el a protestat:

- Tovarăși, cu ce drept mă opriți voi pe mine? Eu am stat în celulă la Doftana cu Gheorghiu-Dej și vreau să ajung la el.

După o zi, două de insistențe, un ofițer de serviciu a intrat la Gheorghiu-Dej și i-a spus:

- Tovarășe prim-secretar, este un om care a fost și ieri aici, spune că a stat cu dumneavoastră în celulă la Doftana și cere urgent să vină la dumneavoastră.

- Dați-i drumul.

L-au dus la el; Bălănescu, bucuros, îl salută:

- Să trăiți tovarășe Ghiță. Eu sunt Gavril Bălănescu, omul de la Doftana căruia i-ați dat țigări și v-a adus scrisori...

- O! Dumneata ești?

- Da.

Dej întinde mâna sub masă și apasă o sonerie. Apare un colonel căruia îi spune:

-Du-l la cei 14.

Bălănescu a rămas uluit. Ce însemna asta nu-și dădea seama. N-a mulțumit, nu a apucat să zică nimic. A fost luat de braț de colonel, coborât pe scări și introdus într-o cameră. Acolo erau 14 oameni. Cine erau aceia? Am să vă spun vreo trei dintre ei. Era unul Ion din Vrancea, dezertor de pe front din Rusia. A hălăduit prin pădurile Vrancei, prin munții Vrancei vreo

Muntele mărturisitor

doi ani, căci a dezertat prin '42. Era unul Gherase, din Ialomița, cioban care, atunci, cu ocazia lui 23 august 1944, a ridicat ciomagul lui de vreo patru kilograme și i-a dat în cap stăpânului său omorându-l. Era acolo și un tânăr de vreo 17 ani care, înainte cu o zi de a trece rușii pe la el prin sat, stând pe malul Șiretului cu oile, a văzut doi nemți care cercetau podurile de peste Șiret. Un pod de fier și unul din beton pentru mașini, altul pentru tren. După ce au pus ceva acolo, militarii s-au dus în poiană, pe malul Șiretului, cu motocicletă lor. Tânărul, curios, se deplasă sub podul cel mai apropiat și găsi firele și cutiile cu trotil. Pe unele, inconștient, le-a dezamorsat, pe altele le-a pus în activitate. Nemții, părăsind pentru o vreme poziția, împotriva dispozițiilor primite, au avut o surpriză inimaginabilă când unul din poduri a sărit în aer. Bubuitura i-a derutat, se așteptau să fie spulberate toate podurile. Copilul a fost descoperit.

În camera celor 14, imediat a venit un domn, un ofițer, le-a luat măsură de la cap până la picioare și a plecat. După aceea a intrat altul. Le-a spus astfel:

- Tovarășii, dumneavoastră, prin acțiunile patriotice săvârșite ați grăbit victoria comunismului. Cauza clasei muncitoare a triumfat. Dumneavoastră ați pus umărul și ați adus cu un ceas mai devreme victoria. Ha! ha! ha! Dezertorul, criminalul, ciobanul, Gavril Bălănescu au grăbit victoria!“

C.H.: Caractere unul și unul...

Gv.V.: Bun, continuare împuternicirii, dumneavoastră veți fi angajații noștri, vă rugăm să vă faceți și pe mai departe datoria, să fiți în slujba patriei și de folos partidului nostru...

După acest discurs demagogic, tipic perioadei, li s-a spus:

- Acum dumneavoastră dezbrăcați-vă aici și treceți la baie.

Au primit prosoape, săpun, perii de dinți. Se uitau la perii ca la niște rachete cosmice, habar nu aveau ce-s acelea. Au trecut la baie, au făcut baie cum n-au mai făcut în viața lor.

- Acum dumneavoastră nu mai ieșiți pe ușa asta, ieșiți pe cealaltă.

S-au conformat, înainte era un cuier plin de costume militare. Ei așteptau. Vine unul înăuntru și zice:

- Văd că nu vă descurcați! Cum te numești?

- Gherase...

- Da. Poftim. Colonel, grad de colonel. Bălănescu Gavril, căpitan...

Cutare...

Au ieșit de acolo paisprezece ofițeri superiori! Iată nădejdea partidului, cu care se pornea la drum!

Așa ajunge Gavril Bălănescu, din ucigaș, ofițer în armata română în 1944.

După ce îi îmbrăcară, li se mai ținu o cuvântare, pentru a-i îndoctrina

și mai bine, arătându-li-se că partidul se bazează pe ei, că trebuie să-și facă datoria, asigurându-i că vor avea o viață cum numai tătuca Stalin o poate da.

După câteva zile, însă, și-au dezbrăcat hainele militare, și-au luat hainele lor și li s-au împărțit misiunile. Lui Gavril Bălănescu i se ordonă:

- Te duci, ăsta e sectorul tău, strada cutare, cutare. Te așezi la coadă unde vezi că stă lume multă pentru procurarea de alimente. Mai provoci și dumneata, dar ascultă ce vorbește lumea și care înjură partidul, pe noi, pe comuniști, înseamnă-i și, când ies, du-te după ei. Vezi unde intră, înseamnă tot și vino și ne spune și nouă.

Astfel mulți au fost arestați din cauza lui Gavril Bălănescu. Mai departe nu-l interesa ce se întâmplă, îi interesa pe alții, căci unde erai obligat să recunoști și ce nu-ți imaginai, cum s-a întâmplat cu personajul Codiță Curechitovici, erau alți angajați. Ce s-a mai întâmplat cu acești „superiori“ între timp? Iată ce: Gherase, cu care era prieten Bălănescu, a ajuns colonel în garda personală a lui Gheorghiu-Dej deoarece avea doi metri, era o namilă de om. Ciobanul, luat în garda lui personală. Nu știu ce s-a întâmplat cu ceilalți, Gavril mi-a spus mai mult cum s-a desfășurat viața lui.

...Cândva a fost trimis la o tipografie, a fost luat de la cozile de la magazine, poruncindu-i-se:

- Ai grijă, te duci acolo, noi te angajăm ca om de serviciu. Trage cu urechea și caută să-ți faci prieteni, că de acolo ies niște fițuici tipărite împotriva noastră. Nu știm care este vinovatul, dușmanul nostru. Mata ai misiunea să-l descoperi...

- Gata, nici o problemă, se conformă Bălănescu.

Tipografii sunt oameni foarte isteți, cu simț deosebit, l-au simțit că e activist de partid. Probabil că și el a făcut gafe, căci nu avea stofă de agent, Doamne ferește. L-au simțit și i-au dat cu șutul.

- Du-te acolo la mătura ta, în curte, ce vii aici? Să nu te mai prind aici în atelier, că ne tragi de limbă!

După un timp, șefii l-au întrebat:

- Ce ai recoltat?

- Nimic. Din contra, aici mi se dă cu piciorul și sunt scos afară din atelier. Mă trimit să mătur în curte, să mătur colo, dincolo...

- Nu-i nimic. Lasă că folosim noi altă metodă.“

Altă metodă era să corupă pe unul dintre ei, asta era cea mai folosită de fapt. A mai stat ce a mai stat Bălănescu și într-o bună zi tovarășii îl cheamă la ordine.

- Partidul îți mulțumește mult pentru tot ce ai făcut dumneata. Vei da în primire hainele. Noi îți mai dăm un costum de haine, ca să ai haine civile. Pleci acasă. Când vom avea nevoie de dumneata, te vom chema.

Muntele mărturisitor

Nevoie de el n-au mai avut niciodată pentru că, între timp, s-au introdus în Siguranță tineri cu ceva școală; cei cu liceu, dacă se găseau, în doi ani deveneau cadre, ofițeri veritabili de miliție, de securitate, care îi înlocuiau pe cei de pripas, ocazionali.

Am spus ce a făcut Gherase, ce-a făcut Bălănescu. Să vedem ce-a făcut Ion Vrânceanu! El a stat doi ani ascuns, din 1942 până în 1944, prin păduri. În '44, cu vreo două-trei luni înainte de 23 august, rușii au parașutat în Munții Vrancei un număr foarte mare de parașutiști, conduși de un colonel numit Ludmila, o rusoaică socotită de ei deosebit de bine pregătită pentru această misiune. Era comunistă, verificată și, mă rog, versată. Avea o misiune specială în spatele frontului. Regula era ca avionul să facă o roată, să-i lanseze și să cadă în cerc. Toți trebuiau să se adune la mijloc pentru a se întâlni. Instrucțiunile erau în felul următor: ai căzut, ieși parașuta repede și o îngropi sau îi dai foc, să nu rămână la vedere nici un semn.

Ludmila a căzut într-o pădure de fag, parașuta s-a agățat în crengile unui copac și a stat spânzurată acolo un timp. A scos cuțitul, a tăiat frânghiile și a căzut; și-a scrântit un picior și nu s-a putut duce la întâlnire. Umblând, hălăduind prin pădure, Ion a găsit-o pe Ludmila. Ludmila a vrut să-l împuște.

El a vorbit câteva cuvinte rusești, pe care le știa din Rusia, s-au înțeles. Ion a văzut despre ce e vorba, s-a dus în sat noaptea, a adus niște unt de oi, i-a pus piciorul în niște ațele, l-a înfășat. Ludmila a rămas uimită că românul nostru o îngrijește de parcă ar fi sora lui sau o româncă luptătoare. S-a atașat de el, au stat luni de zile împreună. Mai mult, Ion îi aducea mâncare și informații de care Ludmila avea nevoie: cum merge frontul, care e situația politică de care depindea și viața ei.

Într-o bună zi, Ion îi spune:

- Ludmila, România a ieșit din război. S-a aliat cu Rusia. Pe la noi, pe șoseaua Vrancei, trec rușii, trupe sovietice.

- Uu! Harașo!, exclamă Ludmila. Ivan, adevărat ce spui?

- Adevărat.

- Hai să văd.

Avea binoclu la ea, era dotată cu tot ce trebuie. S-a dus cu Ion în marginea pădurii, s-a uitat, într-adevăr, trupele sovietice treceau pe șosea, îl cuprinde pe Ion, îl sărută și îi spune:

- Ivan, eu am să mai vin pe la tine. Știu unde stai. Am să vin numaidecât...

Și Ludmila a plecat, s-a dus la ai ei.

După vreo câteva luni, într-o zi, o mașină mică, verde, a oprit în fața casei lui. Din mașină au coborât vreo doi ofițeri ruși, un ofițer român și Ludmila.

- Ivan e acasă?

- Da.

A ieșit Ion, mirat, surprins de vizită și, mai ales, de prezența Ludmillei.

- Hai cu noi.

- Păi, ce să-mi iau?

- Nimic nu-ți iei. Hai cu noi.

Așa a ajuns Ion între cei 14; fostul dezertor din Rusia, a devenit... căpitan.

Dar să vedem cum a ajuns Gavril Bălănescu în celulă la poliție în 1957. Ce s-a întâmplat?

După ce l-au dat afară, el a mai încercat să ajungă la Gheorghiu-Dej. N-a putut. Garda nu l-a primit, deși a spus: „este un tovarăș care a stat cu dumneavoastră în celulă la Doftana și vrea neapărat...” Gheorghiu-Dej nu l-a primit. El știa tot ce s-a întâmplat cu grupul de ofițeri, cu cei 14 „superiori”.

- Nu-i dați atenție, lăsați-l acolo“, ar fi strigat Dej.

Ofițerii adevărați, acum ieșiți, noi, tineri, îl bruscau.

- Fugi de aici, mă prăpăditule!

Gavril îi înjură, atins în amorul propriu:

- Voi sunteți comuniști? Eu, care am stat cu tovarășul prim-secretar în celulă la Doftana, eu nu am dreptul să...

Ofițerii au raportat:

- Este unul care spune că a stat cu tovarășul Gheorghiu în celulă la Doftana și ne înjură și înjură partidul...

- Ia aduceți-l încoace!“

L-au cunoscut, i-au dat o mamă de bătaie căci știau pentru ce a fost la Doftana, și nu în celulă cu Gheorghiu-Dej; l-au condamnat și i-au dat opt ani pentru activitate intensă contra clasei muncitoare...

Iată, în câteva cuvinte, succint condensată, o biografie. Am ilustrat prin această relatare nu atât de mult un caz, cât o formă de tratament politic. Știți vorba: „Azi ai noștri, mâine ai voștri...”

C.H.: Dezvoltate, aceste întâmplări ar putea deveni proză veritabilă. Sunt convins că lui Marin Preda, el însuși o victimă a totalitarismului, ca și tânărului Nicolae Labiș, care nu a fost deloc poet al curților roșii, le-ar fi plăcut aceste episoade în care e atât de evidentă viața expusă primejdiilor, viața confiscată, „viața ca o pradă”.

Ca să lăsăm un spațiu de respiro între rândurile evocatoare de cazuri și necazuri, vă propun să ne vorbiți câte ceva despre condițiile din închisori, despre masă, despre igienă...

Gv.V.: Vă voi spune. E obligatoriu să spun, căci face parte din existență, din... civilizație. Primeam, o dată pe lună primeam zece grame de

Muntele mărturisitor

săpun pentru baie. Se striga: „Pregătirea pentru baie!“, În ce consta pregătirea? Ciorapii de pe picioare erau dați jos, eram dezechipați, în indispensabili și cămașă, cu mantaua pe noi, cu capetele descoperite și cu bocancii în picioare. Coboram de la etajul doi sau trei unde eram, pe scări, în fuga mare. Precizez că, în general, bătrânii nu ieșeau la baie, deoarece știau că își pot pierde viața. Atât la coborât cât și la urcat, ei nu puteau să fugă. Ori acei așa-ziși gardieni, care nu erau altceva decât niște fiare cu chip de om, niște animale, niște dobitoace care făceau din această ocazie o distracție, râdeau când vedeau că dintre noi cade câte unul; îl loveau cu cizma și spuneau: „Scoală hodorogule, la baie! Porcule, nu vrei să te speli?“.

Ajungeam cu chiu cu vai la baie, fugeam ca țapii. Acolo ne dezbrăcăm, în antecameră, și intram sub dușuri. Plutonierul intra cu noi și da drumul la apă, deodată; curgea apă fierbinte, ne frigea. Unii dintre noi plecau de-acolo cu bășici, cu pielea roșie. Dar între timp ne-am învățat: puneam mâna întâi sub duș, să vedem ce apă curge. Când s-a văzut că noi ne păzim, se da drumul la apă bună până noi intram acolo fără grijă, să ne săpunim, și, deodată, venea apa rece și gardienii râdeau de nu mai puteau. Când țipam și fugeam de sub apa fiartă, ni se da apă rece; se închidea apa când ne săpuneam, așteptam, ni se da un pic de apă bună, ne clăteam cât ne clăteam, eram cu săpunul în ochi, cu săpunul pe cap și auzeam ordinul: „Echiparea!“.

La echipare, noi nu ne mai ștergeam. Trebuia să mergem să luăm indispensabilii, cămașile și mantalele pe noi, bocancii în picioare, în timpul acesta, gardianul lua un cearșaf, îl uda, îl răsuca bine ca pe o funie și îl îndoia în două. Ținea capetele în mână și sta la ușă.

- La celulă, fuga marș!

Și peste care trecea pe la ușă, el dădea cu funia aceea udă: câte doi, trei cădeau dintre cei mai în etate, săracii. După cei care scăpau, care treceau ca fulgerul pe acolo, fugeau și-i loveau peste cap și așa treceam de la baie până în celulă. Ajungeam în celulă cu limbile scoase. Alții veneau după zece-douăzeci de minute, bătuți, chinuți. Asta era baia la Gherla, cu plutonierul Șomlea, cu frații Șomlea, căci erau doi, și cu plutonierul Buruianu. Aceste scene erau patronate de locotenentul major Istrate, călăul care l-a împușcat pe locotenentul Mărgineanu, cel care a vrut să aducă regimentul la Prundul Bârgăului, să scoată deținuții de la Gherla.

Cer dreptul la o paranteză, să spun câteva cuvinte despre acest brav ofițer. La Prundul Bârgăului era un regiment mixt, artilerie, tancuri, infanterie. Era un regiment care putea acționa pe cont propriu cu toate armele. Nicolae Mărgineanu, a făcut o organizație subversivă. A luat vreo patru sergenți și caporali din companie și i-a instruit în spiritul lui, spunându-le:

Constantin Hrehor

„Dăm lovitura când vom fi de gardă. Am să pun pe unul din voi la depozitul de muniție, un gradat, la poartă un caporal de-ai noștri și la Statul Major un sergent. Eu o să dau alarma să vină ofițerii regimentului aici și noi îi vom aresta; punem mâna pe conducerea regimentului; pe voi vă fac ofițeri, comandanți de companie și de batalion; iau comanda regimentului și plecăm cu tancurile să eliberăm deținuții din Gherla, îi înarmăm și plecăm cu ei la Aiud și începem să eliberăm țara de comuniști“. Dar cum de cele mai multe ori se întâmplă în istorie, și acum un trădător a anunțat pe comandant. Comandantul a chemat forțele, s-a dat o alarmă adevărată și au năvălit acolo vreo douăzeci de ofițeri, au încercuit regimentul. Au fost arestați sergenții; inițiatorul Mărgineanu nu era în unitate în momentul acela. A aflat și a fugit în munte, dar după două-trei zile - el avea o prietenă într-o comună, lângă Prundul Bârgăului -, coborând într-o noapte la ea, se vede că nu avea nici un fel de cunoștință despre viața de pe munte, cum trebuie să trăiești într-o totală clandestinitate, a fost prins. Nu s-a gândit că pândarii chiar acolo îl vor aștepta. L-au condamnat la moarte. A fost dus la Gherla, i s-au pus lanțurile pe mâini și pe picioare. Era la Zarea, în acel loc de tristă celebritate, în impozanta închisoare ctitorită de austro-ungari, în vremea Mariei Tereza. Acolo erau un podium și o spânzurătoare; podiumul era în afara peretelui; cel osândit, căruia i se punea „cravata“ la gât, rămânea suspendat în aer. Era o sperietoare, o relicvă amintind orori medievale; comuniștii rezolvau problema mai simplu, modern, prin împușcare. Locotenentul major Istrate venea în fiecare zi cu revolverul și-i striga lui Mărgineanu în ureche: „Uite, măi banditule, cu ăsta eu te împușc!“. Teroare, bătaie, sânge, foame multă. Acest locotenent sălbătic, Istrate, i-a scos unghiile de la mâini și de la picioare cu un clește-patent și apoi l-a împușcat. Am stat cu doi sergenți din grupul Mărgineanu, cu unul Coșoreanu dintr-o comună din Dolj și cu unul din Râmnicu Vâlcea, un băiat excepțional, ca Vasile Motrescu, pe care tare aș fi vrut să-l am lângă mine în pădurile Bucovinei...

Și acum să mă întorc la „civilizația“ celulelor. Izolarea de fiecare dată însemna moarte. Cum auzeai ordonându-se deplasarea acolo, chipul morții se arăta pe loc. Câți n-au pierit acolo! Drăgan și Cioca..., și câți legionari macedoneni, în '56-'57!

Câte nu s-au întâmplat pe întreg teritoriul țării! Istoricii, manualele școlare ar trebui să rezerve capitole masive acestui flagel al temnițelor, pagini de neuitat despre teroarea comunistă. Ce să mai spun?

Singura cale de ieșire de sub presiune era evadarea. O cale excepțională, cu riscuri extraordinare. Voi da spre consemnare câteva nume, pe care nu vreau să le trecem cu vederea, de luptători dârji împotriva comunismului: preotul Șușman, la Oradea, colonelul Arsenescu, în munții Argeșului, coloneii Huța și Hușneanu, în Banat, dar și neamțul Carol,

Muntele mărturisitor

român, de fapt, din Timișoara, condamnat la 5 ani închisoare pentru „denigrarea poporului român“. Condamnarea ultimului a avut loc după o discuție despre ce spun gazetele germane despre viața din România, discuție care, după cum am spus, l-a dus la privare de libertate pe cel care făcuse parte din SS, întors teafăr din prizonierat. **Orice cuvânt avea greutate, se supunea interpretării. Chiar dacă vedeai sânge, trebuia să spui că vezi apă, să deformezi realitatea, să te faci oportunist, supus, mincinos, vânzător de semeni, să te dezumanizezi. Or oamenii demni nu au acceptat aceste false jocuri de măști, nici cei superiori, școliți, nici țăranii noștri isteți, harnici, curați și cu frică de Dumnezeu, care au luat drumul munților și al codrului, sacrificându-și bucuriile, familiile și pe ei înșiși, după pilda martirilor pomeniți de Sfânta Biserică.**

„... exterminarea populației, care ar fi urmat, ar fi intrat și ea în sânul necesității istorice? Suferințele? Tragediile fără nume? Umilirea omului, ca specie? Cine, în istorie, are nevoie să ne umilească?“

(Marin Preda)

„N-o să spună nimeni că aceste suferințe și dezastre umane au modificat cu o iotă mersul într-adevăr implacabil al istoriei. Dacă acest mers are un sens, și aparține istoriei, în schimb suferința e a noastră și ne aparține numai nouă; istoria n-are ce face cu ea. Cine ne-o provoacă?“

(Marin Preda)

„În legătură cu această formă de rezistență, după un deceniu de libertate de mărturisiri, de documentare și de scriere, faptele lor de arme vor trebui revizuite, așezate la locul lor, adevărul restabilit; să nu mai fie vorba (ca înainte de 1989, când se vorbea în șoaptă și se scria - cât se scria și numai în Occident - după legende și mai ales după... dorință) de suferința lor, în pasivitate.“

(Paul Goma)

„... nu există, în prezent, un singur român, care să nu aibă în familie măcar un arestat; măcar un asasinat în anchetă ori în închisoare; un martirizat - pentru cote și pentru partizanat; pentru agitație publică și pentru crimă-de-organizare; pentru „neaderare“ (la colhoz) și tentativă de trecere de frontieră; pentru „crima“ de a fi locuit pe granița cu Iugoslavia și pentru păcatul de a se fi născut în Basarabia și în Bucovina de Nord, românească... Și totuși, în cvasitotalitate urmașii martirizaților de comunism și de brațul ei, Securitatea, au uitat și puținul știut de la supraviețuitorii nefricoși, iar de la „revoluțiune“ încoace, de parcă aceasta ar fi urgența clipei și misia lor, s-au așternut pe uitare-iertare!“

(Paul Goma)

„Să-i ierte Dumnezeu - eu nu-i uit.“

(Paul Goma)

„Securitatea este Răul Absolut“

„Să piară de pe pământ pomenirea lor“

(Paul Goma)

(Ps. 33)

„Va veni vremea în care nu ne vom mai putea scuza și ascunde de arătările întrupate halucinatoriu (și nu numai) ale celor nedreptățiți, torturați, executați în Gulag. Oricât vor continua politicienii, megasponsorii și manipulatorii plătiți generos să ne țină în robia amneziei, eforturile lor se vor dovedi inutile. Oricât vom persista noi înșine (uneori din simplu reflex sau amăgiți de propria noastră credulitate) pe calea amneziei, halucinațiile și boala noastră nu vor dispărea. Putem continua să fim bolnavi de amnezie sau putem decide să mărturisim drept. Dacă vom alege mărturisirea dreaptă și vom lupta solidari în scopuri de retribuție și reparații, atunci ne vom afla cel puțin pe drumul speranței în tămăduire.“

(„Origini“, S.U.A.)

C.H.: Până a-l evoca în chip deosebit pe scriitorul monah Nicolae Steinhardt, chiar și numai în trecut, aproape pe sărite, avem aici un interval unde a fost pomenită Biserica. Cei care cu frică de Dumnezeu o alcătuiesc, poporul, adică „Sinodul infailibil“, cum frumos spune Antonie Plămădeală, el însuși un pușcăriaș de elită. Cred că e bine să dăm curs aici unui catalog de figuri transfigurate, sfințite în închisori, de la monahii simpli la ierarhii Bisericii, până la profesorii iluștri de teologie din întreg spațiul românesc.

Nu-i putem uita nici pe slujitorii altor confesiuni, puși în slujba aceluiași Dumnezeu unic, suferind aceleași patimi pentru Adevăr și Credință, alături de frații lor ortodocși, umăr în umăr cu intelectualii din diferite arii de activitate și cu puzderia de oameni simpli, de anonimi mucenici ale căror nume, uitate de noi, sunt scrise în ceruri, în Cartea tuturor neamurilor, fiecare cu ceata sa, cum zice Scriptura, înghesuiți la poarta împărăției ca albinele roitoare la urdinișul știubeielor din prisacă.

Din această galerie care are chipul unei liturghii sobornice, ecumenice, al cărei centru este Hristos, „ieri și azi și în veac același“ (Evr. 13.8), nu pot lipsi Sofian Boghiu, Filaret Gămălău, Arsenic Papacioc, Arsenie Boca, Benedict Ghiuș, Daniil Sandu Tudor, Petroniu Tănase, Haralambie și Vasile Vasilachi, Chesarie Ursu, Mina Dobzeu și

Muntele mărturisitor

Vartolomeu Dolhan, Vartolomeu Budoaşcă, Liviu Galaction Munteanu, Partenie Ciopron, Bartolomeu Valeriu Anania, Antonie Leonida Plămădeală, Dumitru Stăniloae, Teodor Bodogae, Liviu Stan, Ioan Lupaş, Zosim Oancea, Ioan Bunea, Ioan Glăjar, Gheorghe Calciu, Nicolae Steinhardt, Constantin Galeriu, Spiridon Gânda, Gabriel Cocora, Gheorghe Coman, tatăl poetei Ana Blandiana, alături de mai vechii Nichifor Crainic și Onisfor Ghibu. Lângă preoții mărturisitori Ilarion Felea, Valeriu Traian Frențiu, Vasile Gabor, Ilie Lăcătușu, Caliopie Georgescu, Ioan Grebenea, Grigore Leu, Florea Mureșanu, N. Mazilu, N. Mănescu, I. Naftanailă, activ în munții Făgărașilor, Cleopa Nanu, monahia Mihaela Nicoară, împreună cu obștea monastică de la mănăstirea Vladimirești și cu toți monahii alungați din mănăstiri și schituri în urma barbarului Decret 410 din 1959, Coriolan Palade, Ion Pârcălabu, Stere Popovici, Dobre Rizea, Savu Constantin, Iulian Stoicescu, Ștefan Straja, Gv. Strifunda, Stan Gavriil, V. Jipordei, Ilie Țiuță sunt încă sute de nume care merită cinstate și pomenite, înscriu aici și numele bucovinenilor pe care i-am putut descoperi prin anumite mijlociri, Casian Bucescu (Sucevița), Manolache Dobrescu (Mihoveni), Victor Bobu (Bălinești), preoții Stoleru, Săveanu, Pancu, Arcadie Repta, un nesupus al colectivizării forțate (la Bădeuți) și preoții militari Zaharia Fărtăiș (Rădăuți) și Nicolae Bojescu (Capu Codrului, Humor).

Confesiunile creștine greco-catolică, catolică și protestantă sunt reprezentate aici, sumar, nu selectiv, prin nume cu relief: Iuliu Hossu, Tertulian Langa, Alexandru Todea, Aron Marton, Menges Hyeronim, Iustin Nohai, Nicolae Brânzeu, Pompei Onofrei, P. Pecican, I. Ploscaru și Fr. Shullerus. Dar nu trebuie uitați nici „pocăiții“, „ostașii“ și nici necreștinii.

Se înțelege că „având în jurul nostru atâta nor de mărturii“ (Evr. 12.1), Biserica, „mama poporului român“ (Eminescu) era - și este! - o instituție care deranjează mentalitățile, sistemele terestre constituite egoist, rațional, materialist, departe de spiritul moralei creștine, de profunzimea mistice-ascetice ale existenței.

„Puterea celor fără de putere“ (Havel) este interioară, intangibilă, nu poate fi strânsă de lanțuri, după cum însuși Christos ne asigură: „Nu vă temeți de cei ceucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă“ (Mt. 10.28) - un avertisment pentru turnători, trădători și lepădați, supuși la „o schimbare de existență“ (E. Durkheim) în condiții anormale, cum s-a întâmplat în închisorile comuniste unde „s-a desfășurat cel mai cumplit experiment din istoria speciei omenești: încercarea de a schimba codul etnogenetic“.

Gv.V.: Aici voi face numai o intervenție: pe câțiva din cei pomeniți i-am avut alături, am împărțit cu ei, frățește, într-o solidaritate unică, așa cum numai în închisoare se întâmplă, și pâinea, și linte, și frigul, și ocară, dar și nădejdea că Dumnezeu ne va scutura lanțurile într-o zi și ne vom

întoarce la rosturile noastre, bucurându-ne de libertate.

Este binevenită această intervenție revelatoare. Prezența acestor mărturii colaterale, dar aparținând aceleiași teme, îmi susține propriile mărturisiri, îmi întărește convingerea că „durerea e universală, ca și aerul, ca și lumina“, cum inspirat ziceți, că nu într-un anumit loc se doare într-un fel și în alt loc în alt fel...

C.H.: Și pentru că rugăciunea e salvatoare, încât „degetele de la mâinile sihastrului - pe care le ținea ridicate spre cer - deveniseră zece torțe de lumină“, cum excepțional vorbește părintele Sofian Boghiu, cel care „a pictat și a restaurat suflete“ (B. Lupescu) și a spus că „rugăciunile din închisori... erau asemănătoare cu ale sfinților martiri arși pe rug, care atunci când clocotea focul sub ei, erau veseli și mulțumeau lui Dumnezeu“, mărturisind că „adeseori s-a simțit mai bine în închisoare decât afară“, subliniind viața duhovnicească înaltă, creștină, având în vedere această experiență care i-a scos pe mulți din deznădejdea iadului și din iadul deznădejdiei, voi aminti aici o rugăciune semnificativă, o alcătuire miraculoasă, scurtă: „Dă Doamne ca mâine dimineață să mă trezesc pe perna mea“, rostită în fiecare seară și în miez de noapte de părintele **Manolache Dobrescu** (n. la Buzău, absolvent al Facultății de Teologie din Cernăuți și al Seminarului Universitar pedagogic, preot în Pietraru - Buzău, Slobozia - comuna Grănicești, și Mihoveni, Suceava, duhovnic delicat, îngăduitor, spirit luminos, blând sfătuitor, de-o aleasă moralitate și responsabilitate sacerdotală). Părintele Dobrescu s-a întors de la Canal în 1954 și după patru ani a fost aruncat din nou în temnițele nenorocite, condamnat la zece ani pentru uneltire contra ordinii sociale; cei trei copii ai săi și doamna sa au fost alungați din sat și din casa proprietate, priviți de străinii la care se aciuseră ca „dușmani ai poporului“ (v. pr. Vasile Irimia, în „Vestitorul Ortodoxiei“, 1 -15 febr. 1998 și relatările preotului Viorel Lazăr- Selim din Mihoveni). Între anii 1958 și 1964 a gustat din potirul durerii temnițelor din Jilava, Aiud și Gherla. Când s-a eliberat era doar „o umbră de om“, numai glasul și ochii blânzi îl trădau ca ființă umană, între ai săi și-a luat viața de la început, a rămas până la moarte un copil cald, un copil care nu știe altceva să facă decât să iubească desăvârșit. Obsesia arestării nu l-a părăsit însă, din pricina acestei stări era circumspect, nu prea vorbea liber, își scria predicile. Cum bine îl descrie V. Irimia, „a fost omul iertării și al păcii“, „mila și iubirea au fost mereu lucrătoare în preoția sa“. Păcat că s-a stins înainte de a se arăta, măcar teoretic, izbânda din '89. Și eu l-am cunoscut bine pe păstorul Manolache Dobrescu și, din aceleași motive, nu am aflat în anii dinaintea evenimentului din decembrie prea multe despre viața sa din închisori și despre părintele Gheorghe Coman, tatăl Anei Blandiana, cu care a fost în aceeași celulă. E plină de tensiune, de intimitate tragică rugăciunea părintelui Manolache, un mărgăritar scump

Muntele mărturisitor

precum rostirile sapiențiale din Filocalie!

Gv.V.: Așa este. Mulți dintre cei închiși rosteau la fel în închisori și dincolo, în libertatea fragilă de după '64, într-o perioadă bântuită de urmăritori și delatori, de șacalii pofticioși de cadavre...

C.H.: Voi mai înscrie întru recunoștință un nume.

Victor Bobu (1913-2000), absolvent de liceu la Șiret, coleg cu tineri care aveau să aibă renume, Valerian Olaru, Victorin Ursache, Dragoș Rusu, Casian Bucescu, Vasile Posteuca și George Nimigean, după ce-și trece bacalaureatul cu universitarul Petre Andrei și după absolvirea Teologiei cernăuțene, înconjurat de elita didactică a celebrei școli, îmbrățișează preoția. Anul 1959 este nefast, îl va înscrie în catalogul uneltitorilor „contra ordinii de stat”; va cunoaște privațiunile și suferințele în închisorile din Suceava, Botoșani, Jilava și Aiud. La Aiud, în aceeași celulă, pentru o vreme era internat și cărturarul Valeriu Anania, conducătorul grevei studențești antirevizioniste și anticomuniste din Cluj (1946), condamnat în 1958 la douăzeci și cinci de ani de muncă silnică.

Prin 1995, arhiepiscopul Anania îi scria astfel părintelui Victor Bobu, amintindu-și mucenicia din Valea Robilor: „Părinte Victor, anii aceia au fost totuși frumoși“. În „Mărturisitori de după gratii“, părintele Bobu nu-i uită între cei o mie șase sute de preoți - și nu numai atâția! - pomeniți ca victime ale represiunii totalitariste.

„Părinte al lucrului bine făcut“, ziditor de suflete și de biserici, apreciat de personalități ale vieții științifice academice din țară, de istorici, arheologi și oameni de cultură - căci viața sa se leagă intim de biserică-monument din Bălinești, ctitoria medievală a lui Ioan Tăutu, precum și de întregul spațiu siretean -, „mușchetarul din Bălinești“, cum era numit de aceștia, a slujit altarul și Neamul timp de șaiszeci de ani. S-a bucurat de titlurile clericale, de audiența enoriașilor și de o aniversare luminată: cinci sute de ani de la târnosirea locașului; a întemeiat un muzeu, unic pe Valea Șiretului, a zăbovit pe documente și a scris o monografie a Bălineștilor (1938) și una a comunei Grămești (1991); a tipărit, în 1989, „Pelerinaj la Locurile Sfinte“ și a lăsat în manuscris o serie de predici (1938-1996) și un valoros memorial, „Memoriile unui deținut politic“. Datele aici inserate mi-au parvenit de la ginerele părintelui Victor, prof. dr. Vasile I. Schipor, președintele Filialei Rădăuți a Societății Științifice Filologice din România. Dar nu pot trece nici peste „o minune de suflet“ cum a fost preotul **Constantin Voicescu** (n. 28 iulie 1924, București, m. la 8 septembrie 1997, înmormântat la Cernica). Avea temeinice studii de geografie. „Cucerea printr-un surâs neprefăcut, care nu era altceva decât expresia unui suflet neprihănit“. C.V. „era preot de vocație“, „între el și credincioși se stabilise o comuniune care avea într-însa ceva din candoarea primilor creștini“ - așa îl prezintă cărturarul **Bartolomeu Anania** în prefața volumului omagial

„Un duhovnic al cetății“, ed. Bizantină, 2002. C.V. a crescut la orfelinat, a fost arestat și condamnat de Curtea marțială la trei ani de închisoare corecționară (1942). În 1963 era în temnița de la Aiud, în secția XII a bolnavilor de TBC. Cu „patrafirul ascuns“ a pătruns în spitale, a mărturisit și dezlegat suflete suferinde, a împărțit daruri din puținul pe care îl avea, după pilda Samarineanului milostiv. Deseori rostea: „Iertarea păcatelor o aflăm în iertarea fraților“ sau „Moartea e un prilej de întoarcere acasă...“

Ori aceste afirmații erau convingeri care nu puteau veni decât de la un om care, acceptându-și destinul, a putut spune ceva incredibil despre un rău care secera viețile deținuților: „Tuberculoza mi-a salvat viața“.

Acest preot ales, asemănându-se cu poetul medic **Vasile Voiculescu** „era un fel de fulg articulată“, „absolut un doctor fără arginți“, având în sine crezul: „Până la moarte luptă-te pentru adevăr și Domnul Dumnezeu se va lupta pentru tine“ (Is. Sirah 4.30), duhovnic până nu demult al multor intelectuali din capitală, avea frumusețea sacerdotului exprimată astfel de către Claudel în Oda a III-a „Alb era totul, ca preotul înveșmântat în alb, căruia i se zăresc doar mâinile trandafirii ca zorii“.

Și până a da relief câtorva nume din cele multe care nu trebuie îngropate în uitare, va trebui să reflectăm cu luare aminte la cuvintele „adevărul vă va face liberi“ pentru a accede la „libertatea harică“, talmăcită adânc de către Nichifor Crainic, la exprimare genială „Iubește și fă ce vrei“ a lui Augustin, ori la cuvintele lui Berdiaev „Nu există numai libertate în adevăr, ci și adevăr în libertate“. Și cum „conștiința este prima literă din alfabetul moralei creștine, (...) urma și glasul lui Dumnezeu în sufletul omului“, îngăduindu-i omului „a fi singur meșterul destinului său“, vizat în demersurile sale că „cea mai mare tragedie a lumii este tragedia libertății“ - am citat dintr-un mucenic al temnițelor, părintele Ilarion Felea - ne vom împăca nu numai cu cei împovărați de slăbiciuni comune, ci chiar și cu necredincioșii, chiar cu Voltaire care zicea aproape în termeni creștini că „Adevărul rămâne în eternitate, iar fantomele de opinii trec precum niște visuri de bolnavi“, ateismul nefiind altceva decât un „despotism nemărginit“ (Chigaliev).

„Pentru indivizii închinați meditației și care sunt conștienți de rolul suferinței în îmbunătățirea morală a persoanei, temnița suportată și fără vină - a reprezentat o șansă neegalată de orice altă școlire a caracterului nostru“, notează profesorul Mihai Rădulescu, cel care scrie pagini antologice despre „Rugul aprins“, despre „caracterul de rezistență spirituală prin rugăciune“ a acestei grupări, numindu-l pe unul dintre mentori, pe Sandu Tudor primul pamfletar al țării după Pamfil Șeicaru“ (mort la Aiud în 1964) evocând oameni și închisori cu multă emoție. Astfel, părintele **Arsenie Boca** i se confesează: „Oricât de mic și netrebnic sunt, m-a înzestrat Dumnezeu cu darul Său și m-a uns preot peste vii și peste morți“.

Muntele mărturisitor

Și o mărturisire duioasă, tulburătoare, a poetului mare V. Voiculescu: „Nu putem face pom, că trebuie să vă dau cadouri la toți și nu avem bani“, un răspuns îndurerat dat copiilor săi care ar fi dorit să aibă și ei bucuria unui brăduț de Crăciun. Poetul a fost arestat în 4 august 1958, ieșind din închisoare în 1962. În '58 a fost arestat și savantul în Dogmatica ortodoxă, **Dumitru Stăniloae**, închis la Jilava și Aiud. Iată ce scria după ieșirea de după gratii excepționalul cărturar trăitor nu la altitudinea minții sale, ci în smerenie de chilie: „în afară de regretul pentru suferințele familiei mele, nu-mi pare rău că am împărtășit suferința atâtor frați români, pentru a fi dovedit că și dintre preoți au fost unii, au fost destui care au împărtășit durerea poporului nostru.“ Cel care a scris pagini de aur în gândirea noastră teologică, cu adevărat „patriarhul Teologiei românești“, fiind „din stirpea celor ce nu se duc“ (B. V. Anania), gustând slava „acolo unde fluturii plâng pe semințele vulcanilor“ (Ioan Alexandru), întors acasă, activ, „nu părea că mucezise cinci ani în pușcărie; totul într-însul se păstrase rotund și curat, într-un tezaur care nu mai putea fi memorie: era trăire. Ei da, când ajungi să-L trăiești plenar pe Dumnezeu, nu mai e nevoie să-L ții minte, că te ține El.“ (același B. V. Anania), a putut spune din înălțimea spiritului său patristic: „Noi Români reprezentăm un unicat: suntem singurul popor de origine latină și credință ortodoxă; prin latinitatea noastră îi aparținem Occidentului, prin ortodoxia noastră îi aparținem Răsăritului; suntem puntea ideală de legătură între cele două lumi.“

Și asta nu o știa numai de acasă, numai din biblioteci, ci a adâncit-o și-n meditațiile din acele mănăstiri cu cerul prins în lanțuri, din închisori.

Ca și profesorul de mare distincție și popularitate, părintele **Constantin Galeriu**, aruncat și el în temnițe, „care a convertit mulți artiști și intelectuali“ (N. Steinhardt), veșnic convins că „Acolo unde începe credința, sfârșește știința“ (Haeckel) și că „Dragostea scoate afară frica“ (I Ioan 4, 18) mulți din cei doar amintiți, într-un șir și așa mult trunchiat, au făcut apostolat excepțional în condiții excepționale, adunând mai mult aur pentru împărăție în spațiile concentraționare decât în libertate.

„Ecumenismul s-a născut și a fost trăit în mod spontan în temnițele comuniste. Chiar și acela interreligios“, subliniază M. Rădulescu. Și acesta ar trebui știut de către mai marii Ecclesiei care reduc de zeci de ani ecumenismul la protocolare agape silențioase și costisitoare. Nici o întâlnire de acest gen nu va întrece corala celor aproape opt mii de voci de pușcăriași cântând în '57 imnul „Hristos a înviat!“ în Gherla (v. „Strigătul Golgotei în noaptea de înviere“ - Documentele Rezistenței, nr. 5/'92)! Numai în acel „arhipelag al ororii“ s-a văzut cine-i grâu și cine-i neghină. Și dacă acea corală a robilor, cu nimic mai prejos în sfâșiere decât celebra „Nabuco“ nu poate întrece toate elitistele noastre partituri dirijate pe la mitropolii, nici de... împărtășania din închisori nu putem vorbi decât tot cu

cutremurare. Preotul **Viorel Todea** avea sfânta împărtășanie la el; vinul se „fabrica“ din marmeladă dospită, sau se înlocuia cu vinul tonic din medicamente... Era întru totul dumnezeiască acea euharistie. Ca-n vremea creștinismului primar când, bine s-a spus, potirele erau de lemn ori piatră și inimile de aur; asta se vede și acum - bani grei se duc la Athos ori la Moscova pentru vase poleite, pentru lanțuri și veșminte boierești care, să fim obiectivi, nu au nici o valoare când lipsește smerenia autentică și dragostea jertfelnică, ba mai și înlocuiesc slava Domnului cu slava oamenilor...

Într-un astfel de infern s-a auzit vocea ecumenică a pastorului Richard Wurmbrandt, impresionat de „apostolul“ Valeriu Gafencu: „Aș vrea să intru în împărăția lui Dumnezeu pe aceeași poartă pe care intră Valeriu Gafencu“, martirul care a zis împăcat în lumina blândă a celeilalte margini de cosmos: „Domnilor, în noaptea asta ne despărțim. Eu vă pomenesc. Dumnezeu să vă ajute și dvs. să vă puteți mântui sufletele“. Pe drept cuvânt s-a spus că „acolo, cei vii postesc și își hrănesc morții“, în umbra prelungă a acestor umbre, potrivit găesc interogația aceasta:

„Șterși din memoria noastră, absolut din cărțile noastre și din revistele noastre de istorie, morții vor putea avea oare parte de ziua în care noi vom putea merge liber în pelerinaj la ceea ce va mai fi rămas din lagărele lor de concentrare, ca pentru victimele de la Auschwitz sau de la Gross Rozen? Vor avea ei vreodată dreptul la un monument?“ (Willy Fautre și Guido de Latte în vol. „Prizonierii noștri din Gulag“, '80).

Și într-același context, cum ar putea fi uitați și bieții noștri călugări alungați din mănăstiri și schituri în urma odiosului decret 410 din 1959, pribegind pe sub acoperișuri străine, umiliți chiar în propriile vetre unde au fost siliți să se întoarcă, ironizați și persecutați de autorități, răniți sufletește „prigoniți pentru dreptate“ (Mt. 5.10), devenind „urâciune“ și „sminteală“ între semeni? Unii s-au sihăstrit ca și partizanii: Ilie Cleopa, Ilarion Argatu, Arsenie Papacioc ori Visarion Coman; mari confruntări au avut în epocă patriarhii Justinian Marina și Iustin Moiescu. E de văzut literatura, puțină încă, preocupată de acest segment, și un titlu recent, „Tămâie și exil“ Ed. Gee, Botoșani, 2002, propus și editat de către episcopul Gherasim Putneanu de la Rădăuți. E de spus că însuși acest autor, monah de vocație a trăit evenimentul și a avut destule confruntări cu mai marii epocii de până în '89, mai ales când, în calitate de stareț al Putnei era și... amfitrionul multor „supraveghetori“ de credință și românism. Interesante pe acest segment vor fi și lucrările „Mierea din drumul pelinului“ și „Iarba din roata amurgului“, semnate de același Gherasim Putneanu. Excepționale prestații au făcut în Putna istorică, dar și în alte vetre de duh, actualul arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Pimen Suceveanu, starețul Iachint Unciuleac, monahii Teofilact Ciobâcă, Constantin Chirilă și Calinic Dimitriu, urmați,

Muntele mărturisitor

în același spirit viu și vertical de către generosul stareț tânăr de azi, Melchisedec Velnic. „Școala“ de autentic patriotism și duhovnicie de la Putna a fascinat mai mult decât universitățile. Moldova lui Ștefan voievod, rotundă, netrunchiată, a fost zeci de ani la rând prezentată fără nici o concesie, cu firești riscuri, cu o voluptate cutremurătoare. Starețul Pimen și ucenicii lui rosteau „Doina“ eminesciană plângând, cu un fior religios care transfigura și revolta. Nu știu dacă Steinhardt a fost la Putna vreodată, dar iată ce a spus el: „«Doina» se cade a fi citită cu glas puternic, răstit, afurisoriu și dezlegătoriu, glasul vraciului care descântă blestemele.“

La Putna se știa demult că „momelile civilizației ușoare au foarte mare trecere la elitele românești“ (C. Rădulescu Motru), în aceeași direcție cu cugetătorul de la Rohia care scria ferm și drept că „Europa de astăzi (occidentul) oferă un spectacol de nerozie și îndobitocire cum rareori a mai fost din secolul IV încoace“. Într-o Românie veșnic în criză, despre care se putea spune că e „o țară în care nimeni nu cutează să zărească cerul și cine iese în aer liber își pleacă fruntea“ (E. Canetti). Poate din pricină că Putna, de la Vartolomeu Măzăreanu a tot păstrat alura de Academie, a avut de înfruntat atâtea asalturi prin care i s-a vrut discreditat prestigiul, în cruciade numărându-se destui „corifei ai delațiunii“, prezenți pretutindeni, snobi, minori, fără destin căci „e plină lumea de lepre cultivate, de cărturari insalubri, de autorități „intelectuale“ lipsite de orice autoritate morală“ (A. Pleșu).

Mănăstirile știu însă pe dinafară strategiile „războiului nevăzut“ de la Nicodim Aghioritul, știu de la Nil Atonitul că „se vor face oameni mai răi decât dracii“ și că numai atunci „când nu vor mai fi oameni sfinți, atunci are să fie sfârșitul“ (E. Sirul) și adevărul, astfel accentuat, în aceeași notă ca mai sus, rostit de cel care a iubit Putna cu aceeași fervoare ca pe propria-și rostire poetică, Mihai Eminescu: „Inteligențe se găsesc adesea, caractere foarte rar“.

Gv.V.: Desigur, despre toți acești oameni slujind lui Dumnezeu și semenilor ar trebui scrise cărți întregi, pe lângă tot ce se scrie și s-a scris după anul 1989, ba chiar și mai înainte. Ați văzut cărțile lui Cicerone Ionițoiu, trăitor la Paris?

C.H.: Am primit chiar din mâna domniei sale un volum dintre cele trei apărute, „Morminte fără cruce“, în fața bisericii românilor din Paris, în '90-'91, când am primit o bursă pentru Școala Internațională de Jurnalistică din Lille, grație prietenului meu, și el autoexilat, dramaturgul Matei Vișniec, am avut interesante convorbiri cu Cicerone Ionițoiu, despre exil și comunism, despre „Testamentul din morgă“ al lui Remus Radina, despre proiectul uriaș „Dicționarul victimelor comunismului“. Tot în aceeași notă am dialogat și cu actorul dezamăgit Dumitru Furdul. Am văzut atelierul pictoriței Wanda Mihuleac, am bătut Parisul în lung și în lat cu numeroși

artiști și condeieri „scăpați“ în Orașul luminilor din bezna românească... Am recitat recent un interviu cu Ionițoiu, care definește exact „calamitatea istorică a comunismului“ ca pe „o aberație, o maladie a unor oameni schizofrenici care visau să stăpânească prin bici și vărsare de sânge (...) Comunismul este o crimă permanentă. Unde se instalează, rămâne pustiu“. Referindu-se la memorie, C.I. zice, „acest tezaur de martiri aruncați în gropile comune și această istorie, o adevărată epopee pe care nici un vecin nu o are, nu poate fi lăsată să se așeze peste ea valul uitării“. Memorialistul, deținut politic, trădat de actorul Paul Sava, estimează că în închisorile românești au fost peste două, milioane de ființe umane, circa zece mii de femei, vreo patru mii de preoți, vreo trei sute de universitari, peste două sute de generali și „sute de mii de cămăși albe, ce-și apărau bucata de pământ moștenit“.

Gv.V.: Știu că vreți să vă vorbesc despre **Nicolae Steinhardt**. Din lotul de condamnați sau din loturile de condamnați, căci au fost mai multe, m-ați întrebat pe cine am remarcat în chip special. Pe mulți! Mai ales pe cei verticali, statornici în crezul lor. Am fost în aceeași osândă cu minți de elită. Într-un lot cu mine, la Gherla - ne-am eliberat în aceeași zi, pe 3 august 1964 - era, pe lângă alți intelectuali, și Nicolae Steinhardt, un evreu care s-a încreștinat în închisoare. Nicolae Steinhardt, mai târziu monah în Maramureș, la mănăstirea Rohia, scriitor faimos, autorul celebrului „Jurnal al fericirii“, despre care am auzit târziu, a fost botezat în Legea creștină de arhimandritul Mina Dobzeu, la Jilava, în 15 martie 1960, botezătorul fiind și el închis, condamnat la șapte ani pentru că s-a împotrivit desființării mănăstirilor și schiturilor, ca și monahul pictor Vartolomeu Dolhan de la Iași. Am citit undeva că la... ceremonie a avut calitatea de naș Emanuel Vidrașcu, iar martorii au fost Al. Paleologu, doi preoți catolici, doi preoți uniți și un protestant. Un botez, așadar, cu caracter ecumenic.

Cu Steinhardt am stat mult timp în celulă, vreo doi ani; i-am cunoscut în celulă și pe frații Mavrocordat, Nicolae și George, pogorători din spiță domnitoare, după cum și pe Dumitru Sturza, de la Iași, tot din spiță aleasă; Sturza era un om bătrân, îl ajutam și mi-a spus că are la Iași un fecior, inginer agronom, pe care să-l caut dacă voi avea nevoie de ceva. Acolo erau și generalii Ceaușu, de la aviație, și Aurel Secărescu, comandor, eram șaiszeci de oameni care am ieșit pe rând când ceasul eliberării, în august 1964, în sfârșit a sunat...

C.H.: Pentru că binevoiți să ne evocați chipul scriitorului monah Nicolae Steinhardt, vă rugăm să ne spuneți cum l-ați cunoscut, prin ce se detașa de ceilalți intelectuali, din alte diverse bresle.

Gv.V.: Cu Steinhardt am stat în celula 44; el era condamnat la treisprezece ani, comandorul Secărescu avea o condamnare de douăzeci și cinci de ani, întocmai ca și Sturza și Mavrocordat. Voi sublinia din nou

Muntele mărturisitor

mediul din închisoare, ca să se înțeleagă „comportamentul“ intelectualilor. Dimineața, la ora 6, se făcea numărătoarea, se preda efectivul de la un gardian la altul, la schimb. Cel care își prelua schimbul ciocănea gratiile, le verifica. Șefii de cameră raportau numărul deținuților și eventualele incidente, situații; după ce gardianul se încredința de cele comunicate, închidea ușa. Pe paturi nu aveam voie să stăm decât după ora 22, când se dădea stingerea, în acest interval, din zori și până la ora somnului, eram obligați să ne plimbăm, ca animalele din cuștile grădinilor zoologice; pe bănci era un chin să ședem, căci oasele abia acoperite de piele dureau îngrozitor. Plimbarea presupunea oarece forță, or noi eram extrem de slabi, „niște arătări, umbre scheletice asemănătoare momâilor din lanurile de cereale, ce le apără de păsări păgubitoare“ (Vasile Lazăr).

Aceste situații ne-au determinat să înfruntăm timpul ucigător prin povestiri interesante, să spunem fiecare câte ceva, să alungăm foamea, să nu ne mai gândim nici la hrană, nici acasă, nici la închisoare, nici la libertate. Unii povesteau mergând, alții ascultau plimbându-se, rezemați de pereți sau șezând pe bănci. În acest fel, celulele erau cluburi, mici universități, cenacluri. Unii învățau limbi străine, alții versuri, fără să dispună de... calculatoare, de hârtie și cerneală. Ca să nu revin la acest aspect, voi spune cum se făceau „lecțiile“ în universitățile noastre cu gratii, în loc de hârtie foloseam gamela întoarsă, cana de aluminiu ori tălpile de la bocanci. Ce făceam? Le ungeam cu săpun umezit cu salivă și, cu o cârpă, frecam pereții văruiți de pe care varul răzuit fin cădea pe suprafața de scris și se usca. Apoi, cu un pai smuls din saltea scriam mărunț, mărunț... Poeziile se transmiteau prin „metoda peretelui“, oral, ca și folclorul pe timp de libertate, se scriau în memorie și se deprindeau prin repetiție. De pe fundul gamelei sau de pe talpa cauciucată a bocancului mulți au învățat limbi străine, formule științifice, aforisme etc., mai temeinic decât la școală... Eu am învățat puțină germană, pentru care aveam pasiune de când am început viața militară, dar fiind sub teroare mai tot timpul, ca o sălbăticiune veșnic hăituită, nu am deprins cât trebuia limba lui Goethe.

C.H.: Despre tehnica scrisului, întocmai cum spuneți Dvs., am citit în „orgolioasele“ amintiri ale cărturarului mitropolit al Transilvaniei, **Antonie Plămădeală**, care nu se sfiește să spună: „Eu am învățat engleza pe gamelă“ (p. 156-157) și că „în închisoare, pâinea și ordinea la WC se trăgeau la sorti“ (p. 152); în volumul apărut la Editura „Cum“ sunt referiri și la rezistența armată din munți, la milostenia părintelui Arsenie Boca de la mănăstirea Brâncoveana și la alte momente deosebite, cum ar fi „Rugul aprins“, zilele de închisoare cu Corneliu Coposu, travaliul romanului „Trei ceasuri în iad“ și, desigur, pagini de valoare, pline de subtilități și nu lipsite de ironie la adresa politicii și vieții eclesiale. Tot despre scrisul și învățatul în celule am confirmări, în aceeași notă, de la poetul preot Ioan Pinteau,

Constantin Hrehor

prietenul și editorul operei lui Nicolae Steinhardt, și, de asemenea, de la poetul și publicistul sucevean **Dumitru Oniga** (n. 1925), trecut prin apocalipticele închisori din România, timp de nouăsprezece ani, eliberat la 7 mai 1964.

Iată câteva crâmpoie din rostirile acestui om cuminte, de o exemplară conduită: „în neagra eră a ciumei roșii, în Penitenciarul Aiud, unde era cel mai mare depozit de inteligențe românești, aduse aici ca să fie nimicite, sărbătorile noastre erau însoțite de un plus de tristețe și amărăciune dar și un prilej de o mai intensă rugăciune, de meditație și de aduceri aminte. (...); profesorul Traian Drăgoi din Burdujeni - Suceava, postea vinerea și își împărțea mâncarea cu cei din celulă. Mulți nu-l înțelegeau și îl sfătuiau că în felul acesta își distruge sănătatea, el nu se clinea în credința lui în post și rugăciune (...)

În timpul sărbătorilor, regimul se înăsprea, brutalitățile și pedepsele luaau forme aberante iar în ajun de Crăciun sau de Vinerea Mare, la Paști, în ciorba noastră găseam oase și fărâme de zgârci și carne, pentru că se știa că atunci mulți postesc (...)

În preajma sărbătorilor de Crăciun, repetam toate colindele ce ni le aduceam aminte și învățam și de la cei cu care stăteam în celulă, colinde din diferite regiuni ale țării. (...)

Dintre țările satelit URSS-ului, suntem țara cu cele mai multe victime, iar bătăile, schingiuirile și crimele ce au avut loc în securitățile noastre la anchete, reeducările prin tortură continuă zi și noapte, ani de zile, ce au avut loc la Pitești, Gherla, Ocnele Mari, Canal și în alte închisori și șantiere ale morții, au depășit orice fantezie diabolică. Această epocă neagră va fi mereu o pată pe istoria noastră.“

Dumitru Oniga „descătușat de suferință prin iertare și de tăcere prin poezie“ (Elena-Brândușa Steiciuc) l-a cunoscut bine pe Radu Gyr, a auzit versurile lui Nichifor Crainic, ale lui Fane Vlădoianu, Demostene Andronescu și Ion Caraion. A tipărit el însuși, după eliberare, câteva cărți cu poezii tulburătoare. Cele mai frecvente poeme transmise din zid în zid erau ale lui Radu Gyr, ale celui care a scris atât de creștinește și iertător pentru toți: „Ca semn de împăcare / Odihnește morții lin, / De veghe la fiecare / Dă-le Doamne câte-un crin“, poemele sărbătorilor și emoțiilor noastre răscolitoare.

COLINDA

A venit și-aici Crăciunul
Să ne mângâie surghiunul.
Cade alba nea
peste viața mea,

Pâlpâiri de stele.
Dumnezeu de sus
În inimi ne-a pus
numai lacrimi grele,

Muntele mărturisitor

Cade alba nea
peste viața mea
care-aici se stinge.
zâmbetul Tău drag
Tremură albastrele stele
peste dorurile mele.
Dumnezeu de sus
în inimi ne-a pus

Steaua prinde să lucească
peste ieslea-mpărătească.
Și din nou trei magi
varsă din desagi
îngerii de sus
magilor le-a pus
cerul sub călcâie.
Te așteaptă-n zori,
Lumea-n cântec se deșteaptă,
pe Mesia îl așteaptă.
Zâmbetele cerești
intră pe ferești
Și în orice gând
arde tremurând
câte-o stea sfioasă.
Rănilile ce dor,
Numai temnița posacă
a-mpietrit sub promoroacă.
Stăm în bezna grea
pentru noi nu-i stea,

peste suflet ninge.
Maica Domnului curată,
ad-o veste minunată!
Înflorește-n prag
ca o zi cu soare,
Zâmbetul Tău drag
îl așteaptă-n prag
cei din închisoare.

cerul nu s-aprinde.
îngerii grăbiți,
pentru osândiți
nu aduc colinde, aur și tămâie.
Peste fericiri apuse
tinde mila Ta, Iisuse.
Cei din închisori

Să le-aduci lumină,
Cei din închisori
Te așteaptă-n zori,
Pieptul lor suspină, vin la orice casă.
O, Iisuse, împărate,
Iartă lacrimi și păcate,
închide ușor

Cerul ni-l descuie,
Noi Te-om aștepta
Căci pe Crucea Ta
Stăm bătuți în cuie.

(Această colindă se cânta pe melodia colindei populare „O, ce veste minunată“)

AZ-NOAPTE, ISUS...

Az-noapte Isus mi-a intrat în celulă.
O, ce trist, ce înalt era Crist!
Luna a intrat după el în celulă
Și-l făcea mai înalt și mai trist.
Mâinile lui păreau crini pe morminte,
Ochii adânci ca niște păduri.

Luna-l spoia cu argint pe veșminte,
Argintându-i pe mâini vechi spărturi,
M-a ridicat de sub pătura sură:
- Doamne, de unde vii? Din ce veac?
Isus a dus lin un deget la gură
Și mi-a făcut semn să tac...
A stat lângă mine pe rogojină:
- Pune-mi pe răni mâna ta.
Pe glezne-avea umbre de răni rugină,
Parcă purtase lanțuri cândva...
Oftând și-a întins truditele oase
Pe rogojina mea cu libărci;
Prin semn, lumină, iar zăbrelele groase
Lungeau pe zăpada lui vârgi...
Părea celula munte, părea căpățână,
Și mișunau păduchi și guzgani.
Simțeam cum îmi cade tâmpla pe mână,
Și am dormit o mie de ani...
Când m-am trezit din grozava genună,
Miroseau paiele a trandafiri.
Eram în celulă și era lună,
Numai Isus nu era nicăiri...
Am întins brațele.
Nimeni, tăcere.
Am întrebat zidul.
Nici un răspuns.
Doar razele reci ascuțite-n unghere,
Cu sulița lor m-au împuns,
Unde ești, Doamne? - am urlat la zăbrele,
Din lună venea fum de cățui.
Am pipăit, și pe mâinile mele
Am găsit urmele cuielor lui...

C.H.: Eu am găsit și o însemnare a părintelui Gheorghe Calciu, în care se spune că și poemul „Mistrețul cu colții de argint“ al regretatului Șt. Augustin Doinaș, era murmurat de către deținuți, până când Doinaș, el însuși, avea să se numere cu cei întemnițați. Să revenim la „școlile înalte“...

Gv.V.: În acest mediu, cum am subliniat, fiecare trebuia să... optimizeze atmosfera cu ceva interesant. Eu povesteam mult, eram solicitat să vorbesc despre viața partizanilor și despre întâmplări din sat, din natură. Nicolae Steinhardt, care avea o cultură superioară, deși nu era înțeles de toți, ținea adevărate prelegeri de filosofic, de teologie, de antropologie.

Muntele mărturisitor

Când încheiam „prelecțiunea“, toți ascultătorii, mirați, hotărau cine urmează. Așa, după ce am terminat cu istoriile din munți, confrății din celulă au hotărât:

„- În seara asta dl Vatamaniuc este liber, are pauză, ne va vorbi dl Steinhardt...“

Să spun ce am auzit de la domnia sa. Nicu făcuse parte dintr-o organizație cu filosoful Constantin Noica, în care erau reunite mai multe personalități de marcă. Grupul a fost descoperit de un turnător, pe care îl cunoștea. Noica fusese arestat. Nicu a mers la tatăl său - mama nu mai era în viață -, și i-a spus ce s-a întâmplat cu organizația respectivă, cum toți membrii sunt arestați. I-a făcut cunoscut tatălui că ar vrea să fugă, să nu fie prins. Bătrânul a rămas surprins, l-a întrebat de ce recurge la această cale. Nicu s-a motivat: „Ești singur, nu știi cât voi fi condamnat. Te vei pierde și nu te voi mai vedea...“. „Să nu fii fricos! Du-te și fă-ți datoria, nu vei muri, mă vei găsi“, i-a răspuns tatăl. În celulă, Nicolae deseori zicea: „Mă rog lui Dumnezeu să-l găsesc pe tata“. L-a găsit în viață, mi-a spus cu ocazia unei revederi, după ce ne-am eliberat. Tatăl a luptat la Mărășești. Cred că au fost împreună vreo doi ani, după eliberare. Apoi știu că Steinhardt a mers la Rohia, unde a scris și s-a stins la 29 martie 1989 (Vezi „Jurnalul fericirii“, din filă în filă, tot!).

C.H.: Până a vă întreba dacă avea aderență la creștinism, amintesc un alt titlu semnificativ, „Jurnalul metafizic“ al lui Grigore Popa, de ținut între anii 1945-1964, obligatoriu pentru lectură.

Gv.V.: Când l-am cunoscut eu pe Nicolae Steinhardt, era deja... practicant creștin, fusese botezat. Am fost foarte intim cu el. Nu mă lăsa să-i spun domnul Nicu, ci Nicule, iar el îmi zicea Gavriluță. Mă simpatiza mult, deseori mă întreba despre viața din munți, nu știa multe despre acea enigmatică, ciudată lume și mă asculta mirat, foarte cucerit. Mi-a spus că a aderat la creștinism după ce a studiat îndelung mahomedanismul, mozaismul, brahmanismul, budismul și formele diferite ale creștinismului, alegând ortodoxia. Așa îmi spunea:

„- Gavriluță, am simțit ceva în mine, erau niște mișcări, până în cap și din cap înapoi până în picioare; nici într-o religie n-am găsit ce spune Hristos. «Dinte pentru dinte, ochi pentru ochi», cele rostite în Vechiul Testament, deci răzbunare, moarte, nu le-am iubit, dar când am văzut iertarea, dragostea și tot ce propovăduiește Hristos am spus că aici e locul meu.“ Și s-a botezat. Aceste cuvinte mi le-a spus Steinhardt.

C.H.: Foarte interesantă mărturisire.

Gv.V.: Da. I-a plăcut extraordinar ceea ce a propovăduit Iisus Hristos: dragostea, iertarea, mila.

C.H.: După ce a trecut prin atâtea încercări - deși eu răspunsul îl prevăd, dar vreau ca și dumneavoastră să mai subliniați încă o dată -

Steinhardt a scris o carte extraordinară, „Jurnalul fericirii“. Un alt om putea s-o numească altfel, dar el a pus în centru fericirea... Eu văd că și dumneavoastră, după anii de închisoare, ați ieșit un om luminos.

Gv.V.: Nu toți au ieșit așa, majoritatea au ieșit cu sechele, au ieșit plini de ură, plini de regrete. Asta depinde de psihologia, de puterea de înțelegere și mai cu seamă de ancora de care te-ai folosit în anii de detenție. Ancora nu era altcineva decât Hristos. Dacă ai fost puternic legat de această ancoră, ai ieșit cu „Jurnalul fericirii“ în creier. Acum o să vă spun de ce a scris „Jurnalul fericirii“ Steinhardt. Deoarece pentru el pușcăria a fost cu adevărat o fericire. A cunoscut aici ceea ce n-a cunoscut în facultățile pe care le-a făcut, căci avea Dreptul și Literele, doctoratul în drept constituțional și studii în Paris și Londra; numai în închisoare a cunoscut ce dimensiune are fericirea, câte poate îndura un om, ce poate îndura făptura lui Dumnezeu, câte se pot petrece în societatea umană. Închisoarea a fost pentru filosoful Steinhardt o facultate extraordinară, extrem de importantă pentru nivelul pregătirii sale enciclopedice, pentru psihologia sa. A scris „Jurnalul fericirii“ fericit de ceea ce a aflat, complet lămurit asupra omului, asupra subiectului central al sociologiei universale, ca și marele său contemporan Petre Țuțea, de altfel. Aici, în închisoare, Steinhardt s-a lămurit asupra omului viu, asupra omului gol, dezbrăcat, în frigul celulei.

C.H.: A „citit“ omul și Umanitatea, în ce are mai intim, mai sensibil.

Gv.V.: Sub toate aspectele, pe toate fețele, ca într-un laborator de disecție, de anatomie, în închisoare este realitatea pură, o realitate de peste realități... Acolo erau și doi foști inspectori de poliție, Vasile și Ioan Popescu, împreună cu unii foști jandarmi, condamnați la articolul „activitate intensă contra clasei muncitoare“, deținuți de la Făgăraș, demnitari notorii, acuzați de înaltă trădare, legionari, partizani...

C.H.: „În camera 44 e o lume sincopată, o lume amoniacală. Neîncrederea și bănuiala au pustiit totul, ca vipiile vântului de stepă dogoritor...“, notează Nicolae Steinhardt în Jurnalul său și extrag aceste cuvinte ca să le potrivesc cu evocările Dvs., având în vedere aceeași celulă. Multe însemnări memorabile legate de acest... apartament am subliniat în timpul lecturii - mă opresc aici la frații Vasile și Haralambie Vasilache, monahii, ultimul mort în temniță, „cărat afară cu pătura“ chiar de cel care avea să fie celebrul monah de la Rohia.

Gv.V.: Tot din Jurnal, o replică dragă lui Nicu, „suntem îndeosebi sancționați pentru virtuțile noastre“. Sau din Kierkegaard, „contrariul păcatului nu e virtutea, contrariul păcatului e libertatea“.

C.H.: Despre care zicea că e „cea mai extraordinară cugetare rostită vreodată, în afara textelor evanghelice“; zisa exclamativă a ovreiului creștinat, a înțeleptului pentru care Creștinismul, la care a aderat nesilit de nimeni, nu are o definiție mai completă decât „Dăruind, vei dobândi“, se

Muntele mărturisitor

notivează în absolut...

Gv.V.: Să vă mai spun și alte întâmplări de la Gherla...

C.H.: Vă ascultăm.

Gv.V.: Alături de mine era profesorul Gheorghe Leon din Cluj, un maghiar din Valea lui Mihai, Carol Fehete, și un cetățean din Ostroveni, raionul Gura Jiului, Ion V. Trăsnitu. Locuiam într-o celulă antemorgă, aproape de a fi pierduți definitiv, de a fi aruncați în morgă și apoi în cine știe ce pământ veșnic necunoscut, într-un miez de noapte, profesorul Leon, cel condamnat la douăzeci și doi de ani, a murit. Am anunțat gardianul și ni s-a poruncit să-l scoatem cu pătura afară. Eu și Fehete l-am evacuat; Trăsnitu trăgea de moarte pe prici. Pe la ora 3, spre dimineață, și-a dat duhul. Am anunțat gardianul și a urmat aceeași regie, foarte obișnuită în închisori: „Puneți-l pe pătură, dați-l afară!“.

L-am pus cu Fehete pe pătură, l-am dat afară, ne uitam unul la altul. Mi-am zis: dacă eu cad, cu cine mă dă Fehete afară? Fehete râdea; râdea, vorba vine: „Ne va lua gardianul.“

Mâna lui Dumnezeu a fost asupra noastră, ne-a scos și din celula aceea. Atunci a început să se îmbunătățească viața din închisori. Fac o necesară mențiune. La un moment dat, în închisoare au venit niște ofițeri, fapt uluitor, cu epoleți noi, nu de tip rusesc. Aveau cravată, nu aveau cămașă închisă la gât, cum purtau rușii și chinezii. Această schimbare nu era un lucru oarecare, să treci de la o uniformă de un fel la o uniformă de alt fel, era un lucru mare. Nu știam însă atunci nimic, dar peste două-trei zile am aflat. S-a ținut o ședință cu conducerea închisorilor din toată țara. Au fost scoși toți doctorii de prin celule, li s-au dat camere, truse cu medicamente, cu seringi. Li s-a spus: „Aveți dreptul să scrieți acasă, să primiți pachete, dar dumneavoastră veți dormi îmbrăcați; la orice oră din noapte sau din zi, dacă bate un deținut la ușă că îi este rău, dumneavoastră va trebui să mergeți și să-l tratați. Dacă moare un deținut, răspundeți!“.

Sunt obligat de conștiință să amintesc aici câțiva dintre medicii de valoare, sensibili la suferințele și neajunsurile deținuților, pe dr. Turculeț, care m-a tratat și pe mine, pe doctorii Cornea și Dinuleșcu, ultimii, ofițeri superiori pe vapoarele românești. Aveau, alături de alții, vreo șapte la număr, constituiți într-un lot, condamnări între douăzeci și douăzeci și cinci ani, sub acuzația că aveau legături cu americanii. Doctorul Turculeț a făcut slujbă la Policlinica nr. 1 din strada Batistei, ne-am vizitat și am convorbit mult după eliberare; el m-a tratat de un TBC intestinal, care netratat, sigur m-ar fi dus în pământ.

Toate au venit la timp: și medicamente, și doctori, și ziua eliberării. Curios, după ce medicii au fost însărcinați cu îngrijirea deținuților, zbirii celulelor, gardienii care nu ne slăbeau cu urletele „Bandiților, ce e cu gălăgia asta?“ ori „Ce cauți la geam, banditule?“ au început să ne trateze

„domnește“. Mare ne-a fost surpriza când am auzit: „Domnilor, ce ziar vreți să citiți?“, când până mai ieri, alaltăieri, un petic nici cât o unghie, găsit aiurea, te ducea la izolare, dezbrăcat, în frigul subsolului, sub viscol, la câte trei zile de post negru! Ni s-a părut această amabilitate o diversiune, o provocare. Nu am spus nici un cuvânt, nici unul dintre noi. „O să vă aducem «Scânteia»“, rosti gardianul. Și ni s-a adus. Trăgeam toți de gazetă de parcă ar fi venit în celulă mană cerească. Ne-am potolit curiozitatea hotărând: „Stați așa, domnilor, unul citește și ceilalți ascultă!“. Gardianul ne-a zis:

„După ce citiți, bateți la ușă, să dați gazeta afară“. După lectură amuțiserăm toți, nu știam ce să credem, de unde vine schimbarea aceasta - uniforme noi, tratament, hrană mai bună, presă. După câteva zile ne întâmpină o nouă surpriză. Sosi gardianul și ne spuse destins: „Pregătiți-vă pentru film!“.

Incredibil. S-au deschis ușile și noi, toți deținuții, am fost coborâți într-o sală unde rula un film cu titlu providențial, „Un surâs în plină vară“. Până atunci doar câte zece minute se acordau pentru plimbare, fiind strict supravegheați, fără a avea dreptul de a ne vedea fața unul altuia, fiecare celulă fiind scoasă separat. Filmul la care am fost chemați noi, „domnii“, era o dovadă categorică de schimbare radicală. Drept este că, nu peste multă vreme am surâs, au sosit zilele eliberării. Chiar în plină vară, în august 1964. Eliberările au început încă din 1962-1963, când plecau din închisori cei cu pedepse mai mici.

După ce am părăsit celula, ni s-au dat hainele din magazie, mucezite, vechi, ni s-au dat ac și ață, și fiare de călcat, și mâncare pentru toată ziua. Toată ziua am stat sub un șopron în curtea închisorii, așteptând ora trenurilor pentru diferite destinații, spre care, cu foile de drum în mână, ne-au transportat mașinile închisorii. O, Doamne, Doamne (interlocutorul meu plânge înăbușit! - n.n.), de neuitat este acea zi, de neuitat ca și prima, când am respirat mucegaiul primelor ziduri surde și reci!

C.H.: Ce eveniment a determinat această deschidere?

Gv.V.: Atunci, Gheorghiu-Dej, într-o conjunctură deja bine cunoscută, pe care nu o comentăm aici, a întors foaia cu Rusia, a închis robinetul petrolului, a întrerupt plocoanele înrobitoare față de izbăvitoarea stea roșie, a zis: „Gata, până aici!“. A fost chemat la Moscova și nu după multă vreme a murit, probabil lichidat prin iradiere. Deținuții însă au apucat să beneficieze de decretul său. Dej a spus „fraților“ din Răsărit: „Am în închisori peste șaptezeci de mii de deținuți“ și a dat un decret de amnistiere și de grațiere. Atâția erau atunci, dar până atunci au fost peste două sute de mii-trei sute de mii. Dar ceea ce spun aici e simplist, schematic, în arena politică a epocii prezența a două organisme influente trebuie subliniată, ONU și NATO, cu întreaga cohortă de interese. Și dacă tot drept e că

Muntele mărturisitor

istoria se repetă, și astăzi NATO pune condiții pentru aderare și compromisurile, după cum se știe, sunt sângele politiciii...

Așadar din Gherla a ieșit ultimul lot. Nu știu dacă a ajuns acasă maiorul Aurel Sâmbătă din Cluj, care acum îmi vine în memorie. Bietul! A fost prizonier în Rusia, în 1942; lăsase acasă o fetiță de doi ani și era sfâșiat, demoralizat, neîncrezător dacă fiica, după atâta detenție îl va recunoaște. A fost predat autorităților române de un colonel rus, la Socola, în Iași, însoțit de un tren cu ușile deschise, cu asigurarea că la întoarcerea în țară va fi liber.

OMUL HĂITUIT

C.H.: Desigur, Constantin Ținu Mihailescu are conturul unui personaj special în păienjenișul ultimelor zile din biografia Dvs. de partizan. Interesant că acest om, voinic, vorbăreț și deprins cu o anume evlavie, om pe care l-am cunoscut bine, în ultimii ani, deși a declanșat un conflict de familie, a decis să doneze Bisericii o bună bucată de pământ pe care s-a și zidit un schit. Dania aceasta o fi având înțelesul unei răscumpărări?

Gv.V.: Eu l-am acuzat grozav în proces pentru că știam manevrele lui și pentru că nu era arestat ca și ceilalți. Ipostaza aceea însemna că era favorizat pentru ceva. Securitatea a greșit, nearestându-l. L-a descoperit vinovat pentru prinderea noastră. A fost adus ca martor al acuzării și lăsat ca și cum nu ar fi avut nici o pată.

El i-a dat cojocul lui Marciuc și i-a spus: „Stai aici, să nu pleci nicăieri, căci o să cazi. Nu ești înarmat, nu ai nimic, stai aici că vine Gavril și te ia.“ I-a dat mâncare și l-a oblojit lângă foc.

Când președintele tribunalului a auzit aceste cuvinte, a ordonat g ărzii să-l aducă în boxă. În urma acelei hotărâri era în boxă cu noi, într-a opta zi de proces. Procesul a ținut zece zile. Lui nu i se dădea aceeași mâncare de cazan, avea un alt regim, însă, fiind acolo, a văzut cum trăiesc oamenii față de soarta cărora era responsabil. Interesant, în urechile și în inima lui s-au auzit răspicat rostite sentințele: Motrescu, în contumacie, muncă silnică pe viață, zece ani, doisprezece ani, cutare atâta și atâta, iar când i s-a strigat numele, s-a făcut pronunțarea „achitat“. A fost scos din boxă, i s-au dat șireturile de la bocanci și a plecat acasă. Nu știu dacă cineva din comuna Marginea a murit în închisoare, știu însă că de la Sucevița a murit Ieremia Cazacu, arestat mai târziu, pentru Motrescu, iar mai târziu un nepot de-al lui, cărbunar, cu mână ciungă. Poate că pământul dat întru pomenire și

iertare mănăstirii, schitului de călugări, poate fi înțeles ca o expiere a unei conștiințe încărcate...

C.H.: „În orice organizație, întotdeauna va fi o persoană care știe ce se petrece. Această persoană trebuie concediată.“ (Legea lui Conway). În cazul de față..., concedierea definitivă, se pare că și din memorie îl scoate.

Gv.V.: „Să ne iertăm reciproc prostiile, este prima lege a naturii“, zicea moralistul Voltaire...

C.H.: După eliberarea din temnițe, după cei nouă ani de viață austeră, cum v-ați văzut față către față cu Vasile Marciuc?

Gv.V.: Voi răspunde sincer, ca și la celelalte întrebări. Era anul 1964, în luna august, cu o zi înainte de Schimbarea la față, hramul mănăstirii Sucevița. Când am ajuns la Rădăuți, conform regulamentului, m-am prezentat la Securitate. L-am văzut întâmplător pe Zaharia Brăilean, factorul poștal din Sucevița, un cetățean care locuiește în vecinătatea zonei unde părinții mei și-au făcut casă. Cred că Zaharia, până a ajunge eu în Sucevița, a dus vestea întoarcerii mele între vecini, în familia mea. Eu am venit pe jos, aproape douăzeci de kilometri, foarte încet, așteptând să se facă seară, să se lase întunericul. Era zi de august și eu veneam îmbrăcat în pufoaice, în hainele în care fusesem prins, zăcute în mucegaiul magaziilor din închisoare. Eram cu capul descoperit și mi-era rușine să vin așa în plină zi. Am ocolit comuna Marginea, pe toloacă, pășind încet, atent. Între timp am văzut, pe câmpul Rădăuților, până a intra în Marginea, de două ori mașina Securității. Știam cum au murit alții după anii de celulă. Pe mine nu aveau cum să mă lovească cu mașina, căci mă țineam pe potecă, dincolo de drum, gardat de copacii groși din marginea șoselei. Ar fi putut doar să mă împuște. Am ocolit comuna Marginea, cum am spus, și, prin spatele fabricii de cherestea, încet, în plină 'nnoptare, m-am revărsat în poteca dinspre casa prietenului Vasile Marciuc...

C.H.: Era prima adresă la care ați intrat, după cei nouă ani de calvar?

Gv.V.: Prima. Eram slăbit de-atâta închisoare, obosit de drumul pe care l-am parcurs în arșiță de august, îmi era dor de o cană cu lapte... (Interlocutorul meu lăcrimează. - n.n.). Am intrat la Vasile într-o odaie largă, cu lavițe rezemate de pereți. Pe o laviță sta Vasile, pe alta stăteau copiii lui, Mitruț, cel mai mic, și Toader, cel mai mare. Nevastă-sa învărtea mămăliga; când m-a văzut, a încremenit rezemată de sobă. Am dat mâna cu toți. Vasile m-a întrebat:

- Ce faci, Gavriile?
- Bine, am scăpat și eu, cu ultimul lot de la Gherla...
- Ești sănătos?
- Mulțumesc lui Dumnezeu, îi răspund.
- Ești supărat pe mine?
- Nu, nu-s supărat, pentru că așa a dirijat lucrurile Dumnezeu, ca eu

Muntele mărturisitor

să cad prin dumneata. Dacă nu mă denunțai, eu astăzi aș fi fost împușcat, mort, căci, nepredându-mă, mai rămânând în munți, sigur aș fi fost lichidat. M-am rugat Domnului Dumnezeu pentru sănătate și libertate și mi le-a dat. Iată, sunt liber și sunt în viață.

Am băut laptele întremător pe care nu l-am avut atâția ani și, între timp, nepotul meu, Nicolae, deschizând ușa, s-a repezit la mine, m-a îmbrățișat și m-a strigat sfâșiat:

- Unchiule, te așteptăm de zece ani, și dumneata aici ești? Hai acasă!

Am fost străbătut de o mare emoție, l-am însoțit și i-am cerut să mă lase un pic singur. Mă apăsa presentimentul că mama mea nu mai este. Știam din închisoare că era bolnavă. Mi-a dat vestea discret, așa cum se putea, Ion Husarciuc, unul dintre braconierii cei mai vestiți din Sucevița, care mă urmărea; prezent fiind în curtea închisorii, Ion, acest dușman, mi-a adus o prețioasă veste, zărindu-mă după gratii, pentru care l-am socotit prieten.

Am trecut drumul, am dat cu piciorul în trifoiul crescut pe ruine. Casa nu mai era, șura nu mai era. Și mama, dusă și ea, biata, în lutul din cimitirul satului... (Interlocutorul meu plânge ca un copil. - n.n.) Am căutat cu piciorul prin trifoi temeliile și nu le-am găsit. Doamne, am zis atunci, cum a trecut peste Cartagina plugul, așa timpul necruțător a trecut peste vatra noastră. Tare am dorit să zic o rugăciune pe o fărâmă de temelie; mult aș fi vrut să rămână casa, pe care aș fi păstrat-o ca pe un muzeu... M-am dus mai departe, într-un loc pe care cândva am sădit un păr de vară, ca semn meritoriu la un sfârșit de an școlar, după cum era în vremea aceea un obicei frumos. Caut în noapte și nu găsesc pomul meu și-mi zic iarăși: Dumnezeu e pretutindeni, pot să mă rog oriunde. Și am îngenuncheat pătruns de fior, mistuit de amintiri: „Doamne, câți zeci de ani au trecut ca să se petreacă atâtea lucruri?!“. Având în inimă imaginea lui Iov care după numeroase încercări a spus „Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat!“, am încercat să mă autodepășesc, să nu fiu ca acei desperați care caută frânghia în zi de necaz, repetând în minte câțiva psalmi salvatori. Știam din numeroasele lecturi ale Bibliei că Dumnezeu este singurul izbăvitor și aveam experiențe destule ca să nu mă las biruit de deznădejde. Dacă citești și recitești Scriptura, cu toată sinceritatea, Dumnezeu îți descoperă căi minunate și taine nebănuite, în fine, am intrat în casă.

- Mă, Nicolae, unde e casa?

- Nu este, s-a dus casa.

- Dar mama?

- Mama a murit.

- Dar Natalița ce face?

- S-a căsătorit, unchiule.

- Dar părul meu din grădină unde-i?

-A fost trăsnet, s-a despicat, iar unchiul Grigore l-a tăiat, căci se uscuse. O, Doamne, câte săgeți și toate deodată! Săgeți încinse, fierbinți, înroșite! Am zis fără a mă descumpăni: „Inimă, pune-ți nădejdea în Domnul și mergi mai departe pe drumul vieții!“

C.H.: Foarte condensate stări, incredibile pentru un om, pentru rezistența sa! Numaidecât Duhul lui Dumnezeu vă energiza, vă asigura verticalitatea, vă păstra lucid ca, iată, acum, să putem da cititorilor tulburătoarele pagini pe care am norocul să le așez într-o carte. Știu că în pronunțarea sentinței averea era hărăzită pierderii prin confiscare, știu că absența mamei care atât de mult a dorit să vă vadă viu și liber, murind cu acest ultim dor neîmplinit, era una dintre cele mai nimicitoare săgeți, ca să folosesc o expresie rostită de Dvs., dar peste acestea pierderea Natalei era cutremurătoare... Pe moment nu ați zis că aceasta este ultima trădare?

Gv.V.: Trădare? Foarte bine, trădare să fie, dar ce, eu o singură dată am fost trădat? De trei ori am fost trădat până a fi prins. E la mijloc, cum am mai subliniat, un fals grosolan, o porcărie... Dar eu nu mă fac un acuzator absurd, mai bine cred că Dumnezeu m-a păstrat, după toate încercările, pentru un plan al Său, pentru a veni întru salvarea unui alt suflet. Vom puncta și acest moment, după ce vom trece de capitolul „închisorilor“ de după închisori, adică atunci când voi evoca hăituiră mea - în libertate! - pe șantierul patriei socialiste...

Ca să nu ieșim atât de curând din atmosferă, din povestirea de mai sus, țin să spun că mama mea, Elisabeta, mă iubea deosebit de mult, fiind ultimul ei copil, care i-a procurat destule bucurii, dar și cele mai negre zile de suferință după ce am fost aruncat după ziduri. A fost ancora mea. Știam că suferă, că postește, că se roagă pentru mine. Aveam presentimentul că nu voi găsi-o în viață și așa a fost. Cealaltă ancoră, visul, idealul tinereții mele, Natalei, m-a ținut treaz în speranță. Tot timpul, datorită acestei ființe, am crezut că voi fi cândva liber, îmi ziceam neconținut adagiul latin „Plutește și nu te îneca“. Speram în schimbarea lumii. Nu puteam concepe că într-o lume civilizată apusul creștinesc să lase la infinit în inima Europei Antihristul păgân, comunismul ateu și sălbatic. Speram să vin acasă și să-mi fac un rost cu Natalei, să ne căsătorim, să trăim fericiți. În toți acei nouă ani de închisoare, asta am gândit. E ușor de închipuit, ori e imposibil de închipuit ce lovitură cumplită am primit când am aflat că ea nu-i liberă, că e cu un alt bărbat, căsătorită...

C.H.: Spuneți că Vasile Marciuc, până la urmă, a fost o unealtă bună, prin care Providența v-a făcut norocos, căci se instituiseră, după revoluția din Ungaria din '56, în România, și mai multă teroare, o stare de psihoză, condamnările făcându-se urgent...

Gv.V.: Da, o victimă, după prinderea mea, a fost Vasile Motrescu,

Muntele mărturisitor

împuşcat la Botoşani. Se făceau arestări pentru orice suspiciune. Din celule erau ridicaţi oamenii şi împuşcaţi fără prea multă vorbă. Aşa au pierit oameni din lotul Uţă, colonelul Romăşneanu, duşi la Timişoara şi împuşcaţi; aşa s-a stins Ion Cioca, luat din celula 4, secţia I Jilava. Vasile mi-a surâs, mi-a mulţumit pentru înţelegere. Ştia prea bine ce rol a avut.

C.H.: Un amănunt. Fiind plin de dorinţa de a-şi vedea nevasta sănătoasă, de a-şi vedea copiii, făcând imprudenţa, la momentul respectiv, a reuşit ce şi-a propus sau a fost prins fără să-şi vadă dorinţa împlinită?

Gv.V.: El a intrat noaptea în şură şi dimineaţa, în zori, a fost prins. Vă întreb: Şi-a văzut soţia şi copiii? Nu i-a văzut!

C.H.: Câtă închisoare a făcut el?

Gv.V.: El a fost prins în '55, cu o zi înaintea mea, şi s-a eliberat în '62. A fost condamnat însă opt ani. Şi aici e un indiciu. Securiştii, judecătorii au fost mai toleranţi cu el pentru faptul că i-a ajutat, căci altfel el trebuia să ia cel puţin cincisprezece ani. Cum gazda fraţilor Chiraş evadează de la Securitate, se înarmează, intră în grup cu mine, acţionează în timp şi scapă numai cu opt ani? Gazdele mele, care au fost arestate, au luat câte opt ani. Numai doi inşi au luat câte zece ani...

C.H.: După ce aţi vizionat filmul „Un surâs în plină vară“ şi cârmuirea românească şi-a schimbat metodologia concentraţionară, devenind ceva mai puţin obedientă faţă de Fiara roşie din Răsărit, aţi avut bucuria unei noi Schimbări la Faţă... Cum vă amintiţi acele zile care, categoric, înseamnă un nou capitol de existenţă?

Gv.V.: Dintru început spun că numai teoretic eram liber după ce am ieşit din mizeria închisorilor; ostilitatea, anchetele, urmărirea, supravegherea au continuat încă vreo... 40 de ani... Şi nici acum nu ştiu bine dacă nu-s ochi pe urmele mele...

Dar să ne întoarcem la ce ne-am propus. Am ajuns acasă la fratele Nicolae şi, după ce m-am îmbrăcat în cămăşi înflorate şi în cizme, împreună am plecat la hramul mănăstirii. Se uita toată lumea după noi. Se vorbea frecvent în sat că nu voi mai vedea soarele, că sunt demult putred, dispărut. Eram slab, sărac, fără nimic; aveam bocancii cu care m-am eliberat. Se ţinea lumea de la mănăstire după mine ca după urs, pentru că s-a dus imediat vestea că acela ce-a fost cu partizanii pe munţi e liber. A venit căpitanul Popescu, care era prezent totdeauna la astfel de manifestări, adunări. Nu putea lipsi Securitatea, să observe ce se petrece. A văzut că lumea se ţine după mine şi că unii încearcă să-mi vorbească. Eu mergeam cu cumnatul meu Avram şi cu cineva din Marginea care îl însoţea pe Vasile Mihailescu, care a fost închis pentru mine. Am stat de vorbă, ne-am dus încolo, înoace, am asistat la slujbă.

Căpitanul avea o vârguţă în mână, cu care îşi tot bătea piciorul, aşa, în dreapta. A trecut pe lângă mine: „Îţi spun că-i bine să mergi acasă“, mi-a

zis. I-am răspuns: „Mă duc la cimitir, să mă rog la mormântul mamei, și plec numaidecât acasă.“ Pentru că eu nu știam unde este înmormântată mama, m-am dus la cimitir cu cumnatul Avram și cu sora Glicheria. Am găsit mormântul mamei, am îngenuncheat, am zis „Tatăl nostru“ și, cu ei, am plecat la casa lor. După masă am venit la Nicolae. Am stat, am mâncat împreună, mi-a povestit foarte multe lucruri din comună, ce s-a mai întâmplat, cum s-au eliberat frații mei, cumnatele. Am pus problema: „Ce fac, unde mă angajez, că doar nu am nici cu ce mă îmbrăca?“. Aveam de la Nicolae o pereche de pantaloni și o haină. M-am angajat la mănăstire, pe șantierul de renovare a mănăstirii. Acolo l-am găsit pe profesorul arheolog Nicolae Pușcașu, care a făcut și el doi ani de închisoare. Era originar de pe Valea Trotușului, de undeva, dintr-o comună. M-a luat imediat sub conducerea lui și m-a distribuit la săpături arheologice; mă lua deseori la măsurători. Trebuia consemnat la ce adâncime, la ce nivel s-au găsit urme de foc, de monedă etc. Eu țineam metrajul, el nota. Îmi spunea să măsoz lungimea, adâncimea și după aceea mă lua în cameră și-l ajutam la lucrul de birou. Apoi s-a îmbolnăvit, a făcut o pneumonie. Mi-a procurat o seringă, streptomycină, penicilină și i-am făcut injecții. S-a îmbolnăvit și Petroniu Bulbucan, un monah tipograf alungat din mănăstirile Neamțului prin Decretul 410. Acesta era șef de șantier, stătea într-o chilie foarte rece. Avea reumatism extraordinar la mâini. A procurat și el niște medicamente contra reumatismului și i-am făcut și lui injecții. Maica stareță m-a remarcat acolo, știa de mine de când am fost în pod la mănăstire. Mă simpatiza. A venit odată jos și mi-a spus:

- Dle Vatamaniuc, vino până aici.

Am privit-o respectuos. Era o femeie foarte plăcută, înaltă, prezentabilă, din partea Botoșanilor, maica Xantipia.

- Dle Vatamaniuc, am dat dispoziție astfel: dumneavoastră, la ora 12.00, veți lua masa la bucătărie. În fiecare zi să veniți la bucătărie.

- Săru' mâna, maică stareță, vă mulțumesc. Așa că eu nu-mi mai luam mâncare de acasă, mâncăm acasă dimineața, la 12.00 mâncăm la mănăstire, iar seara din nou acasă, la Nicolae.

C.H.: Nu vi s-a părut suspectă propunerea, provocatoare?

Gv.V.: Nu, nimic, pentru că maicile mâncau și ele acolo. În una din zile, era duminică, am mers să culeg zmeură. Culegeam zmeură și nepoata mea, Viorica Roteliuc, soția lui Mircea, îmi vindea fructele undeva, la un centru de colectare. Eu îi predam coșul cu zmeură, iar ea venea și îmi dădea banii. Am făcut destul de frumoși bani, din care, pe lângă salariul pe care îl luam de la mănăstire, imediat mi-am cumpărat un costum de haine. Prima dată însă mi-am cumpărat o pălărie, căci nu aveam. Mi-am cumpărat o farfurie, o lingură, o furculiță, un cuțit, încet, încet am intrat într-o viață plină de speranțe.

Muntele mărturisitor

C.H.: În normalitate...

Gv.V.: Foarte șubredă normalitatea asta, dar în inima mea era destul de solidă. Mă prefăceam că e bine, ca să mă autosugestionez că e foarte bine. Era foarte bine, de fapt, față de ce am avut în celulă. O întâmplare: într-o lună zi, au venit doi tineri, doi vlăjgani de doi metri, care plesneau la obraji și la mâini de grăsime.

- Domnul Vatamaniuc!

Eu eram într-un șanț adânc de vreo doi metri; ridic capul.

- Ce faci acolo?, mă întrebă.

- Sap.

- Ești obișnuit să sapi, că ai săpat multe bordeie prin munții ăștia. Gata. Am știut cine sunt, dacă mi-au amintit trecutul... Nu spun nimic, aștept.

- Vrem să vorbim ceva. Poți ieși afară?

M-am dus pe șanț, la capăt aveam o scară. Am ieșit și am mers cu ei. Au dat mâna cu mine, politico.

- Domnule Vatamaniuc, noi suntem de la filiala de vânătoare... Zicând astfel, unul băgă mâna în buzunar să scoată legitimația. Eu le-am spus:

- Vă rog, nu mă interesează cine sunteți. Spuneți-mi ce doriți și eu sunt la dispoziția dumneavoastră.

Ei, văzând că sunt așa de amabil, îmi zic:

- Nu suntem de la filiala de vânătoare, avem autorizație să vânăm un căprior și nu cunoaștem coclaurile astea. Am auzit de dumneata, că știi bine locurile. Te-am ruga, că tot nu e zi de sărbătoare, căci îți vom plăti o zi de lucru, să vii cu noi să vânăm un căprior...

În fața lui Dumnezeu declar, am auzit atunci o voce în urechea asta dreaptă, am auzit zicând: „Căpriorul se numește Gavril“. Șoapta asta am avut-o în ureche. Am ridicat capul și am spus:

- Domnilor, îmi pare rău, eu nu pot să merg, eu de când am ieșit din închisoare nu calc o furnică, darămite să împușc un căprior.

- Păi nu-l împuști dumneata, că n-ai cu ce, îl împușcăm noi, numai dumneata să ni-l arăți, plătim bine...

- Dvs nu l-ați împușca dacă eu nu vi l-aș arăta, așa că nu pot să vi-l arăt. Hm, zic, la Voievodeasa este maestru de vânătoare Gheorghe Bujanovschi, Mutu, la care vin toți ștabii și el îi duce pe munți; el e mare vânător, de ce nu au apelat la el și au apelat la mine? Într-adevăr, eu eram... căpriorul. Așa s-a întâmplat cu mulți dintre cei care s-au eliberat. Cu Mireuță, cu Macoveiciuc, cu Cenușă, cu Vasile Marciuc. Pe toți i-a eliminat. Toți au fost omorâți. Unul împușcat, unul strangulat, unul cu injecție, unul izbit cu mașina. Eu urma să fiu împușcat în pădure, nimeni nu știa unde, că mă îngropau și adio, nimeni nu mai știa de mine nimic. Dar

Constantin Hrehor

Dumnezeu nu i-a lăsat și, iată, după zeci de ani sunt aici și vă declar lucrurile acestea.

„Și eu așteptam. Aplecat peste prăpastie, ascultam încordat. Deodată am auzit pași înăbușiți, departe, foarte departe. Cineva se apropia, muntele se scutura; nările au început să-mi freamăte, în văzduh se simțea duhoarea țapului din fruntea turmei. «Vine, vine!», șopteam, strângându-mi centura. Mă pregăteam de luptă.“

(Kazantzakis)

„Muntele fermecat și nemuritor al copilăriei își ridică nimbul strălucitor și pur tot mai departe. Acolo am fost asemenea zeilor, nemuritori, având și defectele lor, indiferența față de greșeli și indiferența față de timp.“

(Octavian Paler)

„În închisorile prin care am trecut am cunoscut mulți oameni, de la portar până la ministru, de la neștiutori de carte până la profesori universitari și savanți, de la demon până la înger.“

(D. Bordeianu)

„Afară era viscol și ger, iar în celula mea totul părea un sloi de gheață, de parcă și sângele în vine îmi înțepenise. Parcă niciodată nu mă săturasem și aș fi mâncat moloz și mortăciuni, numai să nu mă mănânce foamea pe mine, foame care-mi rodea stomacul ca un guzgan.“

(D. Bordeianu)

„Eram atât de slăbiți fizic și moral că, dacă ne-ar fi văzut un om normal din afara închisorii, ne-ar fi asemuit cu niște strigoi sau cu niște cadavre umblătoare.“

(D. Bordeianu)

„Cădea, în zilele acelea, peste celule, peste acoperișuri, peste curți o ploaie insistentă care înmuia orice lucru și învinețea chiar și aerul din fața gratiilor de la ferestre. Era neplăcut să atingi cu mâinile amorțite păturile aspre; dimineața toate obiectele ne așteptau umede și posomorâte; doar la ora când ne aduceau rația, gamela fierbinte, ținută cu genunchii, era o prezență caldă.“

(Cesare Pavese)

„Morții se ridică și umblă la soare, îngropații ăștia de vii pot rosti în sfârșit câteva cuvinte. E o butelie de oxigen care insuflă viață fiecăruia dintre noi.“

(H. Charriere)

Muntele mărturisitor

„... sentimentul acela teribil al iremediabilului. Sentimentul că pierdusem ceva, esențial, de neînlocuit, și că mă aflam acum fără rost în viață.

(Mircea Eliade)

„Nu-ți mai mușca pumnii și nu mai suspina. Nu mai alerga la ușă când trece cineva, întinde-te în pat și învață să stai singur. Un copil care se duce la dentist, știe despre asta mai multe decât dumneata.“

(Cesare Pavese)

„Omul cu multe griji, nu se poate face blând și liniștit. Căci pricinile cele de nevoie ale lucrurilor întru care se ticăloșește, îl silesc pe el a se mișca întru dânsule și a se îndeletnici cu ele fără de voie și, chiar nevrând el, îi răpesc liniștea și tăcerea lui.“

(Isac Sirul)

„Las', că-i mai fericit! A scăpat și ăsta. N-are mamă, n-are tată, nu cățel, nu purcel, o să-i fie mai bine. îmi spunea când a venit că s-a matosit aseară cu un cumnat, încai știe de ce-a trăit. Pe urmă strigă la ăilalți: Haideti-napoi, c-avem treabă! Peste trupul înțepenit al mortului ninge.“

Pe poarta larg deschisă intrau niște boi falnici, goniți de bicele bouarilor. Mugeau de se cutremurau zidurile.“

(Eugen Barbu)

„Iar ultimul nostru personaj este moartea.“

(J.C. Carriere)

„Tu mă îngrozești cu munci? Oare nouă, creștinilor, ne este frică a pătimi pentru Dumnezeu nostru prin sabie? Dar prin aceea ne vom dezlega de temnița cea trupească și vom dobândi cereasca libertate. Sau prin foc? Dar noi, mai mare văpaie poftind, am stins văpaia în trupurile noastre, iar de acest foc nu ne vom teme. Sau de surghiun? Dar Dumnezeu nostru este pretutindeni și oriunde suntem noi cu Dumnezeu, acolo este locul nostru“.

(Sfântul mucenic Tiburtie)

C.H.: După aceste... plombe în dialog, nefiind altceva decât un colaj sintetizând un remember, continuați-vă istorisirea.

Gv.V.: Mai târziu m-a chemat șeful de post, Nemțeanu. Veneam de la fratele meu Grigore într-o duminică, când încă era soarele sus, eram ca o fată mare, devreme acasă la nepotul meu Nicolae, să nu mă aibă nimeni la îndemână. Mă cheamă șeful din fața postului:

- Ce faci, domnule Vatamaniuc?

Constantin Hrehor

- Vin de la fratele meu și merg la nepotul.
- Vreau să stau un pic de vorbă cu dumneata, ești bun?
- Da, vă rog. Merg spre el, îmi dă mâna:
- Dle Vatamaniuc, vreau să vă spun ceva. Știu că ești om de încredere, că ai suferit mult, te-aș sfătui să părăsești comuna.“

M-a surprins. Așa un efect de revoltă au avut aceste cuvinte ale lui asupra-mi, încât am întins mâna și i-am spus repezit:

- Vă mulțumesc.

Am dat mâna și am plecat. Știam că, și eu fiind jandarm pe la diferite posturi, atunci când aveam un astfel de om pe raza postului eram obligat să fac un fel de dare de seamă, o notă zilnică despre el: cu cine vorbește, ora, cu cine se întâlnește, ce face, cu ce se ocupă etc. Am zis: asta face și el despre mine, categoric, și acum, el, ca să scape de această obligație, că e greu să dai zilnic o notă, mai ales că el nu mă știa și nu mă putea urmări, și să scrie niște minciuni nu avea cum, găsi această cale, să plec din comună. Făcea un raport că Vatamaniuc e plecat și scăpa. Peste vreo două zile, în timp ce veneam la nepot acasă, pe o uliță care merge la deal, în gura uliței, l-am văzut pe Ilie Cazacu a lui Onofrei, fratele lui Gheorghe Cazacu. Eram prieteni, el fiind cu vreo doi ani mai mic ca mine, prieteni de la școală. Mă oprește și-mi zice:

- Dl Gavriluță (așa îmi spunea el), ești bun să vii până aici? Vreau să-ți spun ceva.“

Am trecut drumul și am mers la el. Dau mâna și zic:

- Ce faci, Iliuță?

- Bine.

- Ce vrei să-mi spui?

- Dl Gavriluță, am fost undeva și ce am auzit eu nu-mi place... Astea au fost cuvintele lui. Și i-am replicat revoltat:

- Bine, măi Iliuță, ce să fac eu dacă nu-ți place? Nu te mai duce acolo...

- Nu, dle Gavriluță, nu mi-a plăcut ce-am auzit despre dumneata. Eu am stat un pic. Zic:

- Și?

- Ei, și! Eu zic că ar fi bine să părăsești comuna.

- Mulțumesc Iliuță.

I-am întins mâna, iar în casă, în acel moment, m-am lămurit și am zis: e clar, mi se coace și mie sfârșitul. Șeful de post a vrut să-mi protejeze zilele. Nu se poate ca Iliuță, întâmplător, să-mi spună același lucru, că el era de la partid, era mare, lua parte la ședințe secrete. Mi-am făcut lichidarea și, într-o zi, pe neștiute, seara, am plecat cu ultima cursă din sat. Am stat la Rădăuți, am luat trenul și am plecat la București, apoi de la București, la Timișoara și m-am oprit pe malul Dunării, acolo unde se făcea

Muntele mărturisitor

barajul de la Porțile de Fier. M-am oprit acolo, am stat un an. Am fost descoperit, eram în pericol. Am fugit și m-am angajat pe un șantier lângă Craiova, la Ișalnița. Dar să mai scrieți o frază:

Natalița era deja cu Gheorghe. Oamenii de la mănăstire, mulți dintre muncitori, erau din comuna Mărițeia. Erau aproape cu toții ucraineni. Grozav țineau la mine acești ucraineni, toți. M-au luat deoparte și mi-au spus:

- Dle Vatamaniuc, cumpără material, cărămidă, ciment, adă câteva căruțe de nisip, noi venim într-o duminică, nu mergem acasă, și îți zidim o casă. După aceea ți-o tencuim noi, într-o lună casa trebuie să fie gata.

Așa mi-au spus. Șeful lor era Vasile Bilec. Eu, cum am spus, căutam să muncesc, să-mi fac câțiva bani să-mi cumpăr un costum de haine. Umblam cu o haină albă, pe care mi-a dat-o cineva din familie, cu un veston decolorat, umblam cu pantaloni militari, nu aveam pălărie. Duminica mergeam la zmeură, luam câte șazei-optzeci de lei pe o coșarcă de zmeură...

C.H.: Și, sub presiunea situației, pus în garda de câțiva binevoitori, a trebuit să părăsiți locurile natale, atât de dorite în celulele morții...

Gv.V.: Da, mi-am adunat lucrurile și cu valiza în mână am intrat în drumul altor încercări, în pribegie, în condiția de om hăituit.

C.H.: La câtă vreme după eliberare?

După opt luni, știu bine, căci m-am uitat în carnetul de muncă, era în primăvara anului 1965...

C.H.: Aș dori să mai vorbiți câte ceva din perioada șantierului mănăstiresc, unde și tatăl meu, fierarul-betonist, v-a fost coleg și, de asemenea, Vasile Vatamaniuc, fratele sucevițeanului Dumitru Vatamaniuc, eminescologul, academicianul...

Gv.V.: Așa cum în '49 am plecat hotărât într-o noapte în pădure, la Vulturul, tot așa, după ce moartea mă pândea inevitabil, la Sucevița, am plecat în '65. Despre șantier nu am ce spune în chip deosebit, pentru că nu am stat mult acolo. Totuși, pentru că m-ați întrebat cum eram perceput de colectivitate, trebuie să vă spun că impactul a fost impresionant. Toți mă priveau mirați, mă respectau extraordinar, îmi făceau invitații la masa lor, așa cum e pe șantier, îmi aduceau fructe de-acasă. Nu, nu eram deloc lepros, stingher, indezirabil. Dar profesorul Nicolae Pușcașu, acest om de aur, pe care îl pomenesc în rugăciune, căci am aflat că a murit nu de multă vreme, nu poate fi cu nimeni comparat.

Să vedeți o întâmplare - unii încă își închipuiau că „banditul terorist“ e activ în lucruri nelegiuite; cineva, un tânăr se strecura abil printr-o fereastră în magazinul forestier din sat, gestionat de Vasile și Vianora Zaremba. S-au făcut pânde căci se furau mereu banii. Magazinul era bine încuiat, dar din când în când banii erau drămuți de tâlhar. Cum? Ca prin

farmec! Într-un miez de noapte, în liniște mare, infractorul, înăltuț, subțire ca... Vatamaniuc, sosi. A împins geamul pe care îl deschidea de cu seară, amestecat între muncitorii îmbulziți după alimente, și s-a strecurat înăuntru printre gratii. Milițienii, împreună cu gestionarul, au stat în magazia de afară, în pândă. Au ieșit, au deschis magazinul, iar înăuntru nu era nimeni. Au strigat: „Vatamaniuc, ieși afară!“. Liniște. Au aprins lanternele și, într-un compartiment al magazinului, după niște butoaie, l-au reperat pe... intelectual, director de cămin cultural și... cu dosar pentru Școala de ofițeri în miliție. Lui Zaremba, gestionarului, i-a părut rău de această descoperire, căci era o rudă de-a sa, dar legea și oamenii ei nu au putut mușamaliza fapta. În fine, pe șantier se discuta cazul, dar eu nu știam despre ce era vorba. Atunci Dumitru Roteliuc, poreclit Mitrușor, mi-a spus că în beznă mi-a fost pronunțat numele: „Vatamaniuc, ieși afară!“. Am fost extrem de iritat și am spus în auzul tuturor cine a fost infractorul și că numai niște proști mă pot învinui pe mine, căci asemenea fapte eu nu le puteam săvârși, le pot face numai cei cu carnet de partid. Ucrainenii au râs grozav, vorbele mele au mers din gură în gură, șeful de șantier a vrut să-mi facă lichidarea, cei de la Miliție au fost intrigați, mi-am atras destulă ură...

C.H.: Am remarcat starea din jurul Dvs., pe șantier, în colectivitate, spuneți-ne acum ce capital de simpatie aveți în sat, căci e bine știut, alături de Dvs. au fost numeroși cetățeni arestați și aruncați în celule, unii sprijinitori ai grupului de partizani, prieteni devotați, simpatizanți, dintre ei mulți tineri, cu neveste, cu copii care nu au crescut ușor fără părinți...

Gv.V.: E greu de răspuns, dar trebuie și aici pronunțat un răspuns sincer. Sunt absolut convins că suferință și neazuri mari au fost în casele acelor care, bine intenționați, generoși, solidari cu revolta noastră anticomunistă, odată depistați, au fost siliți să guste din amărăciunea închisorilor. Desigur, aș putea spune că nimeni nu le-a pus pușca în piept ca să ne ajute, dar nu așa trebuie interpretat. Au fost oameni care au avut același crez ca oamenii rezistenței, au trăit umiliți, au dorit o răzbunare, o schimbare, au sperat, ca și noi cei care am ales muntele cu toate dramele lui, într-o înviere... Unii au fost arestați înaintea mea și s-au descoperit în lanț, pe alții i-au indicat trădătorii care îi știau ca gazde, ca protectori; și, desigur, nu pot să ascund, eu însumi am declarat anumite nume și date pe care, chiar dacă aș fi vrut să le ascund, nu mai avea nici un rost, căci erau deja cunoscute.

În sat am fost bine primit și nu am dus lipsă de admirație; eram înconjurat de mulți oameni curioși, unii compătimitori. Chiar și Bujanovschi, fostul brigadier silvic, de numele căruia se leagă evenimentul de la Bâta Corbului, cu conștiința încărcată de acea nefastă istorie, mi se apropia, îmi arăta sollicitudine, amabilitate.

C.H.: Amabilitățile le-am consemnat. Dar adversitățile?

Muntele mărturisitor

Gv.V.: Ar fi o naivitate să cred că în jurul meu s-a instalat un nor de admirație și numai atât. Desigur, acel nor era străbătut și de... fulgere mânioase, poate chiar răzbunătoare. Spre exemplu, Toader Chiraș, despre care am vorbit, cel care a crezut până la moarte că eu am provocat incendiul de la nunta fiului său Valeriu, nu m-a agreat niciodată. La fel Anton Stadler, care și el nu mai este printre cei vii. Și Traian Brăilean, un om hotărât și demn, care a suferit pentru mine, și, sigur, nu ne putem opri aici, căci mentalitățile și convingerile diferă de la ins la ins. Însă sunt și oameni care, dincolo de toate suferințele și după anii grei de pușcărie îmi arată aceeași bunăvoință ca și acum cincizeci de ani. Așa este Toader Mihailescu, așa era și Viorica, soția sa, Dumnezeu să o ierte. Vin la Toader, vorbim, zâmbim, stăm la masă, bem un rachiu, povestim din timpurile duse...

Cert este că suferința a fost copleșitoare și pentru cei care am stat cu armele în mână, hăituiți prin păduri, și pentru cei care rupeau de la gura lor ca din puținul pe care îl aveau să ne dea și nouă. Dictatura sălbatică poartă vina pentru toate, nu bieții oameni.

C.H.: Toader Mihailescu, pe care și eu îl vizitez și mă uimesc că este teafăr și surâzător, îmi comunică o logică simplă în privința aceasta: „Dacă nu le dădeam de mâncare, trebuia să se predea, nu aveau încotro“.

Gv.V.: E corect ce spune. Dar faptul că am fost alimentați ce relevă? Tocmai solidaritatea dintre cei din sat cu cei din munți, o năzuință comună, o iubire reciprocă...

C.H.: Unii spun că acei care au ales muntele, nu au făcut din viața lor un ideal, ci o aventură...

Gv.V.: O aventură a cărei finalitate este temnița, închisoarea previzibilă din prima zi de viață în pustietăți? Astăzi, da, pare o aventură, un risc pe care numai nebunii îl pot alege. **Dar nu-i așa, a fost un fenomen nu local, aberant, ieșit dintr-o experiență bizară, ci un fenomen național, cu întindere, care a cuprins diferite zone din țară.** A fost o opoziție curajoasă față de un regim diabolic, instalat cu forța, cu mijloace inumane, crunte, sălbatice.

C.H.: Lista cu gazdele era deja făcută când erați închis...

Gv.V.: Da. Cei mai mulți au fost arestați cu două luni înaintea mea, pe unii i-am văzut la proces, pe unii a trebuit să-i recunosc, în multe împrejurări însă procesul sprijinitorilor mei s-a derulat în absența mea.

C.H.: Știu că și personajul feminin care v-a marcat pentru totdeauna, femeia căreia i-am dedicat un emoționant capitol, în legătură cu trecutul, are reacții cu totul diferite în comparație cu prietenii Dvs. statornici. Nu acceptă dialogul sub nici o formă, interviurile, imaginile televizate etc., motivându-se scurt și totodată cu subtilitate, că acel timp este „urât și nu mai vreau să mi-l amintesc“.

Constantin Hrehor

Gv.V: ...Mda... Într-o defnire scurtă, acel trecut nu a fost decât urât, căci teroarea comunistă nu putea fi frumoasă...

„Confesiunea seamănă cu o autoflagelare.“

(Dostoievski)

„Te uitai la mine și, cum te uitai, am simțit că lumea era doar un nor încărcat cu fulgere și cu vânt, sufletul omului e și el un nor încărcat cu fulgere și cu vânt, că Dumnezeu suflă peste ele ca să dispară și am înțeles că nu există scăpare.“

(Kazantzakis)

„E greu să fii singur.“

(Marin Sorescu)

„...dragul meu, amândoi suntem logodiți cu moartea, ce rost are să ne mai logodim.“

(dintr-o scrisoare a eroinei Ecaterina Teodoroiu)

„... lecția unei morți imobile, a unei morți în adâncime, a unei morți care rămâne cu noi, lângă noi, în noi.“

(G. Bachelard)

„Muzica mângâietoare... s-a stins treptat în murmure tot mai slabe, până când râul s-a întors pe de-a-ntregul la solemnitatea tăcerii lui dintâi.“

(Edgar Allan Poe)

„Ne despărțeam... O! cine mai întreabă de cei ce nu-s! de cei ce-au fost pre vremuri!“

(Ion Caraion)

„Începuseră crizele de melancolie cu care eram să mă lupt mulți ani după aceea. Mi-a trebuit o mare încordare a voinței ca să pot rezista celor dintâi accese de tristețe.

Se dezlănțuiau pe neașteptate, către apusul soarelui, și la început nu înțelegeam ce se întâmplă cu mine.“

(Mircea Eliade)

„Prin suflet, mi-a trecut presimțirea că-nvinuirile-acelea, atât de drepte, aveau s-ajungă la Dumnezeu printr-un mesager dornic a i se-nfățișa mai devreme decât autorul lor.“

(Ileana Vulpescu)

Muntele mărturisitor

C.H.: Acum, după ce Bucovina rămânea în urmă, cu toate amintirile plutind peste munții care nu v-au trădat niciodată, intrați, trecând prin Porțile de Fier, într-o altă lume, într-o altă experiență.

Gv.V.: Nu aveam de ales, știam că crucea nu mi-a căzut de pe umeri odată cu părăsirea închisorilor. Mi-am păstrat deviza: „Muncește ca să trăiești.“ Am studiat terenul, eram pe un șantier care nu îmi procura siguranță - între dormitor și locul de muncă erau vreo doi kilometri pe care, mai ales după ce ieșeam din schimbul de noapte, parcurgându-i pe jos, pe Gura Văii, mă expuneam riscurilor mari. Puteam dispărea oricând în Dunăre și poate cineva, dacă mai avea ce, mă pescuia în Marea Neagră. După un an am plecat lângă Craiova, în comuna Ișalnița. Aici se făceau plăci mari de beton, prefabricate pentru blocuri, grinzi pentru poduri, diverse piese. Era o muncă grea, dar nu m-am temut niciodată de muncă Și amintesc aici că prin aceste încercări am trecut avându-l alături și pe un prieten de-al meu, Radu Popescu, fiul doctorului Popescu, cel care a căzut cu avionul în ultima zi de rezistență împotriva comuniștilor, în 1944. Radu locuia pe strada Mesteacănului, nr. 6, în Craiova, lângă parcul Bibescu, era deținut politic și m-a primit la el. Descărcam împreună vagoanele cu nisip și pietriș care veneau noapte de noapte; eram vreo zece inși la descărcat. Venea Marșhruta și șeful de șantier striga la noi: „Echipa de descărcare, a venit Marșhruta!“ Vagoanele de câte patruzeci de tone, din fier masiv, se opreau înainte și noi intram în acțiune câte doi la un vagon. Lopețile trebuiau să umble în mare viteză, trebuia să curățăm bine vagoanele, ca să se închidă bine obloanele, ca nu cumva, rămânând pietriș pe ramă, să curgă, la o nouă încărcare, pe linia ferată. Apoi trăgeam movila ca să lăsăm libere roțile și aceasta o făceam de fiecare dată până a fi numerotate vagoanele și trimise după un nou transport. Am stat aici câteva luni, până ce am fost descoperit și din nou pus pe lista morții.

Cum a fost? într-o noapte, șeful de echipă porunci: „Studentii - căci așa ne zicea el ironic mie și lui Radu - nu merg acum împreună la vagonul X, ci unul la acela și celălalt la altul“. Gata, mi-am zis, Doamne, să nu mă lași!; știam că mi se vroia sfârșitul. Am descărcat un vagon; când deschideam obloanele, le propteam în câte o coadă de lopată scurtă și stăteau așa ca aripile de cloșcă atunci când își primește puii. Așa procedam când curățăm vagoanele; după ce operațiunea era gata, coada lopeții era înlăturată și oblonul cădea liber, iar noi trăgeam zăvoarele. Era noaptea, rece, mi-am luat pufoaica și am început să îndepărtez nisipul de lângă linie. Mi s-a poruncit: „Bagă-te în vagon și fă curățenie acolo, ca să închidem oblonul“. Criminalul stătea în spatele meu cu lopata în mână, nu bănuiam ce va face. Stăteam întins pe burtă pe grămada cu nisip și curățăm acolo. El atunci a lovit cu lopata proptea și, ca într-o cursă de prins șoareci,

oblonul de fier, de peste o sută de kilograme, a căzut peste mine. Norocul nu m-a părăsit, adică Dumnezeu m-a prins în palmă - grămada de nisip era încă înaltă și oblonul nu a căzut de prea sus, apoi, în pufoaică fiind, lovitura a fost amortizată. Am suferit un traumatism puternic, am fost învinețit, dar coloana vertebrală nu mi-a fost ruptă. Mi s-a întrerupt respirația și am căzut de-a dura pe o movilă de nisip. Era o noapte răcoroasă, spre dimineață de-acum, mi-am revenit și am auzit asasinul, căruia Dumnezeu i-a întrerupt planul, cerându-și scuze că, din greșală, a lovit propteaua oblonului...

C.H.: Din nou în Bucovina...

Gv.V.: M-am întremat cât de cât și mi-am făcut lichidarea. Lovit, cam strâmb, dar sănătos în general, am venit la Sucevița și am rămas la sora mea vreo două luni. Știam o poieniță pe-aproape, înconjurată de molizi; stăteam acolo pe o pătură în soare de toamnă, de după-amiază până pe la orele 4-5 seara, când pleca soarele și se lăsa umbra. Nu beam alcool, nu fumam, stăteam în ozon bun, mâncăm, beam lapte mult, apă curată și astfel m-am refăcut repede. Două luni mi-au ajuns. Trebuia să-mi caut un rost. M-am orientat spre București. Dar pe cine știu eu acolo? Cercetez și îl aflu pe Ichim, pe un frate al cumnatei mele, al soției fratelui meu Avram. Am ajuns la el. Precaut, acesta îmi spune astfel:

- Măi Gavri! la mine nu poți locui, căci în acest bloc - pe Calea Moșilor nr. 10 - vine deseori controlul, verifică dacă nu sunt străini care fac probleme la plata întreținerii. Dar am un atelier în beci, unde lucrez eu ca instalator, nu are geamuri dar ai gaz metan și poți încălzi ceva, poți găti; batem doi țaruși și facem un pat, vei sta aici până îți vei găsi ceva mai bun.

- Bucuros!, exclam eu, învățat cu „vilele“ mele subterane.

M-am dus în beciul lui și m-am angajat la lucru pe un șantier. Nu era rău în beci; pentru că nu erau geamuri, am spart eu lângă ușă, cu un fier-beton mare, pe care l-am adus de pe șantier, o găurice de mărimea unei nuci, ca să vina puțin aer pe-acolo. Necazul mare era că nu mă lăsau șobolanii să dorm. Tare mulți șobolani erau, toată noaptea treceau peste mine chițcăind. Li mai speriam eu, dar iar veneau. Am stat câteva luni bune acolo. Securitatea m-a descoperit că lucrez pe șantier, dar nu știa unde dorm. Eu, de pe șantier, mergeam pe ici, pe colo, prin oraș, pe o stradă o dată, altă dată pe alta, pe sub un bloc, intram într-un magazin, repede ieșeam pe dincolo. Mă pierdeau, intram în beci la mine, nu știau unde dorm. De noapte mă sculam și veneam pe șantier. Când veneau ei să vadă măcar dincotro vin, eu deja așteptam de două ceasuri în curte. Până l-a urmă însă au descoperit unde dorm. Eram în pericol. Nu ieșeam nicăieri. Mă baricadam bine acolo, iar ziua eram la serviciu cu băieții, nicăieri nu ieșeam. Duminica citeam câte un ziar înăuntru. Lumină aveam. La un moment dat, inginerul mi-a dat mie să fiu gestionarul mașinii; eram încărcător pe o mașină „Steagul Roșu“; o mașină mare, un camion. Aveam

Muntele mărturisitor

patru încărcători, eu eram șeful mașinii, dar încărcăm și eu la -lopată. Eu primeam bonurile, mergeam la magazie, aprovizionam magazia, țineam gestiunea; luam proces-verbal cu materiale, semnam tot. La un moment dat, mă cheamă inginerul:

- Măi Vatamaniuc, de unde ești tu?
- Din Bucovina, dle inginer.
- Ai avut la Regimentul 8 vreun frate?
- Am avut trei frați la 8 Vânători.
- Cum s-au numit?
- Vatamaniuc Grigore, care a fost la 3 Grăniceri și l-au luat la 8

Vânători, unul Vatamaniuc Constantin, sergent major, și unul Vatamaniuc Gheorghe...

- Măi, pe care îl cunosc eu?
- Nu știu. Pe aceștia trei i-am avut...

- Eu am aflat despre tine totul. Știi cum te comporti pe mașină. Uite ce e, Vatamaniuc, avem, după cum știi, magazia din Anton Pann, unde duci tu materiale (un depozit mare, de unde se aprovizionau multe șantiere din București; un altul era pe Peneș Curcanul, de unde luam diverse materiale de șantier și le depozitam în magazia de pe Anton Pann)...“ Era acolo un ungar bețiv, Piroșca, tare ciudat, deloc potrivit cu corectitudinea mea, care îl încurca. Erau patru maiștri conducători de șantiere, într-o împrejurare, fiindcă la telefon nu răspundea nimeni și pe șantier oamenii aveau nevoie de materiale, inginerul, intrigat, a hotărât să-mi încredințeze mie depozitul de pe Anton Pann.

- Tu ai fost militar, tu cunoști ordinea, mi-a zis, sporindu-mi responsabilitățile. Doamna Bubuiceanu, contabilă șefă, i-a ordonat lui Piroșca să facă predarea cartotecilor, fișelor. Omul s-a conformat. Magazia era uriașă: patru sute-cinci sute kilograme de vopsea, tone de ciment, mii de cărămizi, țevi, instalații sanitare, cherestea - asta în curte -, dar în interior, materialele erau de milioane grele. Am pus totul în regulă și făceam totul conștiincios. A mers bine treaba vreo două luni. Inginerul mă suna, iar eu executam și raportam. Într-o seară însă se ivi în ușă, în timp ce îmi puneam la punct magazia, un ins civil:

- Ce cauți aici, bă, banditule?

A zăbierat așa și m-a înjurat. Eu m-am întors intrigat și i-am zis:

- Ascultă, domnule, aici este un depozit, de ce-ai intrat? Ieși afară!
- Mă, banditule, vezi-ți de treabă! Ce cauți tu aici? Aici e averea țării,

sunt milioane, cum poți dumneata să mă încurci?

Apoi îmi spune că el e colonelul Păuna de la Trust.

- Dle colonel, de ce n-ați venit să mă întrebați? De ce mă înjurați? Asta o face orice bărbat de pe stradă. De aceea v-am întrebat eu de ce ați intrat în curte...

Constantin Hrehor

- Ce cauți aici?
- Cum ce cauți aici? Am în primire magazia.
- Cum în primire? La o parte! Și iarăși înjură nervos.
- Dle colonel, vă rog frumos, nu mă înjurați, vedeți-vă de treabă și lăsați-mă. Eu aici am răspundere. Vreți să mă băgați în pușcărie? Lăsați-mă în pace să-mi fac treaba.

S-a dus la grup și a cerut să fie schimbat. Nu știau nici aceia de ce și nici eu de ce. Avea un nepot pe care vroia să-l aducă în București, să facă seralul, iar pentru asta trebuia să aibă serviciu. Voia să-l pună în locul meu la magazie. Cei de la grup nici nu voiau să știe. Dar ce putea face grupul față de trust și mai ales față de Securitate? Mă cheamă dna Bubuiceanu și inginerul:

- Dle Vatamaniuc, ce facem? Ticăloșii ăștia de la Trust au spus să dai în primire.

- Dumneavoastră știți. Eu nu mă pot opune. Știți cine sunt.
- Știm. Pe noi nu asta ne interesează, pe noi ne interesează să meargă treaba bine și dacă merge, suntem mulțumiți. Dna Bubuiceanu, ce facem? Să vorbiți cu soțul.

Soțul ei era inginer, directorul a două fabrici de cărămidă, lângă București, care aprovizionau șantierele, om cu putere.

- O să vorbesc cu soțul, încuviință ea.

A intervenit însă colonelul și planul lor binevoitor a căzut.

- Vatamaniuc, afară cu banditul!

Stresul a durat o lună. Ce trebuia să fac? Sâmbăta trebuia, regulat, să dau drumul la oameni, să semnez, să închei actele magaziei. Eram foarte prețuit de muncitori; deseori încheiam șantierul înainte de termen și lăsam oamenii să respire, iar inginerul era surprins de abilitățile acestea, ca și atunci când, recuperând materialele rămase după închiderea lucrărilor, le introduceam din nou în magazie și nu ieșeam în lipsă niciodată. Șefului îi plăcea și curățenia de care ne îngrijeam, nu avea nici un cuvânt de reproș. Dar sosi... sentința. Dna contabil-șef îmi spune:

- Dle Vatamaniuc, nu mai putem, trebuie să dai în primire.

- Dau, doamnă. Când hotărâți dumneavoastră.

- Dle Vatamaniuc, e în ordine magazia?

- În ordine, la orice oră, dna Bubuiceanu.

- Dle Vatamaniuc, cum stăm, ai ceva lipsuri?

- Aici vreau să vă spun ceva doamnă: nu stăm bine...

- Ce? Ai lipsuri?

- Nu. Am plusuri.

- Cum?

- Am vreo zece mii de cărămizi, am ciment în plus, am niște scânduri și niște instalații sanitare.“

Muntele mărturisitor

Izbucnește în plâns. Zice:

- Hai cu mine. Și mă duce la inginer.
- Dle inginer, iată cine ne salvează pe noi!

Ce se întâmplase? Ei făceau un deviz pentru o anumită lucrare, pe un șantier oarecare, lucrarea lua mai multe materiale decât prevedea devizul. Și erau întotdeauna în deficit. Or eu aveam plus în magazie. Acum ce era în plus se adăuga la lipsuri și se echivala bugetul.

- Nu se poate, dle inginer, omul ăsta nu trebuie să plece de aici!

Ei n-au știut ce fac eu, eu vroiam să fiu gospodar, să nu fie pe șantier murdărie. Astfel i-am salvat pe cei cu vreo două șantiere unde au avut lipsuri. S-au mai pus ei luntre și punte pentru mine, dar n-au putut, într-o bună zi, mi-au spus mârniți:

- Închide, dle Vatamaniuc, magazia și vino aici.

- Nu dăm materiale pe șantier, dle inginer, iar Trustul va spune că noi nu dăm materiale pe șantier pentru că n-avem magaziner.

- Foarte bine.

Au adus pe unul Ursu. Un filfizon cu plete, cu pantaloni evazați și pantofi cu toc. Mă uit la el - nu prea avea figură de gospodar. Am dat în primire, tot.

Am dat, așadar, în primire. La o săptămână, pe tânărul pletos l-a prins Miliția în cartierul Ferentari. A trecut pe-acolo un echipaj auto și a văzut într-o curte o mașină din care era descărcată cărămidă. Aceia nu erau niște ageamii, erau versați, știau că în sectorul lor nu e nici o lucrare. Au oprit mașina; oamenii descărcau, era încărcătorii pe care i-am avut și eu.

- Ce faceți dumneavoastră aici?
- Descărcăm niște material, niște cărămidă...
- Cine v-a trimis aici?
- A venit cu noi delegatul, care este gestionarul.
- Unde e el?
- În casă.“

Șoferul se numea Ionescu. Stăteau la un păhărel. Șoferul nu bea, dar aceia beau. Când a văzut echipajul, a albit.

- Cum aduceți materialul acesta aici, e vreo lucrare?
- Nu...
- Actele dumneavoastră, cutare...

Gata, a căzut totul! El a vândut o mașină de cărămidă la niște țigani din Ferentari, cu care s-a întâlnit la discotecile lor. Apoi, ce-a pățit Păuna, ce-a sărit inginerul de la grup și cu tot personalul de la contabilitate!

- Gospodarul n-a fost bun, Vatamaniuc, mi-ați adus tâlharul care vinde averea țării!...

Degeaba, Securitatea a avut ultimul cuvânt. Asta am pățit eu la București.

Constantin Hrehor

După aceea am plecat din beci, am plecat și mi-am luat o gazdă lângă magazie, pe Anton Pann. După ce am plecat de la magazie, m-am dus la fabrica „Acumulatorul“, care e în afara Bucureștilor. Acolo era foarte greu, foarte periculos. Lucram în plumb. Cine nu respecta protecția muncii, se îmbolnăvea de saturnism, de o boală de ficat de la care nu trăiai mult. încet-încet, am ajuns confecționar de plăci de plumb și, după aceea, la o mașină de pastat. Aceste plăci se pastau cu pastă de plumb, apoi se introduceau în tubul de uscare. Am trecut prin toate fazele foarte repede și eram foarte bine plătit. Acolo ni se puneau, la fiecare douăsprezece luni, trei luni în plus. Lucram în mediu toxic, foarte toxic. Primeam un litru de lapte pe zi gratis și o sută cincizeci de grame de costiță. Plătit foarte bine, la pensie ieșeai cu pensie bună. Am lucrat un an și șase luni. Aveam de gând să ies la pensie de acolo. Dar iarăși o zi neagră! Cineva de la birouri îi spune șefului meu, maistrului Bogeia:

- Dl Bogeia, aveți pe unul Vatamaniuc aici?

- Da. La tunelul de uscare, la plăci.

- Spuneți-i că îl cheamă la birou dna Bălăci.

- Dle Vatamaniuc, spală-te bine (lucram cu mănuși de protecție), ești chemat la birou...

Mă spăl și merg.

- Cum te numești dumneata?“, mă întrebă un domn înalt.

- Vatamaniuc Gavril.

- De unde ești?

-Din...

- De când lucrezi aici? Ii spun. îmi zice scurt:

- Du-te și te îmbracă. Mergi cu mine!

M-am spălat, am făcut baie, m-am îmbrăcat și m-am dus. În spatele biroului era o Volga neagră. Am intrat în mașină și am fost dus la Securitate, nu la cea care era aproape de mine, de zona unde locuiam, la Securitatea din Rahova. M-a luat în primire un colonel. S-a recomandat colonel și a pus un casetofon în funcție, cu un microfon spre mine. îmi spune:

- Ascultă, măi pasăre rară! Noi ne-am modernizat acum, nu mai scrii declarații. Ai să declari tot ce întrebăm noi.

- Da, dle colonel. Am declarat de foarte multe ori și sunt inițiat..

- Bine, dar ceea ce te vom întreba acum nu știu dacă ai mai declarat vreodată. E pentru prima dată.

- Bine.

- Îl cunoști pe Săndulescu?

- Îl cunosc.

- De unde îl cunoști?

- De la fabrica de pâine unde am lucrat. Acolo, la Fabrica de pâine

Muntele mărturisitor

«Ștefan cel Mare» l-am cunoscut.

- În închisoare te-ai întâlnit cu el?

-Nu.

- Dar pe Romică Ionescu îl cunoști?

- Da, l-am cunoscut.

- Unde?

- Săndulescu mi-a făcut cunoștință cu el.

Și mă mai întreabă de încă un nume dacă l-am cunoscut. L-am cunoscut, am răspuns. Mi-a făcut cunoștință dl Săndulescu. O singură dată l-am văzut.

- Și ce-ați făcut când v-ați întâlnit?

- Ne-am dus la un restaurant, a comandat un litru de vin și o gustare, acolo ceva.

- Și ce-ați vorbit?

- De-ale noastre...

- De-ale voastre? Vă spun eu ce-ați vorbit.“

Ce era? Un ardelean care a stat în închisoare cu Săndulescu, pe care îl știa băiat extraordinar de bun, după ce a ieșit de la închisoare s-a făcut agent al Securității. Securitatea l-a trimis în București, la oamenii cu care a stat în închisoare, să-i tragă de limbă. L-a găsit și pe Săndulescu și acesta a spus totul, tot ce știa, fără nici un fel de reținere. Ba a mai făcut cunoștință și cu mine, și cu alții, și cu alții. Eram la restaurantul „Grădinița“.

- Dar repede v-ați adunat!, a spus ardeleanul.

Eu i-am zis:

- Eu, dacă vreau, într-o oră, cinci sute adun!

Era un fel de fantezie de-a mea. Am vrut să-i arăt că suntem mulți în București și asta era adevărat, căci m-am întâlnit cu mulți. Din vorbă în vorbă, am ajuns și la excursii, că eu plec întotdeauna în concediu în Bucovina, că eu nu vreau să-mi pierd antrenamentul, că plec în Bucovina să urc pe munți. Ce-a făcut el, Munțiu (căci așa se numea acest fiu de doctor, ticălos grozav)? S-a dus la Securitate și, dând raportul, a spus:

- Săndulescu a vorbit așa, așa; l-a adus și pe Gavril Vatamaniuc... Vatamaniuc?, un nume cunoscut la Securitate!

- Și ce-a vorbit Vatamaniuc?, întreabă șefii.

- A spus că el într-o oră adună cinci sute de oameni și pleacă cu ei în munți!

- Da?

Mamă, ce-am pățit! O lună de zile tot la anchetă, întrebat ce s-a discutat cu Săndulescu. Săndulescu a fost arestat, Romulus a fost arestat; mie mi-au dat drumul acasă noaptea târziu, spunându-mi-se:

- Mă, banditul, mâine când ieși de la..., la ce oră ieși de la...?

- La ora patru.

Constantin Hrehor

- Când ieși de la lucru la ora patru, aici te oprești! Nu dai pe acasă!
- Aici mă opresc, domnule colonel, că n-am de ce să mă feresc, sunt curat...
- Știm noi cât de curat ești, răpănosule!

Luam tramvaiul de la serviciu și mă opream la Securitate, așa cheltuindu-mi o lună de zile. Acolo, la un moment dat, când am venit, nu mai era unul, un colonel, ci doi-trei. Aveau aparatul declanșat, să vorbesc, iar ei fumau. Am nimerit bine - din plumb, la fum de tutun. De-atâta fum de tutun m-am îmbolnăvit de plămâni. A trebuit să ies de la fabrica de acumuloare. M-am simțit rău, mi s-a găsit o pată pe plămân și m-am internat în spital. La spital am stat o lună de zile. Asta au găsit la spital, că la fabrică ni se făcea des control. Când mi-au găsit pata aceea, știam de unde era. N-a fost nevoie de hidrazidă sau de streptomycină, ci de niște vitamine și de a fi scos din mediul toxic. Din mediul toxic de la fabrică am ieșit, dar din mediul intoxicat de tutun - nu!

Până în 1989 am fost continuu terorizat, arestat de nenumărate ori, umilit, hărțuit, supus șicanelor de tot felul. Cartea de muncă vorbește despre locurile unde am muncit, de locurile prin care am fost pasager, hăituit. Nu mi se permitea să fac vechime într-o anumită întreprindere, ca să nu împlinesc cele unsprezece luni prevăzute după care să am dreptul la concediu, nici să ajung la majorări salariale, determinate de continuitatea în activitate. De câte ori însă am dejucat și acest tratament - îmi făceam lichidarea de pe un șantier și, în aceeași zi, ca să nu pierd continuitatea, intram în activitate în altul! Sigur, formalitățile cerute la încadrare îmi făceau probleme, dar s-au găsit mereu oameni inimoși care m-au înțeles. Doamnele erau întotdeauna mai sensibile decât bărbații. Le spuneam sincer cine sunt, că nu-s bețiv, că pot munci, că am stigmatul de condamnat politic. Cum am spus, angajarea presupunea unele formalități: protecția muncii, fișa medicală. S-a găsit, prin bunăvoința unor angajatori, cel puțin în două locuri de muncă, un compromis salvator - donarea de sânge justificată printr-un bon care îmi asigura pontajul. Am procedat așa, aveam patruzeci și cinci de kilograme, dar aveam vigoare și am rezistat...

C.H.: Să nu trecem cu vederea activitatea Dvs. de la fabrica de pâine din str. Ștefan cel Mare, activitate bruiată de agenții care vă invidiau că după cei nouă ani de pâine mucegăită acum mâncați pâine caldă...

Gv.V.: Mai întâi să accentuez că, fochist fiind la un spital, coleg cu un bețiv care venea turmentat la serviciu și consuma alcool în timpul programului, eram oricând pus în pericol de a fi spulberat de o eventuală explozie a cazanelor. Mecanicul-șef, când colegul zăcea doborât de băutură, îmi încredința mie paza cazanului. Am fost foarte prudent și inginerul, care mă prețuia, mi-a eliberat o adeverință și am făcut în baza aceleia o școală de fochiști, timp de șase luni. Bun lucru am făcut, am

Muntele mărturisitor

câștigat o calificare ce mi-a adus un venit - pe lângă cei opt sute de lei pe care îi primeam, mai adăugam încă o mie de lei, de la două blocuri din spatele Intercontinentalului, unde asiguram apa caldă în timpul iernii. Calificarea de fochist era și o legitimație peste care Securitatea nu a putut trece nepăsătoare. Acest document mi-a înlesnit angajarea la fabrica de pâine unde, după cum se știe, nu am lucrat prea mult. Dar ce e de consemnat de acolo? Iată ce: într-o zi mă întâlnesc într-un magazin cu maiorul Popescu, însoțit de doamna sa. Maiorul care mă arestase de multe ori mă interpelă mirat:

- Ce mai faci, Vatamaniuc?
- Bine, dle maior.
- Unde mai lucrezi?
- La fabrica de pâine, îi răspund eu, convins că îmi știa locul.
- Aăă, mănânci pâine caldă!
- Și la propriu, și la figurat“, îi răspund sec.

Să notăm că în această unitate eram la datorie în anul cutremurului, în 1977. Grozav eveniment... Țipau sus femeile lângă cuptoare, una căzu lovită la picior; o bucată de plafon ieșise în afară, schimbul nu a mai sosit, m-am întors pe jos acasă, uimit de dărâmurile hidoase ale orașului, de trâmbele de praf, de lumea panicată. Vecinii mei erau afară: „Ce e aici?“, îi întreb. „E bine tot, la noi nu s-a întâmplat nimic“, mi s-a răspuns. Am descuiat încet locuința, cu grijă să nu se dărâme ceva. Gazul nu mirosea, am aprins lumina, pe jos erau fulgi de var desprinși din tencuială. Nici un obiect nu era la podea, în afară de un vultur împăiat pe care îl aveam din Bucovina, răsturnat sub pedestalul de mesteacăn.

C.H.: Erați singur în București?

Gv.V.: Atunci eram singur, soția era la țară...

C.H.: Aveați deja o... familie?

Gv.V.: Trebuie să deschidem un capitol nou, o nouă povestire. Pe scurt spun atât doar: dacă în Bucovina mi-am ratat tinerețea și sentimentele, în București mi-am schimbat radical existența. Aici m-am angajat pe un drum complet nou... Aveam 24 de ani când am plecat în munți, 30 când am fost prins și 40 când m-am eliberat. La 42-43 de ani m-am căsătorit. Eram la Grupul III construcții, în sectorul 3, strada Doamnei. Acolo, în 1976, am cunoscut-o pe doamna Geta, pe cea care mi-a devenit soție. Ea era angajată la Cooperativa invalizilor „Metalica“, avea biroul unde și grupul amintit își avea birourile. Am zărit-o acolo când mă retrăgeam noaptea la adăpost; mi-a plăcut chipul ei distins, dar știam prea bine că omul nu trăiește doar din dimensiunea fizică și era necesar să ne cunoaștem mai bine. O femeie de serviciu, țigancă, Ioana, mă cunoștea și am rugat-o să-mi facă legătura.

- O cunosc, dar ce ochi aveți, domnule! O bună doamnă e, o cunosc foarte bine, îmi zise țiganca.

Constantin Hrehor

- Eu nu am fost căsătorit, îi precizez eu, la care ea îmi răspunde:
- Cum, până la etatea asta? Doamna e singură, soțul ei a murit. Iți voi face cunoștință.

Am avut întâlniri seară de seară, discrete, în spatele bisericii Sf. Gheorghe, pe o bancă, undeva acolo. De la început au funcționat seriozitatea și respectul reciproc; nu am avut nici o deziluzie, ca de altfel în nici o legătură cu vreo ființă feminină. Ne-am căsătorit, am făcut o masă festivă la restaurantul „1 Mai“, după ce ne-am cununat în cea mai înaltă clădire dintre primăriile Bucureștilor, în sectorul I. Din strada Anton Pann, de care am vorbit, m-am mutat în garsoniera ei, primită de la cooperativa unde avea serviciu. După vreo doi ani, colocatarul Colicioiu plecând din spațiu, mai jos, ni se rezerva o garsonieră dublă, pe care am obținut-o prin repartiție. Aici am împlinit treizeci de ani de conviețuire frumoasă.

C.H.: Știu prea bine spațiul din strada Doamnei, în care l-ați avut chiriaș pe vărul meu primar Ionel Corjân Corinescu, atunci cu activitate în cinematografie, și desigur, musafir de noapte, de câteva ori, chiar și pe subsemnatul...

Gv.V.: E adevărat că această casă, așa cum era ea compartimentată, a fost parcă menită ca loc de refugiu, de popas, multor călători prin Capitală, oameni suferinzi, nevoiași, cu probleme, mulți din Sucevița, mulți din alte părți...

C.H.: De toată lauda este generozitatea Dvs. manifestată în multe chipuri și împrejurări, în situații când ușile Bucureștilor nu se deschideau nici oricând, nici oricui!

Gv.V.: Cu doamna Geta am cumpărat o proprietate și în localitatea Potlogi, într-o zonă de țară mai mult frecventată de noi în ultimii ani. Acolo am făcut investiții costisitoare, aveam vie, pomi fructiferi și zarzavat. Dar mai întâi de toate o liniște pe care nu mi-o putea da Capitala. Dar și asta, până într-o zi...

C.H.: Vreți să spuneți că „ochii albaștri“ vă „filmau“ și aici, după atâția ani?

Gv.V.: Da, supravegherea continua. Dar întâi să vorbesc despre locuința din strada Doamnei, cum am cumpărat-o, cum am devenit proprietar. La un moment dat, s-a făcut un anunț că garsonierele și apartamentele din blocul unde locuiam se pot cumpăra. Rezolvarea depindea de Oficiul civic istoric al Bucureștilor. Un arhitect a efectuat măsurătorile și a stabilit că am de plată șasesute mii lei; era în '93-'94. Doamnei de la măsurători i-am spus că sunt cu o pensie mică, de muncitor la lopată, că am fost deținut politic și că, dacă prețurile sunt exagerate, nu voi avea posibilitatea de a deveni proprietar. M-a întrebat dacă l-am cunoscut pe bunicul ei și i-am spus că nu l-am cunoscut; m-a sfătuit să caut banii și să achit imobilul cât mai repede, ca să nu crească dobânzile. Am

Muntele mărturisitor

făcut rost de bani, neînchipuit de greu, dar am reușit să cumpăr locuința. Între timp, un francez însoțit de o româncă, bună cunoscătoare de franceză, s-a interesat de imobilele din zona respectivă, dispus la negocieri pentru a face acolo un parking pentru mașinile care vin la ministere. Lângă Piața Veteranilor am găsit o garsonieră care, în schimbul a șapte mii de dolari, mi se dădea cu tot confortul, inclusiv mobilată, o ofertă care părea ispititoare căci, din cei douăzeci și șase mii de dolari, cât era evaluată locuința din strada Doamnei, era de unde plăti și rămâneau încă destui bani pentru alte rosturi...

C.H.: Până a ne istorisi momentele de tensiune împărtășite împreună, nu aș vrea să vă ocolesc cu o întrebare care aparține oricum intimității. Când i-ați dezvăluit doamnei Geta viața Dvs, furtunoasă?

Gv.V.: Răspund fără nici o ezitare: după căsătorie.

C.H.: Și impactul care a fost?

Gv.V.: Povestea mea a fost primită ca un pahar cu apă, nici rece, nici caldă. Nu s-a arătat interesată de detalii, ba chiar de nimic din trecut. A interesat-o doar armonia conjugală, căci prima sa căsătorie i-a lăsat mari traume... Și-a dorit un om civilizată, sincer și devotat, și cred că de aceste calități, fără falsă modestie spun, am dat dovadă.

C.H.: Și totuși nu a fost surprinsă de odiseea Dvs. teribilă?

Gv.V.: În timpul relatărilor, nu, ci mai târziu, când au început arestările, persecuția. Ea însăși a fost arestată de câteva ori de maiorul Popescu, dusă la Beldiman. Mai întâi a fost altceva: i s-au făcut vizite la serviciu și i s-a spus:

- Tovarășă, ești o fată frumoasă, noi îți dăm un serviciu bun, nu apuca să te căsătorești cu banditul ăsta. Știi că ăsta are crime la activul lui, că cutare...

- Domnule, eu nu știu ce a făcut el, știu că e un om bun și eu asta am urmărit.

Dacă au văzut ei că nu merge cu binele, au recurs la scrisori. Mi le trimiteau chipurile mie, dar eu eram la serviciu și le primea ea.

„Domnule Gavril, un prieten de-al dumitale îți scrie. Eu nu cred că e bine ceea ce faci. E păcat să-ți bați joc de ființa asta care te-a ajutat atât de mult și dumneata ai suferit atât de mult; dumneata te-ai căsătorit acum și ai lângă dumneata o femeie așa de bună. De ce mai cauți să mergi la târăturile acelea? Ca să-ți bați joc de femeia dumitale?” - așa erau compuse scrisorile. Norocul a fost că soția, extrem de cuminte, a văzut scrisul și și-a dat seama că... e adresată domnului Gavril. De ce ajungeau acasă când dl Gavril era la serviciu? Asta arăta clar de unde vin și scopul: pentru a distruge familia. Ea râdea.

Dacă au văzut că nici cu această nadă nu merge, au luat-o cu răul. A arestat-o maiorul Popescu, un prichindel de om; și pe mine m-au arestat și

Constantin Hrehor

m-au dus la Securitatea Beldiman. O dată m-au dus noaptea, ninge, era spre Crăciun. M-au ținut până târziu, întrebări, probleme, sute de probleme. Am intrat în arest și n-am știut pe unde să ies. Când am încercat s-o iau înaintea mi s-a zis:

- Nu, nu! Acolo intri mâine, acolo vei petrece Crăciunul. Acolo intri la beci. Dincoace...

Am luat-o la dreapta, n-am știut unde am intrat. Altădată mi-au făcut percheziția și mi-au luat icoanele, o cutie de metal pe care o aveam de la colonelul Popescu, care avea o cheie dublă, sofisticată, ca la un fel de casă de bani. Avea la mijloc o gaură cu șurub, se putea prinde în pardoseală sau în beton. Era foarte grea, groasă, albă, nichelată; foarte frumoasă. N-am găsit cheia pentru moment. Mi s-a spus:

- Bine. Asta o luăm cu noi și când vei veni cu cheia, să vedem ce e înăuntru, vei lua-o înapoi.

Când am plecat în Bucovina am ascuns cheia, și atunci n-am găsit-o. Când m-am dus și am luat cutia de la ei, colonelul Bostan, care era la etajul V, în București, m-a întrebat despre Securitate, de armament, de cutare, de cutare...

Eu mă apăram, iar el vorbea continuu.

- Banditul! Ține-ți gura! Eu te întreb acum.

- Da, domnule colonel, dumneavoastră m-ați întrebat și eu vreau să răspund.

- Răspunzi când ți-o spune eu.“

Și iarăși mă acuza cu niște chestii și eu iar mă apăram... Ridicându-se mi-a zis:

- Te arunc pe geam, acum!

M-am uitat la geam; nu erau gratii. Mă putea arunca pe geam: „S-a sinucis!“, avea să se spună. Această practică se întâmpla foarte des. Atunci am spus:

- Gata, domnule colonel, nu mai vorbesc!

Și n-am mai vorbit decât foarte puțin. Nu m-am mai apărat. Am scăpat și de acolo. Eu cred că el chiar avea intenția să mă arunce pe geam. Getuța a avut, săraca, destule de suferit...

Întâmplător am cunoscut în București un general bucovinean, originar din comuna Breaza. Se numea Biscan. Prin acest Biscan l-am cunoscut pe doctorul Emil Căpraru, la Spitalul de copii „23 August“, de la Piața Muncii. Acest medic avea și el vreo doi ani de închisoare; lui îi datorez angajarea în spital, într-un moment de cumpănă, când era să rămân fără nici o slujbă, în spital am lucrat ca agent D.D.D. - dezinfectare, deratizare, dezinfectare, slujbă de bază într-un spital expus diverselor contaminări. Dintr-un haiduc în munți, am ajuns un „terorist“ al microbilor și șobolanilor, aveam în primire o magazie a morții, plină de otrăvuri, cu

Muntele mărturisitor

detox, carbitox, cimexan, dipterex, praf franțuzesc, formol etc. pe care le cunoșteam ca și pe materialele de construcție. Veneau săptămânal controale de la Sanepid; mulți până la mine au primit amenzi sau observații; eu am lucrat cu foarte mare responsabilitate, iar directorul Popescu și doctorul Căpraru, care aveau în administrare acel sector de igienă, nu voiau să-mi aprobe plecarea din instituție, fiind foarte mulțumiți de serviciile mele.

Acolo, o doctoriță, când aveam timp liber, mai stătea de vorbă cu mine, rugându-mă să-i povestesc din viața mea, din romanul existenței mele. Ardeleancă, șefa farmacistă Roșculeț îmi spunea că a avut și ea în familie persoane care au fost deținute. În spital am lucrat șapte ani de zile, o perioadă când, Securitatea, știind în ce mediu îmi desfășor activitatea, a socotit că e bine să mă lase să zac mai mult timp acolo, căci eram bine pus la otravă și într-un mediu toxic, zilnic respirând moartea, puteam să dispar lent, tot atât de sigur ca și printr-un procedeu violent...

C.H.: Doamna Getuța, prezența care v-a dat un alt sens vieții, spuneți că a trăit multe momente tensionante alături de Dvs., și la București, și la Potlogi, și în Sucevița natală, unde copleșiți de nostalgie vă întorceți din când în când.

Gv.V.: Când i-am povestit, extrem de marcat, episodul scump din biografia mea legat de Natalița, Geta, o femeie emancipată, înduioșată de dramaticele mutații din destinul meu, mi-a spus cuminte:

- Sunt sigură, Gavriluță, că eu nu am nici o contribuție în acest necaz al tău.

Spuneam cândva că, în urma loviturii uriașe pe care am simțit-o după pierderea idilei de la Sucevița, printr-o mârșavă trădare, am încercat să revin pe verticală, să înțeleg, să trec întâmplarea prin filtrul lucidității și, după o anumită vreme de cugetare, am pornit spre alt orizont, convins că Dumnezeu m-a păstrat pentru o altă misiune. Așa am găsit-o eu pe Geta la București, singură, văduvă, bolnavă, având nevoie de un reazem. După căsătorie am descoperit într-un spital că suferă de cancer mamar, făcuse metastază hepatică. Din Spitalul Militar, unde mi-am făcut anumite relații cu oameni pe care i-am cunoscut în închisori, am primit-o acasă cu asigurarea că va mai trăi paisprezece-cincisprezece zile. Trebuia să-i administrez morfină, căci avea dureri insuportabile. La secția Oncologie nu mi-au mai primit-o. Am strigat către același Dumnezeu atotputernic care de-atâtea ori m-a scos din mormânt la viață. Eu aveam experiența lumii de dincolo, am fost acolo, m-am întors și știu ce am văzut! - Doctorul Luncan, despre care am vorbit, oarecând, într-o situație critică, mi-a tăiat o venă și mi-a făcut perfuzie prin denudare, m-a racordat la tub de sânge, aveam tensiunea 0, sângele mi-a inundat plămânul, inima nu mai lucra... O, Doamne, toate-s cu puțință celor ce cred! - zic de mii de ori, nu fabulez, nu trăiesc din iluzii...

Supărat, plângând, așteptam într-o stație de tramvai, frământat de incertitudini, de teama că ființa în suferință nu ar mai putea fi găsită în viață. Domnul Dumnezeu m-a văzut din înălțimile Sale și mi-a împlinit ruga pe care deseori o auzim la Liturghie: „înger de pază, credincios, îndreptător, păzitor al sufletelor și trupurilor noastre ne trimite“. Iată mesagerul: din mulțime a venit către mine un domn înalt, deosebit de frumos, care, în opinia multora dintre cei cărora le-am povestit întâmplarea, nu a fost o întruchipare firească:

- Domnule știu că ai necazuri, dar spune-mi și mie...
- Am soția bolnavă de cancer și nu știu dacă voi afla-o în viață.
- Am bănuțit, mi-a spus. Du-te în strada Precupeții, la nr. 10, și arată actele, că vei primi medicamentele necesare. Am mers, medicul mi-a dat medicamentele, s-a purtat frumos cu mine. Am rămas uluit de această situație. Interesant, de la Spitalul Militar mi s-au dat asigurări sumbre, la oncologie soția nu mi-a fost primită și, culmea minunilor, după ce medicamentele primite din strada Precupeții au intrat în programul pacientului, cea sortită morții s-a refăcut și a avut o viață bună ani de zile, bucurându-se de o senectute luminoasă, până în 2000 când a trecut hotarul acestei lumi. Sunt convins că spre această ființă, la cinci sute de kilometri de Bucovina tinereții mele entuziaste, m-a trimis Dumnezeu într-o salvare, Cel la care nu există timp și spațiu, Domnul pentru care, cum zice Scriptura, o mie de ani sunt ca o zi...

C.H.: Sunt surprins din nou de dimensiunea metafizică a simțirii Dvs., de generozitatea recuperatoare prezentă în atâtea acte caritabile prin care parcă vreți să vă izbăviți de apăsătorul ecou al suferinței celor care, împreună cu Dvs ori în afară, au fost striviți de teascul istoriei...

Gv.V.: Sunt îndatorat multor semeni pentru sacrificiile lor. Puțini sunt în viață, cei mai mulți sunt în pământ; unii au tăcut și au răbdat, încercați ca martirii și, aici mă gândesc la Ioniță Procopciuc și la Traian Brăilean, care, sprijinindu-mă, au îndurat pentru mine incredibile torturi, având atâta voință și putere și statornicie în bărbăția lor încât, în fața acestor pilduitori ai demnității, nu pot decât să mă aplec reverențios și pios...

C.H.: Pentru că sunteți cititor și cunoscător de Scriptură, cum ați interpreta cuvintele „Vă spun că pentru orice cuvânt deșert pe care-l vor rosti oamenii, vor da socoteală în ziua judecării. Căci din cuvintele tale vei fi găsit drept și din cuvintele tale vei fi osândit“ (Mt. 12, 36-37), având în vedere incomodele întâlniri în lungile procese cu martori cinstiți și cu apărători mincinoși, cu trădători, cu turnători lași, cu prieteni fermi, sprijinitori în zilele de foame și primejdie, cu rude apropiate.

Confruntat, sub ochii judecătorilor și ai temnicerilor, cu o situație limită din care făcea parte desigur șantajul, alături de alte strategii abile, din

Muntele mărturisitor

mărturiile celor incriminați am înțeles că din interogată ați devenit de câteva ori interogator, propunându-le celor cu care erați față în față să recunoască public că v-au ajutat, că au fost solidari în anumite momente, că le aduceați aminte date exacte, ce anume v-au pus... în rucsac și alte detalii dezarmante, categoric neașteptate, cert calificate nu pozitiv...

Gv.V.: Într-adevăr au fost situații limită, constrângeri, șantajări, manevre subtile care au făcut victime. Se știe prea bine că și pentru o țigară întinsă unui personaj suspect, se făcea închisoare. Cu atât mai mult gazdele - sigur multe nu bucuroase de prezența noastră, căci bănuiau deznodământul, consecințele - filate și trădate ori autodeclarate...

C.H.: Am la îndemână o listă cu cei arestați, din zona în care ați activat, mulți, cei mai mulți cunoscuți de Dvs. Matematic, adunând anii de închisori din spatele fiecăruia, iese o sumă cutremurătoare...

Îi dau citire listei cu pricina, amintind că în jurul Dvs. au fost arestați douăzeci de inși din Sucevița, șapte din Marginea și doi din Vicovul de Jos; în cele zece luni de proces au fost audiați peste o sută de martori din Sucevița, Marginea, Putna, Horodnic, Voitinel - pedepsele însumând peste o sută treizeci și opt de ani de condamnare, după cum urmează: Gavril V. Vatamaniuc (douăzeci și cinci ani m.s.), Nicolae V. Vatamaniuc (nouă ani), Ion V. Vatamaniuc (nouă ani), Vasile M. Cazac (trei ani), Avram I. Hrehorciuc (trei ani), Gh. F. Ițcuș (cinci ani), Nicolae Mt. Chiraș (cinci ani), Ioniță I. Procopciuc (zece ani), Natalia Sireteanu (cinci ani), Toader Mihailescu (opt ani), Traian Breilean (zece ani), Toader Chiraș (trei ani), Ghe. O. Cazac (șase ani), Anton Stadler (cinci ani), A. Golembiowski (zece ani), Vasile Marciuc (șapte ani), Elisabeta Marciuc (cinci ani), Ion I. Senegeac (opt ani), Vasile Breilean (trei ani), Constantin Av. Roteliuc (trei ani).

La al doilea proces, încă cinci arestați însuma optzeci de ani de condamnare: Filaret Ițcuș (douăzeci și cinci ani), Vasile Sbiera (zece ani), Constantin I. Cazac (cincisprezece ani), Ieremie Cazac (cincisprezece ani), Arcadie I. Cazac (cincisprezece ani). Lângă cei douăzeci și cinci de condamnați amintiți, se adaugă și Ghe. M. Tcaciuc, cu cincisprezece ani de temniță grea, mort în temniță la Botoșani la 27 august 1961, suferind din cauza unei înscenări de spionaj în favoarea Germaniei (extras din Monografia Sucevița, autor prof. Valerian Procopciuc).

Gv.V.: Da, cutremurător. Și când vom aduna anii de condamnare de pe întregul cuprins al țării, vom rămâne fără cuvinte. Ne vom găsi înaintea incredibilului, ca în fața unei construcții suprarrealiste...

Mulți, prea mulți din cei catalogați nu mai sunt în viață. Cartea aceasta, care poate avea și pagini incomode, supuse controversei, se vrea până la urmă și un omagiu acelor victime. Eroul nu sunt eu, nici ceilalți lideri de grup, ci generația de-atunci e eroică, ei, românilor de atunci le

suntem datori...

C.H.: Subiectivismul nu-i condamabil în literatura artistică, dar în memorialistică, în mărturisiri, obiectivismului trebuie să i se dea întâietate, chiar și dacă adevărul e dur, chiar și dacă e împotriva noastră, trebuie dezvăluit cu discernământ; ficțiunea poate masca un soi de ipocrizie, precum misticismul, un soi de sfințenie...

Să ne întoarcem acum din nou, după aceste întrebări și răspunsuri inevitabile, reluate, reci, obsedante, la casa Dvs. din marginea Bucureștilor, la vremea când carnetul de muncă se închidea și, ca orice cetățean, asigurat social, aveți dreptul de a trăi liniștit, în pensie. Liniștit și ca un om liber, de-acum la o vârstă a senectuții, familist, gospodar, nemaiprezentând nici un pericol...

Gv.V.: Mai întâi, mulțumesc pentru întrebările incomode de dinainte, care pot fi elemente dintr-un apropiat epilog, întrebări care sunt într-un fel și eliberatoare, căci nu mi-am închipuit niciodată că, fiind ultimul supraviețuitor din rezistența armată a Bucovinei, sunt și o sumă de fapte care conturează un erou. Mă repet, suferințele celor mulți din jurul meu, ale aceluia care au făcut închisoarea cu mine și pentru mine, ale văduvelor, ale maicilor cu copii rămase acasă, ale mărturisitorilor chinuți, ale tuturor aceluia care au suferit în obezile comunismului, acestea merită un monument, acestea merită consemnate în paginile istoriei. Eu sunt doar un personaj, cu o anumită individualitate, cu o viață greu de înțeles de toți...

C.H.: Risipindu-vă veacul, așa zice, între detractori, unii motivați, alții mai puțin, și admiratori, cunoscători ai fenomenului, seduși de povestirile care astăzi par legende...

Gv.V.: Să vedeți dumneavoastră că „cetățeanul, asigurat social, cu dreptul de a trăi liniștit, la pensie“, cum ziceți, nu era pe deplin liber. Cum am spus, până în '89 am tot fost în urmărire. Eram, așadar, la Potlogi. Într-o zi am fost chemat la postul de miliție, cu puțin înaintea evenimentelor din Decembrie. Un colonel, nu știu cum îl cheamă, m-a întrebat despre casă, cât am dat, dacă am fost corect căci, zicea el, notarii fac șmecherii. Am răspuns cinstit:

- Am fost corect, nimic n-am făcut, dle colonel.
- Bine. Dar spune-mi, Vatamaniuc, cu pușca te mai ocupi?
- Da. Îmi trebuie însă o pereche de ochelari să văd să trag cu pușca...
- Suntem informați că nici aici nu-ți stă gura. Tu vrei să îți-o umplem cu pământ neapărat?

- Cine v-a informat, v-a informat greșit, dle colonel. Probabil că vrea să arate că are activitate. Realitatea nu este asta. Eu îmi văd de treaba mea. Drept este că, după 1989, inginerul agronom Pădure din comuna Potlogi s-a făcut prieten bun cu mine, după cum mulți mi-au căutat prietenia după revoluție. Chemându-mă la o bere - deși eu nu beau - mi-a spus:

Muntele mărturisitor

- Dle Vatamaniuc, de zeci de ori am fost întrebat de dumneavoastră. Cineva venea de la București și mă tot întreba despre dumneavoastră.

- Un colonel, așa și așa, zic eu.

- Nu, un civil.

Colonelul interesat de existența mea, după mărturia agronomului Pădure, l-a predat pe acesta unui căpitan urâcios care i-a spus:

- Tov. inginer, mata ai contact cu toată lumea din comuna asta. Ce vorbește banditul ăsta care s-a mutat aici lângă dumneavoastră? - acestea au fost cuvintele colonelului, la care Pădure a răspuns:

- Tovarășe anchetator, am vorbit cu mulți oameni, știu atât: când trec cu șareta dimineața, la colectiv, și seara înapoi, zilnic îl văd pe cel de care mă întrebați, în genunchi în grădină. Ce face omul ăsta eu nu știu, descântă plantele acelea, nu știu. În grădină îl văd când trec în colo, în grădină îl văd când vin îcoace.

- Bine, dar el, așa, nu iese, nu stă de vorbă cu oamenii?

- „Am stat de vorbă cu mulți oameni”, îmi spune el că le-a spus atunci, „dar nici unul nu mi-a zis că ar fi stat de vorbă cu el.”

- Cum, ăsta e sălbatic? Nu stă de vorbă cu oamenii?

- Nu stă de vorbă cu el nimeni, nu-l cunosc. Atât doar: bună ziua - bună ziua.

Soției nu i-am spus niciodată aceste întâmplări, deși ea m-a întrebat. M-am temut să nu se sperie iar, ca în București. Odată însă m-a întrebat:

- Atunci pentru ce te cheamă?

- Pentru țiganul cu caii, Getuța...

Ce s-a întâmplat? Iată ce. Un țigan de la Câmpulung Muscel a luat de undeva chereștea și poposind în marginea comunei, în câmp, a adormit. Cineva i-a furat caii de pe poiană, pe care nu i-a mai găsit. A tras căruța într-o curte și s-a dus în locul de unde era el; a venit cu alți cai, a luat căruța și s-a dus. Cu timpul și-a cumpărat alt cal și, cu încă unul, umbla cu scândură, cum îi era meseria, într-o zi a văzut la o căruță, la un alt țigan din comună de la noi, unul dintre caii lui. S-a dus repede la post și a anunțat.

- De unde ai luat calul?“ a fost întrebat cel bănuțat.

- L-am cumpărat de la niște căldărari.

- Dar celălalt cal?

- Nu știu, eu pe ăsta l-am cumpărat.

Și a stat țiganul acela în apropierea casei mele. A venit la mine și a cerut mâncare; i-am dat pâine; a stat vreo săptămână pe acolo. A trebuit să mergă acasă, să aducă dovadă cum că a avut cai, cum au fost caii și declarațiile s-au potrivit. Apoi i s-a dat calul. A trebuit să dau și eu o declarație.

Deși eram ieșit la pensie, agenții nu m-au lăsat nici o clipă. M-au amenințat că-mi astupă gura cu pământ, întrebându-mă mereu de ce injur

partidul.

Cu toate că aparține altui segment de timp, în marginea celor consemnate, o evocare cred că merită înscrisă, din care se va vedea cât de supusă a fost stresului existența mea de... om liber. Lucram la Mase plastice; locuiam, retras noaptea, la un macedonean; munceam noaptea și câștigam în douăzeci de zile mai mult decât un salariu obișnuit într-o lună de zile. Tracasat de anchete și urmăritori, i-am spus doamnei casiere care ne aducea de la Ministerul Finanțelor salariile că aș dori să părăsesc Bucureștiul, să mă pierd pe undeva prin Ardeal. Frumoasa doamnă Doina avea un drum la Timișoara. Am întrebat-o dacă pleacă cu vreo mașină și mi-a spus că va merge cu avionul. Mi-a făcut propunerea să o însoțesc. M-am retras politicos, știind ce prețuri practică aviația. Doamna, care nu știu de ce mă agreea deosebit de mult, mi-a oferit bani de bilet și mi-a spus să merg la agenție, să iau o mașină, pe care va plăti-o ea, să ajung în Obor, la adresa unde locuiește. Așa am făcut; la ora indicată am mers cu un microbuz la aeroport. Un cetățean stătea deoparte. Când am fost văzut cu doamna Doina, a tresărit, s-a bucurat. Cetățeanul de care vorbesc s-a așezat în spatele nostru; avionul a pornit, a făcut o escală la Arad și una la Timișoara. La urcare, geanta, singurul bagaj pe care îl aveam, mi-a fost reținută. O voce, în microfon, porunci: „Dl Vatamaniuc să poftească să-și ia servieta“. S-a efectuat controlul, în spatele avionului o stewardesă mi-a dat geanta. Făcându-se niște locuri libere, ne-am mutat dincolo de aripa avionului, spre pilot, ca să putem vedea panorama de sub avion. Cetățeanul dubios ne-a suspectat că, retrași aproape de pilot, avem în plan deturnarea aparatului, cu scopul de a fugi în străinătate. S-a deplasat urgent lângă noi, dar noi ne-am văzut de treaba noastră, atenți la priveliștea fascinantă de sub avion. Eram într-o zonă, în zbor jos, prin care puteam ajunge în Ungaria ori Iugoslavia, în fine, am ajuns la Timișoara. Doamna avea bilet dus-întors, eu nu aveam pentru întors. La ghișeul vizelor, un maior de la grăniceri mă interpelă astfel:

- Stați așa. Unde mergeți?
- Să fac viza.
- Cum te numești dumneata?

Dar asta a fost numai ca el să mă recunoască, să fie sigur de identitatea mea.

- Vatamaniuc. Se uită la mine așa, clătinat, îmi zise:
- Da, faceți viza. Dar dumneata n-ai de făcut viza!
- Nu, pentru doamna“, explic eu.
- Aha! Dumneata nu mergi înapoi?
- Nu.
- Bine...

Toată ziua a umblat după noi prin oraș, își făcea misiunea. Eu m-am

Muntele mărturisitor

dus printr-un talcioc, m-am uitat. Am avut apoi întâlnire. Ne-am dus la un restaurant și am mâncat, doamna a plătit, într-un restaurant foarte frumos, eram singuri. Doamna, căci trebuie să vă spun, avea o problemă în familie, plângea și mi se confesa. De multe ori am ajutat-o. Între timp au intrat doi țipi, cu un aparat de filmat și au filmat pe acolo, se făceau interesați de local, dar ne-au filmat pe noi. La început n-am bănuțit, era frumos locul, lambriuri, zorzoane, extraordinar de frumos. Doamna a plecat, eu am rămas. Mi-am luat un bilet ca să merg până într-o localitate de graniță, aproape de sârbi. Dacă am văzut că după mine este un domn, mereu după mine, m-am eschivat și am aruncat biletul la un coș de gunoi. M-am dus în oraș cu domnul după mine. Am intrat după un colț, am găsit o frizerie și repede m-am strecurat acolo. Domnul a trecut, era lume multă, am ieșit din frizerie, după colț, și m-am pierdut. Trebuia să vin înapoi la București, dar cu trenul. Mi-am rezolvat problema la Timișoara, cu doamna respectivă, iar acum trebuia să mă întorc la București. La gară, când să-mi scot bilet de București, m-a luat în primire o femeie; vorbea rusește, se repezea după mine să nu mă piardă pentru nimic în lume. Am scos bilet pentru București și mi-am zis: „Las' că ți-o fac eu ție!“. Am ieșit în fața gării, ea se ținea după mine. Sosi un tren în gară; repede am sărit în el și, pe ușa cealaltă, peste niște vagoane, m-am dus și ea m-a pierdut. Am stat ascuns după alte trenuri, îmi plăcea să-mi bat joc de agenți, n-aveam altă treabă. Deși s-a dat alarma și am fost dat pierdut, când sosi ora de plecare a trenului spre București, în gară, doamna și încă doi domni m-au luat în primire. M-am urcat în trenul de București, domnii s-au instalat în ușile trenului. Așa m-au călăuzit până la București, îmi pare și astăzi rău că nu mi-am bătut joc și de acei doi, trebuia să fi deschis geamul, iar la Craiova să sar; puteam merge la fratele meu, stăteam la el o săptămână și astfel Vatamaniuc era pierdut pe drum. Am coborât în gară la București; din Timișoara mi-am cumpărat o scurtă de fâș, foarte bună și frumoasă, bună împotriva apei. Aveam în servietă o pâine și două cutii de conserve. Când am coborât din tren, m-am pomenit înșfăcat de mâini cu putere mare. Doi plutonieri îmi suceau mâinile strigându-mi:

- Hai cu noi, că ești băiat bun.

Astea au fost cuvintele lor. M-au dus la miliția gării. M-au băgat acolo, unde am intrat fără frică. Doi domni, unul înalt și unul mai pîrpiriu, civili amândoi, m-au luat în primire:

- Cum te numești dumneata?

- Vatamaniuc Gavril.

O, Doamne, în câte mii și mii de locuri s-a pomenit și scris numele meu! Mă interoghează în continuare:

- De unde vii dumneata?

- De la Timișoara.

Constantin Hrehor

- Ce ai căutat acolo?
- De lucru.
- Dar în București nu e de lucru?
- Este mult de lucru, dar dacă nu-mi dă pace Securitatea... Am căutat să fug în alte regiuni.

- Și de ce nu te-ai angajat?
- N-am găsit loc convenabil.
- Ce ai aici, în servietă?
- Mâncare.
- Ia vezi, tovarășu', ordonă superiorul.

Au luat pâinea, au tăiat-o toată: „în regulă, nu e nimic periculos“. Cutiile de conserve, după ce le-au cercetat, au constatat că nu-s ofensive, că nu-s atomice. Au luat apoi jacheta aceea și au cercetat-o peste tot. Au terminat controlul cu oarecare suspiciune.

- Vatamaniuc, te întrebăm, ce ai căutat la Timișoara?
- De lucru.
- Nu să pleci din țară?
- Nu. Din țară, eu nu plec.

M-au mai întrebat una-alta, iar după un anume schimb de cuvinte au hotărât: „Hai cu noi.“

M-au scos prin spate, m-au urcat într-o mașină Volga și m-au dus la Securitate. Soția, acasă, nu știa nimic. La Securitate am stat trei zile și trei nopți.

- Ce-ai căutat la Timișoara?, asta era dilema lor. „Ai vrut să pleci din țară...“

Ar fi trebuit să semnez ca să-mi facă proces și să mă condamne, învinuit pentru tentativa de ieșire din țară.

C.H.: Cam în ce an a fost asta?

Gv.V.: În 1987-1988. Nu puteai vorbi orice, n-aveai voie să părăsești țara, n-aveai voie să te duci oriunde, multe n-aveai voie să faci, România era o închisoare la ora aceea, „închisoarea noastră cea de toate zilele“, cum bine s-a spus.

C.H.: Să punctăm totuși și o altă zonă. Una, să zicem, mai scăpată de sub teroare și de sub incertitudine. Care a fost tratamentul Dvs. după 1989? Ați fost chemat la conferințe?

Gv.V.: Îmi pare foarte rău că nu am la mine, ca argument, un plic voluminos, conținând vreo douăzeci și ceva de invitații la diferite conferințe. Chiar și la postul de radio BBC și la Europa Liberă am fost invitat să vorbesc. La BBC, dna Rodica Chelaru mi-a făcut invitația. Am înregistrat cu domnia sa și câteva casete.

Am vorbit la radio și la televiziune, dar o invitație specială, primită într-o bună zi, trebuie să o amintesc aici. Sună telefonul:

Muntele mărturisitor

- Vatamaniuc Gavril?

- Da.

- Dle Vatamaniuc, aici e dna Corbu de la Radio Total. Sunteți de acord să veniți la noi? Trimitem mașina după dumneavoastră, veniți să vorbiți la radio. Îmi spusese cu ceva timp înainte Săndulescu, prietenul meu, așa:

- Dle Vatamaniuc, ai să fii și dumneata chemat, căci sunt chemați foarte mulți foști deținuți. Ei spun că e Radio Total, nu știi dacă e așa; este acolo o damă care pune diferite întrebări. Cu mașina te ia de acasă, cu mașina te aduce. Dar e un studio acolo. Vezi că e semi-întuneric. Studioul e mare și, acolo, într-un colț, este un domn; acela filmează. Când vei vorbi, ți se vor imprima întrebările, dar vei fi și filmat.

- Nu mă interesează. Mă duc. Iau telefonul și răspund:

- Da, dna Corbu.

Curios, la un moment dat, deși locuința mea din strada Doamnei nr. 7 era destul de ascunsă, m-am pomenit că cineva, repede, sună la ușă.

- Dumneavoastră sunteți domnul Vatamaniuc?, mă întreabă un domn respectuos.

- Da.

- Ați vorbit cu doamna Corbu la telefon?

- Da.

- Eu sunt cu mașina. Dacă vreți să poftiți, mașina e aici.

M-am urcat în mașină și m-a dus acolo. Mi s-au pus întrebări fără să se înregistreze, fără să se comunice nimic.

- Dumneavoastră ați fost deținut politic?

- Da, dna Corbu.

- Ce condamnare ați avut?

- Patruzeci de ani.

- Cum patruzeci de ani?

- Da: treizeci de ani muncă silnică pe viață și zece ani pentru diferite fapte: pentru port ilegal de armă, pentru c-am distrus bustul lui Lenin, pentru c-am scris manifeste, pentru c-am rupt steagul roșu, patruzeci de ani de condamnare...

- Și câți ați făcut?

-Nouă ani.

- Domnule Vatamaniuc, noi suntem aici un radio, vrem să înregistrăm: vă punem întrebări, suntem în legătură cu populația. Veți primi telefoane și vi se vor pune întrebări. Dumneavoastră răspundeți...

- Bine, doamnă.

- Alo! Radio ta..., ta..., ta..., spune tot..., cutare. Acum va vorbi dl Vatamaniuc, care a fost deținut politic, condamnat la patruzeci de ani.

Încep să spun că am fost dat afară din cadrele armatei, că în 1948 am

Constantin Hrehor

fost arestat la Craiova, că am evadat de la Comenduirea pieței Craiova și am fugit în munți, unde am făcut un grup de partizani, cum am fost prins în 1955... Spun tot. A trecut jumătate de oră, ea anunță: „Au trecut treizeci de minute. Dacă cineva are...“. Mă pomenesc cu un telefon. Un domn...

- Domnule Vatamaniuc, v-aș ruga să ne spuneți care au fost acțiunile dumneavoastră acolo...

N-am apucat să răspund, căci o altă voce, de la un alt telefon, încep să spună alert:

- Acolo s-a murit, îți spun eu, domnule Vatamaniuc, acolo s-a murit, s-a murit! Asta a fost acolo, au fost lupte, domnule. S-a murit...

După aceea legătura iar s-a întrerupt și am vorbit din nou treizeci de minute. Domnul respectiv a revenit:

- Domnule Vatamaniuc, eu vreau să vă dau numărul meu de telefon, să stăm de vorbă.

Doamna Corbu a notat numărul, eu o întreb:

- Cine era, doamnă?

- Doamna Gârgu din Vicov. Locuiește în București.

Nu știam cine este respectiva doamnă. Am ieșit din emisie, mi s-a mulțumit, mașina m-a adus acasă. Ce-au vrut ei cu asta, nu știu. Înainte de a pleca, dna Corbu de la postul de radio respectiv îmi spune: „Domnului să nu-i dați telefon, doamnei puteți să-i dați“. Când am ajuns acasă, cu numărul de telefon la mine, a doua zi, căci atunci era 12 noaptea, spre seară, apelez telefonul, îmi răspunde doamna:

- A, dle Vatamaniuc! Cutare, cutare, cutare...

O invit să stăm de vorbă, îi explic unde locuiesc, îi spun că am o proprietate și la țară, în comuna Potlogi și o invit să vină cu mașina...

- Da, eu sunt cu mama, vă facem o vizită. Sigur că da.

A trecut timpul, într-o bună zi, la Potlogi fiind, la casa mea de la țară, văd o mașină în fața porții, alături de care sunt două doamne pe care, pe moment, nu le-am recunoscut. Două doamne, una mai în etate, una mai tânără și nu de lepădat.

- Bună ziua.

- Săru' mâna. Bună ziua. Zâmbind, ele zic:

- Veți fi surprins, desigur.

- Surprins, că nu vă cunosc. Cine...

- Dna Gârgu. Mama mea...

- Ăăă, de la...

-Da!!

- O! Pofțiți, pofțiți!

Aveam acolo o boltă din viță de vie, o masă lungă, bănci pe dreapta și pe stânga. O frumusețe, să tot stai la răcoare. Soția a adus o cafeluță, că altceva nu mergea, că musafirii erau cu mașina, veneau de la Pitești.

Muntele mărturisitor

- Doamnă, tocmai bine ați venit, că eu plănuiam să merg la București. Plec cu dumneavoastră.

- Pofțiți!

Oricum, am stat mult de vorbă acolo. Bătrâna îmi spuse așa:

- Soțul meu a avut mult de suferit de pe urma lui Motrescu și a lui Cenușă...

- De ce, doamnă?

- Soțul meu a fost brigadier silvic și a fost anchetat de foarte multe ori. Dar soțul n-a vrut să-i deconspire, deși le-a dat țigări și a dormit cu ei. N-a vrut să spună. A avut tare mult de suferit și a fost amenințat de Securitate.

Fac eu un pic de efort și apelez la sertărașele mele din creier și-mi aduc aminte cine a fost dl Gârgu. Când am avut procesul la Suceava, printre alți zeci de martori acuzatori pe care i-a adus Securitatea (vreo șazeci-șaptezeci), a fost adus și Gârgu, brigadierul silvic. A fost întrebat despre o cabană unde a fost Motrescu, cu Cenușă și cu Cosma Pătrăuceanu.

„- Da“, a spus Gârgu la întrebările președintelui de tribunal. „Adevărat. Când am sosit eu, mi-au spus oamenii înspăimântați, speriați, că au fost acolo bandiții și au luat cutare, cutare alimente. Și eu i-am întrebat: «Pe unde au luat-o?» Atunci eu m-am dezbrăcat, am lăsat haina de pe mine, am luat pușca și m-am dus. Dar nu i-am găsit, că dacă îi vedeam, acolo rămâneau...“

Doamna însă mi-a spus că a avut de suferit că le-a dat țigări. Dar Motrescu nu fuma, nici Cenușă, nici Pătrăuceanu nu fumau. Ele n-au știut că aveam cunoștințe despre ei. După aceea mi-am adus aminte că, odată, Motrescu mi-a spus că este cineva Schițcu, deosebit de periculos, mai mult pentru oameni decât pentru noi, că un agent umbla ca găina în jurul casei în preajma cantonului lui, și că Motrescu mi-a pomenit odată de unul Gârgu, care umbla după mine.

Călătoream împreună, mașina alerga spre Capitală. Pe moment, una dintre doamne, izbitor asemănându-se cu o altă persoană, pe care o știam de la un birou, m-a ținut într-o stare de confuzie. S-a deconspirat, mi-a spus că ea e vocea din telefonul de la radio. Soția, după ce am ajuns la locuința din București, s-a arătat ospitalieră, binevoitoare, mulțumindu-le că au binevoit să mă aducă cu mașina. Le-am dat câteva sucuri, sirop, gem și, cu amabilitate, le-am făcut invitația de a fi vizitați.

Bucovineanca Gârgu, deși am sunat-o de câteva ori, s-a tot eschivat, motivându-se că lucrează la o fundație de ajutorare a familiilor sărace, că sunt presiuni mari care îi iau timpul, că adună ajutoare și caută o casă, mobilier, donații etc.

Doamna Ileana Petrescu de la „România liberă“, de care mă leagă o recunoscătoare relație, mi-a spus lucruri ciudate în legătură cu fundația în

Constantin Hrehor

discuție și cu persoanele care o administrau. Gazetărița și-a făcut drum acolo și a constatat nereguli, a fost ademenită să acopere situațiile găsite, corupția prin șantaj, ilegalitățile prin daruri. Mă rog, era o fundație cum sunt multe în țara noastră la ora actuală, în care banii străinilor, vărsați pentru acțiuni umanitare oneste, se prefac în chefuri și dezmăț. Și când pui că cucoanele, de la nivelul acestei... etici, aveau cuvinte de ocară față de haiducii care piereau în munți pentru dreptate și cinste!

C.H.: E, desigur, pe lângă atâtea alte confidențe, și aceasta demnă de interes. Spuneați că și în Bucovina, nu numai în Capitală, ori în alte orașe și locuri mai semețe, „ochii albaștri“ ai celor care nu aveau somn și vă păzeau ca pe o comoară neprețuită, ca pisica neagră, superstițioasă, vă tăiau calea, vă stricau ziua, altfel spus...

Gv.V.: Să punctăm una dintre cele consumate. Eram după un concediu la Sucevița, împreună cu soția mea, prin 1978... înainte de a lua trenul de la Rădăuți spre București, în gară m-au întâmpinat doi milițieni.

- Cum te numești?, mă întrebă unul.

- Vatamaniuc Gavril.

- Vă rugăm, luați-vă bagajul și veniți cu noi.“

Am intrat în birou la șeful de gară; ei vorbiseră cu șeful de gară dinainte.

- Pune valiza, dle Vatamaniuc, pe masa asta. Te întrebăm înainte de a o deschide, ai carne de vânat?

- Nu.

- Ai armament? Ai muniție?

- Dar ce, armamentul se duce în valiză? N-am nimic. Eu nu umblu cu din astea.

- Bine, desfă valiza.

Am deschis valiza, s-au uitat: nu-i. Caută în cealaltă valiză: nu-i. Nimic din ceea ce-i interesa pe ei nu era.

- Ai fost denunțat că ai carne de vânat.

- N-am. Ați văzut...

A venit trenul, am plecat la Suceava și de acolo la București. Am ajuns seara la București și am întârziat pe la gară mai mult timp, deoarece nu am găsit un getax. Am luat o camionetă, am întârziat mult în gară, era noaptea târziu, spre ora 10. Când am ajuns în curte, ce văd? Văd vreo cinci indivizi:

- Hai, dle Vatamaniuc, de când te așteptăm!

Imediat mi-am dat seama cine mă așteaptă pe mine, că rudele mele nu erau nicicum. Am tăcut, am deschis ușa, am intrat în casă; am aprins luminile și am pus în hol geamantanele.

- Dle Vatamaniuc, ca să nu pierdem timp, sunteți obosit tare - îi durea sufletul!, spuneți-ne clar: armament aveți?

Muntele mărturisitor

- Nu am, domnilor...

S-au legitimat: colonel Calupca, colonel Bostan, iar lângă ei trei plutonieri. Plutonierii nu s-au legitimat. Mi-au arătat autorizația de percheziție.

- Uite ce e, să nu pierdem timpul, sunteți obosit, îmi repetă, avem și alte treburi și trebuie să mergem acasă la ora asta. Ai armament?

- Nu, domnule colonel.

- Dar muniție?

- Nu am.

- Valută ai?

- Nici n-am văzut.

- Vreo ediție interzisă?

- Nu. Cărțile toate sunt la dispoziție.

- Bine.

- Aparatură electronică ai?

- N-am văzut.

- Dle Vatamaniuc, noi scoatem parchetul, să știți. Dacă găsim un cartuș, te-ai încurcat rău...

- Dle colonel, nu începeți operațiunea până nu îmi dați o hârtie să scriu.

- Ce să scrii?

- O declarație. «De acord să scoateți parchetul, să dărâmați totul, dar dacă nu găsiți nimic, să puneți totul la loc, exact cum ați găsit. Iar dacă găsiți un cartuș, să-l trageți aici.» Asta vreau să declar.

A adus un martor, un vecin, unul Vidi Păscută. Acum, eu mă temeam: am făcut o declarație cam hazardată. Dacă ei au în buzunar niște cartușe, le pun și... „uite, am găsit cartușe la bandit și a spus că n-are!“.

- Stați așa! Dumneavoastră unde vreți să faceți percheziție? în cameră, în bucătărie, în baie, în hol?

- Păi, tovarășe, dumneavoastră vă ocupați cu cărțile! îi spune Calupca lui Bostan (Calupca conducea operațiunea). Eu controlez pe aici...

- Bine atunci, soție dragă, rămâi cu dumnealor. Dle Păscută, dumneata cu dl plutonier, în bucătărie, eu cu dl plutonier, la baie. Uitați-vă de ce vreau așa, căci eu știu, eu știu de ce sunteți dumneavoastră în stare. Veți scoate un cartuș din buzunar și-l veți pune undeva, ca să ziceți: «Uite, banditul are muniție!».

- Dle Vatamaniuc, faceți-ne percheziție, mârâie unul, obedient.

- Și eu mă supun la percheziție, v-am zis ceva?

- Dar și noi ne supunem...

- Atunci, reciproc ne înțelegem.

- Reciproc facem și percheziția, consimt ei ironic.

- Nu, eu nu îndrăznesc. Eu am încredere în cuvântul dumneavoastră,

am zis și eu în zeflema.

În fine, a început percheziția care s-a terminat pe la ora două, în plină noapte. Totul, totul a fost scuturat, au umblat și în legătura cu ciorapi care erau cu firele scoase. N-au găsit nimic. Nu aveau ce.

- Vatamaniuc, tu ai un căsoi în Ștefan cel Mare, ia cheile și mergem acolo.

- Da, domnilor.

Am luat cheile și, cu ei în mașină, pe strada Ștefan cel Mare. Am ajuns, am descuiat, am intrat. Eu vândusem de acolo mobila, luasem toate lucrurile de acolo, tablourile, tot, tot, pentru că voiam să vând casa. Casa era o moștenire de la un colonel. Am avut grijă de el în închisoare și în afară opt ani și mi-a dat casa aceea mie. N-avea nici un fel de rude. Casa, cu mobilă cu tot mi-a dat-o mie.

- Vatamaniuc, ai patru camere, două bucătării, o casă mare. În căsoiul ăsta, colonelul sigur ți-a lăsat un pistol...

- Dle colonel, iertați-mă, am să vă spun ceva: mai prost colonel ca ăsta, eu n-am văzut în viața mea.

- Cum poți să spui așa ceva?

- Da. Vedeți groapa asta din curte? Aici a aruncat decorația germană «Vulturul de aur», decorație din aur masiv. Când a ieșit la pensie, gamela, bundița, cojocelul s-a dus și le-a predat. Nimic, nici un ac de la unitate n-a vrut să păstreze, inclusiv decorația germană. Pistol? ăsta pistol? Gamela s-a dus și a predat-o, nu pistolul!

- Bine, vedem noi.

Când am ieșit de acolo erau zorii zilei. O noapte, în 1987, cu colonelul Calupca și cu colonelul Bostan. Am ieșit în stradă.

- Tovarășe colonel, banditul ăsta a venit cu traista-n băț din Bucovina. Stă în buricul Bucureștiului, în str. Doamnei, și are căsoiul ăsta în Ștefan cel Mare. Eu zic să-i luăm imobilul și să facem aici ori o grădiniță pentru copii, ori pentru niște bătrâni ceva...

- Da, sigur că da! Trimite-l înapoi în Moldova, la el, acolo...“

Eu intervin repede:

- Dle colonel, eu mă bucur tare că mă trimiteți acolo, dar să nu mă trimiteți așa, oricum. Trimiteți și o adresă la Securitatea din Rădăuți să mă primească, căci cei de acolo au vrut să mă omoare, au trimis oameni după mine, m-au chemat la vânătoare și mi-au spus după aceea așa: «Banditule, du-te oriunde în țară, aici nu mai stai!» Și dumneavoastră mă trimiteți înapoi acolo? Vă rog, puneți-mă într-un avion, parașutați-mă în pustiul Sahara și faceți-mi o vizită peste zece ani. Voi fi mai bogat ca aici, pentru că omul sfințește locul, dle colonel! Dumneavoastră spuneți că am un căsoi, că am venit cu traista-n băț, dar de ce nu știți dumneavoastră că eu, care sunt de zeci de ani în București, n-am intrat într-o cârciumă? Asta e, dle

Muntele mărturisitor

colonel, ce vreți dumneavoastră? Bețivii sunt buni, care umblă cerșind pe străzi? Cei ce muncesc nu vă plac? Eu, după ce am muncit opt ani am primit căsoiul, cum spuneți dumneavoastră. Eu, în Sahara, știți ce-o să fac? Mă apuc și fac o groapă mare, până dau de apă. Vor ieși palmieri acolo și când va trece caravana cu cămile mi se vor da bani și voi deveni bogat!“

Au tăcut, cum tace piatra. Au plecat. M-au lăsat acolo. Am venit cu tramvaiul acasă. Soția era speriată, obosită de pe drum. M-am apucat și am vândut repede casa, să nu mi-o ia ticăloșii. Am dat-o repede.

Am relatat și această întâmplare ca să se știe încă o dată câtă nerușinare, cât abuz au făcut slugarnicii comunismului în poporul nostru în anii infernali ai dictaturii. Și vă voi cere scuze că, din ungherele memoriei, o altă întâmplare similară se vrea descoperită. Ar fi trebuit să o circumscriu în istorisirile legate de locuința mea din strada Doamnei. Când am avut percheziția la domiciliu, dintr-o ladă cu obiecte rare securității mi-au scos trei icoane ferecate în argint, foarte scumpe. Una îl reprezenta pe Iisus Hristos ținând pământul într-o palmă, una pe Sf. Ierarh Nicolae și una pe Sf. Stelian. Le aveam de la o doamnă Popescu. Acestea erau moștenite de vreo trei generații, aveau vreo trei sute de ani vechime.

- De ce le ții în ladă? am fost întrebat.

- Pentru că le-am pregătit să le vând.

- A, să le vinzi? Dar astea fac parte din patrimoniul național!

- Cum, dle colonel, eu am văzut în toate mănăstirile din acestea, nu-s o raritate, în toate mănăstirile am văzut asemenea vechituri...

- Bine. Dumneata le-ai văzut, iar noi le ducem unde le este locul.

Și mi le-au luat. Mi-au mai luat trei stilette, trei pumnale. Unul de când am fost la jandarmi, după ce am terminat școala militară, pe care l-am cumpărat, căci aveam dreptul; un pumnal al comandorului Ioan Slăvescu, pe care mi l-a dat fata lui ca amintire, căci l-am îngrijit pe tatăl ei în spital, și un pumnal de comandor de marină, pe care mi l-a dat dna Gheorghiu, care a avut un fiu la marină. Eu i-am făcut ei un serviciu și mi l-a dat mie; acesta era foarte frumos, cu un fel de ciucure din fir auriu. Am primit de la Procuratură: „Vi se aduce la cunoștință că cele trei pumnale au fost date la casare, încetează urmărirea dumneavoastră în ceea ce privește găsirea de armament și muniție“, în acest articol am fost încadrat, iar percheziția mi s-a făcut pentru acest lucru, „încetează urmărirea dumneavoastră în ce privește găsirea de armament și muniție.“ Bine, pumnalele au fost date la casare, dar icoanele unde sunt? Nimeni nu va ști, niciodată, pe ce pereți ori între ce atei s-au preschimbat în daruri sau în „păpuși“ ridicole, ca altă dată, când, după ce clerul a fost abolit din armată, odăjdiile au fost transformate în haine de teatru...

C.H.: Știți că în legătură cu profanatorii atei un om al închisorilor, veritabilul poet și filosof, Nichifor Crainic, a spus un cuvânt memorabil,

Constantin Hrehor

îngăduitor ca toate cuvintele Samariteanului: „Fericiți necredincioșii care zidesc biserici credincioșilor?”

Gv.V.: Istoria, plină de imprevizibil, desigur, ne descoperă răsturnări bizare. Vorba lui Cioran: „Istoria este ironia în mers...”

„Ați semănat mult și ați luat puțin, căci le-am suflat pe ele din mâinile voastre. Căutați la multe și s-au făcut puține.”

(Agheu 1, 6-9)

„Cei stricați greu se îndreaptă, iar numărul nebunilor e nesfârșit.”

(Ecclesiastul 1, 15)

„Numai falsa ordine e dictatorială: ea se știe atât de șubredă, încât poate fi răsturnată de cel mai neînsemnat act de indisciplină. Ordinea reală e, dimpotrivă, atât de temeinic articulată, încât absoarbe în armonia ei toate stridențele, integrează tot, echilibrează tot. Ca un organism sănătos în care orice deviere e adusă, printr-o spontană reacție, la omogenitate funcțională.”

(A. Pleșu)

„...dezordinea ruinează orice templu și nu cultivă decât florile care cresc între ruine și care, oricât ar spune Vergiliu că sunt cele mai ispititoare, nu ne vor dărui nimic în afară de parfumul lor melancolic.”

(Octavian Paler)

„Mincinosul nu este un bolnav, dar este un deviat care sfârșește prin a lua lucrurile drept ceea ce nu sunt și a pierde oamenii într-un quiproquo periculos. El se crede puternic prin faptul că este altfel, prin faptul că propune o alternativă aparent plauzibilă a realității. Dar cât de departe este tema platoniciană a delirului inspirat! Toată lumea știe că mincinosul este slab.”

(Carmelia Leonte)

„Iuda? Indiferent pe cine mințim, anulăm o parte din noi. Dacă ipocrizia este foarte mare, ea echivalează cu o sinucidere. În psihiatria secolului trecut, sinuciderea putea fi definită ca delir al dragostei de sine. Ipocrizia, minciuna sunt pervertiri, deraieri fundamentale ale sensului iubirii. Minciuna duce spre tragic, adevărul spre mântuire. Numele pe care-l purtăm spune adevărul despre noi. Dumnezeu, prin numele Lui, spune adevărul despre Sine; Iisus spune adevărul despre Dumnezeu; Ioan spune adevărul despre Iisus; taina botezului prin apă spune adevărul despre Ioan. Adevărul naște adevăr. Forța naște forță.

Muntele mărturisitor

Valul care trece spune adevărul despre marea care rămâne; frunza spune adevărul despre arbore; trupul spune adevărul despre suflet. Lucrurile mărunte le relevă pe cele mari.“

(„Dacia literară“ nr. 42/2001 - Carmelia Leonte)

„Am cunoscut mulți doctori: doctori în vorbe, în științe, în minciuni, în dialectici, în nihilisme, în filosofii. N-am întâlnit niciodată un «doctor în ale vieții».“

(Basarab Nicolescu)

„...Eu am plătit cu toate suferințele mele adevărul, îl merit acum. Trebuie să am puterea să știu ce-am greșit și să nu mă ascund ca o șopârlă în iarbă.“

(Octavian Paler)

„Omul acesta nu dorește decât curajul de a rămâne gol și de a nu se căi niciodată că nu poate uita nimic din faptele lui...“

(Octavian Paler)

C.H.: Deși faceți parte din rarissima specie a inșilor care produc legendă și folclor, dle Gavril Vatamaniuc, spuneți mereu că anonimatul - niciodată posibil - vă face bine. V-ați retras din capitala zgomotoasă tot în pacea munților, într-un sat al Bucovinei... Știți ce scria în „Muntele Calvarului“ scriitorul filosof Vasile Andru, prin 1991, după ce l-am trimis să aibă o convorbire cu Dvs.? Știți că ați devenit un personaj literar, bine „deformat“, acoperit de autor (v. pg. 88-100), de cel care a spus apăsător că „memoria este putere“?

„Spre amiază, la ușa casei mele sună domnul Mușat. Fost condamnat la moarte. Supraviețuitor. Om mic de statură, bine legat, cu cap rotund și păr tuns scurt, cu ochi scăpărători. Energic și viu.

Îi pregătesc un ceai. El zice, privind la barba mea:

- Cu toții eram bărboși acolo, pe munte!

Se referă la partizanii săi. Evocă anii de după război, în munții Bucovinei. El era conducătorul grupului rebel. Avea barbă și era un tânăr revoltat. Se ascundeau, își schimbau zilnic tabăra. Umbla cu revolverul la brâu și cu o pușcă nemțească în spate. La centură, o cartușieră cu încărcătoare încă pline. Ceilalți fărtați aveau fiecare alt tip de armă, în funcție de împrejurările procurării ei. Căpitanul Mușat era în frunte; în tinerețe făcuse o școală militară. Și prin grad, și prin îndrăzneală era primul.

Rebeliunea lui Mușat a început la Constanța, în 1947. Când i-a fost limpede că, în ciuda vorbăriei din ziare și de la radio, el a pierdut războiul mondial. Orașele portuare sunt labile și alimentate cu vești. Mușat făcea

parte din paza militară a portului: ofițer cu răspunderi, într-o Românie care se autointitula «liberă». Într-o zi l-a cunoscut pe grecul Filaras. Acesta a ghicit natura explozivă a lui Mușat și i-a deschis ochii. I-a zis: «După război, grecul și românul au ajuns robi. Împărțeala s-a făcut și în curând o să simțiți ștreangul la gât. Churchill a vrut să stăpânească Mediterana, Stalin a vrut Marea Neagră. S-au tocmit amândoi, unul să ia Grecia, altul România. Vouă încă nu vă sunt clare lucrurile, dar veți vedea. Va curge sânge. Nu știu ce veți face voi, românii, dar noi grecii, ne vom bate cu englezii. Va curge sânge.»

Astăzi, la un ceai de cătină, Victor Mușat, îmi spune:

- Iluzia noastră, atunci erau americanii. Distanțați de englezi și de ruși, americanii ne erau prielnici. Îi vedeam idealști și mari, făcând dreptate pe lume. Dar ei erau foarte departe! Nu erau lăsați să se apropie de prada balcanică. «România este o afacere rusească», auzeai peste tot. Disperații sau frustrații ridicau ochii spre cer, să vadă dacă nu vin avioanele americane, să ne scape.

Așadar, Constanța 1947, primăvara. Mușat fierbea. Constanța nu era propice pentru revoltă. Orașele portuare nu-s bune pentru revoluții, că tensiunile oamenilor se descarcă în mare.

Era foamete, în portul Constanța a sosit un vapor american cu alimente pentru înfometate. Autoritățile române au declarat că alimentele sunt împruțite și trebuie aruncate în mare. Voiau să-i compromită pe americani. Mușat n-a răbdat minciuna și s-a revoltat definitiv. Cu alți doi ofițeri rebeli de la pază a reușit să descarce alimentele și să le distribuie înfometateților, haotic și într-o debandadă fioroasă. Când a apărut armata, vaporul era gol, devastat, iar Mușat a luat calea munților.

Cel mai în siguranță se simțea în munții natali ai Bucovinei. I s-au alăturat alți rebeli. Țara se trezea, brutal, la realitate: alegerile din 1946 erau măsluite de comuniști care înhățau puterea, în decembrie 1947 regele era silit să abdice și o republică forțată s-a instaurat pe un ger cumplit. Stalin dicta legile acestei republici forțate.

Rebelii bucovineni s-au ascuns în obcini. Noaptea coborau și dădeau atacuri fulgerătoare la Suceava, la Rădăuți, arătând că există un stăpân pe munte. Aruncau în aer depozitul de muniții de la Șiret și, pentru un ceas, arborau un tricolor cu pajură la primăria orașului. Căutau aliați. Prin mesaje scrise de mână și distribuite prin sate afișau o siguranță mai mare decât erau în stare să acopere. Cereau alipirea teritoriilor ocupate. Anunțau că peste trei săptămâni se va da bătălia hotărâtoare, în jurul lor se strângea un cerc de fier.

- Eram singuri, zice Mușat. Mâna de fier a lui Stalin încercuia munții. Eram prea singuri. Nu eram nici cu englezii, nici cu nemții. Eram cu dreptatea.

Muntele mărturisitor

Au fost descoperiți prin trădare. Au fost capturați, judecați în pripă de un tribunal militar. El, capul grupului, a fost condamnat la moarte. Apoi pedeapsa a fost comutată la închisoare pe viață. A cunoscut carcera grea a Aiudului. În 1964, după gestul de autonomie a lui Gheorghiu-Dej, căpitanul Mușat, considerat victimă stalinistă, a fost pus în libertate. Dar, de atunci, a fost mereu supravegheat de securitate.

- Cât ați rezistat în munți? întreb.

- Șase ani.

- Mult. Ce credeți că veți obține? Ați sperat să înfrunțați două imperii?

- Asta-i. Încă nu știam că înfruntăm două imperii, credeam că luptăm cu o minoritate comunistă, instalată samavolnic, în toți munții se aflau grupuri de rebeli. Dar ele n-au știut să se unifice. Nu au devenit un front. Un grup mai răsărit în Rodna, altul în Făgăraș, altul în Caraș. Unii sprijiniți vag de occidentali. **A lipsit atunci un lider.** Nimeni din noi n-a fost atât de mare sau atât de priceput ca să devină simbol. Eram dezbinați și ușor de înfrânt. Grupul Mușat din Bucovina a căzut ultimul. Noi am ținut sus ultimul tricolor fără pată.

- Ce urmăreați voi în imediat? întreb.

- Noi... o dreptate românească. România a fost înșelată, după război, înșelată de marile puteri, înșelată de comuniști. După măsluirile din 1946, oamenii de valoare au fost zvârliți în închisori. Niciodată n-am crezut că românii vor putea fi atât de dușmănoși cu românii. Noi eram formați de democrația interbelică și nici nu ne dădeam seama cât de rău stau lucrurile, credeam că poporul mai are un cuvânt de zis. Noi mai credeam că, după război, oamenii cu cap își vor spune cuvântul. Nu ne dădeam seama că un întreg popor intră în temniță. **Era pentru prima dată în istoria modernă când un întreg popor intra în temniță,** iar șefii săi deveneau temniceri și tortionari. Noi încă nu ne dădeam seama de asta, rezistam, ziceam: domnule, n-au murit oamenii cu cap din țara asta!

Îl privesc. Energie multă într-un corp mărunț și vânjos. Da, există oameni care sunt împinși pe o cale, spre un destin: oameni în care se rostește o alegere. «Istoria ne-a înșelat!» zice el.

Gv.V.: Interesant, îi mulțumesc deosebit de mult scriitorului pentru pagina în care, ce-i drept, mă regăsesc, îmi amintesc desigur de convorbirea avută. Desigur, și în multe alte locuri relatările mele au făcut... figură de fonotecă, de cultură orală...

Cu voia Dvs. ar trebui să mai încărcăm acest final cu câteva ferme cuvinte rostite de către prietenul meu de peste munții Bucovinei, Ion Gavrilă-Ogoranu, luptător veșnic împotriva celor care „Din luminosul prag de praznic /Al luptelor de trei decenii /Ascult (au) răzbind prin anii

crânceni /Adânc răsunetul sireniei“ (M. Beniuc):

„Comunismul avea cele mai mari armate ale lumii și cei mai numeroși câini de pază. Și cu toate acestea a murit“

„Comunismul a murit de moarte bună, de bătrânețe. A fost moșit, în hrube ascunse, de minți sclerate, alăptate de forțe oculte, a crescut, și-a formulat și și-a pus în practică programul, netulburat de nimeni, a guvernat, a poruncit cum a vrut, și-a impus legile ce le-a voit, a mutat popoare pe alte locuri, a distrus naționalități, destine, culturi și vieți, a umplut jumătate din omenire cu lagăre, temnițe, crime și gropi comune, cu sânge și lacrimi.“

„Rezistența armată din munții României, de după război, n-a fost o luptă a partizanilor, nu a avut un caracter partinic sau etnic, ci a pornit din disperarea unui popor a cărui demnitate era în pericol, nemaexistând soluția salvării.

Cum s-au adunat? Cine le-a dat curaj? Care era numele lor, cum arătau chipurile lor, cum au trăit, cum au luptat, cum au murit? Sunt întrebări pe care și le-au pus mulți. Răspunsurile nu au fost date decât în parte.“

„Se încearcă să se reducă lupta pentru rezistență armată la lupta țăranilor împotriva colectivizării. A îmbrăcat rezistența noastră și acest aspect, dat trebuie să se știe că nu pentru hambare și pătule sau pentru o pâine rumenă au luptat Gheorghii și Ionii. Nu pentru averi trecătoare, ci pentru dreptate și demnitate au luptat acești oameni.“

„Celor morți în munți, celor prinși și torturați în închisori le suntem datori cu un mormânt, o cruce și cu dezvăluirea adevărului, întrebările și răspunsurile reale vin tot din munți, faptele eronate și răstălmăcirile vin în schimb de la oameni.“

„Mândria unui neam se apără cu arma în mână. Celor ce s-au înfrățit cu stâncile munților și cu fiarele pădurilor, celor ce și-au dat sângele sau au murit în torturile securității, celor ce au riscat totul ajutându-i li se cuvine recunoștință“

„O îndatorire morală este alcătuirea unei istorii adevărate și cât mai complete a rezistenței la agresiunea comunistă. Este o îndatorire urgentă, impusă de obligația de grațitudine față de cei care au plătit cu viața, cu sângele și cu sănătatea, curajul de a fi înfruntat bărbătește împilarea comunistă.“

„Ar trebui ca la baza altarului catedralei, alături de oase de la Călugăreni, Roșcani, Valea Albă, să fie aduse oase lăsate de brigada popilor la canal, oase din râpile cimitirelor săracilor de la Sighet, Aiud, Gherla, Pitești, Târgu Ocna și Valea Piersicilor de la Jilava, de acolo unde s-a murit pentru Hristos și pentru neam. Și de la Poșaga, din poiana de unde doi popi au fost uciși și îngropați.

Muntele mărturisitor

Iar atunci când se va pune piatra de temelie și va fi sfințită catedrala, să facă slujbă niște fețe bisericești (mai trăiesc câteva) care au suferit pentru Hristos în viața lor, care au avut ponoase de pe urma credinței lor, și nu foloase...”

C.H.: Frumoasă rostire, apoteotică! Da, li se cuvine recunoștință acelor temerari, acelor arhangheli, oameni-simbol despre care nu prea vorbesc multe, destule voci astăzi. Și nu numai despre „partizanii munților” nu se risipește prea multă informație, ori despre cei înnoptați în temnițe, ci și despre oamenii exilului, trecându-se uneori ostentativ peste acest segment de parcă exilul ar fi un paradis regăsit. Dicționarele din ultima vreme, „Biblioteca Sighet” care comprimă evenimente și biografii tragice din toată România, revistele „Scara” și „Memoria”, „Puncte cardinale” sau „Arhivele totalitarismului”, alături de cărți de memorii, dialoguri, spovedanii și traduceri preocupate de totalitarismul în nenumărate fețe descoperit în diferite zone ale planetei, pun totuși la dispoziție destule „istorii” - până a se da curs deschiderii tuturor dosarelor de la S.R.I., demers mereu amânat -pentru a avea o imagine a Apocalipsei care a fost.

Dacă despre Rezistența munților și despre închisori, prezenta lucrare este un semn că epoca interesează, lucrarea de față fiind o contribuție între altele, despre exil, mă rezum la o singură propoziție emblematică: „Istoria exilului o pot face numai câteva personalități în stare să creeze într-un ritm românesc, pe care numai ele îl pot simți și înțelege” (Vintilă Horia), lăsând să se înțeleagă măcar unul dintre sensurile pildei grâului și neghinelor.

Și dacă cineva, oarecând va găsi timp să adune într-un „dicționar” și umbrele temerarilor, adică pe trădători, torționari și ucigași, ar trebui să înceapă ori să încheie cu aceste cuvinte:

„Zadarnic tremurați! Singura voastră șansă este să vă ascundeți în lada cu gunoi a istoriei, în gheena. Fiți siguri că acolo nu o să vă caute nimeni.”

(Gheorghe Andreica) sau în această exprimare: „Să piară de pe pământ pomenirea lor”. (Ps. 33)

EPILOG

„Muntele mărturisitor“ s-a scris în mine din copilărie până acum. Prin '55, '56, anul când ieșea tragic din zarea noastră terestră mirabilul tânăr poet Nicolae Labiș, când lumea era bântuită de tentaculara Fiară a comunismului acaparator de țări creștine, în fața casei părintești de la Sucevița, peste pervazul ferestrei la care abia ajungeam, vedeam pe fâșia din apropiere, oprind camioane militare, soldați și câini care, după anumite comenzi scurte, împânzeau dealurile și pădurile locului. Îmi mai amintesc cum pe seară, patrulele strigau către locuitori: „Stingeți luminile! Trageți obloanele“ și toți rămâneam în semi întuneric lângă lămpile cu fitil fumigen, vorbind în șoaptă despre ce s-a întâmplat în munți, la post, la casele unor gospodari, chiar și nesuspectați de a întreține relații cu partizanii retrași în sihăstriile verzi.

M-a marcat această „poveste“ și am purtat-o cu mine din anii de școală primară până acum când, matur, cu experiența unui condeier căruia scrisul i-a dat cea mai bună alternativă existențială, am hotărât să pun în coperte istoriile de atunci. Sucevița îmi este bine cunoscută, și desigur celelalte zone din Bucovina unde s-au consumat atâtea incredibile întâmplări. Dar nu legendele, fabulațiile m-au preocupat, ci mărturisirile autentice. Și sursa, benefică, norocul providențial pentru realizarea acestui op, e chiar personajul de bază al cărții, Gavril Vatamaniuc. Pe Gv.V. l-am auzit de multe ori povestind, având charismă epică, despre munți și închisori, în preajma ilăului încins din atelierul de fierărie al tatălui meu, loc de unde am cules multe povestiri rostite de către oamenii abătuți pe-acolo - ca în Poiana lui Iocan. Gv.V. este un personaj, fascinant, politicos și manierat, generos, pătruns de duhul rugăciunii, un om curajos, nerătăcit de regimul din închisori, nesălbăticit în munții care l-au ținut în atâția ani ai tinereții departe de semeni.

Relatările sale sunt sincere, verificate prin documente prin metoda paralelismului; unele afirmații însă, presupunând aproape imposibile confruntări, au rămas așa cum au fost rostite, cum le-a conservat memoria personajului. Este incredibil de lung „tunelul“ aceluia timp și, se înțelege, labirintic „salonul“ cu arhive - încă inaccesibile -, pentru descifrarea epocii trebuind desigur echipe specializate, un Institut cu forță și programe pertinente. Eu am auzit și am imprimat, și am citit cât mi-a stat în putere despre și dinspre cele aici adunate, conștient că în plan istoric nu există opere exhaustive. Gv.V. mi-a fost un om drag, cu el am urcat deseori în munții evocați, pe cărările însingurate, până în gura vizuinilor ancestrale unde și-a dus viața singur, ca un anahoret, ori în... chinovie cu alți dârji

Muntele mărturisitor

luptători. Când eram copil, împreună cu alți ștregari, de multe ori scăpam în măguri jucându-ne „de-a partizanii“, făcându-ne colibe, scormonind mușuroaiele rezemate de copaci în nădejdea că vom găsi... arme adevărate. Era atunci un curent ciudat printre copii; moșnegii vorbeau numai despre întâmplări din război, părinții aveau cartele pentru pâine neagră, pușcăriile gemeau, mulți copii nu au crescut sub protecția cuvenită, au fost anii insomniilor hidoase...

Și iată că într-o zi, acum câțiva ani, propunerea mea fermă, avându-l înaintea pe Gv.V. la... ultima anchetă în deplină libertate, a început să devină „Muntele mărturisitor“. Am simțit că eu trebuie să fac această corvoadă grea, foarte epuizantă.

Citindu-l cândva pe Kazantzachis, m-am oprit la acest fragment, în care G.V. e de regăsit ca într-o fotografie: „Câtă luptă, câtă neliniște, ce hărțuire a fiarei nevăzute, mâncătoare de oameni, ce forțe primejdioase, cerești și diavolești sunt în bulgărele ăsta de țărână!“

La Sucevița trăind, de unde omul hăituit a trebuit să plece curând după eliberare, am cunoscut pe mulți din cei care sunt subliniați aici, pe Ion Vatamaniuc, de taifasul căruia m-am bucurat, pe Vasile Marciuc pe care-l vedeam seara cu trompeta la subsuoară, cântând până noaptea târziu așezat pe un trunchi în marginea codrului, pe energica Paraschiva și bătrânul sculptor în lemn Dumitru Bocicu, pe Natalița care e tot mai rezervată, pe vânătorul Ion Husarciuc, la zarea lămpii căruia am auzit multe istorii cinegetice, bucurându-mă de ospitalitatea nevestei Paraschiva, nelipsită din bucătăria nunților; despre apropierea de părintele Casian Bucescu nici nu am loc pentru a scrie destul aici. L-am cunoscut și pe Constantin Ținu Mihailescu, chiar când voia să doneze o bucată de pământ pentru ctitorirea unui schit, și pe Constantin Roteliuc, braconier, cântăreț la armonică, pe Avram, Glicheria și Traian, pe Vasile Zarembe și pe omonimul său, paznicul Traian, pe Nicolae Bodnărescu, mare meșter, cantor și neîntrecut în măscări, o bucurie a copilăriei mele; și pe Ioniță, un om statornic în convingeri, distrus de comunism, adânc marcat, cu chip de călugăr rătăcit, și pe „savantul“ I. Chiraș, și pe Nicu Senegeac, și pe Toader Mihailescu, veșnic zâmbitor, pe Nicolae Bujanovschi și pe Toader Chiraș, și pe Traian Brăilean, un om distins, cu chip de icoană. Dar și din familiile altor „haiduci“ mi-am apropiat prietenește pe Vladimir Macoveiciuc și pe Elena, sora sa, pe Gheorghe Motrescu, fratele celebrului Vasile Motrescu, pe rudele lui Constantin Cenușă ori ale lui Cosma Pătrăuceanu. L-am cunoscut și pe... gazetarul Gv. Bujdei, pe căpitanul jurist Ioan D. Popescu și pe mulți alții care se ivesc pe parcursul acestui volum de spovedanii.

Am inserat în cuprinsul fluxului epic și nume reprezentative din viața culturală și eclesială, personalități excepționale care au îndurat suferințe fără precedent în închisorile noastre deschisa generos pentru a decima

credința și mintea, ființa românească.

„Omul, acest golf al întâlnirilor între cer și mormânt, această speranță a eternității, acest cuib cosmic al dragostei eterne, această nuntă între eternitate și efemer“ (Ioan Alexandru), în spațiul românesc nu a avut de suferit mai puțin decât în alte puncte ale planetei. „O, oameni ai adevărului superb! O, eroi ai sacrificiului anonim!“, exclamă academicianul prelat Anania, rostind sentențios: „Pe cei care au murit în închisori trebuie să-i știm pe toți și de ei va trebui să ne aducem aminte.“, bine cunoscând toți că „în spatele fiecărui lacăt sălășluiește frica“.

Cartea nu beneficiază de o bibliografie; pentru demersul propus, excesul de trimiteri părându-mi-se incomod, dacă nu snob; textul, nu de puține ori pândit de incoerență ori prolixitate nu ar fi suportat numeroase titluri revelatoare pentru epoca evocată, care ar fi însemnat o mică bibliotecă.

Desigur, o lucrare de acest fel, dincolo de nenumăratele nopți și zile de travaliu, pe care numai autorul le va ști, nu putea intra în tipar decât prin sprijinul unor generoși oameni pentru care Cartea a rămas încă în rosturile ei sublime. Solidaritatea unor tineri din străinătate, trăind și muncind acolo pentru o vreme, m-a emoționat peste puterea cuvintelor; pilduitoare înțelegere am avut și din partea unor slujitori ai Bisericii, a unor intelectuali verticali, a unor persoane care mi-au demonstrat că magnetismul prieteniei funcționează și în acest timp al discreditărilor și vanităților de toate nuanțele.

„Între iadul deznădejdiei și iadul resemnării“ (Siluan), când „violetul și albastrul sunt culorile vidului absolut“ (Florenski), zic împreună cu Savatie Baștovoii: „e timpul să ne înomenim și noi, cum a făcut-o odinioară Dumnezeu, și să pornim în căutarea aproapelui pierdut“, căci „nu-i nici un eroism în a mărturisi atunci când nu există pericolul morții“, în neștiință, fără a gândi că „nostalgia lumii e nostalgia conștiinței“. (C. G. Jung).

Iată o carte încheiată. „Anii tuturor drumețiilor fără întoarcere“ (G. Uscătescu) pentru cei evocați au intrat aici, „până la strigarea trâmbițelor de apoi, pe somnul oaselor“ (B. V. Anania), până când voalul morții va fi dat deoparte de pe chipul lumii (Iez. 33.14). Ce mai avem? Amintirile! Cei mai mulți, după o expresie din Anatolie Paniș, „avem la dispoziție lagărul cel intim. Nu mai mâncăm bătaie, dar ne bate soarta“. Afirmția este îndreptățită desigur în bună parte, pentru că încă și acum prea mulți nu au rezolvată dilema lui Leon Bloy: „Nu se știe cine dă și cine primește“, „între munții de orgoliu“ (Leon Dănăilă) ai veacului dezumanizat prin desacralizare. Mulți nu știu nimic despre acele vremuri, ignorându-le, neprezentând interes, după cum nu prezintă interes nici pentru prezentul imediat; pentru mulți Istoria este doar un relicvariu închis între pereții intangibili ai unui muzeu, un cimitir cu inscripții șterse, bun doar pentru cei

Muntele mărturisitor

care, altceva bun nu știu să facă decât să-și schimbe dioptriile în asceza bibliotecilor.

În acest timp al secularizărilor și al pierderii identităților, nu sunt prea multe minți să spună și să aibă convingeri ca Unamuno: „Eclesiastul este punctul maxim la care poate ajunge rațiunea. El este prin urmare una dintre cele mai bune pregătiri pentru a primi credința“ și nici dispuși la experiența golgotică a Iubirii în care doar „Creștinismul este o școală a fericirii“ (Steinhardt), căci, „a te bucura este cel mai greu lucru din lume“, cum aprecia poetul imnelor, Ioan Alexandru.

Știu că nu vor fi mulți cei cucerți de vetustele „povești cu haiduci“ și pușcăriași de elită și că celor care au întreținut suferința - vai cât de mulți încă printre noi! - le face bine această indiferență, protejându-i, liniștindu-le mințile bolnave, subconștientul răvășit de coșmaruri, dacă nu zilnic, sigur în ceasul morții. Aceștia ar dori ca jumătate din lume să sufere de cumplită uitare, de boala Alzheimer, supărați pe Fullton și Monitz că experimentele lor nu au continuat în închisori, prin lobotomie ajungându-se la paralizia amintirilor, adică ceva mai departe decât prin „încercarea de a schimba codul etnogenetic.“ (Petre Țuțea) prin tortură și reeducare.

„Statuile, monumentele și lăcașurile de odihnă ale eroilor și martirilor neamului sunt pentru trupul țării ca și icoanele în casele noastre“, scria Nicolae Iorga.

Nimic nu ne cer aceștia, dar nu înseamnă că necerându-ne, nimic nu-i de făcut pentru Luptători; să le arătăm recunoștință, să le atingem îndureratele armuri cu inimă luminată și îndatorată, e un semn necesar, unificator, obligatoriu.

Constantin Hrehor

CUPRINS

DRUMUL	3
SIHĂSTRIILE	28
SEMNELE	42
OROLOGIILE	69
FUGARUL	76
ÎNFĂȚIȘAREA.....	83
FRIGUL	104
INELUL DE SÂNGE	126
ÎNCHISORILE	152
OMUL HĂITUIT	249
EPILOG	296

De același autor:

Portret cu fructe (în vol. col. Prier), Editura Cartea Românească, București, 1988;

Târziu înclinat, Editura Eminescu, București, 1991;

Ninsori providențiale, Editura Licurici, Suceava, 1994;

Păstorul viziunilor, Editura Euroland, Suceava, 1996;

Pseudonimele îngerilor, Editura Axa, Botoșani, 1999;

Privirea zidită, Grupul editorial Mușatinii, Suceava, 2000;

Mierea din drumul pelinului (converbiri), Editura Gee, Botoșani, 2000;

Iarba din roata amurgului (converbiri), Editura Gee, Botoșani, 2001;

Tămâie și exil (converbiri), Editura Gee, Botoșani, 2002;

Pianul înzăpezit, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.

Muntele mărturisitor
Anii rezistenței/anii suferinței
de
Constantin Hrehor

FOLOSIȚI TEXTUL DOAR DACĂ AVEȚI CERTITUDINEA
CĂ ESTE CONFORM CU ORIGINALUL ROMANESC APĂRUT
LA EDITURA TIMPUL, IAȘI, 2002.
PENTRU ACEASTA PROCURAȚI-VĂ LUCRAREA DOAR DE LA PERSOANE
DE ÎNCREDERE CARE AU VERIFICAT INTEGRITATEA TEXTULUI, SAU
DESCĂRCAȚI-O DE PE SITEURILE
<http://www.angelfire.com/space2/carti/>
<http://www.megaone.com/patristica/carti/>

Rugați-vă pentru cei ce au trudit la realizarea
acestei versiuni digitale.

APOLOGETICUM

2004
